DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Freud'un Yası

Madelon Sprengnether

İngilizceden Çeviren: Melih Pekdemir

Lacivert Kitaplar

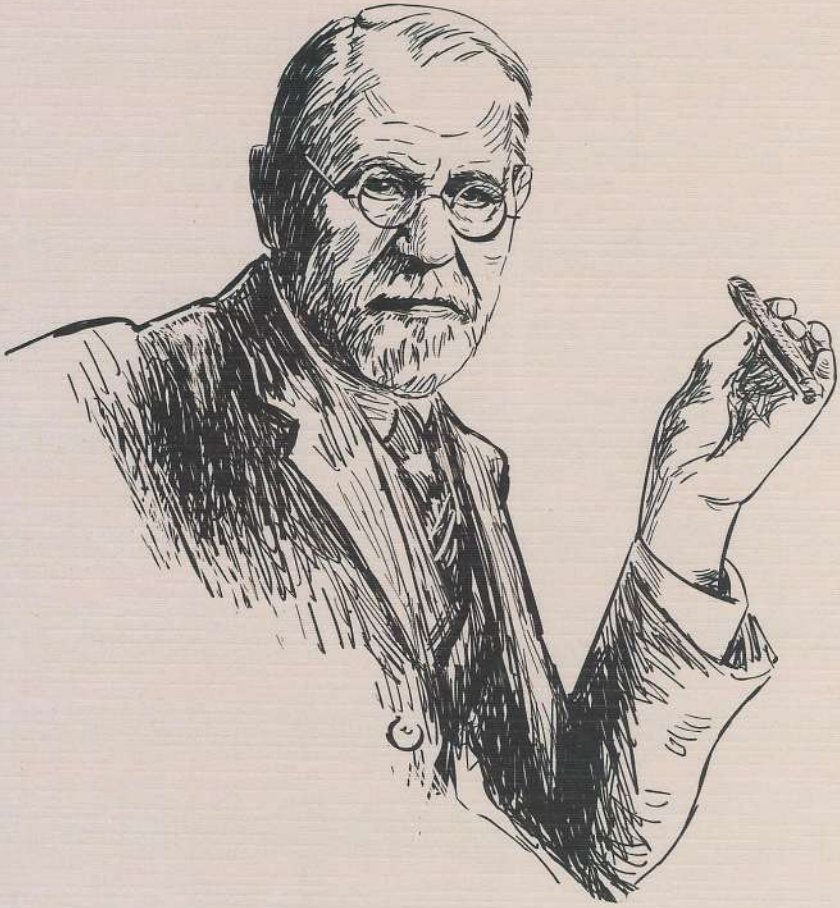

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Madelon Sprengnether şair, anı yazarı, edebiyat eleştirmeni ve Minnesota Üniversitesi'nde Mütevelli Heyeti fahri profesörüdür. Son eserleri arasında *Great River Road: Memoir and Memory* (New Rivers Press, 2015), *Near Solstice: Prose Poems* (Holy Cow! Press, 2015) ve *Mourning Freud* (Bloomsbury 2018) yer almaktadır.

Ayrıca *Great River Road*, *Crying at the Movies* ve *Rivers, Stories, Houses, Dreams* adlı üç anı kitabı ve *Near Solstice: Prose Poems*, *The Angel of Duluth* ve *The Normal Heart* adlı üç şiir kitabının da yazarıdır.

Aynı zamanda feminist bir psikanalitik eleştirmendir, *The (M) other Tongue: Essays in Feminist Psychoanalytic Interpretation* ve *Shakespeare Tragedy and Gender* adlı eleştirel derlemeleri kendi alanlarında büyük etki yaratmıştır. *The Spectral Mother: Freud, Feminism, and Psychoanalysis* adlı kitabı, Freud'un hayatında ve teorisinde anne figürüne yönelik fobik tepkilerini araştıran ilk kitap olmuştur.

Washington, D.C.'de "New Directions: Writing with a Psychoanalytic Edge" programından mezun olmuştur. Minnesota Psikanaliz Derneği ve Enstitüsü, Amerikan Psikanaliz Derneği, Amerikan Klinik Sosyal Hizmet Psikanaliz Derneği ve Amerikan Psikoloji Derneği'nin 39. Şubesi dahil olmak üzere çok sayıda bölgesel ve ulusal kuruluşun üyesidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ayrıntı: 1663
Lacivert Kitaplar Dizisi: 58

Freud'un Yası
Madelon Sprengnether

Kitabın Özgün Adı
Mourning Freud

Dizi Editörü
Güven Gürkan Öztan

İngilizceden Çeviren
Melih Pekdemir

Yayına Hazırlayan
Selim Cillov

Son Okuma
Barış Özdemir

© Madelon Sprengnether, 2018

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 46277

Birinci Basım *2023*

ISBN 978-605-314-621-6
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hocapaşa Mah. Dervişler Sok. Dirikoçlar İş Hanı
No: 1 Kat: 5 Sirkeci – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Madelon Sprengnether

Freud'un Yası

Ücretsiz PDF Kitap Ağı - https://rantey.org

LACİVERT SERİSİ

ZYGMUNT BAUMAN
Tony Blackshaw

CHE GUEVARA'NIN YAŞAM ÖYKÜSÜ
Lucía Álvarez De Toledo

SESSİZLİKLERİN DOKUNUŞU
Nâzım Hikmet Üzerine Konuşmalar
Ali Özgentürk

DAVALAR
Franz Kafka Hakkında
Elias Canetti

SHAKESPEARE'İN DOKUZ YAŞAMI
Graham Holderness

AKIL SAĞLIĞI ÜZERİNE
Adam Phillips

AĞAÇLAR
John Fowles

ÖYLE VE BÖYLE
Yeni ve Seçilmiş Denemeler
Adam Phillips

BİR İSYANCININ SÖZLERİ
Pyotr Kropotkin

PENCEREMDEN
17 Deneme + 1 Kısa Öykü
Julian Barnes

TEMBELLİK HAKKI
1848 "Çalışma Hakkı"nın Çürütülmesi
Paul Lafargue

KOMŞUM SADE
Alçak Filozof İle Birlikte
Pierre Klossowski

ÇOKAŞKLILIK
Thomas Schroedter & Christina Vetter

OKUMADIĞINIZ İÇİN
TEŞEKKÜR EDERİZ
Dubravka Ugresiç

AŞK ÜZERİNE BİR DİYALOG
Eve Kosofsky Sedgwick

DİVANIMDAKİ ERKEKLER
Dr. Brandy Engler & David Rensin

GÜNAH KEÇİSİ
Charlie Campbell

ÖMÜR BOYU ESENLİK
Mutluluk Ödevi Üzerine Bir Deneme
Pascal Bruckner

KORKULACAK BİR ŞEY YOK
Julian Barnes

BEN ÖZELİM
Hal Niedzviecki

DİKİZLEME GÜNLÜĞÜ
Hal Niedzviecki

SON MEKTUP
Bir Aşk Hikâyesi
André Gorz

MASUMİYETİN AYARTICILIĞI
Pascal Bruckner

COOL ANILAR V (2000-2004)
Jean Baudrillard

İMKÂNSIZ TAKAS
Jean Baudrillard

BİR ÇİFT SÖZ
Julian Barnes

KARŞILIKSIZ AŞK
Kovalamak ve Kovalanmak Üzerine
Gregory Dart

ÖPÜŞME, GIDIKLANMA
VE SIKILMA ÜZERİNE
Hayatın Didiklenmemiş Yanlarına Dair
Psikanalitik Denemeler
Adam Phillips

APTALLIK ANSİKLOPEDİSİ
Matthijs van Boxsel

KÖTÜLÜĞÜN ŞEFFAFLIĞI
Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme
Jean Baudrillard

ŞÖHRET
Chris Rojek

GÖĞÜ DELEN ADAM
Papalagi

KENDİNİ ALDATMA
Herbert Fingarette

COOL ANILAR III - IV (1990-2000)
Jean Baudrillard

COOL
Bir Tavrın Anatomisi
Dick Pountain & David Robins

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Madelon Sprengnether

Freud'un Yası

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Jessica Lee Gohlke,
James William Anstey,
Beatrice Nellie May Anstey ve
Arthur John Anstey için

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Önsöz 11
Teşekkürler 17
Giriş: İçgörü ve Körlük 25

Birinci Bölüm
Biyografi ve Teori

1. Freud'un Hayatını Okumak 49
2. Freud'un Yası 101
3. Freud, Irma ve Psikanalizin Rüyası 134

İkinci Bölüm
Geçişler

4. Ensesti İptal Etme 165
5. Anı Anlatıcısı Olarak Freud 190
6. Edebiyat ve Psikanaliz 216

Üçüncü Bölüm
Hayaletler ve Atalar

7. Melankoli ve Yas Üzerine Düşünceler 245
Sonuç 307
Kaynak 313
Dizin 331

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çevirmenin Notu

Kitabın özgün başlığı olan *Mourning Freud*, "Freud'un Yasını Tutmak" yanı sıra "Yas Tutan Freud" olarak da çevrilebilir. Yazar, Giriş bölümünde "Freud'un yas konusuna yaklaşımını ve bundan kaçınma yollarını anlamak, düzgün şekilde onun yasını tutmamıza yardımcı olur" demektedir ve kitap boyunca Freud'un yas tutma konusundaki başarısızlığının altını çizmektedir. Çeviride "Freud'un Yası" başlığını tercih ettik, kitapta onun tuttuğu yaslar da olduğundan bu başlık hem Freud'un yas tutmasını hem de Freud'un yasının tutulmasını karşılıyor. Böylece yazar Freud'u da hayalet değil ata haline getirmekten söz ediyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Önsöz

Bu kitap 1990 yılında *The Spectral Mother: Freud, Feminism, and Psychoanalysis* adlı kitabımın yayımlanmasıyla birlikte o argümana sığdırabileceğimden daha fazla söyleyeceklerim olduğunu düşünmemden kaynaklandı.

Özellikle, Freud'un standart biyografileri (Ernest Jones ve Peter Gay) yanı sıra takipçilerinin, örneğin Anna Freud, Melanie Klein'ın birçok biyografisini ve onun (Martha Bernays, Wilhlem Fliess ve Eduard Silberstein'a) mektuplarının ilk İngilizce çevirilerini okumuş olmam yeni bir düşünce silsilesi başlattı. O sırada Freud'un (görünüşe göre kendi kişisel deneyiminden türetilmiş olan) Ödip kompleksini [Oedipus kompleksini] yapılandırmasının, hayatının ilk dönemleriyle nasıl ters düştüğüne şaşırmıştım. Bu düşünce silsilesini takip ederek, "Freud'un Yaşamını Okumak"ı kaleme aldım. O sıralar bu konuya olan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ilgime ne kadar sadık kalacağım ya da Freud'un teorisi ve hayatı arasında sapma olarak gördüklerimi irdelemek için ne kadar makale yazacağım hakkında pek fikrim yoktu.

Daha sonra yayımladığım üç makale "Mourning Freud" [Freud'un Yası] "Undoing Incest" [Ensesti İptal Etme]* ve "Freud, Irma, and the Dream of Psychoanalysis" [Freud, Irma ve Psikanalizin Rüyası] Freud'un biyografisinin, yazılarının ve mektuplaşmalarının ayrıntılarında açığa çıktığı üzere, bazı kendi baskılayıcı kaygılarını hem nasıl irdelediği hem de bunlardan nasıl kaçındığı hakkındaki düşünce silsilemi geliştirmeme yardımcı oldu. İşte o sıralar, Freud hakkında başka bir kitap yazmayı ciddi olarak düşündüm. Hatta bir başlık bile buldum: "Reading Freud's Life: Revisionary Biography and Psychoanalytic Theory" [Freud'un Yaşamını Okumak: Yeniden Yorumlayıcı Biyografi ve Psikanalitik Teori] Ama yazmadım, sebebi de esasında olarak, ulaşmak istediğim sonuçtan emin olmayışımdı: Evet, Freud pre-ödipal dönemi teorileştirmede başarısız olmuştu, ama bu neden önemliydi ki?

Aynı zamanda psikanalitik teori alanında meydana gelen hızlı dönüşümlerle de çok meşguldüm; bunlar arasında örneğin öznelerarası ve karşıaktarım teorisi, Lacancı psikanaliz, Fransız feminizmi, Jacques Derrida'nın çalışması, bağlanma teorisinin ortaya çıkışı, travma teorisinin öne çıkan önemi ve Holokost çalışmalarıyla ilişkisi yer alıyordu; sahneye yeni çıkan bilişsel sinirbilimin katkılarını hatırlatmaya da gerek yok.

Bütün bu gelişmeler, onları algıladığım kadarıyla, sadece (birleşen ve çelişen, ayrışan birçok akıma sahip bir alan olan)

* "Undoing", olmamış kılma olarak çevrilebilir. Ancak "undoing" gündelik haliyle bir eylemi geri alma anlamında kullanılsa da psikanalizde bilinçdışı bir nitelikle kullanılır. Bilinçdışı bir dürtünün tam tersini eyleme koymaktır. Klasik olarak verilen (ve toplumsal cinsiyetten mustarip olan) örneklerden biri ki bilinçdışı süreçler öznel oldukları için psişik süreçler örnekler üzerinden anlatılması risklidir, eşiyle kavga eden bir adamın ertesi gün ona çiçek almasıdır. Bir diğer örnek olarak da işlenen veya işlenildiği düşünülen günahlar için ödenilen kefaret düşünülebilinir. (ç.n.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

psikanalizin gelişiminde değil, aynı zamanda edebi çalışmalar dünyasında da derin bir paradigma kaymasına işaret etmekteydi. Bu akımlardan bazılarını ve karşılıklı olarak nasıl etkileştiklerini şu yayınlarda açıklığa kavuşturmaya çalıştım: "Freud as Memoirist: A Reading of 'Screen Memories' "[Anı Anlatıcısı Olarak Freud: 'Perde Anılar'ın Okunması]" ve "Literature and Psychoanalysis" [Edebiyat ve Psikanaliz]. Bunların her biri edebi eleştirel teori doğrultusu yanı sıra psikanalizin kültürel çalışmalarla nasıl kesiştiği konusunda yeni bir farkındalığa yönelik olarak da düşüncelerimi daha ileriye taşıdı.

Bu makaleler, dolayısıyla, Freud'un teorisinin yaşam deneyiminden nasıl saptığı sorusuna dalıp gittiğimde, bu durum beni dile getiremediğim başka bir açımlama dizisine yöneltti. Belli bir ölçüde, bir disiplin olarak psikanalizin Freud'un yetkili varlığı ve etkisi sonrasında nasıl geliştiğini (ve çarpıcı bir şekilde değiştiğini) düşünmeye başladım.

Böyle bir farkındalığa çabucak ve kolayca erişmedim, çünkü birçok ilgili faktör de bulunmaktaydı: Freud'un biyografisi (ki ancak şimdilerde son dönem biyografik çalışmalar ve Freud Arşivleri'nden kaynaklanan yazışmalarının basımları ile daha belirgin hale geliyor); teoride ödipal'den pre-ödipal kaygılara doğru yaşanan büyük geçiş; Lacan, Fransız feminizmi, postyapısalcılık ve temsil edilmeyen ve temsil edilemeyen deneyime yapılan halihazırdaki vurgular ve nihayet çağdaş sinirbilim anlayışıyla ikiye katlanan vurgularla birlikte, hayatının ilk aşamalarına tekabül eden bir vurgu. Yavaş yavaş, bu görünüşte farklı eğilimlerin nasıl kesiştiğini ve karşılıklı etkileşime girdiğini görmeye başladım.

Post-Freudyen pre-ödipal dönemin araştırılması, 20. yüzyılda ortaya çıkan ve 21. yüzyıla kadar devam eden diğer sosyokültürel kaygılarla derinlemesine karşılıklı ilişki halindedir: Tarihsel travma bulgularına ve şiddete dayalı siyasi hareketlere ve bunların karmaşık kökenlerine yönelik artan odaklanma –işte bunlar Freud'un "ölüm dürtüsü" olarak işaret etmiş olabileceği

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

konulardır. Ama adlandırmak, açıklamakla aynı şey değildir. 20. yüzyıl ve ötesindeki şiddet tarihini, sırrına erişilemez bir "ölüm dürtüsüne" atfetmek, insanların yıkıcı oldukları için yıkıma neden olduklarını söylemek gibidir.

Freud'un, gelişimin en erken aşamalarını karakterize eden yas çalışmaları hakkındaki spekülasyonlarıyla ilgili düşüncesini derinlemesine ele alan bir doğrultu izlemeyi tercih ediyorum; bu da, takipçileri Karl Abraham ve Melanie Klein tarafından geliştirilen ve daha sonra Jacques Lacan, Jacques Derrida, onların müritlerinin ve başkalarının teorilerinde araştırılan bir düşünce çizgisidir. Üstelik bu hareketi, temsil edilmeyen deneyim alanına atıfta bulunurken kullandıkları terimlerin birçoğunun erken çocukluk gelişimi teorisyenlerinin kullandığı terimler olan travma teorisinin gelişimi açısından kritik öneme sahip olarak görüyorum.

Dünyaya dil ve dilin Ben ile Öteki arasında dayattığı sınırlardan yoksun geliyoruz. Bu düşünce tarzı, insanların birbirlerine uyguladıkları yıkım türlerini "açıklamıyor"sa da, bu konuyu bir sorun olarak ele almaya çabalıyor. Bu anlamda, Freud'un preödipal dönemi, takipçilerinin çabalarını mümkün kılacak şekilde tam anlamıyla keşfedememiş olduğunu görmekteyim; takipçileri Freud'un yas tutma konusundaki bölük pörçük düşüncelerini, ego gelişiminin ilk aşamaları, dilin ve temsilin evrimi, travmanın bireylere olduğu kadar uluslara ve toplumlara etkilerini de dikkate alarak kendi araştırmalarında genişletmişlerdi.

İronik olarak, Freud'un kendi çocukluk kayıplarının yasını tutmadaki yetersizliği, takipçilerinin yaratıcılığını teşvik etmiş ve yas tutmanın yaşam boyu süren bir sürecin yanı sıra bireysel öznelliğin gelişimi bakımından çok önemli olduğunu kavramanın yeni yollarına yöneltmişti. Bu kitabın "Melankoli ve Yas Üzerine Düşünceler" başlıklı son bölümünde, bu düşünce akımlarının hepsi, yas tutmayı içeren bir teori düzenlemesinde, Freud'un kör noktalarını ve kırılganlıklarını kabul ederken, onun gücü ve

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

etkisinden de övgüyle söz eden, kültürel, tarihi ve psikanalitik bir anlatı halinde sunulmaktadır.

Bu kitaptaki niyetim, zaten başlığında da ifade edildiği üzere, basitçe Freud'un kişisel olaylarını ve yastan kaçınmalarını incelemek değildir, fakat aynı zamanda Freud için nasıl saygıyla ve yaratıcı bir şekilde yas tutabileceğimizi de düşünmektir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Teşekkürler

Herhangi bir düşünceyi ortaya çıkarıp geliştirme projesinde olduğu gibi, destekleri için teşekkür edeceğim çok sayıda insan var. Bu kitabın her bölümü, ilk versiyonlarıyla birçok arkadaş, yazar ve editör tarafından okundu, hepsi de teşvikleriyle birlikte eleştirel yorumlarını sundular. Yazımın koşullarını yeniden düzenlerken onları hatırlayacağım.

Peter Ostwald, Diane Middlebrook ve Stephen Walrod tarafından henüz kurulmuş olan Psikobiyografi Grubuna katılma şansımın olduğu 1990'ların başında, California'nın Oakland şehrinde yaşarken "Freud'un Yaşamını Okumak"ı kaleme aldım. San Francisco'da birkaç yıldır bir araya gelmekte olan bu grup, artık Doğu Körfezi'ne taşındı ve artık orada devam ediyor. Kurucularına ek olarak, ilk üyeleri (hatırladığım kadarıyla) şunları

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

içeriyordu: Daniel Benveniste, Jim Breslin, Liz Cara, Alan Elms, Marilyn Fabe, Bruce Heller, John MacGregor, William Runyan ve David Samuelson. Bazı üyeler başka yerlere taşındılar, yeni üyeler katıldı ve grubun kuruluşundan bu yana bazıları da vefat etti. Artık California'da yaşamasam da, ilk baştaki ve sonraki üyelerinden birçoğuyla iletişim halindeyim. Daha sonra, bu makaleyi *American Imago*'ya sunduğumda, uzunluğuna rağmen yayımlamayı kabul eden Martin Gliserman'ın keskin editoryal bakışından yararlandım. Bu makale daha sonra Anthony Elliott'un da dikkatini çekti ve makaleme *Freud 2000* (1998) adlı kitabında yer verdi.

1994 yılında Florida Gainesville Üniversitesi'nde düzenlediği "Psikanalizler/Feminizmler" başlıklı bir konferans için Peter Rudnytsky'nin talebi üzerine "Mourning Freud" [Freud'un Yası] nı yazdım. Peter'ın çalışmalarıma yönelik ilgisi, o zamandan beri Freudyen ve Post-Freudyen psikanalitik teori hakkındaki düşüncelerimi geliştirmemde sürekli teşvik ederek de yardımcı oldu. Bu kitabımın geliştirilmesinde önemli bir makale olan "Mourning Freud" [Freud'un Yası]nı kendi *Psychoanalyses/Feminisms/Psikanalizler/Feminizmler* (1998) kitabına dahil etmesinden çok memnun oldum. [Freud'un Yası] daha kısa bir biçimiyle, Anthony Elliott ve Stephen Frosh tarafından editörlüğü yapılan *Psychoanalyses in Contexts* (1994) başlıklı kitapta da yayımlandı.

"Freud, Irma ve Psikanaliz Rüyası" makalesi, Freud'un *The Interpretation of Dreams* [*Düşlerin Yorumu*] kitabının yayımlanmasının yüzüncü yıldönümü onuruna yapılan "The Dream of Interpretation: Dreams of Interpretation" [Yorumun Düşü: Yorum Düşleri] (2000) başlıklı bir konferansta sunduğum bildiri sonucu ortaya çıktı. Konferans, her ikisi de o sıralar Minnesota Üniversitesi'nde Kültürel Çalışmalar ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü öğretim üyesi olan Rey Chow ve Thomas Pepper tarafından düzenlenmişti. Bu konferansa, kendi rüyalarındaki muhtemel anlamlar açısından Freud'un kör bakışı olan alanlar

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hakkındaki düşüncelerimi bir araya getirme çabalarıma yol açtığı için müteşekkirim. *American Imago*'nun editörü olarak Peter Rudnytsky'in yerini alan Martin Gliserman'a (bir kez daha) bu makalemin değerini algıladığı ve "Mouth to Mouth: Freud, Irma and the Dream of Psychoanalysis" [Dilden Dile: Freud, Irma ve Psikanaliz Rüyası] başlığıyla yayımlanmasını teşvik ettiği için minnettarım.

Modern Philology editörlerinin, Lynda Boose ve Betty S. Flowers tarafından *Daughters and Fathers* [*Kız Evlatlar ve Babalar*] (1989) başlığıyla bir araya getirilen makale derlemesini gözden geçirme isteği üzerine "Undoing Incest"i [Ensest'i İptal Etme] yazdım. Onların basit bir inceleme istemiş olmasını "yanlış anlayarak" bir inceleme makalesi kaleme almıştım. Editörler benim hatamı göz ardı ederek "Ensest'i İptal Etme" makalesinin tamamını yayımlama nezaketini gösterdiler.

Makaleyi bu kitaba dahil etmekten mutluyum, çünkü bu makale "traffic in women"* hakkındaki düşüncelerimi Freud'un hayatı boyunca üçlü ilişkilerle ilgilenmesine dair spekülasyonlarıma dek genişletmektedir. Bu makale aynı zamanda Shakespeare üzerine çalışan çok sayıda feminist akademisyenin incelemelerini takdirle anmama imkân tanıdı, çünkü onların çığır açan analizleriyle kadın akademisyenlerin (ve diğerlerinin) entelektüel yollarla birbirlerini nasıl destekleyebileceğine dair ilk anlayışımı edinmiştim. Gelişim yıllarımı onların yararlı eşliğinde edebi/sosyal bir eleştirmen olarak geçirdim ve onların bana sağladıkları canlı tartışma ve görüşme topluluklarına müteşekkirim. Birçoğuyla ömür boyu arkadaşlık kurdum: özellikle Shirley Garner, Gayle Greene, Coppelia Kahn, Carol Thomas Neely ve Murray Schwartz. Shakespeare konusunda uzun yıllardır yayın yapmış olmasam da, neredeyse her gün onun çalışmaları hakkında düşünüyorum ve arkadaşlarımın dostluğuna ve desteğine minnettarım.

---

* *traffic in women*: kadınlar konusunda uzmanlaşma; *traffic in*: (yasalara aykırı bir şekilde bir şeyin) ticaretini yapmak. (ç.n.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"Freud as Memoirist" [Anı Anlatıcısı Olarak Freud] yazısının fikir olarak gelişimi karmaşıktır ve yıllara yayılmıştır. 1998'de, Washington Psikanaliz Merkezi'nin himayesinde oluşturulan ve Sharon Alperovitz (Sosyal Hizmet Yüksek Lisansı sahibi) ve Robert Winer (Tıp Doktoru) tarafından kurulmuş olan Psikanalitik Düşünmede Yeni Yönler adlı bir programa kaydoldum. Öncelikle teoriye odaklanan akademi çalışmalarını, klinik tedavi uzmanlarının konsültasyon odalarında bu teorilerden nasıl yararlandıklarını anlayarak bir ölçüde desteklemeye çalışıyordum. Bu üç yıllık programa katıldım, mezun oldum ve önce bir grup tartışma lideri, ardından hafta sonu konferanslarından birinin organizatörü olarak hazır bulunmaya devam ettim. Başından sonuna kadar, kurgu yazmanın bir varyantı olarak vaka tarihçesi üzerine bir "son rötuş" makalesi yazma beklentisindeydim. Ama erteledim.

2006 yılında, "Psikanalizin Tarih Yazımı"nı tartışmak ve teorileştirmek amacıyla New York'ta birkaç yıl boyunca bir araya gelen ve Anton Kris ve Elisabeth Young-Bruehl'in parlak buluşu olan Freud Tartışma Grubu'na davet edildim. Bu canlı tartışmaya katılmaya, Elisabeth Kanada'ya taşınana kadar uzun yıllar boyunca devam ettim; Elisabeth 2011'de aniden (akciğer embolisi nedeniyle) öldü. Bu grubun üyeleri (Elisabeth ve Tony'ye ek olarak) aşağıdaki seçkin arkadaşları içeriyordu: Samuel Abrams, Harold Blum, Marcia Cavel, Peter Neubauer, Murray Schwartz ve Eli Zaretsky. Onların çok güçlü sohbetlerinin bir parçası olduğum için şanslıydım. Hepimiz tartışmamızın konusu hakkında bir makale yazmayı vaat etmiştik, ancak bu vaadin üstesinden ilk gelenler sadece Elisabeth, Murray ve Eli oldular. Geri kalanlarımız kendi yolumuza gittik. Bununla birlikte, psikanalitik vaka tarihinin retorik formu hakkında ilk baştaki düşüncemden hareketle yaklaşık beş sayfalık bir makale taslağı sundum, ancak sonrasında tamamlamadım. Yine de, Tony Kris'in yorumlarını canlı bir şekilde hatırlıyorum. Yıllar sonra, bu konuyu tekrar ele aldığımda, (o sıralar hafızanın sinirbilimi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hakkında öğrendiklerim ve anı yazma öğretimimle ilgili olarak) başlangıçtaki düşünce silsilemi, hafızanın zaman içinde ve bir kimsenin arzularına ve ihtiyaçlarına göre nasıl değiştiğine dair Freud'un sahip olduğu anlayış hakkında daha kapsamlı bir makalede ele aldım.

Bu makaleyi, APsaA [American Psychoanalytic Association/ Amerikan Psikanalitik Derneği] Psikanaliz Tarihi Tartışma Grubu Başkanı Peter Rudnytsky'nin davetiyle, 2012'deki yıllık toplantısında sundum, orada grubun soru ve yorumlarından yararlandım. *American Imago*'nun yeni editörü (ve Sigmund Freud Archives'ın şu anki Yönetici Müdürü) Lou Rose, minnetle kabul ettiğim bir yayın imkânı sundu.

Routledge Handbook for Psychoanalysis in the Humanities and the Social Sciences [Routledge Beşeri ve Sosyal Bilimlerde Psikanaliz İçin El Kitabı] (2016) için Anthony Elliott ve Jeffrey Prager'ın talebi üzerine "Literature and Psychoanalysis" [Edebiyat ve Psikanaliz] makalesini kaleme aldım. Her ikisini de bu noktaya kadar zaman içinde tanımış oldum, çalışmalarına derinden saygı duydum ve bu seçkin makale derlemesine katkıda bulunmam istendiği için çok mutlu oldum. Anthony ve Jeffrey ile çalışmak benim için her zaman bir zevkti.

Bu kitabın son bölümü ise Anthony Elliot'un Avustralya, Adelaide, Flinders Üniversitesinde düzenlediği "The Paradox of Melancholia: Paralysis and Agency" [Melankoli Paradoksu: Felç ve Fail] (2012) adlı konferansa katılmam için yaptığı bir davetin sonucunda ortaya çıktı. Her ne kadar Anthony ve diğer açılış konuşmacısı Jeffrey Prager ile aradaki uzun coğrafi mesafeyle çalışmış olsam da, onlarla şahsen hiç tanışmamıştım. Bu benim için çok unutulmaz bir olaydı. Sadece Freud'un yas ve melankoli teorileri hakkındaki düşüncelerimi genişletmeye değil, Post-Freudyen psikanalitik teorinin ödipal dürtü teorisinden pre-ödipal teori alanına ve onunla ilgili olan bağlanma alanlarına ve travma teorisi alanlarına nasıl geçtiği hakkında daha kapsamlı düşünmeye de sevk etti.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bunu yazarken, iki şey fark ediyorum: Kariyerim boyunca, her biri en derin kişisel ve mesleki yükümlülüklerimi geliştiren edebiyat, feminizm ve psikanaliz alanlarındaki üç çok farklı ama aynı derecede hayati entelektüel topluluğa katılmam benim için meğer ne kadar önemliymiş. Bir kez daha şükranlarımı sunmak istediklerim şunlardır: Körfez Bölgesindeki Psikobiyografi Grubu, Washington DC'deki Yeni Yönler Programı ve New York'taki Freud Tartışma Grubu. Bu listeye iki tane daha eklemek istiyorum: 1970'lerde SUNY [New York Eyalet Üniversitesi] Buffalo'da Norman Holland tarafından kurulan Sanatın Psikolojik İnceleme Programı ve 1990'ların ortasından beri üye olduğum Minnesota Psikanaliz Derneği ve Enstitüsü.

Norman'ın SUNY Buffalo'daki programı doğrultusunda uzun yıllar boyunca her yıl bir konferans düzenlendi ve bu da psikanalitik teorinin değişen alanına yönelik ilgimi ve eğitimimi artırmaya hizmet ederken aynı zamanda kendi düşüncelerimi sınamak için bana da kafa dengi bir ortam sağladı. Son yıllarda Minnesota Psikanaliz Derneği ve Enstitüsü'ne katılımım, kendi yaşadığım yerde, çevremdeki teorisyenler ve klinisyenlerle ilişkilerimi çoğalttı. Özellikle Tıp Doktoru Hal Steiger'a, psikanaliz ve akademi dünyaları arasında köprü kurmayı amaçlayan "Psikanalizde Disiplinlerarası Çalışmalar" konulu devam eden tartışma grubuna ev sahipliği yaptığı için teşekkür ediyorum.

Neredeyse sonuncusu fakat son derece önemlisi olarak, zaman içinde çok sayıda hibeler ve fonlarla araştırmalarıma ve yazmama yardımcı olduğu için İngilizce Bölümü'ne ve Minnesota Üniversitesi'ne derinden minnettarım. Özellikle, 2008 yılında bana (cömert araştırma bütçesi aracılığıyla) Fahri Profesör unvanı verilmesi de bu kitabın hazırlanmasını destekledi.

Muhtemelen sayabildiklerimden daha fazla insana borçluyum. Ancak bitirirken, sadece entelektüel hayatımı teşvik etmekle kalmayıp hayat boyu arkadaş da olan bazı önemli insanları özel olarak anmak istiyorum. Zaten isimlerini saydıklarım arasında olan ve bunlara ek olarak, aşağıdakilere özel olarak

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

saygı duyduğumu belirtmek istiyorum: Janet Adelman, Ramsay Breslin, Nancy Chodorow, Marilyn Fabe, Shirley Garner, Gayle Greene, Claire Kahane, Anton Kris, Carol Thomas Neely , Peter Rudnytsky, Murray Schwartz, Stephen Walrod ve Brenda Webster. Kişisel gelişimime ve esenliğime ne kadar katkıda bulunduklarını kendileri de bilen diğerleri şunlardır: Jessica Gohlke, Sybil Houlding, Alice Jones, Toni McNaron, Robert Littlejohn, Mardi Louisell, Wendy Martin, Leslie Morris, Mariann Regan, Steven Snyder ve Michael Young.

Her biriniz, bugün olduğum kişiye ve henüz olamadığım kişiye katkıda bulunmak bakımından önemli bir rol oynadınız. Bu kitapta yer alan herhangi bir gerçek, yargı veya ifade eksikliğinden hiçbiriniz sorumlu değilsiniz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Giriş: İçgörü ve Körlük

Her edebiyat metninde bir ya da birkaç ... altmetin bulunur; bu altmetinlere eserin "bilinçdışı" diyebiliriz. Bütün yazılarda olduğu gibi eserin içgörüleri, körlükleriyle yakından ilişkilidir. Eserin söylemedikleri ve bu söylemediklerini söylememe biçimi, anlattıkları kadar önemli olabilir.

Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı: Giriş*

Freud'dan sonra, ondan başka hiçbir yazar, kendi metinlerinin veya anlamlarının efendisi olarak görülemez. Bu kitapta önerdiğim okumalar, 20. yüzyıl boyunca ve ötesinde psikanalizin gidişatını keşfetmenin bir yolu olarak, Freud'un kendi düşüncesindeki kör noktaları işaret ediyor. En geniş anlamda, bu hareketi, anne-bebek ilişkisine, ayrılma ve bireyleşme

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dramasına, söz öncesi/temsil edilmemiş varlık durumlarına ve ilgili travma ve yas teorilerine karşılık gelen vurgularıyla birlikte, ödipal olandan pre-ödipal endişelere bir kayma olarak görüyorum.

Freud'un hayatında ve çalışmalarında yüzleşmekte açık şekilde en başarısız olduğu konunun yas tutmak olduğunu iddia ediyorum. Güvenilirliği ve ondan sağladığımız kalıcı faydalar açısından, bebeğin annesinden ayrılmasının yol açtığı hayal kırıklıkları ve mahrumiyet ile başa çıkma mücadelesine dayanan bir ego gelişimi teorisi oluşturmaya girişti; ancak bu konuların peşinden gitmeyi çok belirsiz ve muğlak bulduğundan onlara derinlemesine bakmadı. Bu derlemedeki ilk dört bölüm, Freud'un kendi çocukluk dönemindeki travmatik kayıp geçmişinin olası sonuçlarından biri olmasından ötürü, pre-ödipal dönemin dinamiklerini inceleme konusundaki isteksizliğini araştırıyor.[1] Teorisini inşa ederken, Ödip kompleksinin onun için yas tutmaya kıyasla daha neşeli, iyimser ve ego-uyumlu olduğunu iddia ediyorum.

Psikanalitik teorideki Freud sonrası dönemdeki gelişmeler tam olarak Freud'un ihmal ettiği alanlara odaklanmaktadır. Çalışmalarından ipuçlarını kullanarak, onun düşüncesindeki kör

1. Louis Breger, Freud'un çocukluğunu travmatik olarak görüyor, ben de öyle düşünüyorum (*Freud: Darkness in the Midst of Vision*, 2000). Kitabına kendi kaynakları yanı sıra bu düşünceyi ilk kez dile getirdiğim "Freud'un Hayatını Okumak" (1995a) makalemi de almış, bu düşünceyle kendi kitabı neredeyse tamamlanmak üzereyken *The Spectral Mother* (1990) kitabımda ve ardından yazdığım "Freud'un Yası" (1995b; 1998) başlıklı makalemde karşılaştığını söylüyor. Maalesef, kitabını yazdığı sırada "Freud'un Hayatını Okumak" metnini onunla paylaştığım Kaliforniya'daki karşılaşmamızı hatırlamıyor. Söylemeye gerek yok ki, Freud'un hayatının ilk yıllarına dair yorumlarımız, benzerliklerine rağmen, onlardan nasıl yararlandığımız bakımından farklılık gösterir. Görüşlerim, Joel Whitebook'un görüşleriyle daha uyumludur; Whitebook'un *Freud: An Intellectual Biography* [Freud: Entelektüel Biyografi] (2017) başlıklı Freud biyografisi, (çocukluğunun ilk yıllarından kaynaklanan) çaresizlik ve savunmasızlık duygularını teorik faaliyetine dahil edememesinin Freud'un düşüncesi üzerindeki etkisinin izlerini sürüyor. *The Spectral Mother* kitabımdan sadece Freud'un biyografisini değil, Post-Freudyen psikanalitik teorinin evrimini anlama şeklini de etkilediğini söyleyerek söz ettiği için ona minnettarım.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

noktalar insan gelişiminde yeni kavramlar geliştirme yönünde incelenmektedir; bunlar zamanımızın sosyal, kültürel ve tarihsel ikilemlerine akışkan bir şekilde yanıt veren şeylerdir. Travma ve yas teorilerinin, bugün küresel bir toplum olarak karşılaştığımız bazı sorunları kavramsallaştırmada, özellikle güçlü araçlar olarak ortaya çıktıklarını iddia ediyorum. Freud'un kültürel olarak yas tutma süreci –onun yetkili imajından, kavrayış yeteneğinden ve etkisinden ayrı tutarak ve ayrıca başarısının eşsizliğine de saygı duyarak– psikanalizi, bireysel ve kolektif öznellik, ötekilik, kitle şiddeti ve insan acıları ile ilgili soruları ele almak yönünde evrimsel bir şekilde kullanmanın bir yolunu sunar.

Terry Eagleton'ın (1983), metindeki bilinçdışı hakkında yazdıkları, tıpkı Freud'un rüyalar, sanat eserleri, dil sürçmeleri ve hastalarının serbest çağrışım akışı hakkında yazdıkları gibidir. Hiçbiri şeffaf değildir; hepsi yoruma tabidir. Eagleton'ın Freud'a olan minneti açıktır. Daha az belirgin olan, onun (Freud'un kendi metinleri de dahil olmak üzere) tüm metinlerin belirsizlik, körlük veya ihmal belirtileri açısından incelenebileceği konusunda ısrarındaki örtük meydan okumadır. Freud'un bilinçdışının dinamiklerini araştırması, Eagleton'ın yorumlama hakkındaki ifadesinin çerçevesini oluştururken, Eagleton dikkatimizi Freud'un kendi yazılarının bilinçdışı boyutlarına yönlendirerek durumu tersine çevirmektedir. Freud tarafından yetkilendirilmiş olarak, Eagleton'ın yorumsamacı tutumu aynı zamanda onun yetkisini sorgulamaya da hizmet etmektedir.

Eagleton'ın da savunduğu yorumlayıcı tarz olan yapısökümün önde gelen teorisyeni Jacques Derrida (1975, 1976, 1978), Freud'un gayretli bir okuyucusuydu, onun metinlerinde Aristoteles'ten Nietzsche'ye kadar diğer büyük yazarlarda/filozoflarda keşfettiği aynı dinamikleri bulmaktaydı. Bu kapsamda Freud'u (ve diğerlerini) geleneklere aykırı şekilde okudu ve metinlerinin iç uyumsuzluklarını ve istikrarsızlıklarını gösteren tereddüt, kaçınma veya sessizlik anlarına işaret etti. Hastalarının rüyalarının, semptomlarının ve kişisel anlatılarının usta bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şifre çözücüsü olan Freud, başkalarının kendi şifresini çözme girişimlerine direnirdi. Yalnızca kendisinin bilinçdışının anlamlarının anahtarını elinde tuttuğuna inanıyordu. Freud'un kişisel otoritesi yanı sıra yeni bir disiplinin kurucusu niteliğindeki pozisyonu da, takipçilerini onun görüşlerinden sapmamaya zorlarken, metinlerini kendi körlüklerinin ve içgörülerinin bulguları yönünde okumaktan da caydırmaktaydı. Yine de *The Interpretation of Dreams* [Düşlerin Yorumu] (1900) gelecekteki okuyucular ve yorumcular için Pandora'nın kutusunu açmıştı.

Freud'un bir yazar gibi, yani dolambaçlı, mecazi, doğrusal olmayan üslupla ve mit, hipotez, aldatma ve benzetmenin gücünü zengin şekilde kullanarak yazması, onun sadece modern edebiyattaki yerini garanti etmekle kalmıyor, metinlerini sonsuz yorumlamaya açık hale de getiriyor. Freud'un kendisinin de kabul ettiği gibi psikanaliz asla tamamen sonlandırılabilir bir şey değildir. Freud'u sadece düşünceleri değil, üslubunun/metinlerinin karmaşıklığı ve sanatsallığı nedeniyle de okuyoruz. Örneğin, bugün çok az kişi, Musa'yı Yahudi olmayan birisi olarak resmetmesinde (*Moses and Monotheism* [Musa ve Tektanrıcılık] 1939), Leonardo da Vinci'nin hayatının ilk yıllarını tasvirinde (*Leonardo da Vinci and a Memory of His Childhood* [Leonardo da Vinci ve Çocukluğunun Bir Anısı], 1910b) veya onun *patricidal primal horde** kavramında (*Totem ve Taboo* [Totem ve Tabu], 1913b) sergilenen tarih, biyografi ve antropolojiye dair fantastik kurgulamalarını kabul edebilecektir. Yine de Freud'un metinleri, pek çok taraftarında olmadığı ölçüde okuyucuları cezpetmeye devam ediyor.

Freud'un, aktarım (transferans) kavramını keşfi ve açıkça dile getirmesi nedeniyle ufuk açıcı bir metin olarak kabul edilen hastası Dora hakkındaki çözümlemesi, bu konuda bir örnektir. Psikanalitik uygulamanın geliştirilmesinde anahtar bir metin

* Psikiyatride "patricidal" baba öldürme demektir, "primal horde" ise Freudyen psikanalizde kendi babalarının hiyerarşik pozisyonlarını gasp eden erkek çocukların arketipik bir duygusal yüküdür. (ç.n.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

olan *Fragment of an Analysis of a Case of Hysteria* [Bir Histeri Vakasının Analizi] (1905), bilimsel bir inceleme gibi olmaktan daha çok kısa bir hikâye yönünde gelişir. Freud için bile anlatı, son derece dolambaçlıdır, bir genç olarak Dora'yı babasının sevgilisinin (Frau K) kocası (Herr K) tarafından uygunsuz bir teklif yapılan bir konuma getiren bir aile gruplaşmasını içerir.

Çağdaş bir okuyucu için göze çarpacak şekilde bariz görünen şey, Herr K'nin Dora'ya yakınlaşmasındaki münasebetsizliktir, olup bitenler çocuğa cinsel tacizin sınırında durmaktadır. Çocukların normalde ebeveynlerinden biri veya diğeri için cinsel arzu duyduklarını varsayan, henüz devreye sokmakta olduğu ödip teorisinin rehberliğinde Freud, yalnızca Herr K ile değil, hasta ve iktidarsız babasıyla da cinsel ilişkiye girme arzusunu bastırmasını vurgulamak için, Dora'nın çaresizliği ve kırılganlığı konusunu atlamaktadır. Freud'un argümanı *apriori* [önsel] bir varsayım (ödipal arzu), yer değiştirme (Dora'nın küçük çantasını parmaklaması mastürbasyonu temsil eder), hipotez (Herr K iktidarsızdır, bu nedenle Frau K ile oral seks yapmaktan hoşlanır) ve kesin olmayan analoji (Frau K gibi Dora'nın arzusu da oral seks merkezlidir) yoluyla devam eder.

Freud'un zina, taciz ve (fantezileştirilmiş) ensest içeren bu karmaşık aile içi dramayı tasvir etmesinin iyi bir hikâye yarattığı konusunda hiçbir sorun yok. Peki, bu kulağa mantıklı geliyor mu? Özellikle, Dora'nın kendisi ve hayatındaki diğer erkekler için bastırılmış arzularından musdarip olduğu ve öfke, hayal kırıklığı ve intikam yüzünden tedaviden kaçtığı şeklinde Freud'un ulaştığı sonucu onaylıyor mu? Değilse, aktarım kavramı bakımından ne oluyor?

Öte yandan, aktarım düşüncesinin geçerliliğini doğrularken Freud'un Dora yorumunu ciddi şekilde sorgulamak mümkün müdür? Aktarım (ve sonuç olarak karşı-aktarım) kendi bağlamlarında anlamlı olduğu ölçüde, bu vakayı Dora'nın üzücü hikâyesinden oldukça ayrı olarak tartışmaya eğilimliyim. Dora'nın geçmişinin belirli koşulları, Freud'un hipotezlerinin

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

geçerliliğini göstermek üzere, başka bir analist tarafından tekrarlanamamış ve tekrarlanamaz iken, bir hastanın, analistine karşı diğer kaynaklardan türeyen duygularını ifade etme durumu ise tekrarlanabilir. Sıradan insanlar bile gündelik hayatın akışında, tıpkı günlük karşılaşmalarda yineleme zorlantısının dinamiklerini (durumdan bağımsız olarak değişmeyen davranışları) gözlemleyebildikleri gibi, bir kişiden diğerine duygusal bir tepki "aktarma" olgusunu da gözlemleyebilirler.

Dora'nın istekleri, fantezileri ve arzularına dair yorumlarının çoğunun sorgulanabilir niteliğine rağmen, Freud kullanım değeri vaka sunumunun özelliklerine bağlı olmayan çok değerli bir algıya ulaşmıştı. Bu anlamda, *Bir Histeri Vakasının Analizi*, körlüğün ortasında bir içgörü anı sunmaktadır.

The Spectral Mother: Freud, Feminism, and Psychoanalysis [Spektral Anne: Freud, Feminizm ve Psikanaliz] (1990) kitabımda, Freud'un yazısındaki anne figürünün, düşüncesinde örtük bir kör nokta olarak neredeyse mevcut olmadığını araştırdım. Bu da ödipal dönemden önce gelen bir dönemin varlığını tasavvur edemediği için değil, teorileştiremediği için ortaya çıkmaktaydı. Sonuç olarak, annenin figürü spektraldır (hayalidir): muğlak, gölgeli, sürekli hatırlatıcı ve biraz da tehdit edicidir. Sonuç olarak Freud, kadın cinselliği konusunu yeterince ele alamaz ve hatta anne öznelliği ya da arzu sorununu soruşturmaya bile başlamaz.

Freud'un metinlerinde eksik, marjinal veya muğlak görünen şey, daha sonraki psikanalitik teorisyenlerin anne figürü ve erken çocukluk gelişiminin draması, esas olarak da pre-ödipal olan her şey hakkında spekülasyon yapmaları için verimli bir zemin sağladı. Freud bu konuların ipucunu verse de uzunca veya derinlemesine araştırmadığından, ardından gelenler için açık bir alan bırakmıştı. Birçok düşünce okulu bu alanı işgal etmek üzere ortaya çıktı: Kleincı, Lacancı, nesne ilişkileri, benlik psikolojisi ve bağlanma teorileri en öne çıkanlar arasında yer alıyordu. Bu okullar, birbirleriyle olan farklılıklarına rağmen, Freud'un Ödip kompleksi kavramını değiştirmeyi değil, onu desteklemeyi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

amaçlarlar. Bununla birlikte, zamanla, kayıp, travma ve yas dahil olmak üzere yaşamın en erken evresine ilişkin sorunlar merkeze yerleşirken, Ödip kompleksinin de (onun altyapısı olan dürtü teorisi ile birlikte) önemi azaldı. Bu açıdan bakıldığında, çağdaş psikanaliz açık anlam yapılarına karşıt olarak Freud'un çalışmalarının gölgeli yanını keşfederek, Freud'u "tersyüz" etmiş oldu.

The Spectral Mother [Spektral Anne] kitabımda, Freud'un anne figürüne odaklanma ve buna ek olarak, pre-ödipal dönemi teorileştirmedeki başarısızlığının kadınlar ve kadınlık ile kastrasyon [iğdiş etme] arasında kurduğu ilişkiden kaynaklandığını savundum. Ödipal yapı, aksine, daha kolay bir şekilde kavramsallaştırabileceği ve kapsayabileceği fallik [erkeklik organına ait] bir erkeklik modeli sunmaktaydı. Bu kitaptaki ilk dört bölüm bu tartışmayı daha ileri götürmektedir. Bu bölümlerde, Freud'un biyografisinin, sonuç olarak temsil ettiği Ödip kompleksi bakımından oto-analizini [öz analizini] desteklemediğini iddia ediyorum. Bunun yerine, biyografisi Freud'un keşfetmeksizin ima ettiği erken bir travmatik kayıp geçmişi açığa vurmaktadır. Bu kayıpları fark etme ve bunların yasını tutmadaki yetersizliğinin bunların pre-ödipal dönemdeki kökenlerini teorileştirmesindeki başarısızlığına neden olduğunu iddia ediyorum.

"Freud'un Hayatını Okumak" başlığını taşıyan bölüm Ernest Jones (1953-57) ve Peter Gay (1988) tarafından kaleme alınan Freud'un standart biyografisini inceliyor. Her ikisi de Freud'un oto-analizini ilk bakışta edinilen izlenim [görünür değeri] bakımından ele alıyor ve bunu da onun hayatını yapılandırmak ve yorumlamak için kullanıyor. Freud'un biyografisi, diyorlar, Ödip kompleksinin dinamiklerini açığa çıkarır, bu nedenle Freud'un içgörüsünün geçerliliğini teyit eder. Böyle bir akıl yürütme silsilesi sadece döngüsel olmakla kalmaz, aynı zamanda Freud'un kendi imajına yaptığı yatırımı da görmezden gelir; bu imaj kendisine karşı çıkanlar karşısında kahramanca çabaları askeri bir komutana ya da "fatihe" benzeyen tek başına ve kuşatılmış haldeki

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bir psikanaliz kurucusudur. Freud kendi mirasını kısmen bu öz-tasvir yoluyla ve aynı zamanda, kişisel evrak dosyalarını en az üç kez temizleme noktasına kadar götürerek resmi biyografiye direnmesi yoluyla biçimlendirmeyi amaçlıyordu.

Ancak Freud'un günlük hayatına dair kanıtlar (yazılarının dışında) gönderen tarafından değil alıcı tarafından korunan yazışmalar şeklinde mevcuttur. Gençlik yaşamında önemli anlardaki iki yakın ilişkisinin dinamiklerini keşfetmek amacıyla, ergenlik arkadaşı Eduard Silberstein ile yazışmalarını (Boehlich ed. 1990) ve nişanlısı Martha Bernays'a yazdığı mektuplarından bir seçkiyi (E. Fied. 1975) inceliyorum. Bu mektupların ortaya çıkardığı şey, iddia ediyorum ki, sempati veya reddetme ifadelerine özenle uyum sağlamış, gerçek bir ruh eşi olmasa bile bir sırdaş özlemi duyan genç bir adamdır. Silberstein bir kadına âşık olur ve Freud o kadının ondan daha aşağı seviyede olduğunu düşünmektedir, böylece Silberstein ile arkadaşlığı bozulur. Martha ile duygu yoksunu flörtü öfke ve uzlaşma döngülerinden geçer, bu da Freud'un, tekrar geri kazanmak uğruna, Martha'yı uzaklaştırmasına duyduğu ihtiyaç bakımından fikir vericidir. Hayatının ilerleyen dönemlerinde, *Beyond the Pleasure Principle* [Haz İlkesinin Ötesinde] (1920) kitabında, Freud bu tür bir davranışı, "yineleme zorlantısı" olarak tanımlamıştı, ancak bunu davranışın kendi koşulları ile ilişkilendirmemişti. Torunu Ernst'in bir makarayla yaptığı itme/çekme oyununda Freud, bir çocuğun annesinin ayrılması travmasının (tekrar ederek) üstesinden gelme çabasını fark etmişti. Fark edemediği şey, Ernst'in ikileminin kendi ilk kayıp geçmişini ne ölçüde yansıtmakta olduğuydu.

Freud'un resmi biyografisi, hayatının ödipal dramasına odaklanırken, annesinin karakteri ve hayatının ilk dönemlerindeki çok yönlü aksamalar hakkındaki ipuçlarını ele alarak, okuyucunun bakışlarını onun pre-ödipal dinamiklerine yönlendiriyorum. Bu kayıtlar, Freud'un kabul edemediği ve dolayısıyla yas tutamadığı bir dizi acı dolu kırılmaları ve altüst oluşları sergiliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"Mourning Freud" [Freud'un Yası] başlığı altında, Freud'un babasının ölümüne verdiği tepkiyi, Ödip kompleksini geliştirmesi ışığında inceliyorum; bu durum acı vererek "kökünden sökülme" hissine odaklanan karmaşık bir dizi duygusal tepkinin anlaşılmasını güçleştirmeye hizmet etmekteydi. Jacob Freud 1896 yılında, Freud'un en derin iç kargaşasının ve kendini sorgulama döneminin ortasında ölmüştü. Freud sadece bir dizi nevrotik semptomdan musdarip değildi, kendisinin ve hastalarının histerisini çocukluk dönemi cinsel istismarına bağlayan baştan çıkarma teorisi düşüncesiyle de mücadele ediyordu. Freud isteksizce şu sonuca ulaşmıştı: Eğer baştan çıkarma teorisi doğruysa, suçlanması gereken babalardır.

Bu hipotezi güvenilir bulmayan Freud, (teorik olarak) arzu gidişatının tersine çevrilmesini tercih etmişti. Ebeveynler çocuklarıyla seks yapmak istemezlerdi; bunun yerine çocuklar ebeveynlerine yönelik erotik duygulara sığınırlardı. Zorunlu olarak hastalarının cinsel istismar hikâyelerinin gerçeklik alanından fanteziye aktarılmasını içeren bu odak kayması, Freud'un gelecekteki teorileştirme sürecinin yolunu çizmekle kalmamış, kendi babasını çocuklarını taciz etmiş olmak suçlamasından da temize çıkarmıştı; bu da kederinin ortasındaki Freud için bir rahatlamaydı.

Aynı zamanda Freud, (ailesinin itirazlarına rağmen) basit bir cenaze töreni tercih etmesi ve törene kendisinin de geç gelmesiyle babasının anısını hafife almış görünmekteydi. Freud, "Gözleri kapatmanız istenir" ifadesini içeren bir rüyayı kendi davranışları ışığında ayrıntılı olarak analiz eder, fakat bu uyarıyı olayın vahameti karşısında görünürdeki kayıtsızlığına bağlamaz. Daha sonra, arkadaşı Wilhelm Fliess'e baştan çıkarma teorisinden vazgeçtiğini bildirmek için yazdığında, Hamlet'in "neşeli olmak her şeydir" sözünü yanlış şekilde alıntı yapar (Masson ed. 1985, 265). Shakespeare'in oyununun olay örgüsünü daha da tahrif eden Freud, Hamlet'in Claudius'u öldürmedeki gecikmesini (ölen) babasına yönelik cani isteklerinin kanıtı ola-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rak yorumlar. Freud aslında –evlatlık şehveti ve saldırganlığa odaklanmak için– (Hamlet'in ve kendisinin) babasının ölümü karşısında yas tutma konusunu es geçmektedir. Freud'un anneye yönelik erotik isteklerden ve babaya karşı düşmanlıktan oluşan Ödip kompleksini açıkça dile getirmesi daha sorunlu bir dizi endişeye karşı bir perde veya savunma olarak yer alır; bunlar da Freud'un çaresizlik ve kırılganlık ile ilişkilendirdiği yas durumuyla temsil edilirler. Freud, babasının ölümünden bir yıl önce, 1895'te melankoli konusuna atıfta bulunduğunda, bunu psişik alanda bir "yara" veya "delik" olarak tanımlamıştı (Masson ed. 1985, 103-104). Daha sonra, "Yas ve Melankoli"de, melankolinin dinamiklerini "olağanüstü yüksek bir karşı-yatırım [anti-kateksi] gerektiren ağrılı bir yara" ile karşılaştırarak, bu metaforu tekrarlamıştı (1917, 258). Freud'un babasının ölümüne verdiği tepkinin, düşüncesini yaratıcı şekilde teşvik ettiği açıktır. Ancak bir disiplin olarak psikanaliz, "kökünden sökülme" hissine değil, yara metaforundan da daha fazla Ödip kompleksine yaslanır. Peki, Freud yas tutma sürecini daha derinlemesine araştırmış olsaydı, nasıl farklı bir gelişme gösterebilirdi?

"Freud, Irma ve Psikanaliz Rüyası" başlığında, Freud'un *Düşlerin Yorumu* (1900) kitabındaki "simge" rüyası, oral materyalden yararlanılmış fallik yorumlamanın bir örneği olarak inceleniyor. Freud'un oto-analizi, burada da diğer bakımlardan olduğu gibi, yorumun pre-ödipal yönlerini ihmal ederken ödipal temalara odaklanıyor.

Freud'un rüyasının konusu olan Irma, boğazındaki, midesindeki ve karnındaki ağrılardan yakınmaktadır. İsteksizce ağzını muayene için açar, Freud orada burnun helezon biçimli kemiklere benzeyen yapıların üzerinde yaygın beyazımsı gri kabukları gözlemler. Bu enfeksiyon belirtilerinin, bir arkadaşı tarafından uygulanan kontamine [mikroplu] tripmelamin enjeksiyonundan dolayı olduğunu anlar.

Irma birçok şeyin çağrışımını yaptırır: Freud'un eşi Martha; kızı Mathilde; genel olarak kadın hastaları; özellikle Freud'un

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

arkadaşı Wilhelm Fliess'in yaptığı başarısız operasyon nedeniyle burun kanaması geçirmiş olan Emma Eckstein aklına gelir. Emma Eckstein'a dair çağrışım özellikle önemlidir, iddia ediyorum ki bunun sebebi Freud'un Fliess'in elinden burun operasyonuna maruz kalmasıdır. Ancak Freud, Irma/Emma ile örtük "kadınsı" kimliğinin peşine düşmek yerine, rüyanın "eril" anlamlarını vurgular. Özet yorumu, mikroplu enjeksiyona atıfta bulunarak Irma'nın sıkıntısındaki sorumluluğu reddetme arzusuna odaklanır.

Freud'un yorumu, Irma'nın doktoru olarak kendi rolünü ve Irma'yı rahatsızlıklarından kurtarmakta başarısız olduğuna dair kendi endişesini vurgulamaktadır. Onun yorumu Emma'ya ameliyat olmasını kendisinin önermesi ve bunun sonucundan ötürü sorumluluk duyması açısından mantıklı olsa da, Freud'un Fliess'in elindeyken kendi güvenliğinden ne ölçüde kaygı duyduğunu gizlemektedir. Bu çağrışım dizisini takip etseydi, kendini acı çeken, ağızdan/burundan zorlanmış bir kadın konumuna yerleştirirdi.

İronik olarak, Freud daha sonra ağız ve çene kanserinden, gerçek (ve son olarak ölümcül) bir oral zorlanma biçiminden acı çekti. Dahası, kanserin, sigara içmeye, özellikle purolara bağımlılığıyla başlamış olsa da, bu yüzden ilerlediği konusunda şüpheye yer yoktur. Freud'un durumunun gerektirdiği acı verici operasyonlar da birden fazla kez (Emma Eckstein'dan farklı olmayarak) kanama geçirmesine neden olmuştu. Bu anlamda Freud'un Irma rüyası ürkütücü bir önsezi gibi görünmektedir.

Freud'un (kanser teşhisine rağmen devam eden) purolara bağımlılığının tatmin edilmemiş bir oral özlemi temsil ettiğini ileri sürüyorum, bu da onun Leonardo'nun bebeklik dönemindeki eğlenme fantezisinde, Leonardo da Vinci'ye atfettiği şeye benzemektedir. Piç Leonardo, diye varsayar, bir zamanlar güçlü bir şekilde annesi tarafından öpülmüş ve okşanmıştı, sonra da annesi onu aniden terk edip hali vakti yerinde babasının bakımına bırakmıştı. Annesinin meme ucundan yoksun kalan Leonardo, bunun yerine, erkek cinsel organını emmeye yönelik

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bir düşkünlük geliştirmiş ve bu da yetişkinlik döneminde eşcinsel eğilimine katkıda bulunmuştu. Leonardo'nun annesi ile ilişkisinin canlı ve karmaşık bir senaryosunu hayal eden Freud, kendine ait anlatısını kökten basitleştirmekteydi. Annesi Amalia, sevgili ilk oğlu "altın Sigi"nin kısmetine inanan güzel genç anne olarak idealize edilmiş form dışında, yazılarında nadiren ortaya çıkar.

Freud'un hayatının ilk dönemlerinin gerçekliği bu ideal ile uyumlu değildi. Daha ziyade, annesinin dikkatinin merkezinde yer alan konumu, kardeşi Julius'un doğumuyla, ardından Julius'un ölümü ve (muhtemelen) Amalia'nın yasıyla bozulmuştu. Her biri anne bakımı gerektiren altı kardeş peş peşe doğmuşlardı. Freud'un ilk dadısı anne sevgisine ikame sunmuş olabilse de, onun da güvenilmez olduğu ortaya çıkmıştı. Çocuğun masraflarından çalarken yakalandığında hemen işten atılmıştı. Freud'un babası da bu çocukluk talihsizliklerine karşı bir koruma alanı sağlamıyordu. İş sorunları, Jacob'u iki yıl içinde ailesini, önce Leipzig'e ve sonra Viyana'ya yerleştirmeye iki kez mecbur bırakmıştı. Freud'un hayatının ilk yılları kayıplarla doluydu.

Freud (*Spektral Anne*'de tartıştığım gibi) pre-ödipal dönemi *teorileştirmediyse*, bunun sebebi (burada tartıştığım gibi) bunu *yapamamış* olmasıydı ve bu durum açık bir yara olarak melankoli (çözümlenmemiş yas) anlayışıyla birlikte çocukluğundaki sıkıntılarının ona hatırlattığı acı veren duyguları kabul etmesindeki yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Ödip kompleksi üzerindeki vurgusu, bu farkındalığı, inşa etmek, içinde yaşamak ve gelecek nesillere miras bırakmak için çabaladığı bir kimliği onaylamak adına yapılan özirdelemesini perdelemekteydi. Ernest Jones'un ve Peter Gay'ın Freud'un biyografisindeki ödipal okumaları, Freud'un dikkatlice dile getirilmiş kendi imajını doğrulamaktadır. Bu derlemedeki ilk dört bölümde sunduğum gibi, onun hayatının bir pre-ödipal yorumlaması farklı bir tablo sunuyor. Resmi biyografinin sınırlarında ve Freud'un kendi yazılarının satır aralarında yapılan bir okumayla, hayatta olduğu gibi teo-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ride de yasta olan ve yasa karşı mücadele eden bir adam figürü ayırt edilebilir.

Sonraki üç bölüm, psikanalizi, Freud'un çalışmalarının çağdaş teori ve pratik bakımından süregelen önemini sergilemek için bunların tartışılmasını genişleten (sosyal, kültürel ve edebi) bağlamlara yerleştirmektedir. Burada, Freud'un düşüncesiyle kesişen, ona meydan okuyan ve bu düşünceyi kendisinin de tahayyül edemediği veya peşine düşmeyi tercih etmediği alanlara genişleten psikanalitik, sosyokültürel ve edebiyat teorisindeki eğilimleri araştırıyorum. Benim varsayımıma göre insan icadının bir ürünü olarak psikanaliz tarihsel olarak olumsaldır (koşullara bağlıdır) ve dolayısıyla kültür ve toplumdaki değişikliklere tabidir. Bu bölümlerle birlikte, ikinci dalga feminizm, eleştirel teori ve postmodernizmde ortaya çıkan önemli sosyal gelişmelere tepki olarak psikanalizin nasıl geliştiğini sergiliyorum.

Bir makaleler antolojisinin aynı başlığa sahip eleştirel incelemesi olan "Kızlar ve Babalar" (1989), Ödip kompleksini, Levi-Strauss'un insan toplumunun yapısının temeli olarak gördüğü kadın değiş tokuşuyla bağlantılı olarak değerlendiriyor. Bu derlemenin editörlerinden Lynda Boose'un da işaret ettiği gibi, Freud'un ataerkil ailede babanın anne ve oğul arasındaki ensesti yasakladığını varsayması, kızına dair özel bir koruma sağlamaz. Aksine, babasının kızının bir eş seçmesi üzerindeki otoritesi sadece kızının kendisine itaatini sağlama almakla kalmaz, onu cinsel bir nesne olarak kullanmasını da kolaylaştırır. Freud, oğulların annelerine sahip olmak istemesi gibi kızların da babalarını arzuladıklarını varsayarken, anneyi engelleyici bir figür, yani baba-kız ensestini önleyebilecek biri olarak algılamıyordu.

Freud'a göre, babanın iğdiş etme tehdidi, oğlunun annesine olan arzusu üzerinden harekete geçmesini engellemek için yeterlidir. Aksine, kızlar böyle bir tehdide maruz kalmazlar, çünkü Freud onları zaten dişi oldukları için iğdiş edilmiş olarak kabul etmekteydi. Freud anneyi de kendi başına bir güç figürü olarak

tahayyül etmiyordu. Her ne kadar Batı kültüründe anne-oğul ensest vakaları nispeten düşük olsa da, (Freud'un baştan çıkarma teorisiyle birlikte terk ettiği bir konu olan) baba-kız ensesti nadir değildir. Ödip kompleksi, oğlun annesine yönelik arzusunun babasının iğdiş etme tehdidi tarafından dizginlenmesine vurgu yaparak, en azından teoride, baba-kız ensestine engel oluşturmaz. Anne-oğul ilişkisinden farklı olarak, Boose'un iddia ettiği gibi baba-kız bağı "çözülmesini müzakere etmek bakımından etkili bir iç mekanizmaya sahip değildir" (1989, 46).

Kızlar ve Babalar'a katkıda bulunanların birçoğu, ataerkil aileyi, sadece kadınları babaya ait kontrole tabi tutmakla kalmayıp onları babaların şehvetine karşı savunmasız hale getiren bir aile olarak da görüyor. Kabile içi veya aile içi evliliği yasaklamak için tasarlanmış kadınların takası, gözlemlendiği üzere, ensesti önlemiyor. Freud'un dikkatini çeken erkek cinsel gelişim dramasının, onun ataerkil aile içindeki statüleri de dahil olmak üzere kızlar ve kadınlara dair kavrayışını, anlaşılması zor hale getirdiğini iddia ediyorum. Ayrıca, annesiyle olan ilişkisini ve kendi hayatının ilk aşamalarını herhangi bir hassaslık düzeyinde keşfetmesini engellemişti. Freud'un bu döneme ait yası tutulmamış kayıpları, kendi yetişkin hayatındaki kadınlarla ilişkilerinin düzenlenmesine katkıda bulundu.

Levi-Strauss'un ensest tabularının gerektirdiği kadınların değiş tokuşuna dair anlayışında olduğu gibi, Freud'un hayatındaki kadınlar da genellikle erkek bağlarının aracıları olarak hizmet ediyorlardı. Bu yapı Dora vakası hikâyesinde gözlemlenebilir. Bu vakada, Dora kendi babası, Herr K ile Freud arasında bir değişim nesnesidir; Emma Eckstein ile Freud'un ilişkisinde, Wilhelm Fliess'in eliyle yapılan ölümcül burun operasyonu Freud'un histerik özleme teorisine ilham vermiştir; ve Freud'un Carl Jung (Sabina'nın akıl hocası ve metresi), Ernest Jones (Loe Kann'ın sevgilisi) ve Victor Tausk (Helene Deutsch'un analysand) ile olan rekabette Sabina Spielrein, Loe Kann ve Helene Deutsch'un oynadığı roller söz konusudur.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bu örneklerde, Freud ya acı çeken kadınların kaderleri üzerinden güçlü erkeklere göz yummaktaydı veya sırf sadakatlerini elde edebilmek uğruna onlarla mücadele etmekteydi. Kızı Anna ile ilişkisi, bu eğilimleri en açık ve rahatsız edici formlarında sergiler. Freud'un Anna'yı analiz etmesinin, Anna'yı kendisine samimi ve güçlü bir şekilde bağlamış olmasından kuşku duyulmaz. Anna'nın Dorothy Burlingham'la samimi bir yetişkinlik bağı kurmuş olmasına rağmen, Freud, Dorothy'yi de analiz etmiş ve böylece ilişkilerinde ayrıcalıklı bir "üçüncü" rolünü üstlenmiştir. Hayatının sonraki yıllarında, ağız kanseri için birçok ameliyat nedeniyle ihtiyaç duyduğu günlük hemşirelik bakımı için tamamen Anna'ya bağlıydı. Freud'un ataerkil ailenin temeli olarak Ödip kompleksine yaptığı vurgu, kadınları baba otoritesine ve (yarı ensest) kontrole maruz bırakan kadınların takasına ne ölçüde dahil olduğuna dair farkındalığını gizlemekteydi.

"Anı Anlatıcısı Olarak Freud: 'Perde Anılar'ın Okunması" bölümünde, Freud'un "perde anıları" kavramını çağdaş bellek sinirbilimi, anı anlatımı türünde kurgunun kullanımı hakkındaki güncel tartışmalar ve Freud'un kendi otobiyografik yazı pratikleriyle ilişkili olarak inceliyorum. Vaka tarihi türüne (bir hastanın semptomlarının ve tedavisinin bir özeti) kurgusal olmayan yeni bir yazı biçimi kullanarak öncülük eden Freud, bazen teorik bir nokta oluşturmak için hastanın geçmişi yerine kendi deneyimini koymaktaydı. Bazı durumlarda, spekülasyonlarında yer alan oto-analiz düzeyi konusunda samimi olsa da, diğer zamanlarda düşüncesinin otobiyografik temelini gizlemeyi seçmişti. Belleğin kendisini karmaşık bir kılık değiştirme biçimi olarak temsil eden perde anıları hakkındaki makalesi (1899) bu kategoriye giriyor.

Bu makalede Freud kendisi ve psikolojiye eğilimli bir genç adam arasında, genç adamın çocukluğundan bir anı hakkında bir diyalog sunmaktadır. Birlikte, söz konusu anının gerçek bir olay dizisinin güvenilir bir temsili değil, yetişkin fantezilerine, isteklerine ve arzularına dayanan ayrıntılı bir yeniden yapılan-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ma olduğu sonucuna varırlar. Freud bu içgörüyü tüm çocukluk anılarını içerecek şekilde genişletir. "Gerçekten de", diye ileri sürer, "çocukluğumuzdan hiç anılarımız olup olmadığı sorgulanabilir: Çocukluğumuzla *ilgili* anılarımız sahip olduğumuz tek şey olabilir" (1899, 322).

Genç adamın bu önermeyi kabul etmeye hazır olması şaşırtıcı olmamalı, çünkü o Freud'un kendisinden başkası değildir. Freud burada, kurgusal olmayan bir kılıkta, alışılmadık bir kurgusal anı anlatısı biçimine kalkışmaktadır. *Düşlerin Yorumu*'nda olduğu gibi, Freud teoriyi, yeni bir otobiyografi biçiminde yazarak, oto-analizden türetmektedir. Konusu bellek (anı) olduğundan, bir muamma yaratır: Eğer bellek Freud'un iddia ettiği kadar yanıltıcı ve güvenilmezse, kendi çocukluk anısına dayandığı göz önüne alındığında, perde anıları hakkındaki genellemesini nasıl görmek durumundayız? Freud'un kavramının cazibesi, iddia ediyorum ki, bilimsel olmaktan ziyade edebidir, gerçi bu da onu itibarsızlaştırmaya hizmet etmez. Aksine, Freud'un belleği (anıyı), şimdiki deneyimler ışığında geçmişin bir yeniden formülasyonu olarak anlaması, ileri görüşlü olduğunu kanıtlamıştır. Özellikle anıların özel bir kurgu biçimi olarak anlaşılması ve bellek sinirbilimindeki gelişmeler ile anlam kazanmaktadır.

Kitap okuyanlar arasında şu anda büyük bir popülariteye sahip olan anı anlatma türü, son yıllarda yazarın daha çekici bir olay örgüsü oluşturmak için hayatının gerçeklerini bilinçli bir şekilde değiştirdiği örnekler nedeniyle eleştirilere de maruz kalmıştı. Bazı okuyucular bu tür anı uygulamalarında kurgu ve kurgusal olmayanın bulanıklaşmasını protesto etmekteydiler. Aynı zamanda, çoğu okuyucu, anı yazarlarının, dramatik etki amacıyla kurgu yazarlarının tekniğinden yararlandığını anlamaktadır; bunlar arasında diyalogun uydurulması, karma karakterlerin oluşturulması ve olayların yoğunlaştırılması yer alır. Anı nerede durur ve kurgu nerede başlar? Tek tek yazarlar bu çizgiyi kendileri için farklı şekillerde çizmektedir, bazıları

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

diğerlerinden daha büyük serbestliğe sahiptir. Yine de hiç kimse, anıların hayali bir yeniden yapılanma yerine geçmişin basit bir kaydını sunduğunu iddia etmez.

Bellek sinirbilimindeki çağdaş çalışmalar Freud'un belleği (anıyı) bireyin mevcut deneyiminin dengesiz bir ürünü olarak ve bu arada daha radikal yollarla genişleterek ortaya koyduğu anlayışını doğrulamaktadır. Kişisel belleğin sinir ağı teorisine göre, bozulmadan elde edilebilecek saf bellek (anı) diye bir şey yoktur. Aksine, anılar, etkinleştirildiğinde yeni sinirsel bağlantılar yaratan bir sinirağında kodlanır, böylece geri alma işlemi (hatırlama) önceki anı oluşumunu değiştirir. Kişisel hafızanın sinirbilimsel değerlendirmesi, hafızanın akışkanlığını ve esnekliğini bilinçdışının çalışmasından ziyade sinir ağının aktivitesine bağlar, ancak Freud'un çocukluğumuzdan saf anılarımız olmadığı, sadece şimdiki anla ilişkili olarak yeniden inşa ettiğimiz anılar olduğu şeklindeki içgörüsünü de doğrular.

"Edebiyat ve Psikanaliz" başlığı, 20. yüzyıl boyunca birbiri ardına geliştikleri için, yorumlamanın çok güçlü iki biçimi olan psikanalitik teori ve edebiyat eleştirisi arasındaki yakınsama ve ıraksama alanlarını araştırıyor. Freud'un edebiyat eleştirisi alanındaki (ABD'deki ilk nesil psikanalistler gibi) ilk taraftarları klasik edebi metinlerin anlamlarını açıklamak için onun ödipal teorisinden faydalandılar. Bu tür okuma alışkanlıkları, kadın ve erkeklerin toplumda açıkça tanımlanmış toplumsal cinsiyet rolleri oynamasının beklendiği savaş sonrası 1950'lerde Amerika'nın sosyal gerçekliğine uyum sağlıyordu. Toplumsal değişimler, psikanalitik teorideki değişikliklere eşlik ederek, kadın yazarların yükselişine ve edebi incelemede anne ve kız evlat olarak kadınlara odaklanmaya yol açtı. Post-Freudyen kavramlar sadece edebi eleştiri alanını değil, edebi üretim alanını da işgal etmekteydi. Kadın yazarlar (modern ve premodern), genel farkındalığın ana akımına girmeye ve kitap incelemelerinin yanı sıra lise, yüksek okul ve üniversite ders müfredatında önemli ölçüde dikkat çekmeye başladılar.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Nesne ilişkileri teorisinin, Lacancı teorinin ve ilişkisel teorinin gelişimi, yapısökümcü edebiyat eleştirisinin evrimine paralel olarak, dolayısıyla, kadınların kendilerini ve sosyal gerçeklik deneyimlerini kadın olarak yorumlamalarının daha esnek araçlarına yol açtı. Belirtildiği gibi, bazı avangart yazı biçimleri, Jacques Lacan tarafından tasvir edildiği haliyle İmgesel olanın söz öncesi, dilin gelişimi öncesi evresi ile yansıtılan bir yazı biçimi olan "l'ecriture feminine/kadın yazıları" örnekleri olarak yeniden tanımlandı. Bu örneklerinde, diğerlerinde olduğu üzere, psikanalitik terimlerin ve teorik yapıların, edebi yazım ve eleştirinin ana akım dünyasına girdiği açıktır.

Aslında, günümüzün enterkonnekte siber kültüründe hiç kimse psikanalizden veya Freud'dan "azade" değildir. Yazarlar onunla savaşabilir (Nabokov gibi) veya onu kendine mal edebilir (Philip Roth gibi), ancak Freud'un Batı kültüründeki bireylerin kendilerini psikolojik, sosyal ve tarihsel varlıklar olarak düşünme biçimini derinden etkilediğinden ve değiştirdiğinden şüphe duyulmaz.

Yapısökümcü teori, travma teorisindeki gelişmelerle birleştiğinde, ilaveten, geleneksel deneyim ve yorumlama yöntemlerini zorlayan insan deneyiminin söz öncesi veya temsil edilmemiş yönlerine vurgu yapılmasına yol açmıştır. Freud bilinçdışı istekleri, dürtüleri ve zorlantıları (kompülsyonları) bilinçli farkındalık ve kontrolle değiştirmeye çalışırken, çağdaş teorisyenler temsile direnen ya da onlardan kaçınan deneyimlere yönelik anlatıya bir mantık ya da biçim sağlamadaki zorluğu vurgularlar.

Yapısöküm uygulayıcıları bakımından, metinler, bir diğerini vurgulamak için bir diğer anlam dizisini baskılayan temsil dinamikleri nedeniyle kaçınılmaz olarak kendilerini zayıflatırlar. Yapısökümcü yorumlama, anlam verme sürecinin kendisinin istikrarsızlığını göstermek için klasik metinlerdeki anlam hiyerarşisini altüst etmeye ya da geri almaya çalışır. Travma teorisi, bazı aşırı deneyimlerin sıradan bellek oluşumu açısından anlatı temsili sağlayamadığı varsayımına dayanır. Yeterli sembolikleş-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

tirme olmadan, bu deneyimler geçmişe dönüşlerde (*flash back*), kâbuslarda ve intrusif anksiyete durumlarının diğer formlarında ifade edilir. Travma teorisi kısmen psikanalitik gözlem ve kısmen de sinirbilimsel araştırmaya dayanır, her ikisi de anlatı belleğinin işlevindeki yetersizliği varsayar.

İki dünya savaşı, zorlu etnik çatışmalar, küresel insan hakları ihlalleri ve birçok soykırım örneğinin, özellikle Holokost'un bir sonucu olarak 20. yüzyılın travmatik tarihi göz önüne alındığında, anlatı düzenlemesi ve temsil sorunları zamanımız için önemli konular şeklinde ortaya çıkmıştır. Şunu bilmek isteriz: Bireysel ya da kolektif travma mağdurları, deneyimlerini yaşamlarının devam eden anlatılarına nasıl "entegre" edebilmektedirler? Ayrıca insanların kendi türlerinin üyelerine karşı yürüttüğü kitlesel zulüm eylemleri yeterli şekilde nasıl ifade edilebilir? Bu tür sorular sadece (psikanalitik vaka tarihi, anı ve otobiyografi gibi) kişisel anlatı biçimlerini ve tekniklerini değil, kurgu yazımının ve tarihin daha büyük yapılarına da meydan okumaktadır.

Freud'un "ölüm dürtüsü" kavramı, gündeme getirdikleri soruların büyüklüğünü belirlemeye çalışmasına rağmen, bu sorunları çözmedi. Post-Freudyen psikanalitikteoridekigelişmeler psikanalitik teorideki gelişmeler, onun ödipal yapısını sadece pre-ödipal dönem lehine "tersyüz etmekle" kalmadı, aynı zamanda Freud'un ustalık üzerine yaptığı analitik ve diğer türlü varsayımlarını da çözmüş oldu. Bu bağlamda, psikanalitik teori, edebi teori ve pratiğinde olduğu gibi, yalnızca bireysel yaşamlarımızda değil, toplumsal kültür, politika ve tarih alanlarında da akıl, düzen, anlatı tutarlılığı ve anlam bütünlüğü konularında beklentilerimizin dengesini bozan postmodernizm perspektifini benimsemiştir.

Bu kitabın son bölümü, yas tutma kavramının izini Freud'un *Yas ve Melankoli* (1917) kitabından başlayıp, pre-ödipal dönemin dinamiklerine odaklanan sonraki teorisyenlerin yaptığı bir dizi dönüşüm boyunca takip etmektedir.

Karl Abraham (1927) ve Melanie Klein (1935 [1940]), melankoliyi ve yas tutmayı birbirlerinin birer yönü olarak görmekte

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ve her ikisini de yaşamın en erken evreleriyle ve içerdikleri mücadelelerle ilişkilendirmektedirler. Jacques Lacan (1977a), (anne ile ilişkili) İmgesel olanın söz öncesi durumu ile (baba ile ilişkili) Sembolik olan arasında keskin bir ayrım yapar. Lacan'a göre, İmgesel olan baştan çıkarıcı (ve yıkıcı) bir etkiye sahip olmasına rağmen, dil ve kültür mutlaka ödipal ve ataerkildir. Lacan'ın ardından Julia Kristeva (1989) melankoliyi, öznenin İmgesel'den Sembolik'e geçişi müzakere etmemesinin bir kalıntısı olarak görmektedir. Yas, aksine, "negasyon/yadsıma"nın başarısını işaret eder; bu da annesiyle dil olmadan yapılan bir kaynaşma (füzyon) durumundan babanın sembolik temsil dünyasına yönelerek olur. Melankoli, bu görüşe göre, bebeğin anne kaybından kaynaklanan en önemli kaybı kabul edememesinin sonucu olarak yas tutamamayı oluşturmaktadır.

Nicolas Abraham ve Maria Torok (1994), melankolinin durağanlığı ile yas sürecinin evrimini ayırt etmenin bir başka yolu olarak içe alım (*incorporation*) ve içe yansıtma (*introjeksiyon*) terimlerini ortaya koymuştur. İçe alım, nesneyi bütün olarak yutarak kayıp gerçekliğini inkâr etmeye çalışırken, içe yansıtma onu yavaş yavaş yas tutanın öznelliğinde özümser. Kristeva gibi, Abraham ve Torok da, içe alımı kayıpları reddetmek için bir strateji ve böylece bir melankoli biçimi olarak görüyorlar, buna karşılık içe yansıtma ise yas sürecini kışkırtıyor.*

Freud'un *Haz İlkesinin Ötesinde* (1920) kitabıyla gündeme getirilen travma teorisi, kısmen ıstırap çeken savaş gazilerinin ve soykırımdan kurtulanların acıları hakkındaki incelemeler nedeniyle de giderek daha belirgin hale geldi. Travma öznenin anlatı bütünlüğü kapasitesini dikkate almamak olarak anlaşıldığı için, bu düşünce yapısı temsil ve temsil etmeme durumları arasında ayrım yapar. Melankoliye çok benzer şekilde travma da dile ve değişime direnir. Bunun yerine, öznenin içinden

* İçe alım (*incorporation*) ve içe yansıtma (*introjection*) psikanalizde gelişim süreçleri ve savunma mekanizmalarını açıklamak için kullanılan psişik süreçlerdir. (ç.n.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

musallat olan bir hayalet gibi sembolik temsil sürecine karşı geçirimsiz, şifrelenmiş bir durumda bulunur. Hans Loewald'ın (1960) hayaletler ve atalar arasındaki ayrımını, melankoli gibi travmanın da musallat olmaya nasıl benzediğini açıklamak için kullanıyorum.

Psikanaliz, edebiyat, sosyoloji, tarih ve sinirbilimde travmaya yönelik çağdaş odaklanma, onun günümüz açısından taşıdığı önemi göstermektedir. Freud'un bu önemli çalışma alanına katkısını ve aynı zamanda sınırlamalarını inceliyorum. Freud'un sadece kısa bir süre içinde görebileceği veya odaklanabileceği şey, bugün sürekli dikkat edilen bir konu haline geldi. Freud'un hayatının ilk yıllarındaki yas tutma eksiklikleri, yetişkin yaşamında bütünüyle ifade edilen yas ve travma teorilerini geliştirmesini engelledi. Ayrıca, onu pre-ödipal dönemi araştırmaktan da alıkoydu ki bu dönem ayrılık ve kayba dair ilk deneyimlerimizi içerir ve bunlar da sırasıyla bireyin benliğindeki öznel duyguya yol açar.

Freud'un yas konusuna yaklaşımını ve bundan kaçınma yollarını anlamak, düzgün şekilde onun yasını tutmamıza yardımcı olur. Freud'un mirasını bu şekilde değerlendirmek onun başarısını hiçbir şekilde azaltmaz. Aksine, mirasçıları olarak bizleri kendi yaşamlarımızın, zamanlarımızın ve bireysel tarihlerimizin akışında serbest bırakır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Birinci Bölüm
Biyografi ve Teori

Ücretsiz Dijital Arşivi: https://antey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1
Freud'un Hayatını Okumak

Biyografiyi dedikodu düzeyine indirirseniz, doğal olarak, yazarın hayatı eserleri ile alakasız görülecektir. Ancak biyografi yazarının sanatına saygı duyarsanız, daha iyi bir seçenek kendini sunmuş olur. Bir filozofun ahlaki karakterinin düşüncesine hiçbir etkisi olmadığını ileri sürmek yerine, bir filozofun, bir yazarın veya edebi teorisyeninin hayatının ve düşüncesinin sayısız karmaşık ve önemli yollardan etkileşime girmesi gerektiğini düşünmek daha anlamlı olmaz mıydı?

David Lehman, *Signs Of The Times*

Sylvia Plath'ın hayatı ve ölümü üzerine bir dizi makalede Janet Malcolm, kurgu ve kurgu olmayan arasında aşağıdaki ayrımı yapıyor. "Hayali edebiyatın gerçekleri", diye yazıyor "Dr. Johnson'ın tekmelediği taş kadar serttir. Tıpkı biyografi yazarı,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

tarihçi veya gazeteciden şüphe etmekte her zaman özgür olduğumuz gibi romancının, oyun yazarının ve şairin sözünü de her zaman öyle ele almalıyız" (1993, s. 138). Bu ifadenin şoke etme potansiyeli, şiir, drama ve kurgu ile illüzyon alanı, kurgu olmayan ile gerçek arasındaki olağan dizilişin tersine çevrilmesinden kaynaklanmaktadır. "Yaratıcı edebiyatta", diye devam ediyor Malcolm, "alternatif senaryoları düşünmekle kısıtlanıyoruz –hiç olmayan senaryoları. Bu iş böyledir. Sadece kurgusal olmayanlarda, ne olduğu ve insanların nasıl düşündükleri ve hissettikleri sorusu açık kalır" (138). İşaret ettiği nokta, biyografinin, özel bir bakış açısından, mevcut kanıtların belirli bir yapısı olan bir yorum meselesi olmasıdır. Bu, çağdaş bir uygulayıcı açısından yeni bir bilgi olmamalı, ancak Freud'un standart biyografileri (Ernest Jones 1953-57 ve Peter Gay 1988) bakımından benim için çarpıcı olan şey kesinlikle onların tutarlılıklarıdır, aynı (ve yavaş yavaş genişleyen) konuya dair materyal toplamında rakip perspektifleri sunamamalarıdır.[1]

Bu fenomenden büyük ölçüde Freud'un kendisinin sorumlu olduğuna inanıyorum; çünkü biyografisinin başlıca yazarlarının eserlerinde dolaşmaya devam eden hayatına dair bir yapıyı önce kendisi yaratmış, ardından da bunu duyurmuştur. Böyle bir fikir birliğinin etkisi sadece Freud'un kendi imajını sürdürmekle kalmaz, oto-analiz* çabasından ve hayatından türetildiği sürece, bu etki ile onun teorisi arasında türdeş bir ilişkiyi de ima eder. Freud'un kendi hayatının yanıltıcı bir anlatıcısı/yorumlayıcısı olduğunun ortaya çıkması durumunda, teorisinin bazı yönlerinin sorgulanması da söz konusu olabilir.

Freud'un hayatını okuma konusundaki kendi pratiğimde, kendi yoğun şekilde donatılmış öz yapımını meşrulaştıran ve

1. Joel Whitebook'un *Freud: An Intellectual Biography* (2017) kitabı burada ana hatlarıyla belirttiğim geleneğe hoş bir alternatif sunuyor.

* Rüyalar, dil sürçmeleri veya sakar eylemler gibi bilinçdışı oluşumlarımızı psikanalitik kurama bağlı kalarak, belli bir yere kadar kendi başımıza analiz edebiliriz. Buna kendi kendine analiz veya oto-analiz denir. Psikanaliz için bir Öteki gereklidir. Freud'un analizinde bu unsur, en azından günümüz standartlarında yoktur. (ç.n.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bundan türeyen tarzı göstererek ve ardından hayatının mevcut bulgulara dayanan iki döneminin alternatif ve rakip versiyonunu sunarak onun biyografisinin kabul edilmiş versiyonunu altüst etmeyi planlıyorum. Sadece Freud'un hayatının yorumlanmasının değil, aynı zamanda genel olarak biyografinin inşasının ne kadar riskli olduğunu netleştirmeyi umuyorum.

FREUD'UN KENDİNİ BİÇİMLENDİRMESİ

1885 baharında nişanlısı Martha Bernays'a yazan Freud, "son on dört yıldaki tüm notları yanı sıra mektupları, bilimsel alıntıları ve makalelerinin el yazmalarını" imha ettiğini ve bunun da "henüz doğmamış ve talihsiz birçok kişinin bir gün güceneceği" bir eylem olduğunu beyan eder (E. Freud 1975, 140). Freud'un aklındakinin gelecekteki biyografi yazarları olduğu aşağıdaki yorumda şöyle belirginleşiyor:

> O eski kâğıtları kimin eline alacağı konusunda endişelenmeden vademi dolduramaz veya ölemezdim. Dahası, hayatımdaki büyük dönüm noktasının ötesinde, aşkımızın ve bir meslek seçimimin ötesinde olan her şey, uzun zaman önce öldü ve değerli bir cenazeden yoksun bırakılmamalı. Biyografi yazarlarına gelince, bırakın endişelensinler, onlar için her şeyi çok kolay hale getirme arzumuz yok. Her biri "Kahramanın Gelişimi" fikrinde haklı olacaklar ve ben de zaten onların yoldan saptıklarını görmek için sabırsızlanıyorum. (141)

Ernest Jones'a (1953, xii) göre Freud, yaşam düzenlemelerinde bazı değişiklikler yapması nedeniyle 1907'de benzer bir tasfiye gerçekleştirirken, Viyana'dan ayrılması sırasında Anna Freud ve Marie Bonaparte'a (muhtemelen kendi talimatıyla) makalelerini ve yazışmalarını gözden geçirmelerini, "Londra'ya götürmeye değer olmadığını düşündükleri şeyleri yakmalarını" söylemişti (Cilt 3: 223).

Freud, biyografi yazarları tarafından keşfedilme veya derinlemesine incelenme fikrine karşı çıkışında tutarlıydı. Bonaparte, Berlinli bir kitapçıdan Wilhelm Fliess'e mektuplarını satın alma

fikri ile 1936'da ona geldiğinde, Freud, bu fikre onları kendisinin ele geçirmesi teklifiyle karşı çıkmıştı, niyeti açıkça onları kendisinin imha etmesiydi. Bonaparte'a "Gelecek nesillerin bunların hiçbirinin farkına varmasını istemiyorum", demiş ve onu şöyle uyarmıştı: "İlişkimizin çok samimi niteliği nedeniyle, bu mektuplar doğal olarak hiçbir şeye açık değildir" (Gay 1988, 614). Bonaparte (bu olayda tarihi göz önünde tutarak) Freud'un mektuplardan derhal kurtulması ricalarına karşı koymuş, bunun yerine onları Avusturya'nın ilhakına kadar kaldıkları Viyana'daki Rothschild Bank'ta korumuştu.

Arnold Zweig, Freud ile yakın tanışıklığı ve çalışmalarına duyduğu saygı temelinde, arkadaşına onun biyografisini yazmasını önerdiğinde, Freud hızlı bir şekilde bu fikri bastırmak için harekete geçti. "Hayır, seni böyle bir şeye izin veremeyecek kadar çok seviyorum", diye dostane bir kesinlikle cevapladı, bir nevi bıkkınlıkla şunu da ekledi: "Biyografi yazan herkes yalanlara, gizliliklere, ikiyüzlülüğe, övgüye ve hatta kendi eksikliğini gizlemeye kararlıdır, çünkü biyografik gerçek yoktur ve eğer olsaydı bile onu kullanamazdık" (E. Freud 1970, 127).

Freud'un Martha'ya, görevi kahramanlık gelişiminin bir anlatısını inşa etmek olan gelecekteki biyografi yazarlarının yoluna koyduğu engellerle ilgili yaptığı açıklamadaki abartı, Zweig'e yaptığı uyarıyla keskin bir tezat oluşturuyor; bu açıklama şöyle bir alaycı gözlemle bitiyor: "Gerçek, elde edilemez, insanlık bunu hak etmiyor ve her halükârda, bizim Prens Hamlet, herkese layığına göre davranacak olursan kim kırbaçtan kurtulabilir diye sorarken haklı değil mi?" (127). Freud hayatının başlarında biyografisini biraz efsanevi terimlerle "Kahramanın Gelişimi" olarak hayal ederken, daha sonra sadece sahte övgü ve gerçeğin yanlış beyanlarının hasarlarından değil, kendi mahrem hayat koşullarının ifşa edilmesinin gündeme getireceği eleştirel yargılama türünden de korkmuş görünüyor. Freud kuşkusuz biyografinin "imkânsızlığını", elde edilemez bir gerçeğin peşinde koşmak olduğunu vurgulamakta haklı olsa da, biyografi yazarlarını yanlış yola sevk etmedeki kendi çabalarının sebebi

hayatının kaleme alınmasını gerçekten engellemek olmasa bile, yakından incelenmeye değer.[2] Özellikle başlıca teorik kavramları oto-analiz çabasından türemiş ve yayımlanmış yazıları tekrar tekrar kendi deneyimlerinin yönlerine atıf yapan bir kimsenin, kendi biyografisi fikrine karşı böyle bir direnç göstermesi, gerçekten de yorumlamaya davetiye çıkarmak demektir.[3]

2. Freud'un Roland Barthes (1989) ve Michel Foucault (1977) tarafından dile getirildiği şekliyle "yazarın ölümü" kavramını takdir edip etmeyeceğini söylemek zordur. Sağladığı anonimlik pelerininden zevk almış olsa da, kesinlikle bireysel başarı ile ilgili endişe eksikliği nedeniyle rahatsız da olurdu. Freud'un biyografiye itirazları teorik olmaktan ziyade pratik gibi görünüyor. Arkadaşlarının hayatını yazması konusunda aktif bir şekilde onların cesaretini kırarken, ne tür bir kamu imajını geride bırakmak istediğini de açıkça ortaya koymuştu. Bu çabadaki başarısı, Ernest Jones'un üç ciltlik efsane biyografisinin (1953-57) statüsüyle ölçülebilir; bu çalışma ise sadece Peter Gay'in *Freud: A Life for Our Time* (1988) adlı kitabıyla aşılmıştı ve o da aynı hagiografik [azizlerin hayatını ele alma] geleneğini sürdürmekteydi. Ancak hiçbir çağdaş okur, postyapısalcı teorinin ortaya koyduğu biyografi pratiğinin zorluklarından habersiz kalamaz. Sharon O'Brien'ın kısaca belirttiği gibi, "dil ve temsil sorununu bir kenara bırakırsak, benlik merkezsizleşmiş, çoklu veya bilinemez olarak kabul edilirse, hangi bir tür bize 'varlık', 'öz' veya benliğin anlamını verebilir ki?" (1991, 125) Özellikle feminist eleştirmenler, kadın yazılarında bir analiz kategorisi olarak (yazarların ve karakterlerin) toplumsal cinsiyetin merkezi yer tutması nedeniyle, bu sorulardan rahatsız oldular. Kadınların metin üretiminde ırk, sınıf, etnik kimlik ve cinsel yönelimin çoklu kesişimlerine odaklanan çağdaş feminist teori, edebiyat ve yaşam arasındaki ilişkiyi (ne denli karmaşık şekilde dolayımlı olsa da) kabul etmeye devam ederken, öznelliğin kırılmış doğasını da benimserler. Cheryl Walker şöyle yazar: "Yazarı soyut bir metinsellik uğruna silmek yerine, yazarın rolünü genişleten ve sınırlayan eleştirel bir uygulamayı tercih ediyorum, kendi durumumda bunu da bir yazar-kişi bularak yapıyorum, ancak bunu da herhangi bir yazarın bilinçli ya da bilinçdışı niyetlerinin çok ötesinde işlevsel olanı, psikolojik, tarihsel ve edebi etkileşimlerle bağlantılı kılarak gerçekleştiriyorum" (1991, 114). Dahası Liz Stanley ise, biyografiyi diğerleri gibi bir yazı biçimi olarak –yani bir inşa ya da yorumlayıcı kurgu olarak– görüyor. Bize biyografi yazarlarının da, "seçerler, eksik bırakırlar, bir anlatı formu icat ederler, okurun konuyla ilgili yorumunu yönlendirirler, yorumlarlar, sonuçlandırırlar" gerçeğini hatırlatıyor. (1992, 135). Biyografi gerçeğe ve mutlak otoriteye yönelik varsayımından vazgeçtikten sonra, postyapısalcı anlayışa uygun hale gelir. Bu açıdan biyografi savunması için bkz. William Epstein (1991) ve Stanley Fish (1991).

3. Frank Sulloway, "kurucusunun yaşamının ve entelektüel anlayışının, ilk kez kendisinin bir an için gördüğü aynı genel yasalara uyması" talebiyle psikanalizin (diğer entelektüel disiplinlerin arasındaki) benzersizliğine işaret ediyor. "Gerçek-

Hiçbir zaman resmi bir otobiyografi yazmamış olan Freud, nihayetinde açıkça kendisine odaklanan bir çalışma ürettiğinde (*An Autobiographical Study* [Bir Otobiyografik Çalışma], 1925), bu neredeyse sadece mesleki hayatının bir değerlendirmesi oldu ve tıbbi kariyerinin bir tasvirine ve kendisinin psikanalizin kurulmasına nasıl öncülük ettiğine adanmıştı. Nitekim bu makaleye 1935 yılında koyduğu bir dipnotta, hayatının o gidişatın tarihi dışında kendine özgü bir hiçbir statüsü olmadığını ileri sürüyor. "Bu sayfalarda", diye yazıyor, "iki tema yer alıyor: hayatımın hikâyesi ve psikanalizin tarihi. Bunlar derinlemesine iç içe geçmişlerdir." Dahası, "Bu *Otobiyografik Çalışma*, psikanalizin nasıl hayatımın tüm içeriği haline geldiğini gösteriyor ve haklı olarak kendime dair hiçbir kişisel deneyimin bu bilim ile olan ilişkilerimle karşılaştırıldığında hiçbir ilginçlik taşımadığını varsayıyor" (71). Freud, hayatını işiyle iç içe geçirmek ve bundan böyle sadece bu araç aracılığıyla bilinmek istiyor gibi görünüyor. Daha sonra aynı dipnotta bu duruş için bir gerekçe sunuyor. Kesin bir şekilde şunu ifade ediyor:

> Halkın kişisel işlerimi, mücadelelerimi, hayal kırıklıklarımı ve başarılarımı daha fazla öğrenme talebi yok. Her halükârda bazı yazılarımda ... hayatlarını çağdaşları ya da gelecek nesiller için tanımlayan insanlara nazaran daha açık ve dürüst oldum. Bunun için küçük teşekkürler aldım ve deneyimlerimden yola çıkarak kimseye kendi örneğimi takip etmesini tavsiye edemem. (73)

Açıkça daha ketum olmuş olmasını dileyen Freud şimdi daha fazla rahatsızlık duymak istemiyor. Hayatını psikanaliz tarihiyle sarmalayan Freud, yalnızca kişisel mahremiyetini korumakla kalmıyor, kendini, gelecek nesiller hakkındakitasarımları göz önüne alındığında, gelecek nesiller üzerine tasarımları göz önüne alındığında, küçük bir başarı sahibi değil, kültürel bir ikon olarak da yeniden yaratıyor.

---

ten de Freud'un keşfetmek için kendini analiz etme tarzı efsanesi bu gereksinimi özetlemektedir" (1992, 159). Bu perspektiften bakıldığında Freud'un biyografisi ile ilgili sorular onun teorisinin mülahazalarıyla alakalı hale gelir.

Bununla birlikte Freud'un *Otobiyografik Çalışması*'nda kendini tasvir etmesi, yaygın olarak anlaşılan anlamının aksine çarpıcı biçimde otobiyografi-dışı olmakla birlikte, gelecek nesiller tarafından nasıl algılanmak istediği hakkında önemli bilgiler aktarmaktadır. Bu bakımdan, görünüşte tarafsızlığı ve dolayısıyla nesnelliği, hemen yaptığı yönlendirmenin hissiyatına denk düşmüyor. Örneğin tecrit, bağımsızlık ve öncelik konularıyla ilgilenen bir ifadeler bütünü, Freud'un kahraman kurucu veya yaratıcı olarak statüsüne yatırımını ve dolayısıyla kendi kişisel kaderine olan inancını kanıtlıyor.[4]

Freud, üniversitede bir öğrenci olarak kendisine yabancı bir kimlik kazandıran Yahudiliği sayesinde çağdaşlarından ayrı düştüğünü belirtiyor. Bu nitelemeyi "[kendi] kökeninden utanmak" için hiçbir neden hissetmediği gerekçesiyle reddeden Freud, yine de bir dereceye kadar sosyal dışlanmadan musdarip olduğunu kabul ediyor. "Çok pişmanlık duymadan, topluluğa kabul edilmemeyi sineye çektim; çünkü bana göre, bu dışlanmaya rağmen, mesleğine düşkün bir kimse, insanlık çerçevesinde bir şeyin tüm ayrıntılarını bulmakta başarısız olamazdı" (9). Daha sonra, Freud adeta düşmanca bir ortamda varlığını sürdürme

4. Sulloway, Freud'un kendini yalıtmasını ve özgünlüğünü vurgulayarak, biyografi yazarlarının onun hayatını kahramanca ve yarı efsanevi terimlerle yeniden yaratmaları için zemin hazırladığını iddia ediyor. Yine de Sulloway'in gösterdiği gibi, "Freud'un çalışmalarına güçlü muhalefet ilk tepki değildi" ve fikirleri de boşluktan kaynaklanmamıştı (1979, 453). Sulloway şunu onaylıyor: "1906'ya gelindiğinde, Freud'un nöroanatomi, histeri, rüyalar, günlük yaşamın psikopatolojisi ve cinsellik konularının bir öğrencisi olarak ünü dünya çapındaydı. Bu erken dönemi kahramanca bir tecrit durumuna benzeten şey, psikanalitik hareketin (Freud'un 1907 öncesi yazışmaların çoğunu yok etmesiyle birlikte) daha sonraki yükselişidir" (464). Sulloway, Jones'un biyografisini Freud efsanesinin pekiştirilmesi ve psikanalitik hareketin ilerlemesine eleştirel bir katkı olarak görüyor. Yine de Freud'un kendini kahraman gösteren portresi, Sulloway ve diğer benzer düşünen okuyucuların çabalarına rağmen dolaşımda olmaya devam ediyor. Görünüşe göre, bu imajın metin yapı söküm teorisine göre analiz edilmesi çabası, psikanalitik kurumun sınırlarından yapılmalıdır. Bu tür çalışmaların son örnekleri için bakınız: Marie Balmary (1982), Phyllis Grosskurth (1991), John Kerr (1993), Marianne Krull 1986), William McGrath (1987), Paul Roazen (1971), Estelle Roith (1987), Carl Schorske (1981) ve Peter Swales (1982; 1983).

yeteneğinden dolayı kendini tebrik ediyormuşçasına, eski arkadaşı ve akıl hocası Josef Breuer'le ortak yayımladıkları *Studies on Hysteria* [Histeri Üzerine Çalışmalar] hakkında yapılan eleştiriler konusunda alıngan tepki veren Breuer ve kendisi arasında bir ayrım yapıyor. "Gülebildim", diyor Freud ve şunu ileri sürüyor: "[Strumpell'in] eleştirisinin gösterdiği anlama eksikliği karşısında gülmüştüm, ancak Breuer incinmiş ve cesareti kırılmıştı" (23). "Kendine güven ve direnme gücü bakımından zihin bütünlüğünün geri kalanı kadar gelişmemiş" olarak gördüğü Breuer'in, nevrozların cinsel kökenleri konusundaki araştırmalarında onu takip edemediğini tespit ettiğinde, Freud açıkça yaşlı adamın kendi entelektüel cesaret ve dayanıklılık standardının altında kaldığını da ima etmektedir (23).

Freud, psikanalitik çalışmalarının erken kabulü noktasında bu temaya geri döner. Gayet açık bir şekilde "Breuer'den ayrılmamdan on yıldan fazla bir süre sonra takipçim yoktu" der. "Tamamen izole edilmiştim. Viyana'da dışlanmıştım; yurtdışında hiç dikkate alınmıyordum" (48). Çalışmaları dikkat çekmeye başladıktan sonra bile Freud, Almanya'daki kabulünün "hiçbir yerde dostça ya da hatta iyi niyetli şekilde tarafsızca olmadığını" ileri sürer (49). Oldukça acı bir şekilde şu sonuca varır: "Psikanaliz ile kısaca tanıştıktan sonra, Alman bilimi bunu reddetmek için birleşmiş haldeydi" (49). Freud'un 1909'da Amerika Birleşik Devletleri'ne yaptığı yolculuğu tasviri, neredeyse sürekli izolasyon sunumuyla tezat oluştursa da, kısmen Avrupa'nın kendisini göz ardı etmesinin tüm etkilerini ortaya koymasına da hizmet eder. "Avrupa'da kendimi hor görülüyormuşum gibi hissetmekteydim", diye öfkeyle söyler, "oysa orada kendimi en önde gelen insanlar tarafından eşit olarak görülür halde buldum" (52). Freud'un psikanalizin "ilk aşaması" olarak adlandırdığı şeyin özeti çok daha pervasızdır. "Tek başına kaldım", diye açıkça ifade eder "ve tüm işleri kendim yapmak zorunda kaldım" (55).[5]

5. Sulloway'ın araştırması bu görüşle açıkça çelişiyor. Dahası şuna işaret ediyor: "Freud ne denli ünlü olursa olsun kendini yalıtılmış hissetmekten asla vazgeç-

Freud'un tecritle ilgili iddiaları, psikanalizin tek yaratıcısı olarak kendisine yaptığı vurguyla birleştiğinde, derin bir kendi kendini inşa etme emeği diyebileceğim şeyi oluşturuyor. Hayatının çalışmalarının bu mütevazı sayılabilecek özetinde Freud, tarihin bakış açısından –bilinçte bir devrim yaratan, neredeyse tek başına kalmış tamamen kahraman bir şahsiyet olarak– nasıl görülmek istediğine dair çok net yönergeler sunuyor. Freud'un çoğunlukla retorik anlamda başarılı olan anlatı çabaları, ne var ki göze çarpan iki endişe örneğiyle noktalanıyor: Birincisi nişanlısı Martha'yı, kokainin anestezik özelliklerini keşfederek ilk şöhretini kazanması yolunda ilerlerken engel olduğu için suçlamasıdır; ikincisi de, Pierre Janet'in çalışmasını, herhangi bir şekilde kendi öngördüğü durumda olmadığı gerekçesiyle reddederken gösterdiği çabadır.

İlk bilimsel faaliyetlerinin sakin sayılabilecek bir tarifinde Freud, göz cerrahisinde anestezik olarak kokain kullanımını savunmasıyla neden ünlü olmadığını açıklamak için aniden dolambaçlı bir yola başvurur. 1886'daki evliliği konusuna girdikten sonra, bu kaçırılmış fırsatın konusunu açımlamak için anlatısının akışını kesintiye uğratır. "Burada biraz geri dönebilirim", diye başlar "ve o genç yaşta ünlü olmayışıma nişanlımın bir hatasının nasıl yol açtığını açıklayabilirim" (14). Kokain ile ilgili deneylerinin, iki yıl boyunca ayrı kaldığı Wandsbek'teki nişanlısına bir ziyaret umuduyla kısa kesildiğini açıklar. Onun yokluğunda, çalışmalarından bahsettiği bir meslektaşı Carl Koller, ilacın gözün uyuşturulmasında spesifik faydasını gösteren önemli deneyleri gerçekleştirmiştir. Koller konuyla ilgili bir makale yayınlamış ve böylece keşif sayesinde itibar kazanmıştır.

Freud'un bunu açıklığa kavuşturmadaki başarısızlığına hemen kızmadığına dair kanıtlar var; fakat daha ziyade, çeşitli tıbbi problemler için kokain kullanımının itibarsızlaştığı gerçeğinin öneminin tam olarak farkına vardıkça arkadaşının kendi yerini

memişti." Bunu söylerken de Freud'un kendini algılaması için psikolojik bir temeli ima etmiş oluyor.

alma konusundaki sıkıntısı zaman içinde gelişmiştir. Örneğin Koller'in makalesinin yayımlanmasından kısa süre sonra, Freud Martha'ya "bir meslektaşının koka'nın göz hekimliğinde kullanılması için çarpıcı bir uygulama bulduğunu ve bunu Heidelberg Kongresi'ne ilettiğini ve büyük bir heyecana yol açtığını" yazmıştı ve hiç de garez duymadan "bu durumun koka'yı güvenilir kılacağı, Viyanalılara başarılı şekilde tavsiye edilmiş olduğundan kendi çalışmasının da itibarını koruyacağı" sonucuna varmıştı (Jones 1953, Cilt 1: 88). Üç ay sonra da Koller'in kazandığı şöhrete karşı tutumu değişmemiş görünmektedir. Martha'ya şöyle yazıyor: "Pazar günü, Koller *Journal*'da görev başında, yakın zamanda daha samimi olduğum bu adam kokaini çok meşhur etti" (E. Freud 1975, 131). Devamındakilerin çoğu da, adeta Freud'un arkadaşının başarısını kıskanmadığını belirtmek üzere, kokaini değil Koller'in kişisel hakaretlere verdiği tepkiyi ele almaktadır.

Freud'un öncelik konusuna yönelik tutumu, Koller'in keşfinin hakiki sahibi olarak kendisini görene kadar kademeli bir dönüşüm geçirmiş gibi görünüyor. Yıllar sonra bu hikâyeyi tekrar anlatırken Freud, kokainin anestezik özellikleri konusunda kendi farkındalığını vurgulamış ve böylece bunun göze uygulanmasına dair önemli buluştaki rolünü fazlalaştırmış, Koller'in rolünü ise, bariz oportünizmiyle bağlantılı şekilde, onun epey dar tıbbi amaçlarına vurgu yaparak azaltmıştı.

> Bir gün, bu adamın da yer aldığı bir grup meslektaşımla avluda duruyordum, o sırada başka bir stajyer doktor yanımızdan geçerken şiddetli ağrı belirtilerini gösterdi. [Burada Freud, ağrının nerede olduğunu anlatıyor, ama bu ayrıntıyı unuttum.] Ona şöyle dedim: "Sanırım sana yardım edebilirim" ve hepimiz odama gittik ve birkaç damla ilaç verdim, bu da acıyı anında yok etti. Arkadaşlarıma, bu ilacın, bir Güney Amerika bitkisi olan koka özü olduğunu, güçlü bir ağrı kesici niteliğe sahip gibi göründüğünü ve hakkında bir yayın hazırladığımı açıkladım. Adı Koller olan ve göze sürekli ilgi duyan adam hiçbir şey söylemedi, ancak birkaç ay sonra kokain kullanarak göz ameliyatında devrim yapmaya başladığını, o zamana kadar

imkânsız olan ameliyatları kolaylaştırdığını öğrendim. (Köşeli parantezler şurada: Jones 1953, Cilt. 1: 86)

1924'te Freud *Otobiyografik Çalışma*'sını kaleme aldığında, uzun süreli tıbbi kullanımı kanıtlanmış bir kokain özelliği sayesinde itibar kazanamayışından ötürü yeterince endişeliydi ve kendi kusuru konusunda ise nişanlısını da töhmet altında bırakmayı istemekteydi. Ne var ki buna "ihmal" [*mein damaliges Versäumnis*] dediğinde nihai suçu kendi üzerine almıştı. 1935'te değerlendirmesi bir kez daha değişti. Bu kez hayatının bu kesiti hakkındaki tartışmasını "nişanlısına [ilişkilerinin] *kesintiye uğraması* [*die damalige Störung*, vurgu bana ait] bakımından kin duymadığını" söyleyerek sonuçlandırdı, ama araştırmasını ilerletmemesinden ötürü açıkça tek başına nişanlısının sorumlu olduğunu da ima ediyordu (15, n. 2).

Bu kadar uzun bir zaman mesafesinden bakıldığında, Freud'un okurlarına kendisinin nispeten daha genç bir yaşta ünlü olabilmesi yolundaki tek engelin sadece nişanlısına olan sevgisi olduğunu vurgulama ihtiyacı, kokainin spesifik uyuşturucu özelliklerini ilk kez sezmiş olması iddiasındaki hakikatten daha fazlasıyla, kokainin özelliklerini öylesine onaylamış bir kimse olarak şöhret kazanmak yanı sıra kendi kişisel payesi hakkındaki kaygısını da anlatmış olmaktadır.[6]

Freud'un, psikanalizin ilk gelişimine dair başka bakımlardan sakin bir değerlendirmesinin tam ortasında, Pierre Janet aleyhindeki sert konuşması, benzeri görülen kendi reklamını yapma kaygılarına ters düşer. Burada söz konusu olan şey Freud'un iddiasındaki sertliktir; bu değerlendirmesinde kendisinin ve Breurer'in kendi çalışmalarıyla bağlantılı görerek bir vakitler alıntı yaptıkları çalışmalara sahip Janet'in eserine hiçbir şey borçlu olmadığını söyler, bununla da şahsi olmayan bir yargıdan daha fazlasını kastetmiş olur.

6. Bu bölümün daha kapsamlı ele alınışı için bkz. Robert Byck (1975). E. M. Thornton (1986) ise Freud'un psikanaliz buluşunun kısmen kokain kullanımının bir ürünü olduğunu ileri sürerek aynı gerekçenin çoğunu içermektedir.

Kendisinin ve Janet'in histeri dinamikleri hakkındaki anlayışı arasında dikkatlice ayrım yaptıktan sonra, Freud, konuyla alakasız şekilde şunu iddia etmektedir: "Bu ayrım bana psikanalizde değerli olan her şeyin sadece Janet'in fikirlerinden ödünç alındığı görüşünün üstünkörü tekrarına son verecek kadar geniş kapsamlı görünüyor" (31). Üstelik Freud bu konuya başladıktan sonra peşini de bırakamıyor ve şöyle devam ediyor: "Okur benim değerlendirmelerimde, tarihsel olarak psikanalizin Janet'in keşiflerinden tamamen bağımsız olduğunu öğrenmiş olacak, tıpkı içeriğinde olduğu gibi onlardan ayrılıyor ve çok ötesine geçiyor" (31). Diyor ki, Janet'in çalışmaları kendi çalışmaları yanında ihmal edilebilir ve "hiçbir zaman zihinsel bilimler bakımından psikanalizi bu kadar önemli kılan ve onu böyle bir evrensel ilginin konusu yapan çıkarımlara sahip olamazlar" (31). Freud'un kendisi Janet'e "saygıyla" davranırken, Janet ona "kötü davranmıştı, olgular hakkında bilgisizliğini göstermiş ve çirkin argümanlar kullanmıştı", nihayet " 'bilinçdışı' zihinsel davranışlar hakkında konuştuğunda o ifadesinin hiçbir anlamı olmadığını söyleyerek kendi çalışmasının değerini" ortadan kaldırmıştı (31).

Freud, ister kendi fikirlerinin içeriği, terminolojisi ister yayınlarının kronolojisi açısından olsun, Janet'in taşıdığı herhangi bir öncelik iddiasını itinayla reddediyor ve bunu da kendisinin ve Breuer'ın kaleme aldığı *Preliminary Communication* (1893) yanı sıra *Studies on Hysteria*'nın [Histeri Üzerine Çalışmalar] (1895) Janet'in birkaç başlıca vaka çalışmalarının ardından yayınlandığı gerçeğine rağmen yapıyor.[7] Freud, utanmadan, Breuer'in keşifle-

7. 1886'dan 1893'e kadar yıllar boyunca yayımlanan vaka tarihlerinde Janet, histerik hastaların bilinçdışındaki düşüncelerini bilince çıkararak ve onlar üzerinde çalışarak rahatlama sağlandığını anlatmıştı. Freud ve Breuer, *Preliminary Communication* (1893) ve *Studies on Hysteria* (1895) kitaplarında bu çalışmadan olumlu yönde söz etmişlerdir. Janet, Freud'la diğer noktalarda aynı fikirde olmasa da, 1913'teki Uluslararası Tıp Kongresi'nin bir toplantısında nevrozların katartik tedavisi fikrine öncelik verilmesini talep etmişti. Bundan ötürü Freud'un takipçilerinin öfkeli bir saldırısına uğradı ve onlar da zaman içinde Janet'in adını psikanalitik kayıttan silmek bakımından başarılı oldular. Bu hikâyenin temel hatlarının altını çizen Henri Ellenberger, Janet'in çalışmalarını "Pompeii

rinin, "daha önce yapılmış ancak kendisininkilerden sonra yayınlanmış" olduğunu savunuyor (31). Freud, Breuer'in psikanalizin gelişimine katkısını kabul etmekte zorlanmıyor gibi görünse de, arkadaşının katılımının sınırlı doğasının yanı sıra onun nevrozların cinsel içeriğini kavrama zorluğunu ve bunun sonucu olarak alandan çekilmiş olduğunu da açıkça ortaya koyuyor. Oysa Breuer uzun zamandan beri bir rakip olarak ortadan kaybolmuştur, Janet ise açıkça bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Freud'un *Otobiyografik Çalışma*'sındaki kendini tanımlamaları, hiç kuşkusuz, edinilmiş bilgi ve tecrübenin verdiği avantajla kaleme alınmıştır. Bununla birlikte, daha 1914 yılındayken kendisiyle ilgili daha sonraki görüşünün ana hatları olarak psikanalizin asıl ve tek yaratıcısı, onun başlangıç aşamalarında eleştirilerin hedefindeki yalnız savunucusu olarak da oluşturduğu görülebiliyor. "Psikanalitik Hareket Tarihi Üzerine" (1914) başlıklı makalesinde Freud açıkça şöyle diyor: "Psikanaliz benim yarattığım bir şeydi; on yıldır bununla ilgilenen tek kişi bendim ve çağdaşlarımda yeni fenomenin uyandırdığı tüm memnuniyetsizlik, kafamdan aşağı eleştiri şeklinde döküldü" (7). Devamında söylediklerinin çoğu Freud'un takipçileri Adler ve Jung'un kusurlarına verdiği yanıtları ele almaktaydı. Freud, eski öğrencileriyle aktif olarak savaşacağı bu tartışmayı tahmin ederken, kendisi hakkında tamamen bilimin nesnel arayışına adanmış ve düşmanca eleştiriler karşısında tamamen vakur duran bir adam imajını oluşturmaktaydı. Örneğin, nevrozların cinsel etiyolojisine ilişkin tutumunun popülaritesi nedeniyle kendisinin etrafında oluşturulduğunu iddia ettiği "boşluk", sadece misyon anlamında kendisini doğrulamaya hizmet etmektedir: "Özellikle önemli bazı gerçekleri ve bağlantıları keşfetmemin kaderim olduğuna inanmaya karar verdim ve bazen bu tür keşiflere eşlik eden kaderi de kabul etmeye hazırlandım" (22).

gibi küllerin altına gömülü büyük bir şehir" ile karşılaştırıyor. Ve her gömülü şehir gibi "sonsuza dek gömülü kalabileceğini hatırlatıyor. Çapulcular tarafından yağmalanırken de gizli kalabilir. Ama belki bir gün ortaya çıkarılabilir ve hayata döndürülebilir" (1970, 409).

Freud'un erken ve son derece gelişmiş bir kişisel kader duygusuna sahip olduğu (başını kaplayan amniyotik kesenin bir bölümüyle doğmuştu; annesinin gözdesiydi; ebeveynlerine gelecekteki büyüklüğüne dair kehanetler yapılmıştı) birçok kişi tarafından yorumlanmıştır. Daha az belirgin olan, Freud'un bu aile mitlerini ve beklentilerini kendi tasvirini daha avantajlı olan yarı edebi bir yapıya dönüştürme biçimidir ki bu da sadece psikanalitik hareketin gelişimindeki karmaşık politik amaçlara hizmet etmekle kalmamış, Freud'un kendi üzerinde yürüttüğünü iddia ettiği, ancak açıklamayı (çoğunlukla) reddettiği derin bir oto-analizin yerini de almıştır.

Freud'un adı bile, kendi rolünü idrak eden bir manipülasyonun ürünüdür. Birçok ergen gibi Freud da kendi ismiyle deney yapmış, (doğum adı) Sigismund'u daha kısa ve daha şık bir edebi biçim olan Sigmund ile değiştirerek kullanmış ve sonunda ikincisinde karar kılmıştır.[8] Dahası, çocukken, kendisini sürekli hayal kırıklığına uğratacak şekilde açık bir anti-Semitizme boyun eğmiş olan babasıyla değil de Büyük İskender, Hannibal, Cromwell ve Napolyon gibi tarihin büyük askeri kahramanlarıyla özdeşleştirmiştir.[9] Daha sonraki yaşamında, Musa figürüyle tutkulu bir bağ kuracaktır, ancak onu da Yahudi olmayan kimliğinin son derece kendine özgü bir fantezisine göre yeniden

8. Freud'un aile İncil'inde kayıtlı isimleri, baba tarafından dedesinden alınan Schlomo "Sigismund Schlomo" idi. Peter Gay'e göre, Freud'un isim değişikliğinin önemi hakkındaki tüm varsayımlar "tamamen spekülatif kalmalıdır", çünkü Freud'un kendisi hiçbir zaman bu konuda yorum yapmamıştır (1988, 5n). Ronald Clark, Sigmund'un sadece Alman Sigismund isminin formu olduğuna dikkat çekiyor, aynı zamanda "'Sigismund'un, Yahudi karşıtı şakalarda kötü anlamda kullanım için Viyana'nın en sevdiği isim olduğunu" da belirtiyor (1982, 36).

9. William McGrath (1987), Freud'un büyük tarihsel kahramanlara olan ilgisine, babasının Hıristiyan küstahlığı karşısında ayağa kalkamaması nedeniyle uğradığı hayal kırıklığının yol açtığı yönünde değerlendirir. Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nda söylediği gibi, hikâye, babasının yeni kürk başlığının çamura atılması ve ardından şöyle hakarete uğramasıyla ilgilidir: "Kaldırımdan in aşağı Yahudi!" Freud babasına karşılık olarak ne yaptığını sorduğunda basitçe "Yola indim ve şapkamı aldım" diye cevaplamıştır (1900, 197). McGrath şu sonuca varır: Bu olay "Freud'un babasına atfettiği kahramanca imge ile keskin bir şekilde çatışarak bu imgeyi çocuğun duygusal gelişiminde çok önemli bir anda baltalamıştı" (60).

yaratacaktır (*Musa ve Tektanrıcılık*, 1939). Hatta Freud'un *Totem ve Tabu*'da (1913) dinin, ahlakın ve medeniyetin kökenlerini yeniden kavramlaştırmasının, en başından beri nasıl olduysa öyle, kendi tarihini yeniden düzenleme girişimini temsil ettiği ileri sürülebilir. Spesifik aile mirasından –yoksulluğundan, yerel Yahudi kültürüyle bağlarından, bariz bir paye eksikliğinden– memnun olmayan Freud, bunu önce fantezide ve sonra teoride kendisine uyacak şekilde yeniden şekillendirmiştir.[10] Bu bağlamda mesleki yaşamında öncelik ve özgünlük konularıyla ilgili saplantısı önemini ortaya koymaktadır. Freud'un tüm teorik çabası, kendini yaratma çabasına bağlıydı.

Böylece Freud, psikanalitik hareket efsanesi ve onun etrafında büyüyen kişiliğinin kültü için parametreleri kendisi belirlemişti. Bunun dünyaya otobiyografi olarak sunduğu hayatını tanımlamak için bilinçli (ve kısmen geriye dönük) bir eylem olduğuna inanıyorum, okurlarını onu kamusal varlığı ile tanımaya davet etmiş, böylece mahremiyetini etkili bir şekilde maskelemişti. Bu arada ustaca inşa ettiği kişisel yaşamını sorgulayabilecek izleri de aktif olarak yok etmeye çalışmaktaydı.[11]

---

10. Freud'un standart biyografi yazarları Freud'un kendi aile geçmişini dini açıdan geleneksellikten ziyade asimile olmuş şeklinde temsil etmesini kabul etme eğilimindeydi. Bununla birlikte, bir dizi başka çalışma bu görüşe karşı çıkmakta, Freud'un özellikle Yahudi mirasına sahip olmasının kanıtı olarak, ebeveynlerinin geleneksel şekilde yetiştirilmesine, babasının Talmud incelemelerine ve annesinin eski İbrani dilinde konuşmasına işaret etmektedirler. Bakınız; örneğin Emanuel Rice (1990), Marthe Robert (1976), Estelle Roith (1987) ve Yosef Yerushalmi (1991). Freud'un Yahudiliğine karşı tutumu, bu değerlendirmelerde, Jones (1953) veya Gay (1988) çalışmalarında olduğundan daha karmaşık ve çelişkili görünüyor. Yahudi olmayan Jones, keşiflerinin evrensel doğasını vurgulamak için Freud'un Yahudi kimliğinin önemini azaltmak isteyebilirken, Freud'un da bu yaklaşımı onaylayacağına dair göstergeler vardır. Yahudiliğini asla inkâr etmese de, Freud, ritüel gözleminden kaçınmasında ve genel olarak kendini nitelendirmelerinde, Yahudi kökenlerinin yaşamındaki ve çalışmalarındaki önemi hakkında spekülasyonlardan uzaklaşmak istemektedir.

11. Frank Sulloway şöyle demektedir: "Freud'a göre, tarihin yok edilmesi, gelecek nesillerin gözünde kahraman olmanın ve öyle kalmanın önemli bir parçasıydı. Kendisini insanlığın kahramanca olmayan bileşeninden ayırmak için kendisi hakkında 'bilinemez' olanı aktif olarak beslemişti" (1992, 155).

OTO-ANALİZ: BİTEBİLİR Mİ, BİTEMEZ Mİ?

"Psikoanalitik Hareketin Tarihi Üzerine" (1914) adlı makalesinde Freud, tekniğinin doğruluğu ve bir nevroz hekimi olarak kendisine olan inancı ile ilgili bir belirsizlik döneminden kendisini azade kılarak oto-analizine itibar kazandırıyor. "Sık sık pusulamı şaşırmaktan ve ayrıca kendime olan güvenimi kaybetmekten endişe duydum" (20) diye sırrını açığa vuruyor. Bu rahatsız edici durumda rüyaların yorumunun bir istikrar noktası olarak sunulmasına ilişkin inancını sürdürerek, kendisine ait olanı, belirgin memnuniyet verici sonuçlarıyla analiz etmeye başlamıştı. "Kısa süre sonra kendi psikanalizimi yapmanın gerekliliğini gördüm ve bunu da, beni çocukluğumun tüm olaylarına geri götüren bir dizi rüyamın yardımıyla yaptım", diye açıklıyor Freud; sürecin sadece tamamlanmış değil aynı zamanda nispeten ağrısız olduğu izlenimini de veriyor. Bu tekniğin etkinliği konusunda o kadar ikna olmuştur ki bunu "iyi bir hayalperest/düşçü olan ve çok anormal olmayan herkes için" tavsiye ederek noktayı koyuyor (20).

Yine de Freud her zaman bu kadar iyimser değildi. Kendini psikanalizinin tam ortasında çıkmaza girmiş haldeyken, arkadaşı Wilhelm Fliess'e oldukça farklı terimlerle yazmaktaydı. "Kendime psikanalizim hâlâ kesintiye uğramış durumda", diye şikâyet ediyordu "ve ben bunun nedenini anladım. Kendimi ancak (yabancı gibi) objektif olarak elde edilen bilgi yardımıyla analiz edebilirim. Gerçek anlamda kendine analiz yapmak mümkün değildir; aksi halde [nevrotik] hastalık olmazdı" (Masson 1985, 281). "Psikanalitik Hareketin Tarihi Üzerine" makalesini kaleme almadan önce Freud, eğitim gören analistler için bir oto-analizin yararlılığı konusunda da uyarıda bulunmuştu. "Psikanaliz Uygulayan Doktorlara Öneriler"de (1912) şöyle diyordu: "Bu hazırlık pek çok insan için kuşkusuz yeterlidir fakat analiz öğrenmek isteyen herkes için yeterli değildir." Herkes, diye uyarıyor, "dışarıdan yardım almadan kendi rüyalarını yorumlamayı başaramaz" (116). Sonuç olarak Freud, "başkaları üzerinde analiz yapmak

isteyen herkesin önce uzman bilgisi olan biri tarafından analiz edilmesini" öneriyor (116). Buna rağmen, böyle bir analiz "tahmin edilebileceği gibi, eksik kalacaktır", böylece kendi başına kendini incelemeye devam ederken analist her zaman "yeni bir şey" keşfetmiş olacaktır (116).

Freud, yaşamının son döneminde, başlığı kadar tereddütlü bir makalede bu konulara geri döndü: "Biten ve Bitmeyen Analiz" (1937). Burada hem analizin hem de oto-analizin etkinliği sorgulanmaktadır. Bir yandan Freud, bir hastanın psikanalizini tatmin edici bir sonuca götürmenin gerçekten mümkün olduğunu doğrular. Öte yandan, böyle bir beklentinin önünde duran birçok engel vardır ve her durumda, görünüşe göre başarılı bir analizin gelecekteki sonucunun ne olacağını asla tahmin edemeyiz. Bu endişeleri analist *olma* niteliklerine dair bir tartışmaya taşıyan Freud, açıkça bir başkasının gözetimi altında yapılan bir oto-analizi tavsiye eder. Yine de "pratik nedenlerle bu analiz sadece kısa ve eksik olabilir" ve "her analist periyodik olarak –beş yıl veya benzeri bir arayla– kendini bir kez daha analize tabi tutmalıdır"; sonuçta "sadece hastaların terapiye ait analizi değil kendi analizi bitebilir bir görevden, bitemeyen bir göreve dönüşecektir" (248-49). Sanki bu bir dizi zorluğu bir araya getiriyormuşçasına, Freud makalesini, hem erkek hem de kadın hastalardaki kadınsı davranışı dikkate aldığı belirli köken direnç hakkında derinlemesine bir düşünceyle sona erdiriyor ki bu durum bütünüyle yadsınmadığında terapi sürecini hüsrana uğratıyor. Freud, psikanalizden, tatmin edici sonuçlar elde etmeden peşin olarak emin olunabilen "imkânsız" mesleklerden biri olarak bahsettiğinde, sadece yarı-patavatsız gibi görünmüş oluyor (248).

"Biten ve Bitmeyen Analiz"de Freud, bir başkasının zihnindekileri bilme imkânı şöyle dursun, kendini bilme ihtimali hakkındaki şüpheleri karşısında analizin geçerliliğini savunmaya çabalıyor. Örneğin, "analitik çalışmanın özel koşullarının aslında analistin, hastasında gelinen noktanın doğru bir değerlendir-

mesini yapabilmesini engelleyen kusurlarına gerçekten de neden olduğunu" kabul ediyor, yine de analistin kendine yaptığı psikanaliz aracılığıyla elde ettiği bir koşul olarak "dikkate değer bir zihinsel normallik" sergilemesinden öte başka bir çözüm sunmuyor (248). Ancak analitik durum da [erken dönem ya da çocukluk davranışlarına] bitimsiz geri dönmeye tabidir. Hiçbir analiz uygun şekilde bitebilir diye söylenemiyorsa, hem analist hem de hasta istikrarsız bir anlam ortamına daldıysa, bu durumda yorumlama süreci neyi destekler ki?[12] Ayrıca, psikanalitik teorinin temel ilkeleri Freud'un kendi, muhtemelen tamamlanmamış, oto-analizinden türemişse, bunların geçerliliğini ne garanti eder? Freud, bu problem dizisine, marjinal fakat etkileyici bir tarzda, kendi yazım sürçmelerinden biriyle ilgili bir notta işaret etmişti. "Hatalı Bir Eylemin İncelikleri"nde (1935) Freud, bir yüzüğe takılacak bir taşı armağan olarak bir kadın arkadaşına iletirken "für" edatının yerine "bis" kelimesini nasıl yazdığını anlatıyor. Bu ikameyi, "für" kelimesini hızlı bir şekilde iki kez tekrarlamak istememesi temelinde analiz ediyor. Şöyle açıklıyor: "Orijinal ifadenin eleştirisini somutlaştıran yabancı kelime 'bis' ile Almanca edat arasındaki tesadüfi ses benzerliği [çünkü bis'in Latince anlamı 'ikinci kez' demektir], sanki bir yazma hatası gibi 'für' yerine 'bis' eklemeyi mümkün kılmıştı" (233-34). Ancak bu zekice dilbilimsel yorum yeterli değildir. "Oto-analizde", diye uyarıyor Freud, "tamamlanmamışlık tehlikesi özellikle büyüktür. Kişi kısa süre kısmi bir açıklamayla

12. Freud, analitik sürecin radikal olumsallığına dair bir farkındalığa yakın görünmektedir, ancak bu düşünce çizgisini takip etmemektedir. Bunu yapsaydı, anlamın inşasında dilin farklı oyununu vurgulayan postyapısalcı teoriden farklı olmayan bir konuma gelmiş olabilirdi. Bu açıdan bakıldığında, analitik sürecin hastanın hikâyesinin gerçekliğinin keşfine çok fazla yol açmayacağı, fakat onu yorumlamanın olası (ve umarım verimli) yollarından birine yol açtığı söylenebilir. Arnold Cooper'a göre, bu süreç edebi bir yoruma benziyor: Analist ve hasta, analiz süresince, hastanın yaşam öyküsünün giderek daha karmaşık, tutarlı ve eksiksiz versiyonlarını oluşturmak için birlikte çalışır ... Freud'un bu makalede ["Analiz Bitebilir ve Bitmeyebilir"] belirttiği üzere edebi eleştiri gibi analiz de sonsuz sonlar üretir; hikâyenin başka bir versiyonu veya yorumu her zaman mümkündür ve her yeniden okuma ek anlamlar üretecektir (1991, 121).

tatmin olur, bunun ardında belki de daha önemli bir şeyi kolayca koruyabilen bir direnç olabilir" (234).

Freud'un kızı Anna başka bir yorum hattı sunuyor: Babası bu arkadaşına daha önce de bir yüzük için böyle bir taş vermişti ve onun kaçınmak istediği işte bu tekrardı. Anna'nın yorumunun uygun olduğunu gören Freud bunu kendi analizine dahil ediyor ve içgüdüsel bir çatışmayı maskelemek için estetik bir zorluğa vurgu yaptığı kendi orijinal yorum tarzına işaret ediyor. Olup biteni bir adım öteye taşıyarak, yüzük taşından hiç ayrılmak istemediğini ve dolayısıyla tekrarlama fikrine daha derin bir direnç gösterdiğini kabul ediyor. "Taşı hediye etmemek için bir sebep arıyordum", diye itiraf ediyor Freud, "onun bana ait olmasından çok hoşnuttum" (234). Bu olayın anlamını tüketmekten açıkça memnun olan Freud, görünüşte küçük olan bu yazma hatasının "kişinin en göze batmayan ve görünüşte en basit zihinsel bir sürecin ne kadar karmaşık olabileceğini bir kez daha fark etmesini mümkün kıldığı" gözlemiyle bir sonuca ulaşıyor (234).

Vaka görünüşte kapanmıştır. Peki, Freud'un bu kadar problemli bir şekilde ima ettiği "eksiklik tehlikesi" ne olacak? Tüm dirençlerin üstesinden gelip gelmediğini, daha önemli bir şeyin geri alınmadığını nasıl bilebiliriz? Belki Freud'un yorumunda tam da kendini açığa vurmasındaki içtenliği, daha rahatsız edici ve zorlayıcı bir motivasyonu gizlemeye hizmet etmektedir. Freud'un bizi aldatmadığından, kendini aldatmadığından nasıl emin olabiliriz?

Bu olayın başka bir okumasını, Freud'un kendisinin veya başka birisinin psikanalizinin bitmezliği ile ilgili kendi içgörüsünü göstermenin bir aracı olarak önermek istiyorum. *Standard Edition*'daki bu makalenin bir dipnotu, söz konusu kadın arkadaşını Anna Freud'un yakın arkadaşı Dorothy Burlingham olarak tanımlamaktadır ve o da bu süre zarfında Freud ailesine ayrılmaz bir şekilde bağlı olmuştur (233, n.1). Sadece Anna Freud'un en samimi dostluk bağlarını kurduğu analizdeki Dorothy'nin iki çocuğu değil, Dorothy de kaderini Freud ailesiyle ortak kılmış,

onların apartmanına taşınmış ve bizzat Freud tarafından analiz edilmişti.[13] Bu nedenle, yüzüğe konulacak bir taşın hediye edilmesinin bu durumda özel bir önem taşıyabileceğine inanmak için bir neden vardır.

Anna'nın babası tarafından analiz edildiğini ve çene kanserinden musdarip olması nedeniyle Freud'un ona son derece güvendiğini biliyoruz. Freud'un sadece yaşlılığında kızına bağımlı olması değil, aynı zamanda kendisini terk ettiğini hayal etmekte bile zorlanmış olması, ona "Anna-Antigone" olarak atıfta bulunmasında ve "Üç Mücevher Kutusu Teması"nda (1913) onu Cordelia koduyla ima etmesinde ifadesini bulur.[14] Bu bağlamda Freud'un, Dorothy Burlingham'ı kızının kendisine yönelik sevgisi için bir rakip olarak algılaması yönünde her türden ihtimal mevcuttur. Kendisinin bağlı olduğunu hissettiği bir taşı ona [Dorothy'ye] armağan olarak sunması, o değerli nesnenin sonsuz kat daha değerli bir şey olduğu sembolik bir tepki seviyesini kolayca akla getirebilirdi.

Bu tür mülahazaların ötesinde, bir yüzük içine yerleştirilecek bir taşın hediye edilmesinin, Freud'un iç çemberine kabul ettiği öğrencileri için araç olduğu gerçeğini hesaba katarsak, onun işaret ettiği şey daha fazlasıyla üstbelirlenimsel hale gelir.[15] Bu

13. Anna Freud, Dorothy Burlingham'ın iki büyük çocuğu Bob ve Mabbie'yi (Mary) 1925 sonbaharında analize kabul etmişti. 1925'te Theodor Reik ile tedaviye başlayan Dorothy, 1927'de Freud ile analize geçti. 1929 sonbaharında Berggasse 19'daki dördüncü kattaki bir daireye taşındı ve orada yatak odası ile ikinci kattaki Anna Freud'un arasına özel bir telefon hattı kuruldu. Burlingham, 1939'daki ölümüne kadar Freud ile analize devam etti. Burlingham'ın Freud ailesi ile olan ilişkisinin değerlendirmeleri için, bkz. Michael Burlingham (1989) ve Elisabeth Young-Bruehl (1988).

14. Freud, Sandor Ferenczi'ye "sadık Antigone-Anna" ve Arnold Zweig'e de "sadık Anna-Antigone" diye yazmıştı (E. Freud 1970, 106; 1975, 382). Ferenczi'ye göre Anna'nın "'Üç Mücevher Kutusu Seçimi' için öznel koşul" sağladığından emin olduğunu söylemişti (1975, 301).

15. 25 Mayıs 1913 tarihinde ilk Komite'nin (Ferenczi, Rank, Sachs, Jones ve Abraham) bir toplantısında, gizli bir organizasyona üyelik işareti olarak bir yüzüğe takılacak oymalı taştan bir mührün armağan edilmesi önerilmişti. Komite'nin servetlerini tarih sırasına göre aktaran Phyllis Grosskurth'a göre, "yüzükler sonsuz birliktelik vaatleriydi, bir grup erkek kardeşin sembolik babaları Freud'a, yüzük

bakış açısından Freud'un kızının sevgisine olan talebinin bir kısmını Dorothy'ye dolaylı olarak terk etmekle kalmayıp aynı anda bir yabancıyı ailesine kabul etmiş olduğu da iddia edilebilir.[16]

Freud'un görünüşte ufak bir yazma hatasını analizi, kendi adımından bir adım öteye taşındığında, oto-analiz yapmanın eksikliğine dair algısını ironik bir şekilde doğrulamaktadır. Bunun ışığında Freud'un kendi parapraksisini [edim hatalarını] "büyük zorluklara yol açmadan" açıklamış olmaya yönelik güveni, yanlış tanınmanın bir ürünü gibi görünmektedir. Daha fazla yorum yapma imkânının çok tahrik edecek şekilde belirgin olduğu bir son verişi oluşturma arzusuna direnç duymamak elde değildir. Freud'un oto-analizi, daha fazla analiz yapılmasına ve böylece tüm sürecin etkin bir şekilde bitirilemez olmasına davetiye çıkarmaktadır.

Oto-analiz teorik bir imkânsızlık mıydı ve eğer öyleyse, bu durum Freud'un bu yöntemle yaptığı keşifler hakkında ne demiş olmaktadır? Örneğin Jacques Lacan'ın ayna evresi konsepti ile yorumlandığında, Freud'un oto-analizinin geçerliliği hakkında neyi açığa çıkarır? Lacan'a (1949) göre, ego, bir bebeğin bir aynada ilk kez kendisini gördüğü veya (D.W. Winnicott'un görüşüne göre) bir bütün olarak görüntüsünü bir kişinin, tipik olarak da annesinin bakışındaki yansımasıyla algıladığı andan itibaren yapay (*spurious*) bir bütünlük kazanır. Bu noktadan itibaren, çocuk kendini temel bir yanlış anlamaya dayanan

veren Freud'a bağlılıklarını sembolize ediyordu" (1991, 57). Başlangıçta tamamen bir erkekler derneği olarak tasarlanan Komite, elbette Freud'un kızı Anna Freud da dahil olmak üzere yavaş yavaş ayrıcalıklı kadın takipçilerini de içerecek şekilde genişledi. Ancak bu noktadan sonra, Komite orijinal üyelerinden kayıplar ve ayrılmalar yaşamış ve gizli bir koruyucu örgüt olarak işlevini yitirmiştir.

16. Freud'un Burlingham'a daha önce aile gezilerinde şoförlük hizmetlerinin kabulü olarak bir broşu (altın renginde bir opal) hediye ettiğini belirtmek de ilginç olacaktır. Ancak Burlingham broşu kaybetti ve Freud ona başka bir tane vermek zorunda olduğunu hissetti (Burlingham 1989, 157). Belki de "incelikler" bakımından bahsettiği tekrarlama konusundaki isteksizlik, Burlingham'ın hediyesini kaybetmeyecek kadar değer vermeyeceği endişesinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir endişeye, Burlingham'a kızının sevgisine dair duygularından söz edecek kadar güvenmesi de katılabilir.

yapay bir birliğin ürünü olarak sonsuza dek yabancılaşmış ve ulaşılamaz kılacak bu imago [çocukluktan kalma ana veya baba hayali] açısından kavramsallaştıracaktır. Lacan'ın ayna evresi hakkındaki değerlendirmesi, ego oluşumunu o derece sorunlu hale getiriyor ki bu değerlendirme kendini tanımanın artık gerçekleştirilebilir bir amaç olmaktan çıkıp yalnızca bir arzu yörüngesi olarak anlamlı olduğunu söylemiş oluyor.

Bununla birlikte Freud'un oto-analizi, tüm teorik yapısını detaylandırdığı sağlam temel olan psikanalizin zemini, tartışmasız köken noktası olarak ele alınmıştır. Böylelikle, oto-analizi ontolojik bir işlevi yerine getirmiş, diğer türlü hareketli, evrim geçiren, sürekli yeniden düzenlemeye ve gözden geçirmeye tabi bir sistemde yer değiştirmeyen bir yer değiştirici olma statüsünden yararlanan bir konuma oturmuştur.

Ne var ki Lacan ile birlikte, örnek gösterilen Freud da dahil olmak üzere hiç kimsenin aracısız şekilde kendini tanırmış gibi davranamayacağını varsayarsak, bu durumda hem teori hem de biyografi ile ilgili bir dizi cevap sorgulanabilir hale gelir.

BİYOGRAFİK SAFSATALAR [PHALLACİES]*

Ernest Jones (1953-57), üç ciltlik anıtsal biyografisinde Freud'un oto-analiz efsanesi hakkında cesur, eşi görülmemiş ve esasen tekrar edilemez bir tespit yapmaktadır. Jones kati olarak şunu ilan eder: "1897 yazında, Freud en kahramanca becerisini üstlendi –kendi bilinçdışının psikanalizi." Jones şöyle devam eder: "Bugünlerde, bu başarının ne kadar önemli olduğunu, meşakkat çekmenin birçok öncü kahramanca davranışın kaderi olduğunu hayal etmek bizim için zordur. Yine de becerinin benzersizliği devam ediyor. Bir kez yapıldığında sonsuza dek yapılmış olur. Çünkü başka hiç kimse bu derinlikleri ilk keşfeden olamaz" (Cilt 1: 319).

---

* "Phallacy" şu anlama da geliyor: Sevgi, ilgi ve/veya cinsel beğenilme eksikliğini bir şeyler veya pek çok şey satın alarak telafi etmek. Cinsel tembelliği (*sexual dawdling*) telafi etmek için satın alınan bir nesne. Orijinal metinde "Biographic Phallacies" diye geçen bu arabaşlık "Biyografik Aldatmalar" diye de çevrilebilir.

Diğerleri "Solon'dan Montaigne'ye, Juvenal'dan Schopenhauer'a" iç dirençlerinden öteye gidemediler. Freud "hiç kimsenin yardım etmeye teşebbüs dahi edemeyeceği" şekilde tek başınaydı. En yakın erkek arkadaşını kaybetme riskini göze almıştı. "Hem entelektüel hem de ahlaki olan hangi inatçı cesarete ihtiyaç duyulmalıydı ki!" Ama Freud bu zorlu görevi üstlenmişti. O, "her ne pahasına olursa olsun, gerçeğe ulaşmak için duyulan büyük bir ihtiyaç" ile yönlendirilmekteydi ve ödüller çok fazlaydı. Bu yürek parçalayıcı sürecin sonunda, bir "kusursuz bütünlük" insanı olan, vakur bir irade gücüyle çalışan "yüce ve iyi huylu bir Freud ortaya çıkmıştı" (Cilt I: 319-20, 327).

Bu sürecin aşamaları artık iyi bilinmektedir. Jacob Freud 1896 Ekiminde öldü; ölümü oğlunun zihinsel yaşamında bir krizi tetikledi ve onu bir yıldan fazla bir süre boyunca yoğun şekilde meşgul etti ve süreç Ödip kompleksi olarak bilinen şeyin formülasyonuyla sonuçlandı. O günlerde Freud, nevroz'un baştan çıkarma teorisini* terk etti ve arkadaşı Fliess'e olan bağımlılığından yavaş yavaş koptu. Jones'un bu gelişmeler dizisini anlatımı Freud'un kendi teleolojisindeki gizli bağlantıları ortaya çıkararak tüm süreç boyunca galip gelen bir kaçınılmazlık havası yaratıyor. Freud'un kendi kendine psikanalizinin teorik sonucuna güvenilecekse, diye ima ediyor Jones, bunun mantıksal ilerlemesine ve psikolojik gerçeğe ilişkin nihai iddiasına da inanmalıyız.

Jones, bir nevi sonradan düşünülen bir şey olarak, hiç olmasa bile sadece az sayıda psikanalizin tamamlanmış olduğunu ve

---

Yazar, Freud'un kendi biyografisine yaptığı atıflarda yaptığı çarpıtmayı betimlemek için yanılsama anlamına gelen "fallacy" yerine, İngilizceden bir kelime oyunu yaparak penis anlamına gelen phallus/fallus'u akla getirterek "phallacy" kelimesini kullanmış olabilir. Argoda da kullanılan bu hali bir kimsenin penis boyu hakkında yalan söylemesi anlamına gelir. (ç.n.)

* Nevroz'un baştan çıkarma teorisi, Freud'un psikanalizi ilk kuramsallaştırmaya başladığında takip ettiği hipotezidir. Buna göre nevrozların sebebi çocuklukta yaşanan baştan çıkarmalardır (cinsel travmalardır). Daha sonra bu hipotezi terk edecek ve düşlem kuramını kuracaktır. Gerek kuramsal gerek pratik anlamda Freud'un etkisi en geniş manevralarından birisidir. Her şeyden önce daha önce-

dolayısıyla bunu Freud'un (oto-)analizinden de bekleyemeyeceğimizi kabul etse de; bu analizden üretilen temel içgörüleri tartışmaya koyulmaz. Bu nedenle, belgelerinin kuşkusuz parça parça ve imalı niteliğine rağmen, Freud'un oto-analizi ilk bakışta bıraktığı izlenime göre ele alınır, teorik sonuçları da dogma olarak kabul edilir. Freud'un yaşamı, bu biyografik çaba içinde, Freud'un kendi terimleriyle daha düzgün ve tutarlı bir şekilde yeniden düzenlenmiş olsa da, inşa edilmiş veya yorumlanmış değildir.

Yakın zamandaki akademik çalışmaları dikkate almak ve en güncel belgesel kanıtları dahil etmek için gösterdiği tüm özene rağmen Peter Gay'in (1988) biyografik Freud portresi de Jones'unkinden çok farklı değildir. Gay, Freud'un oto-analizinin münferit başarısını övmek bakımından Jones'tan daha temkinli olsa da, bunun sonuçlarını ciddi olarak sorgulamıyor. Gay, örneğin, yalnızca Freud'un kendi deneyimiyle sınırlı olmadığı, gözlemlerini hastalarının raporlarıyla test ettiği gerekçesiyle, yeniden teyit etmek için Freud'un yönteminin öznelliğiyle uğraşıyor. Şu sonuca ulaşıyor: "Psikanaliz öğrencisi için önemli olan şey, Freud'un bir Ödip kompleksi olup olmadığı (veya hayal edip etmediği) değil de bunun herkesin geçirmesi gereken kompleks olduğu iddiasının bağımsız gözlemlerle veya ustaca yapılmış deneylerle kanıtlanıp kanıtlanamayacağıdır" (90). Bununla birlikte, Freud'un oto-analizine yönelik inancının derecesi göz önüne alındığında, aktif olarak onaylanmamasının kanıtını aradığını düşünmek zorken, psikanalitik kurum içinden bunu yapmak aykırı bir düşünce tarzı oluşturacaktır. Ne tür bir "ustalıkla yapılmış deney"in bağımsız bir değerlendirme sunabileceği de açık değildir.

Gay, Freud'un yaklaşımının sorunlu ve çelişkili doğasını kabul ederken, yine de bunun nihai geçerliliğini sunmayı başarmak-

leri özellikle kadın hastalarının semptomlarının arkasında bastırdıkları bir cinsel travma olabileceğini ortaya atmasıyla bu hastalarının anlatılarının geçerliliğini sorgulanabilir bir yere koymuştur. Diğer yandan bu bastırılmış olayların geçerliliğinin araştırılmasının imkansız olduğundan üzerinde çalışılabilir yepyeni bir alan ortaya çıkmıştır: düşlem. (ç.n.)

tadır. Gay şöyle demektir: "İnançlarının kişiye özel kökenleri, yas tutma hakkında bir teori geliştirmesini ve daha da geniş anlamda, her zaman değişen ama birçoğu bilinçdışı ve büyük ölçüde öngörülebilir arzular, tatminler, hayal kırıklıkları ve kayıplar dizisi olarak her yerde bulunan aile draması hakkında bir teori geliştirmesini" engellemiş olmayacaktır. (90). Jones'un kahramanlığa tapınma söylemiyle başardığı şeyi, Gay, bir dizi sofistike rasyonellik ve nezaket tonuyla sergilemektedir.

Gay, Freud'un yöntemine itirazlardan feragat ederek değil, daha ziyade ilk olarak (böyle bir görevin gerçek imkânsızlığı değilse bile) içkin zorluğunu ve sonra da (biraz paradoksal olarak) sonucunu desteklemeyi kabullenerek ikna etmektedir. Örneğin, "oto-analizi iki zıt anlamdaki sözcüğün bir araya gelerek farklı anlama gelen bir sözcük oluşturması gibi görünecektir" (96) diye kabul ettikten sonra, Freud'u bu girişiminin emsalsiz doğası gerekçesiyle onu mazur görmeye devam ediyor. Freud'un hiç öncülü yoktu, diye açıklıyor, "öğretmenleri yoktu, ama ilerlerken kurallarını icat etmek zorunda kalmıştı" (98). Freud'un kendi oto-analizinde tarafsız bir gözlemcinin olmaması (ve dolayısıyla aktarımın imkânsızlığı) sorununu ustaca bir kenara koyan Gay, bizzat Freud'un "öz-irdelemesini tutarlı şekilde tam bir psikanalizle eşitlemediğini" iddia ediyor (97).

Gay'in, öznellik konusundaki riskleri azaltarak [oto-analiz yerine] "öz-irdeleme" terimini benimsemesi, olumsuz yükünü saptırmaya da yardımcı olmaktadır. Yine de Freud'u, dikkatlice, olduğundan daha hafif gösteren Gay, Freud'un başarısını Jones ile tam da aynı terimlerle övüyor. Gay şunu ileri sürüyor: "Freud'la karşılaştırıldığında, Saint Augustine'den Jean-Jacques Rousseau'ya kadar kendine ket vurmamış en cüretkâr otobiyografi yazarları, içgörüleri ne denli keskin ve ifşaatları ne denli dürüst olursa olsun, bir nevi ketum davranmışlardır. Ernest Jones'un 'mübalağası'nda, kendisi de isteyerek kabul ediyor ki 'övecek çok şeyi vardır'" (98).

Jones'un mitolojikleştirici çabalarının yanında, Gay'in retorik stratejileri şüpheci zamanlarımıza daha uygun görünüyor, ancak

temel anlatı aynı kalıyor: yas hakkında çalışma, baştan çıkarma teorisinin terk edilmesi, Ödip kompleksinin keşfi ve Fliess ile ayrılık, işte bütün bunlar farklı yönlerden gelip çok önemli ve eşsiz şekilde Freud'un oto-analizi etrafında birleşiyor. Temel olarak psikanalizin içinden su götürmez olarak kabul edilen bu anlatı, sadece psikanalitik hareketin doğuşunu açıklamakla kalmayan, Freud'un yaşamındaki diğer olayları da açıklamaya yarayan bir kökenler efsanesi oluşturur. Örneğin Jones, Freud'un Fliess'e karşı artan düşmanlığını, babasına yönelik (ama henüz kabul etmediği) ödipal duygularının yer değiştirmesi olarak anlıyor (Cilt 1: 324), Gay ise Freud'un ödipal çatışmalarını *Düşlerin Yorumu*'nda yazdıklarında yeniden yaşadığını görüyor: "Kendisini teşvik etmiş olan ama artık geride bıraktığı öğretmenler ve meslektaşları gibi ikame babalarına meydan okuyordu" (141). Sanki kendini doğrularmışçasına Freud'un teorisi biyografisini oluşturmak için kullanılıyor. Bu tekniğin örtük döngüselliği en azından rahatsız edicidir. Yine de hem Jones hem de Gay için başka alternatif düşünülemez gibi görünüyor, çünkü başka türlüsü psikanalizin dayandığı temel olan Freud'un oto-analizine meydan okumak olacaktır.

Hem Jones hem de Gay, Freud'un oto-analiz yapmayı üstlendiği dönem boyunca zihinsel aktivitesini kendisinin nitelendirdiğini kabul ediyor. Her ikisi de, örneğin, Freud'un babasının ölümünü, Ödip kompleksinin formülasyonunda ortaya çıkarılmış derin psişik çabanın hızlandırıcı (ve belirleyici) bir olayı olarak görüyor. Bu açıklama duygusal düzeyde tatmin edici gibi görünse de, her adımda bir anlam ifade etmiyor. Örneğin, kıskanç rekabet ve düşmanlık duygularının neden yas sürecinde kendilerini öne çıkaran yegâne unsurlar olması gerektiği ya da bunların keşfedilmesinin neden önemli bir rahatlama sağlaması gerektiği açık değildir.

Gay, Freud'un yasını sadece "yoğunluk bakımından olağanüstü" değil, aynı zamanda "teorileri için materyal toplayarak ... bilimsel kullanıma sokma tarzı" bakımından da olağanüstü görüyor (88). Bu süreci Freud'un hayatta kalanın suçluluğu hak-

kındaki anlayışı ile övüyor ve onun oto-analiziyle bulduğu şeyin "bir kimsenin ödipal savaşlarda kazanmasının kaybetmesi kadar tehlikeli olduğu" sonucuna varıyor (88-89). Bu değerlendirme Freud'un babasına yönelik saldırgan dürtülerine dair içgörülerini doğrulasa da, yokluk veya kayba dair duyguları, bizzat Freud'un birden fazla kez dile getirdiği duyguları hakkında hiçbir şey söylemiyor. Örneğin, babasının ölümünden kısa bir süre sonra Fliess'e gönderdiği bir mektupta şunları yazmıştı:

> Meşru bilincin ardındaki karanlık yollardan biriyle babamın ölümü beni derinden etkiledi. Ona son derece değer vermiştim ve onu tam olarak anlamıştım. Derin bilgelik ve şahane yumuşaklık karışımıyla hayatımda çok şey ifade etmişti. Öldüğünde zamanını yaşamıştı, ama ölümü vesilesiyle ilk duygularımın hepsini yeniden uyandırdı. Şimdi kendimi tamamen kökünden sökülmüş hissediyorum. (Jones 1953: I, 324)[17]

Daha sonra *Düşlerin Yorumu*'nun ikinci baskısının önsözünde Freud, babasının ölümünden açıkça "bir erkeğin hayatındaki en dokunaklı kayıp" (xxvi) olarak bahsetmekteydi.

Yas tutmanın bir ürünü olarak ödipal teori olağan varsayımda, Freud'un babasının ölmesini istediği, çocuklukta bastırılan bu duyguların babasının gerçek ölümünün baskısı altında yeniden ortaya çıktığı yönündeki keşfini kodlamaktadır. Yine de Freud'un Fliess'e yaptığı açıklama başka bir yöne, bir kayıp anında duygularının kökünden sökülmesine, yas tutmasına işaret ediyor. Peki bu tepkiye ne olmuştu? Annesine yönelik ensest arzusunu ve babasına yönelik katilce dürtülerini vurgulamasıyla Freud'un başka bir tepki seviyesini maskelemiş olması mümkün mü? Saldırganlığı çaresizlik veya terk edilme hissinden daha kabul edilebilir bir duygu olarak mı gördü?[18]

17. Freud'un kökünden sökülmesi- yerinden edilmesi için kullandığı kelime *entwurzeltes*'dir. Mark Edmundson şöyle yorumluyor: "Kökten sökülmek çıplak, savunmasız, maruz kalmaktır, ama aynı zamanda deneyim ile yeni bir ilişki içinde gömülü ve kör olmayan yeni bir pozisyon almaktır" (1990, 43). Edmundson şüphesiz bu durumda örtük olan fırsatı vurgulamakta haklı olsa da, gerçek korku ve endişe potansiyelini geçiştirmenin de hatalı olacağını düşünüyorum.

18. Peter Homans, yas sürecini Freud'un en yaratıcı çalışması için itici güç olarak

Buradaki sorun, Freud'unkine alternatif yapıların aynı kanıtlarla gösterilip gösterilmeyeceği şeklindeki bu yorumumda pek de öyle haklı olup olmadığım konusu değildir.[19] Freud'un yaklaşımının açıkça otobiyografik niteliği, onun kamusal imajını

görüyor. Daha geniş anlamda, psikanalizi, 19. yüzyılın solmakta olan bir dünya görüşünün kültürel yasının ürünü gibi görüyor. "Bir kültür teorisi olarak", diyor, "analiz, genellikle bilinçdışı eski arkaik mirasın terk edilmiş idealleri için yas tutmaya izin veriyor. Her ikisi de yas yeteneğinin örnekleridir. Yas olmadan büyüme, tarihsel ilerleme, değer değişikliği, umut olamaz –tüm tarihsel kazanımlardan en değerli olanıdır, çünkü umutsuzluk, yas tutmaktan çok daha fazlasıdır" (1989, 104). Mark Edmundson ayrıca Freud'un yaratıcılığının keder sayesinde kışkırtıldığını değerlendiriyor. Freud'un Ödip kompleksini teorileştirmesini, eşzamanlı bir kendini yaratma ve kültürel öznelliği yeniden icat etme eylemi olarak görüyor. Böylece "Freud'un metinsel pratiği ... Ödip kompleksinin, meyvesi yeni bir söylem, yeni bir terminolojik alan olan içsel bir kişisel rekreasyonun sembolik bir dramasındaki olumsuz terim olduğunu göstermektedir" (1990, 41). Bununla birlikte, Homans'ın aksine Edmundson, Freud'un çalışmasındaki normalleştirme eğilimlerini, nihayetinde sınırlayıcı olarak ve kendilerinin rekreasyona ihtiyaç duyduğu şeklindegörmektedir.

> Freud'un babası için üzüntü duyduğu o yıl boyunca saf bir olasılık boşluğu içinde bir süre kalmasındaki kadar dokunaklı olduğu gibi, ardından gelen Ödip kompleksinin genel gerçeğine dönüş birçok yönden iç karartıcıydı. Belirli bir noktada Freud, sonuçları her yerde tüm erkek ve kadınların temel kimliği hakkında genel bir teori içinde bunları gizleyerek savunmaksızın kendi kimliği hakkında özgürce irticalen konuşamazdı. (1990, 162)

Freud'un çalışmasında yas konusuna gösterdikleri ilgi nedeniyle Homans ve Edmundson'a müteşekkirim. Bununla birlikte onların yasın üretken etkilerini vurguladıkları yerde, ben Freud'un kişisel tepkilerinde engellenen ve belki de teorinin yaratılmasında kısıtlanan alanlara odaklanmak istiyorum. Freud'un yas süreci hakkındaki görüşüm, Freud'un sakatlayıcı melankoli ve ölülerle bağların tamamen kopması arasında bir alternatif teori kuramadığını gören Kathleen Woodward'a (1991) yakındır. Freud'un bağımlılık ihtiyaçlarını kabul etme güçlüğü hakkında başka bir perspektif için bkz. Judith van Herik (1982).

19. Liz Stanley, "geçmiş, şimdiki gibi, ne olduğu, neden olduğu, bunun sonucu ile rekabet halindeki müzakere versiyonlarının bir sonucudur" diyor (1992, 7). Bunu kabul etmek, biyografideki sadece mutlak bir gerçeğe hak iddia etme yükünün hafifletilmesiyle kalmaz, herhangi bir biyografik görüşün gerekli kısmiliğinin anlaşılmasına da izin verir. Stanley'ye göre, "biyografiye 'kim diyor?' sorusunu sormalıyız. Ve 'kim diyor' sorusunun cevabı ise bir dizi olasılıktan yola çıkıp bir yorum daha yapan ve bunu da başka herhangi bir şeyden ziyade belirli bir açıdan üreten birisidir" (7). Freud'un standart biyografi yazarlarının "kim diyor" diye sorması karşısında, kendi yorumlarımı böyle bir sorgulamadan yalıtmak istemiyorum.

şekillendirmeye yönelik bariz girişimleri ve oto-analizin yapısal açıdan sorunlu niteliği göz önüne alındığında, süreci onun bazı temel içgörülerine ulaşması yoluyla irdelemek mantıklıdır. Yine de Freud'un en tanınmış biyografi yazarları onu kendi sözleriyle kabul etmeye istekliler. Jones ve Gay, Freud'u kendi savunduğu psikanalitik yorumlama yönteminden muaf tutarak, sadece ona kendisinin talep ettiği mitolojik statüyü vermekle kalmıyor, aynı zamanda (ve belki de daha önemlisi) Ödip kompleksi gibi büyük bir hipotezin dokunulmazlığını da üstlenmiş oluyorlar.[20] Freud bu şekilde kendi teorisinin garantörü oluyor, böylece aşkın bir mana kazanıyor.

FREUD'U YETKİSİZLEŞTİRMEK

Freud'u yetkisiz kılan, yani Freud'u sadece kendi özgeçmişinin yazarı olmaktan azleden değil, aynı zamanda onun teorik ustalığını veya otoritesini de sorgulayan biyografik bir yaklaşım denemek istiyorum. Bunu yapmak için, özellikle Freud'un ergenlik arkadaşı Eduard Silberstein'a mektupları (Boehlich 1990) ve nişanlılık döneminde nişanlısı Martha'ya mektupları (E. Freud 1975) gibi nispeten mahrem (ve henüz ele geçen) kanıt türlerine odaklanacağım. Bu materyali seçiyorum, çünkü bunlar kapsamlı şekilde tartışılmadılar ve Freud'un hayatında sonraları projelendirmeye özen göstereceği kendine dair sabit imaja henüz ulaşmadığı bir dönemi kapsıyorlar.

Freud, on beş yaşından yirmi beş yaşına kadar on yıl boyunca Silberstein'la mektuplaşmıştı. Ergenler olarak birlikte İspanyolca öğrenmişler, genellikle bu dilde birbirlerine yazmışlar, Cervantes'in *Don Kişot*'undaki bir bölüme dayanan kodlanmış bir hitap aracı geliştirmişler ve "Academia Castellana" adını

20. Jones (1953) ve de Gay (1988) elbette psikolojik spekülasyona karşı değildir, ancak her ikisi de Freud'un kendi kendini nitelemesinin belirgin noktalarında hemfikirdirler. Başkaları daha cesurdu, ancak onların çalışmaları Jones-Gay portresinin prestijine ve popülerliğine sahip değildir. Örneğin bkz. Marie Balmary (1982), Marianne Krull (1986), Paul Roazen (1971) ve Estelle Roith (1987).

verdikleri gizli bir topluluk kurmuşlardı. Yavaş yavaş arkadaşlık ilişkileri azalmış, düzenli yazışma alışkanlığı 1881'in başında sona ermişti. Bir yıldan biraz fazla bir süre sonra Freud Martha Bernays ile tanıştı ve kısa sürede onunla nişanlandı. Freud'un Martha ile olan birlikteliğinin Silberstein'ın bıraktığı boşluğu kısmen doldurmuş olması, Martha'ya yazdığı bir mektupta önceki bağın seyrini tanımlamasından açıkça anlaşılmaktadır. Freud, mizaç farklılıklarından ötürü, kendisinin ve Silberstein'ın birbirinden uzaklaştıklarını açıklamaktadır. "Sonra sen sahneye çıktın ve her şey seninle birlikte geldi: Yeni bir arkadaş, yeni mücadeleler, yeni hedefler" (97). Bunun ışığında, Silberstein ve Martha'ya yazılan iki mektup dizisini birbirleriyle ilişkili olarak okumak mantıklıdır.

Silberstein ile yazışmasının epey başlarında Freud neredeyse ansiklopedik düzeyde bilgi alışverişi arzusunu dile getiriyor. Mektup formatının sınırlamalarından memnun kalmayarak, Freiberg'e yaptığı bir gezide, özellikle arkadaşı için "yapacağı tüm kısa gezileri şöyle bir gözden geçireceği" bir seyahat günlüğü tutmayı teklif ediyor (9). Yine de ayrı kalınca sabırsızlanıyor, "akşamları aylaklık yapıp dolaşmalarımıza ve gece ziyaretlerimizdeki iletişimlerimize o kadar alıştım ki onlarsız yapamaz hale geldim" diye itiraf ediyor (11). Genellikle, postanın yavaşlığı veya bir cevabın gecikmesi nedeniyle hayal kırıklığına uğruyor, çünkü her iki durum da kendi deneyiminin bütünlüğünü paylaşmayı zora sokuyor; Freud, daha sonraları her şeyi anlatma, her şeyi bilme arzusunu şöyle doğruluyor: Her ikisinin de haftada bir kez mektup yazmalarını önermiştir ve o mektuplarda "geçmiş haftanın ansiklopedik bilgilerinden hiçbirisi eksik kalmayacaktır ve yaptıkları her şey, yerine getirdikleri ve getirmedikleri görevler, karşılaştıkları tüm yabancılar ve bunlara ilaveten öne çıkan düşünceler ve gözlemler, kaçınılmaz duygulara dair, olduğu kadarıyla, en azından imalar, bütün gerçekliğiyle rapor edilecektir" (57-58).

Toplum içindeyken normalde biraz utangaç olan Freud, Silberstein'la sırlarını paylaşıyor, ama yine de güvenini korumak

istiyorsa "bu notların başkalarının eline geçmemesi" konusunda onu uyarmaya özen gösteriyor (12). Her ne kadar bariz şekilde kendi mahremiyetini korumak bakımından endişeli olsa da, daha sonra psikanaliz yaptığı hastalarına da tavsiye ettiği üzere, iletişimin bütünselliğinden ve özgürlüğünden keyif almaya istekli olan Freud başka bir mektubunu ılımlı bir uyarıyla şöyle bitiriyor: "Mektubumu kimseye göstermediğinize güveniyorum ... çünkü aklıma ne gelirse gelsin tam bir samimiyetle yazabilmeyi istiyorum" (24).

Silberstein seyrek bir şekilde yazdığında, Freud onu nazikçe kınamaktadır. "Ama serinkanlı ve arkadaşlarına karşı şefkat duyan birisi, her zaman dikkatini, arkadaşlarının vakit ayırmaya layık görmesine yetecek kadar ilgi çekici bir şey bulacaktır" diye söyleniyor ve ardından "diğerini ilgilendiren veya başına gelen her şeye yönelik özverili sempatinin de bir arkadaşın genellikle en değerli ve aslında biricik katkısı olduğunu" (62) ona hatırlatıyor. Freud buna uygun şekilde "şefkatli kelimeler" ile hareket ederken ayrı kalmanın bazen yararlı olduğunu da itiraf ediyor; çünkü "yazmak bunu tamamen kolay hale getirmektedir" ve "kendine hitap eden sıcak ve arkadaş canlısı kelimeleri okumak herkese iyi gelir" (77). Özellikle taşkın bir ruh halindeyken Freud, Silberstein'a hissettiği bağın yoğunluğunu sergilemektedir. "Asla birbirimizden kurtulmayacağımıza inanıyorum" diye yazmaktadır. "Özgür seçimle arkadaş olmuş olsak da, doğa sanki [bizi] kan bağlarıyla bu dünyaya getirmiş gibi birbirimize bağlıyız; inanıyorum ki şimdiye kadar da, birinin, daha önce olduğu gibi, diğerinin sadece iyi niteliklerini değil, tam da şahsını sevdiği bir noktaya geldik" (126).

Freud'un Silberstein ile ilişkisinde uğraştığı şey, kendisinin yakından tanındığı veya anlaşılabildiği bir iletişim açıklığı koşuludur. Romantik aşktaki ilk deneyimi de benzer bir tepki dizisini çağrıştırıyor. Ancak beklentinin aksine, ilgisi ilk nesnesinden (az çok kendi yaşından bir kızın) annesine geçmektedir. Freiberg'den 17 Ağustos 1872'de Silberstein'a yazan Freud, ev sahibi ailenin

en büyük kızı olan Gisela Fluss'a "kanı kaynamış" olduğunu itiraf ediyor, gerçi kendi suskunluğu da onunla konuşmasını engellemektedir. Ona yönelik duygularından habersiz olan kız bir seyahate çıkıyor. 4 Eylül'e kadar Freud onun yokluğundan dolayı can sıkıntısı içindedir, ancak hayranlığının yöneldiği yeni bir hedef bulmuştur, bu da olağanüstü Frau Fluss'tur ki onun cazibesi kızından bile fazladır. "Görünüşe göre kızıyla arkadaşlık arzumu anneye olan saygıma aktardım", diye açıklıyor Freud, "hiçbir çocuğunun tam olarak benzemediği bu kadına hayranlık duyuyorum" (17).

Devamında ise Frau Fluss'un erdemleri hakkında övgüler geliyor; bu erdemler işe yönelmesi, kültürü, evi ve aileyi kolaylıkla yönetimidir. Yine de Freud, en yüksek övgüsünü Frau Fluss'un genç bir adamın hem entelektüel hem de duygusal ihtiyaçlarını sezgisel olarak anlamasına ayırıyor. Freud kendi annesini de dahil etmekten kaçınmadan şunu dile getiriyor: "Diğer anneler, sadece oğullarının fiziksel refahına önem verir; entelektüel gelişimleri söz konusu olduğunda kontrol ellerinden çıkar" (17). Frau Fluss ise, davranış inceliğini sayısız yolla göstermektedir; Freud'u yoğun diş ağrısı için aldığı alkolden ötürü kendini dağıtmasından duyduğu utançtan kurtarmış, ardından buna tepki olarak ağır hastalandığında ona şefkatle bakıcılık yapmıştır. Ama duyguları arasında Freud'un en fazla minnettar olduğu şey, utangaçlığına olan duyarlılığı ve onu rahatlatma bakımından sergilediği hassas tutumudur. "Konuşmadan veya kendimi gayretlendirmeden önce cesaretlendirmem gerektiğini tamamen takdir ediyor", diye itiraf ediyor Freud, "ve bu cesareti vermekten asla geri durmadı. İşte üstünlük de kendini böyle gösterir: Yönelttiği için konuşuyorum ve kabuğumdan böyle çıkıyorum" (18).

Freud'a şaka yapacak derecede onun duygularından habersiz olan "yarı saf, yarı görgülü" Gisela'nın aksine, Frau Fluss sıcak ve sevecen bir sempati sergilemektedir, bu da tam olarak Freud'un kendi annesiyle olan ilişkisindeki en samimi aile bağlarında eksik

bulduğu şeydir. Freud, Frau Fluss'a övgüde bulunurken, annesinin onu anlamadığından başka şey söylemiş olmaz; âşık olma deneyimi (önce Gisela, sonra annesiyle) bu acı verici tanıyı ışığa çıkarır.[21]

Fluss kadınlarıyla, yani anne ve kızı ile karşılaşmasında Freud, samimiyetin hem risklerini hem de ödüllerini deneyimlemişti. Kendisini bu şekilde savunmasız hale getirme konusundaki ikircikliliği Silberstein ile olan arkadaşlığında da gösterir, bu da önce ilişkinin seyrini (tavsiyelerde bulunarak, öğüt vererek ve kurallar belirleyerek) kontrol etme çabalarında ve daha sonra Silberstein'ın âşık olması ihtimaliyle ilgili endişesinde ortaya çıkmaktadır.

Huzursuz, utangaç ve kendine güvenmeyen Freud, arkadaşının toplumdaki rahatlığını ve özellikle kadınlara cazip gelmesini idealleştirmektedir. Fakat tam da bu nitelikleri tehlikeli bulmaktadır. Silberstein kendinden biraz daha genç bir kadınla romantik bir ilişki kurduğunda, Freud. Silberstein'ın kadını yoldan çıkaracağı yoldan çıkacağı endişesiyle tepki gösterir. Tutku öngörülemezdir ve zaten kadınlar da kolayca baştan çıkarılırlar, diye uyarır. "Düşünen bir erkek kendi kanun koyucusu, günah çıkaran papazı ve bağışlayıcısıdır... oysa bir kız şöyle dursun, bir kadının, içkin bir etik standardı yoktur; ancak gelenek sınırları içinde kalması halinde doğru davranabilir" (92). Silberstein, kendi onurunu ve söz konusu genç hanımın onurunu korumak istiyorsa, hem "buluşmalardan hem de gizli yazışmalardan" kaçınmalıdır.

Freud'un sözlerindeki tonun şiddeti, kısmen kişisel ihanet duygusundan, ayrıcalıklı bir yazışma arkadaşı olarak yerinden edilmiş olmayı fark etmiş olmasından kaynaklanabilir. Daha sonra, kız arkadaşıyla ilişkisi bozulunca, Silberstein'ın kızın annesiyle olan sıkıntısını değerlendirmeye yönelik hevesi, Freud'un

21. Robert Holt, Freud'un annesinin aksine Frau Fluss'un narsisistik olmadığını düşünüyor. "Doğrudan, sıcak bir şekilde sevgi gösterme veya psikanalitik jargonun ifadesiyle bağlanma türünün nesne ilişkilerini oluşturma kapasitesine sahipti. Eğer kendi annesi bütünüyle sevebilseydi, 16 yaşındaki bu delikanlı bir arkadaşının annesine böylesine âşık olmayacaktı" (1992, 9).

başka bir endişe düzeyine işaret etmektedir. Freud'un kaba fantezi yorumunda, anne ve kızı, Silberstein'ı evliliğe sürüklemek için baştan beri ortaklaşa tezgâh kurmuşlardır.

> Yaşlı kız kurnaz bir kadın ya da öyle olduğunu düşünüyor; güzelliğin ve gençliğin tek başına kızına yetmeyeceğini, ancak bu avantajlarla övünmek ve erkekleri sosyal inceliklerle cezpetmek için bol miktarda işvenin gerekli olduğunu biliyor. Kızı şimdiye kadar bunun birkaç belirtisini göstermiş olabilir, bu yüzden kızını dans okuluna gönderiyor, erkek arkadaşı olmasını sağlama alıyor ve Havva'nın on altı yaşındaki kızında doğuştan gelen gizli bir işveyi ortaya çıkarmak için elinden geleni yapıyor. Hızlı bir şekilde başarılı olmaktadır, çocuk oyundan hoşlanmaya başlamaktadır ve onun ufak iltifatlarını dikkate almandaki belirgin hoşnutlukla birlikte, bu durum anne ve kızının aşikâr danışıklı işini açıklamaktadır. Kısacası, bu işin tamamındaki rolün bir terzinin erkek cinsinden kukla mankeni olmaktır. (96)

Burada bir aşk meselesi söz konusu değildir. Silberstein, özellikle vicdansız bir anne-kız çifti tarafından enayi yerine konulmuştur. Freud daha önce arkadaşını genç bir kızın masumiyetini bozma tehlikesine karşı uyarmış olsa da, roller artık tersine dönmüştü. Anne ve kızı, Freud'un senaryosunda artık cinsel açıdan bilgili, neredeyse açgözlü, bir fahişe ve madamının biraz daha hallicesi görünmektedirler.

Freud'un samimiyet konusundaki endişeleri, önce arzularını ifade etme güçlüğünde (kabul ettiği utangaçlığında) ve daha sonra da bunlar bir kez bilindiklerinde manipüle veya ihanet edilme korkusunda ve böylece bir nevi şımarık Silberstein'a yönelik çok sayıda uyarısında ve ayrıca kendisine kayıtsız kalan Gisela'ya gönlünü kaptırmış olmasını ise kızın açıktan hevesli annesini tercih ederek bastırmasında kendini gösterir. Ancak tüm anneler bu kadar tatminkâr değildir. Freud'un, Silberstein ilişkisindeki anne müdahalesini tasviriyle bağlantılı olarak kendi annesinin anlama eksikliklerine yaptığı atıf, yetişkinlik dönemindeki kadınlarla olan aşk ilişkilerini etkileyebilecek çözülmemiş çatışmalara işaret ediyor. Freud'un nişanlısı Mart-

ha Bernays ile ilişkisinin daha şaşırtıcı özellikleri bu durumun ışığında anlam kazanıyor.

Freud'un 17 Haziran 1882'de nişanlanmalarından birkaç gün sonra nişanlısı ile başlayan yazışmaları dört yıl sürdü ve Eylül 1886'da evliliklerinin çok kısa bir süre öncesinde sona erdi (E. Freud 1975).[22] Nişandan bir yıl sonra Martha'nın annesi kızları ile Wandsbek'e taşınmıştı, bu durum müstakbel damat için aşikâr bir hayal kırıklığı kaynağıydı; Freud bu karara karşı çıkmıştı, fakat aynı zamanda kapsamlı mektuplar yazmasına da vesile olmuştu. Freud bu dönemde Martha'yı ziyaret etme fırsatlarına sahip olsa bile, içinde bulunduğu acımasız koşullar sık seyahat etmeyi engellemekteydi. Dolayısıyla nişanlısı ile olan ilişkilerinin çoğu posta yoluyla tartışılıyordu.

Freud, Martha'ya oldukça çabuk âşık olmuş görünmektedir, tanıştıktan iki ay sonra nişanlanmayı kabul edene kadar tutkulu bir kararlılıkla onun peşine düşmüştür. Bu önemli kararın hemen ardından, kişiliklerindeki farklılıkları kabul etmek yönünde zorlu bir süreç başlatmışlardır. Freud'un bu süre içinde yaşadığı birçok inişler ve çıkışlar arasında özellikle bir duygusal dinamik öne çıkıyor.

İki sevgili arasında Freud daha coşkulu görünüyor –en azından o kendisini böyle görüyor. Ergen Freud'a hemen bir şefkatle tepki veren Frau Fluss'ın aksine Martha, sadece onun flört etmeye yönelik ilk çabalarına direnmekle kalmamış, aynı zamanda belli bir mesafe koymaya ya da nişanlanmalarını epey ertelemeye devam etmişti. Hiçbir şeyden çekinmeyen tam iletişim arzusunu sıklıkla dile getirirken, Freud aynı zamanda Martha'yı ideali bakımından yetersiz kaldığı için sıklıkla kınamaktadır. Bir keresinde "Lütfen benimle asık suratlı veya sessiz olmayın" (25) deyip yazışma boyunca devam eden hüzün dolu sözleri dile getirerek ona yalvarır.

22. Nişanlılıkları döneminde Freud ve Martha arasındaki tüm yazışmaların serbest bırakılması şüphesiz ilişkilerinin daha dolgun bir portresini sunacak; yine de Ernst Freud tarafından sunulan seçki, onların yakınlıklarına dair kısa bir bakış sağlıyor. Bu kapsamlı yazışmanın ilk iki Almanca baskısı yayımlandı (ed. Fichtner, Grubrich-Simitis ve Hirschmuller 2011, 2013) bunu üç kitap daha izleyecek.

Yine de Freud, Martha'yı karakterinin en sıkıntılı bulduğu yönleri bakımından da övmektedir. "Sık sık şikâyet ettiğim ketumluğundan ötürü sana her zaman çok saygı da duydum" diye itirafta bulunur ve bunu da "İlk çağrıya kolayca cevap veren ve zaman içinde deneyimle büyüme ve gelişme hakkını reddeden sevgiye asla güvenemedim" diye açıklar. Burada Freud'un bir sonraki ifadesinde, "O zaman sana her şeyi anlatacağım ve beni daha iyi anlayacaksın" diye dile getirdiği samimi iletişim arzusu, direncin üstesinden gelerek mutluluk elde etmek için eşit derecede güçlü bir karşıt dürtüyle yüz yüze gelmektedir. Martha'ya şunu hatırlatmaktadır: "Ne de olsa, ilk gördüğüm andan itibaren, seni baştan çıkarmaya nasıl kararlı olduğumu –hayır, buna zorlanmış olduğumu– ve sağduyuya dair tüm uyarılara rağmen nasıl ısrar ettiğimi ve şimdiye kadar olmadığı ölçüde nasıl sınırsızca mutlu olduğumu, kendime olan güvenimi nasıl kazandığımı vb biliyorsun" (153).

Freud'un engelleri aşma ihtiyacı aslında o kadar acildir ki, daha sonra tekrarlama zorlantısı olarak adlandırdığı düzeneğe benzemesine yol açmaktadır. Martha'yı kazanmış olduktan sonra, Freud yeni direnç patlamalarını kışkırtarak daha sonra üstesinden gelmesi gereken şekilde onunla kavga etmek zahmetine katlanmaktadır. Kaygılarına, hırslarına ve sevgisine dair sırlarını verip ruhunu nişanlısına açtığı mektuplar, son derece düşmanca veya öfkeli bir ton benimsediği mektuplarla yer değiştirmektedir. Bunları da sırasıyla özür ve pişmanlık ifadeleri izler. Böyle bir mektup "Aşkım Marty'm", diye başlar, "Zaman zaman kötü düşüncelerim olmasına ve öfkeyle yazmama rağmen sevgilim olduğunu söylemeye cüret ediyorum. Seni tekrar rahatsız ettiysem, lütfen diğerleriyle birlikte listeye koy ve özlemimi, yalnızlığımı, sabırsız mücadelemi ve bana dayatılan prangaları düşün"(70).

Bu tür tartışma ve uzlaşma kalıbı öyle tutarlıdır ki Freud'un kendisi de bunun üzerinde yorum yapmaya başlar. İki yıllık nişanlılık sonrasında şöyle yazar:

Uzun süredir, mektuplarımızda karşılıklı gönülsüzlükten hiç söz edilmemiş olmasından, ayrıca, öylesine etkileyici bir düzenlilikle her ilk haftanın sonunda ortaya çıkan küçük aylık didişmelerimizi bu kez geçiştirmiş olmamızdan ve böylece on yedincisinde ikimizin de birbirimizi affetme şansımız olmasından çok memnunum (84-85).

Altı ay sonra, bu temaya geri döner ve bunu, talihsiz bağları da katarak, bir bütün olarak ilişkileri boyunca bir meditasyon şeklinde genişletir.

Kendi hakkında düşünmenin hüzünlü bir ruh halindeyken, Freud şöyle yazıyor: "Sanırım seni her zaman senin beni sevdiğinden çok daha fazla sevdim ya da daha doğru bir şekilde söylersem, ayrılana kadar aşkımızdaki –bir mantıkçının diyebileceği gibi– *primum falsum*'unun, yani kendimi sana dayatmış olmamın üstesinden gelemedin ve beni büyük bir muhabbet olmaksızın kabul ettin" (117). İlk uzun ayrılıklarından önce, ilişkideki hiçbir şey Freud'un duygusal yatırımının olağanüstü derecesini garanti etmemiş gibi görünüyor. Acı veren uhrevi bir dinginlikle dolmuş olan Freud, Martha'nın duygularını saklamasından ve vakarından kaynaklandığına inandığı amansız kavgalarını hatırlatıyor.

Bir vakitler bana tekrar tekrar direncini kışkırtma yeteneğimin olduğunu söylediğini hatırlıyor musun? Her zaman nasıl kavga ettiğimizi ve bana asla teslim olmadığını? Hayatın her ayrıntısında birbirinden ayrılan ve ancak birbirini sevmeye kararlı iki kişiydik. Ve sonra, uzun bir süre aramızda karşılıklı sert kelimeler kullanılmadıktan sonra, senin gerçekten aşkım olduğunu, fakat davranışlarından benim hayatımı paylaşmaya hazırlanmakta olduğunu hiç kimsenin fark edemeyeceği şekilde nadiren benim tarafımda yer aldığını kendime itiraf etmek zorunda kalmıştım ve senin üzerinde benim hiç etkim olmadığını da sen itiraf etmiştin. Seni tamamen olgun ve içindeki her köşeyi doldurmuş olarak bulmuştum, sen ise sert ve içine kapanık haldeydin ve senin üzerinde hiçbir gücüm yoktu. Bu direnişin sadece seni benim için daha değerli kıldı, ama aynı zamanda çok mutsuz oldum ve Alser Strasse'nin köşesinde on üç aylık ayrılık için elveda

dediğimizde, umutlarım çok azalmış ve kayıp bir mevzii savunduğunu bilen bir asker gibi yürüyüp uzaklaşmıştım. (117-18)

Bu tasvir o kadar olumsuzdur ki, kendisine bu kadar soğuk bir kadına Freud'un neden âşık olduğunu, sonra onu yaşam boyu eşi yapmakta ısrar ettiğini merak etmemek elde değildir. Bizzat Freud, bu mektupta, kendisinin ve Martha'nın geleceği hakkında şüphelerini dile getiriyor. Uzun süreli ayrılmalarının doğasında var olan sorunları kabul eden Freud, şu düşüncelere dalıyor:

şu anda çok uzun zamandır görmediğin beni öylesine tutkuyla seviyorsan ve sonra beni tekrar görüyorsan, iyi niyet gösterisini görüyorsan, eskiden şaşmaz şekilde meydan okumana yol açan sesi ve düşünceleri duyuyorsan, senin derin sevginin kendin için yarattığın bir fikre yönelik olduğunu ve bir veya iki yıl önce senin üzerinde belki de aynı etkiye sahip olmuş canlı bir kişiye yönelik olmadığını keşfetmeyecek misin? (118)

Freud'un bu örnekteki analizinin sağduyusu, nişanlısını daha fazla düşmanlaştırmasını engelleyememişti. Başka bir vesileyle "ciddi itirazlarda bulunmaksızın yapmak istediklerini kabul edemedim", diye kabul ediyor Freud; bu durumun da "bir kimse en çok sevdiği kişiyi sevgi yoluyla nasıl rahatsız edebileceğini" fark etmesine rağmen ortaya çıktığını söylüyor (161). Bu bakımdan kendi dürtülerine karşı açıkça çaresiz haldeki Freud affedilmek için yalvarıyor: "Bir keresinde öfkeyle ayrıldıktan sonra, bir süre sonra sana geri döndüğümü ve asla unutamayacağını söylediğini hatırlıyor musun? Aynı şekilde şimdi sana geri dönmekten ve bir kez daha nazik bir kelime, dostça bir bakış istemekten utanmıyorum" (161). Freud'un kavga ve uzlaşma ihtiyacı, mektuplarında o kadar güçlü ortaya çıkar ki, yorum için yalvarmaktadır. Bu durum nasıl değerlendirilebilir?

Mektupların kendileri, inanıyorum ki, bu duygusal bilmecenin ipuçlarını sunuyor. Uzun süren nişanlılıklarının sonuna doğru Freud alçakgönüllülükle şunu itiraf ediyor: "Beni affetmiş olmandan ötürü çok mutluyum; beni her zamanki gibi sevecen

şekilde düşünmediğin fikri bende garip bir mahzunluk hissi uyandırdı; bu uzun süre tahammül edemediğim bir duyguydu, o kadar ki kendimden başkasını suçlayamazdım" (97). Martha'yı kendinden uzaklaştırmış olan Freud endişeli ve öfkelidir, bu da kendisini ancak onun (Martha'nın) kurtarabileceği bir içsel terk edilmişlik durumudur. Ancak Freud bundan daha fazlasını istemektedir; sadece Martha'nın onu hâlâ sevdiğini değil, onu eskisinden daha çok sevdiğini de güvence altına almak istemektedir. "Beni affettin ve buna derinden minnettarım", diye hüzünlü şekilde devam eder Freud, "yine de pek tatmin olmuş değilim, çünkü bir kimsenin kavga ettiğinde diğerini her zamankinden daha çok sevmesi gerektiğine inanıyorum, aksi takdirde ilişki artık eskiden olduğu gibi değildir" (197-98). Öyle görünmektedir ki Freud'un Martha'nın duygusal yakınlığını sınamaya ihtiyacı vardı, bunu da onun geri dönüşünden tatmin olmayı tecrübe etmek amacıyla, neredeyse kasıtlı olarak onu uzaklaştırarak yapıyordu. Martha'nın sevgisinin kötüye kullanılması, bu senaryoda, gerçekliğini garanti eder. Daha az sevgi dolu, daha az sadık, daha az güvenilir bir kadın geri gelmezdi ki.

Freud'un Martha için Cordelia diye bir takma ad seçiminde bu sürece yönelik çok yüklü ve kodlanmış bir referans vardır. Martha'nın Wandsbek'e taşınmasından sonraki bir ay içinde, ona "Cordelia-Marty" diye yazmaktadır; bu açıkça yeni bir ilham konusudur, çünkü hemen "Neden Cordelia? Bu daha sonra açıklanacaktır" sorusunu eklemektedir (40). Mektup daha sonra Josef Breuer ile bir ziyareti anlatmaktadır, bu ziyaret bir banyo, rahat bir yemek ve kişisel ifşaatlar anında doruğa ulaşan samimi bir konuşmayı içermektedir. İki adam, "ahlaki delilik ve sinir hastalıkları ve garip vaka öyküleri" gibi bir dizi tıbbi sorunu tartışmışlar, yavaş yavaş karşılıklı güven alanlarına geçmişlerdir: "ve sonra oldukça kişiselleştik ve çok samimi olduk ve bana karısı ve çocukları hakkında bir dizi şey anlattı, benden de bana söylediklerini sadece 'Martha ile evlendikten sonra' tekrarlamamı istedi" (41). Kendisinin ve nişanlısının her türlü sırrı sakladıkları fikriyle canı sıkılan Freud hemen cevap

vermek zorunda kalmıştır: "Şu anda Dustenbrook'da boğaz ağrısı çeken aynı Martha gerçekte tatlı bir Cordelia'dır ve biz zaten en yakın samimiyet bakımından sıkı fıkıyız ve birbirimize her şeyi söyleyebiliriz" (41).

Cordelia, elbette, Kral Lear'ın üç kızı içinde en genci, en dik kafalı gibi görüneni ve en derin sevgi beslenenidir. Babasının onu ne kadar sevdiklerini söylemeleri talebini, kız kardeşleri arasında sadece o reddeder ve baskı altına alındığında ise sadece "aile bağına göre" sevmeyi kabul edecektir (I, i, 94). Freud, herhangi bir şey hakkında konuşabileceğini düşündüğü Martha'yı, "tatlı Cordelia" olarak tanımlayarak neyi ifade etmiş olabilir? Açıkçası aklında olan şey Shakespeare'in oyununun başlangıcındaki sessiz ve boyun eğmez Cordelia değil, oyunun sonuç bölümündeki özverili sevecen kızdır. Freud'un nişanlısından keyif aldığını iddia ettiği "en yakın samimiyetle sıkı fıkı olmak" da bunu gösteriyor. Yine de Freud'un sonraki yorumlarında açıklandığı üzere, "Cordelia" isminin seçim nedeni belirgin değildir. Martha'ya sırrını dökerken şöyle der: Breuer da "karısını bu adla çağırır, çünkü onun karısı kendi babası da dahil olmak üzere başkalarına sevgi gösterme yeteneğinden yoksundur" (41). "Tatlı" olmak bir yana, Breuer'in Cordelia'sı oldukça soğuk ve tepkisiz görünmektedir.

Freud'un kur yapmasına Martha'nın direnişi ve temel duygularını saklaması hakkında bildiklerimiz göz önüne alındığında, Freud'un kendi Cordelia'sını Breuer'inden farklı görmesi tuhaf kaçıyor. Belki de burada söz konusu olan, iki kadın arasındaki bir kontrast değildir, fakat tek bir kadının imajındaki bir salınımdır veya daha da önemlisi Freud'un Martha ile ilişkisine dayattığı bir fantezi kurgusudur. İkinci durum için kanıtlar, Freud'un Cordelia imajını orta yaş ve ötesinde canlı tutması, öte yandan bunu kendi üç kızı arasında en genç ve en bağlısı olan Anna Freud'a aktarması gerçeğinden kaynaklanabilir.[23]

23. Bu konuyu *The Spectral Mother* (1990) adlı kitabımda daha ayrıntılı ele alıyorum. Freud'un kendisinin, Anna'nın (hemşire olarak) Martha'nın yerini ne

Shakespeare'in *Kral Lear* oyununun eleştirmenleri, sürgünden döndükten sonra Cordelia'nın karakterindeki dönüşüm ile buna denk düşecek şekilde daha önceki direnişi ve kendi teslimiyetine dair bilgisini uzlaştırmanın zorluğu hakkında yorumlarda bulundular.[24] Ne var ki oyunun duygusal odağı başka bir yerde, Lear'ın kendisinde, öfkesinde, deliliğinde ve kederinde yatmaktadır. Lear için önemli olan, kızının davranışının tutarlı olup olmadığı değil, nihayetinde kendi ihtiyacına uyup uymadığıdır. Bu açıdan bakıldığında, Cordelia'nın karakterinin kendi sözleriyle bir anlam taşıması gerekmez. Bu karakter sadece Lear etrafında dönen komplonun amaçlarını daha da ileriye götürmek zorundadır. Benzer şekilde, Freud da, iç dramasının gelişmesine müdahale etmedikleri sürece, Martha'ya yönelik tutarsızca sürdürdüğü görüşlerini "anlamlandırmak" zorunda değildi. Bu dramanın doğası neydi? Freud'un Martha'ya yazdığı mektupları yorumlayışım temelinde şunları ileri süreceğim: Direncin ardında Freud, koşulsuz sevginin ödülünü hayal etmişti, bu fantezinin tekrar tekrar doğrulanması, bir tartışma ve uzlaşma döngüsü aracılığıyla gerekliydi ve bu süreç, bir ayrılık ya da kayıp travmasının üstesinden gelmenin bir aracı olmaya yaramıştı.

Freud, nişanlılığı sırasında moral bozukluğu krizleri ve kendinden şüphe duyguları ile boğuştu, genellikle endişeleri hakkında Martha'ya güvenerek sırlarını ona açtı ve ondan şefkat bekledi. Bu mektuplardan ondan ne beklediği aşikârdır, bu da karakterinin veya başarılarının özelliklerini aşan, onu olduğu gibi kabul eden bir aşktır. "Beni elde ettiğim ya da elde edeme-

kadar aldığını bilmiş olması, Max Eitingon'a yaptığı açıklamada açıkça görülüyor: "Gün boyunca [Anna] bir eş ve bir kız olarak ikiye ayrılıyor, şüphesiz gece boyunca ikincisi olarak kalacaktır" (Lisa Appignanesi ve John Forrester 1992, 281).

24. Bkz. Özellikle Janet Adelman (1992), Marianne Novy (1980) ve Coppelia Kahn (1986). Adelman ve Novy, oyun ilerledikçe Cordelia'nın karakterinin tam olarak daha az göze çarpar ve motivasyonlarının zorunlu olarak anlaşılmaz hale getirildiğini belirtiyorlar. Adelman ve Kahn, oyunun Lear'ın Cordelia'da özlem duyduğu bir annelik varlığını geri kazanma ihtiyacının açığa çıkmasına nasıl hizmet ettiği konusunda spekülasyon yapıyorlar.

diğim başarıya göre değil ama niyetlerime ve dürüstlüğüme göre yargılayacaksın", diye açıklamada bulunur Freud; kendisinin ve Martha'nın evlilik hayatının özenle örülmüş bir fantezisinde, biraz özlemle dolu şekilde şunu da ilave eder: "Beni sayfaları açık bir kitap gibi okuyabileceksin, bu da birbirimizi anlamamız ve desteklememiz açısından bizi çok mutlu edecektir" (71). Başka bir vesileyle Martha'yı görev üstlenmeye çağıran Freud, onun kendisine "bir nezaket, dürüstlük ölçüsü atfettiğinden" şikâyet eder "ve hiç sahip olmadığım şeyin ne olduğunu bilmiyorum" der (89). Martha'nın hayal kırıklığına uğrayacağından korktuğu için, ona nasıl cevap vermesi gerektiğini bir kez daha öğretir. "Beni bende olduğunu farz ettiğin niteliklerden ötürü sevmeni istemiyorum, aslında başka hiçbir niteliğimden ötürü sevmeni istemiyorum; beni başka insanların sevdiği gibi mantıksız bir şekilde sevmelisin, sadece benim seni sevdiğim için sevmelisin ve bundan da utanmana gerek yok" (89).

Mutlak iletişim idealine uygun olarak Freud, koşulsuz bir aşk fantezisine tutunuyor gibi görünüyor. Bu fantezinin gücü, arkadaşı Nathan Weiss'ın garip nesne seçimindeki derste temsil edildiği üzere, yokluğunun veya reddedilmesinin etkileri ile ölçülebilir. Freud, Martha'yla yaptığı yazışmaların normal akışını kesintiye uğratmıştır; sebebi de Nathan'ın intihar hikâyesinin ayrıntılarına girmektir ve bu intiharın onu "derinden sarstığını" kabul etmektedir (59). Freud'un bu olaya verdiği tepki o kadar yoğundur ki, daha sonraki vaka öykülerinden birinin tüm ayırt edici özelliklerini taşıyacak şekilde tamamıyla açıklayıcı bir anlatım oluşturmaya geçer.

Nathan'ın ölümü, Freud'un görüşüne göre, talihsiz evliliğinin doğrudan sonucudur. Freud'un neredeyse kendisinin bir parodisini yaparak, Nathan'ın kendisine karşı soğuk olan bir kadına kur yapmakta ısrar ettiğini söyler. Kadın "zeki ve mantıklı olarak değerlendirilse" bile, "gerçek bir Brunnhilde" idi, "içine kapanık, çok verici olmayan, son derece talepkâr bir yaratık" idi, "aşka ihtiyaç duymamış gibi görünen" genç bir kadındı (63). Hayır'ı

bir cevap olarak kabul edemeyen Weiss, neredeyse evliliğe dek peşini bırakmayarak üstelemişti. Bizzat Freud, kadının "onu sevmediğine" ikna olmuş ve arkadaşına bu konuda iki kez düşünmesini tavsiye etmişti. "Ama o bir kızın onu reddedebileceği düşüncesine dayanamamış ve bir başarısızlıkla sonuçlanmasıyla yüzleşemeyeceği tek bir amaç uğruna umursamaz halde her şeyi feda etmişti" (64). Balayından döndüğünde Weiss kendini asmıştı. Freud'un intiharı yorumlaması, özellikle zorunlu ve duygu dolu bir yorum olarak çarpıcıdır.

> İnanıyorum ki, muazzam bir başarısızlığın farkına varılması, reddedilen tutkunun neden olduğu kızgınlık, tüm bilimsel kariyerini, tüm servetini, evdeki bir felaket için feda etmiş olmaktan duyulan öfke, ayrıca belki de vaat edilen çeyizi toparlamaktan kaynaklanan sıkıntı ve bunu yanı sıra dünyayla yüzleşememe ve bunu bütünüyle itiraf edememe –işte inanıyorum ki bunların hepsi, kendi durumunu kavramasına yol açan bir dizi sahnenin ardından, çılgına dönmüş mağrur adamı (ki zaten ciddi duygusal iniş çıkışlar yaşamaktaydı) çaresizliğin eşiğine getirmişti. (65)

Freud'un kendi durumu ışığında, bu hikâyeyi bir dereceye kadar kişisel spekülasyon olarak okumamak zordur. Daha da çarpıcı olanı bunu anlattığı bağlamdır; nişanlısına, aşkına karşılık vermeyince meydana gelecek felaketin potansiyeli konusunda önceden uyarıyormuş gibi anlatmıştır. Daha çok Martha'nın bakış açısından okuyunca, bu epizodun tamamı oldukça tehditkârdır; Freud'un kendi aşk hayatına dair en kötü fantezisini temsil ediyor gibi görünmektedir. "Muazzam bir başarısızlığın farkına varılması, reddedilen tutkunun neden olduğu kızgınlık, tüm bilimsel kariyerini, tüm servetini, evdeki bir felaket için feda etmiş olmaktan duyulan öfke": İşte bunların hepsi (ifade bakımından yumuşatılmış olsa da) Freud'un Martha ile yazışmasında bazen su yüzüne çıkan endişelerdir.

Kendisine karşı mesafeli bir kadına kur yaparken Freud'un kendisi de bir hata mı yapmıştı? Arkadaşının kaderini düşünürken aklından böyle bir düşüncenin geçmediğini sanmak zordur.

Eğer öyleyse, burada önemli bir mesaj veriyor gibi görünüyor: Benzer koşullar altında kendisi de pekâlâ Nathan gibi hissedebilecek, hatta belki de öyle davranabilecekti. Sanki kendisini başka türlüsünden emin kılmak istiyormuş gibi, Freud mektubunu, kendi gergin "ya öyle olsaydı" anlamına gelen tahtaya vuruyormuş gibi uyarısıyla bitirir: "Eh işte, tatlı bir sevgiliyle hayata bağlanan adam ne de olsa şanslıdır" (66).

Martha'nın adanmışlığına ne kadar çok bağlı gibi görünürse, Freud'un ona âşık olmasına yol açan diğer ihtiyaçların neler olabileceği de o kadar fazla merak edilir. Onu seçerken, en azından fantezi olarak, Freud ilk iki ergenlik aşkının yönlerini birleştiriyor gibi görünüyor: Kayıtsız Gisela Fluss ve onun sezgisel olarak duyarlı annesi, bunlar artık tek kişi olarak Martha'da bir araya gelmiş olan Cordelia'nın iki yüzünün temsilcisiydiler. Yine de bu örtüşme mükemmel değildir, zaten Freud'un kendisi de böyle bir tamamlamayı arzu ediyor gibi görünmemektedir. Bunun yerine, kaygı ve zevk, öfke ve uzlaşma durumları arasında salınmaktadır, ayrılma ve yeniden birleşme paradigmasını eyleme dökmektedir ve bu da hayatının sonraki dönemlerinde anne kaybı travması olarak tasvir ettiği ve bu travmaya atfettiği şekilde torunu Ernst tarafından oynanan küçük makara oyununu epey akla getirmektedir.*

Hem Freud hem de torunu, anlaşıldığı kadarıyla, zor duygularla başa çıkmanın bir aracı olarak "kaybolma ve geri dönüş" olarak itme-çekme oyunu oynamaktaydılar. Freud'un *Haz İlkesinin Ötesinde* (1920) kitabında tasvir ettiği üzere, küçük çocuk karyolasının bir yanına iliştirilmiş bir ip makarasını fırlatma alışkanlığına sahiptir, makarayı atışına anlamlı bir "oooo" sesi eşlik etmektedir ve Freud bu sesi "fort" (gitti) diye yorumlamaktadır ve çocuk makarayı geri çekmekte ve "da" (orada) demektedir. Bu, Freud'un dediğine göre, "çocuğun büyük kültürel başarısıyla ilgiliydi; itiraz etmeksizin annesinin gitmesine izin

* Eyleme koymak/eyleme dökmek psikanalizde kabaca, bilinçdışı dürtülerin işlenmeden, ham hallerinde, sembolikleştirilmeden gerçekleştirilmesidir. (ç.n.)

vermek için yaptığı içgüdüsel bir vazgeçişti (yani içgüdüsel bir tatminden vazgeçişti). Kendi durumunu, bir bakıma, erişebildiği bu nesnelerin ortadan kaybolmasını ve geri dönüşünü sergileyerek dengelemekteydi" (15). Çocuk annesinin gidiş ve dönüş dramasını dürtüsel olarak yeniden canlandırarak, çaresizlik, kaygı ve (muhtemelen) kayıp duygularının üstesinden gelmektedir. "Başlangıçta", diye açıklıyor Freud, "*pasif* bir durumdaydı –deneyimden yenik düşmüştü: Ama bunu tekrar ederek, her ne kadar hoşuna gitmese de, bir oyun haline getirerek bunda *aktif* bir rol üstlenmişti" (16).

Freud'un, çocuğun "kültürel başarısı" diye vurgu yaptığı şey, yani onun kendini kontrolü, oyunun ilk koşulunu, tekrarlama boyunca devam eden güçsüzlük veya yoksunluk hissini bir dereceye kadar gizlemektedir. Freud, oyunu bir maharet işareti olarak yorumlarken, bu durum, ayrılık veya kaybı çevreleyen acı verici duyguların (bırakıp gitmesine fırsat verme anlamında) üstesinden gelmeyi başaramama gibi düpedüz zıt terimlerle yorumlanabilir. Freud'un oyunu tanımlamasının, savaş yaralanmalarının travmatik etkileri konusunda bir ara söz olarak ortaya çıkması, bu yoruma destek veriyor; savaş nevrozlarının kurbanları baskıcı anılarına hâkim olmaktan çok sadece bunların tekrarlarından musdariptir. Freud'un belirttiği gibi "Şimdi travmatik nevrozlarda meydana gelen rüyalar, hastayı tekrar tekrar başka bir korku içinde uyandığı bir durum olarak kaza durumuna geri getirme özelliğine sahiptir" (13). Freud böyle bir kişinin "travmasına sabitlendiği" sonucuna varıyor (13).

Freud'un "dürtüsel vazgeçişin" etkileri hakkındaki iyimserliğini hafifletmek üzere, torunu Ernst'in, annesinin terk etmesi sorununa sabitlenmiş olsa da, takıntılı oyunu aracılığıyla onunla başa çıkmaya çalıştığı söylenebilir. Üstelik Freud'un oyuna dair devam eden analizi sayesinde oyunun maharetten başka duygularla da ilişkisi olduğu ortaya çıkıyor. "Gitti işte diye oynarken" çocuk annesini oyuna katıp öfkesini açığa vurmuş olabilir. "Bu durumda", diyor Freud, çocuğun eylemlerinin "meydan okuyucu bir anlamı olacaktır: 'Tamam o zaman, git buradan! Sana ihtiyacım yok. Seni kendim gönderiyorum'" (16).

Freud bu olay hakkında ne kadar çok yazarsa, "kültürel başarı" da o kadar az görünür olmaktadır. Çocuk duygularına hâkim olmak yerine, onları yalnızca "kişiler yerine nesneleri fırlatarak" bastırmış olur (16). Bununla birlikte, bu gözlemden daha da rahatsız edici olanı Freud'un bu konudaki dipnotudur. Sakin bir şekilde "Bu çocuk altı yaşına yaklaşmaktayken", demektedir, "annesi öldü. Artık gerçekten 'gitti' ('o-o-o') olduğunda, küçük çocuk hiçbir keder belirtisi göstermedi" (16). Hayret verici bir ilgisiz sözle şunu da ekliyor: "Doğru, bu arada ikinci bir çocuk doğmuştu ve onda şiddetli bir kıskançlığa yol açmıştı" (16). Bugün sahip olduğumuz, çocuğun annesinin Freud'un nur yüzlü çocuğu, en sevilen kızı Sophie olduğu yönündeki bilgi, yalnızca bu yorumun psikolojik yoğunluğuna ve dolaşıklığına katkıda bulunuyor.

Burada Freud'un fort/da [gitti/orada] oyunu tanımlamasının gecikmiş bir kendini gözlemleme biçimi işlevi görmekte olduğunu ve kendi duygusal tasarrufunun ipuçlarını sunduğunu iddia ediyorum. Böylece, Ernst adlı çocuk aracılığıyla, Freud'un –hepsi de "kültürel başarı" diye rasyonelleştirilmiş olan öfke, inkâr, yer değiştirme ve kompulsif olarak tekrarlayan davranışlar aracılığıyla yapılan– kayıpla başa çıkma stratejilerini bir an için görmüş olabiliriz. Bu senaryoda eksik olan şey keder (yas) konusunda herhangi bir kabuldür. Küçük Ernst sadece annesinin geçici olarak ayrılmasını kafaya takmamış görünmekle kalmaz, aynı zamanda (daha rahatsız edici bir şekilde) onun ölümünde hiçbir sıkıntı belirtisi göstermez; işte bu da Freud'un sadece açıklamak için zayıf bir girişimde bulunduğu bir tuhaflıktır. Son olarak, Freud'un nişanlısı Martha ile ilişkileri ve küçük Ernst'in ortadan kaybolma ve geri dönme oyunu arasındaki benzerlik, Freud'un kayıpla başa çıkma güçlüğünün, muhtemelen anneye ait kökenlerine işaret eder.

Silberstein'a mektupları bağlamında okunduğunda, Freud'un Martha ile yazışması, samimi duygusal yaşamını müzakere etme yollarından bazılarını ima etmektedir. Freud'un Silberstein ile

olan arkadaşlığından istediği şey, nişanlısı ile ilişkisinde aradığı şeyden farklı değildi: Sezgisel bir anlayışa dayanan, Frau Fluss'ın ihtimamında tarif ettiği duyarlı bakım idealine yaklaşan bir şey olan özverili ve iddiasız bir aşk. Freud'un bu bağlamda Frau Fluss'ı Amalia Freud ile açıkça karşılaştırması, kendi annesinin Freud'un araştırması için model sağlamadığını işaret ediyor gibi görünüyor. Büyük olasılıkla, bu ilişkide eksik bir şey arıyordu.

Yine de Freud'un Martha'ya kur yapmasındaki aşırı duyarlılıkları (kendine has ifadeleri), daha önceki bir duygusal bağın aşkınlığından ziyade aktarımın, bir tekrarın izlerini taşımaktadır. Bu şekilde yorumlayınca, bu ilişkinin daha sorunlu özelliklerinden bazıları anlamlı gelmeye başlar. Direncinin üstesinden gelmek zorunda olduğu bir kadını, kavga ve uzlaşma süreci boyunca durmadan yeniden yaratan bir dramayı takip ederken, Freud bize çocukluk hayal kırıklıkları hakkında ipuçları sunmaktadır. Torunu Ernst'in tekrar tekrar oynadığı gibi, eylemleri semptomatik olarak dile gelir. Bu hangi olay veya koşullar dizisine işaret edebilir ki?

Kendi içinde ilginç olan Amalia Freud'un kişiliğiyle ilgili bir konuyu bir kenara bırakarak, torununun annesinin ölümüne tepki vermemesi konusunda Freud'un oldukça garip yorumuna tekrar bakmak istiyorum. Freud'un dipnotu düşmanlık tartışması bağlamında ortaya çıkmaktadır. Freud, küçük Ernst'in makarasını fırlatmasının, özellikle kızgın bir jest olarak değerlendirilebileceğini söylüyor. "Nesneyi 'gitti' diye atmak, çocuğun gerçek yaşamında bastırılmış olan, kendisinden uzaklaştığı için annesinden intikam alma dürtüsünü tatmin edebilir" (16). Freud bu yorumu derinleştirerek şunu da eklemektedir:

> Bir yıl sonra, ilk oyununda gözlemlediğim aynı çocuk, eline bir oyuncak alırdı, eğer ona kızmışsa, onu yere fırlatarak, "Ceppeye git!" diye bağırırdı. O zamanlar yok olan babasının "cephede" olduğunu duymuştu ve yokluğundan pişman olmaktan çok uzaktı; tam tersine, sahip olduğu tek şey olan annesine dair rahatsız edilmek istemediğini açıkça belirtmiş oluyordu. (16)

Freud'un dipnotu, çocuğun bir kardeşin doğumu nedeniyle mutlu diyadik* ilişkisinin önceki ani kesilmesine karşı "hiçbir keder belirtisi" göstermediği olgusuna bağlayarak, bu düşünce silsilesini devam ettiriyor. Yine de eksik bir adım var. Çocuğun küçük erkek kardeşine yönelik "şiddetli kıskançlığı" neden annesinin ölümüne yas tutmamasıyla sonuçlansın ki? Elbette Freud, annesinin dikkatini ikinci çocuğa çevirmesinin, onun herhangi bir anlamda çocuğu kalıcı olarak mahrum bırakıp ona sırtını döndüğünü ima etmeyi kastetmiyor. Sanırım öfkeye Freud'un satır arasındaki düşünce silsilesini izleyerek bakmak daha mantıklıdır.

Bir an için şunu hayal edin. Ernst sadece araya giren kardeşine yönelik bir "şiddetli kıskançlık" ile değil, aynı zamanda kendisine verdiği dikkatini kaybetmesi yüzünden annesine de öfkeyle tepki göstermiştir. Bu durumda, annenin çocuğundan fiziksel uzaklaşması eylemi ile çocuğun annesini sembolik olarak fırlatarak tepki vermesinde benzerlik yok mu? Sonra annenin kalıcı olarak ortadan kaybolduğunu hayal edin. Bu durumda çocuğun daha da sinir bozucu ve güçten düşürücü bir öfke yaşaması mantıklı olmaz mı? Ancak Freud bunu söylemekten geri duruyor. Neden?

Belki de bunun nedeni kendi deneyimine çok yakın olmasıydı. Freud da, annesiyle olan ayrıcalıklı ilişkisinin, bir kardeşin doğumuyla kesintiye uğradığını görmüştü. Wilhelm Fliess'e yazdığı bir mektupta Freud şunu itiraf ediyor: "Bir yaşındaki küçük erkek kardeşimi (birkaç ay sonra ölmüştü) olumsuz dilekler ve gerçek çocukluk kıskançlığıyla selamladım." Ve ekliyor: "Ölümü kendi içimde [kendimi] suçlamalara yol açtı" (Masson 1985, 268). Freud'un küçük Ernst'in annesinin ölümüne tepkisini incelemesinde eksik olan adım da burada da benzer şekilde eksiktir. Freud, bebek rakibine karşı düşmanlık duyduğunu itiraf edebilir (hatta kalıcı olarak uzaklaşması konusunda

* Diyadik, iki öğeli demektir. Gelişim süreçlerinin anne-çocuk ekseni üzerinde yoğunlaştığı, bir önceki evre olan sadece çocuğun olduğu veya bir sonraki evre olan anne-çocuk ikilisinin ötesinde bir de üçüncünün olduğu deneyimlerden farklıdır. (ç.n.)

kendisini suçlayabilir), oysa annesine karşı böyle bir tepkiyi kabul edemez veya kabul etmeyecektir. Sonuçta, bu ilişkisel üçgenin (Freud-Julius-Amalia) duygusal olarak sadece iki tarafı canlandırılmaktadır.

Tepki söz konusu olduğunda, küçük Ernst örneğindeki gibi burada da bir eksiklik var. Bir kez daha, bu ayna durumunun ima ettiği şey, Freud'un anneye ait kaybı ile başa çıkma yeteneğinin daralması veya engellenmesidir. Bu konuyu çevreleyen duygu kompleksine en fazla yaklaşabildiği hali, takıntılı ritüellere veya istenmeyen bir kardeşe yönelik yer değiştirmiş bir öfkeden söz etmektir. Böyle bir yorum, Freud'un hem annesiyle olan ilişkisine dair standart biyografik anlayışının hem anne-oğul ilişkilerine dair teorik açıklamalarının ciddi bir şekilde gözden geçirilmesini gerektiriyor gibi görünmektedir.

Her ikisinin de aşırı derecede idealize edildiğini gösteren kanıtlar var.[25] Freud'un "Femininity"de [Kadınsılık] (1933) belirttiği gibi, "en mükemmel, insan ilişkilerinin ikircikliliğinden en arınmış halini" sağlamasını beklediği kendi annesi, ilk doğan oğluna değer verirken ve ondan büyük işler başarmasını umarken, (Silberstein ve Martha ile yazışmasından yola çıkıp fikir yürütürsek) Freud'un en ateşli şekilde arzuladığı koşulsuz sevgiyi de sağlamamıştı (133). On yıl içinde (biri bebeklik döneminde ölen) sekiz çocuğu doğurması, kesintisiz şekilde dikkatini herhangi bir çocuğuna vermesinin, sevgisini bölmemesinin pratik imkânsızlığını ima etmektedir. Ayrıca Freud'un Martha ile olan

25. Amalia Freud hakkında çok fazla şey bilinmiyor, ancak torunlarının ifadeleri, kendi çizdiği yola sahip çıkan iradesi çok güçlü bir kadın olduğunu gösteriyor. Bkz. Judith Bernays Heller (1973) ve Martin Freud (1957). Robert Holt bu nitelemeyi teyit ediyor ve şunu ilave ediyor: Freud'un ebeveynlerinin kişiliklerinde ve birbirleriyle olan ilişkilerinde geleneksel toplumsal cinsiyet stereotipleri tersine çevrilmiş gibi görünmektedir. Ayrıca "Freud, narsisist annesinin sevgisinin ne yaparsa yapsın her zaman orada olacağını hissettiğinden" şüphe duyuyor (1992, 7). Jim Swan'ın Freud'un dadısıyla olan çocukluk ilişkisini incelemesi (1974), küçük Freud'un yaşamı boyunca taşıdığı annesinin idealize edilmiş imajına nasıl ulaşmış olabileceğine dair bir açıklama sunmaktadır. *Spectral Mother*'da Freud'un daha sonraki teori üretimi açısından bu idealleştirmenin sonuçlarını tartışıyorum.

aşk ilişkilerindeki direnişin üstesinden gelme ihtiyacının daha eski bir hayal kırıklığı yapısına işaret ettiğini iddia ediyorum, bu hayal kırıklığını da Freud'un bu şekilde kabul edemediği ve dolayısıyla yasını tutamadığı bir kayıp olarak tanımlıyorum.[26]

Derin bir yokluk veya kayıp duygusu yaşamak için bir ebeveynin ölümü nedeniyle acı çekilmesi zorunlu değildir. Dolayısıyla Freud'un babasının ölümünün vesile olduğu yas deneyimi onun ilk yas tutma deneyimi olmamış olabilir.

Her halükârda keder, bu yasın görünürdeki sonucunda belirgin şekilde önemli bir rol oynamaz: Freud'un gelecekteki teorileştirmesinin neredeyse tamamını destekleyen şey ödipal yapıdır. Daha ziyade, ödipal teori, anne sevgisinin ideal bir anısını (anne-oğul ensest) korurken ölen kişiye (babaya yönelik öldürücü isteklere) yönelik öfkeyi kabul etme işlevini yerine getirir. Torunu Ernst'in ilk ezici kederiyle yüzleşmesinde olduğu gibi, Freud da düşmanlığı lehine üzüntüyü atlıyor gibi görünüyor.

Freud'un standart biyografik portresi, Freud'un yaşamını yorumlamanın bir aracı olarak kendini inşasını kullanarak, döngüsel bir şekilde, kendi imajını doğrulamaya hizmet eder.

---

26. Freud, yas tutmadaki böyle bir başarısızlığı melankoliyi harekete geçiren mekanizma olarak tanımlar. Kayıp nesneden vazgeçmek yerine, melankolik kişi onunla özdeşleşir, kızgınlık ve nefret duygularını kendine çevirir. Bu hastalar "sevdiği kimseye açıkça düşmanlıklarını ifade etme ihtiyacını önlemek için dolambaçlı şekilde kendi kendini cezalandırma, orijinal nesneden intikam alma ve hastalıklarından dolayı sevdiği kimseye işkence yapma yoluna başvurarak" başarılı olurlar (1917) , 251). Freud'un anne-oğul ilişkisini idealleştirmesi ve bunun sonucunda bir oğlun annesine karşı düşmanca duygularını teorileştirememesi göz önüne alındığında, melankoli tasvirinin anne kaybına bir tepkiyi kodladığını düşünmeye eğilimliyim –bu, ölümden ziyade " ilişkiye sevgi ve nefret duygularını aktarabilen ya da hâlihazırda var olan bir belirsizliği pekiştirebilen önemsizleştirilme, ihmal edilme veya hayal kırıklığına uğrama durumlarının" sebep olduğu bir kayıptır (251). Louis Breger (2000) de Freud'un çocukluğunu benim gibi travmatik olarak kabul eder. Kendi kitabının bitmesine yakın bir sırada, referansları arasında "Freud'un Yaşamını Okumak" ve sonraki "Freud'un Yası" makalemin yanı sıra *Spectral Mother* kitabımı da dahil etmiştir. "Okuduğum tüm çalışmalar arasında", diyor, "en çok onun fikirleri benimkine benziyor" (386). Söylemeye gerek yok, Freud'un erken yaşamındaki yorumlarımız, benzer yanları olsa da, onlardan nasıl yararlandığımız açısından farklıdır.

Daha da önemlisi, Freud'un inanç üzerine oto-analizini ele alarak, Ödip kompleksini, oluşum sürecini sorgulamaktan ve dolayısıyla onun aşkın statüsündeki zorluklardan izole eder. Resmi biyografik portre, Freud'un hayatı ile teorisi arasındaki ilişkiyi karşılıklı olarak şeffaf ve güçlendirici olarak görürken, ben dolayımlı ve sorunlu olarak görüyorum. Böyle bir okuma, her seferinde, yeni bir yorumlama olanakları dizisi başlatır.

Freud'un oto-analizinin, ciddi ve sürekli olmasına rağmen, bir anlamda eksik olduğu varsayıldığında, bu durum karşılıklı uyumluluklarını ölçmek bakımından biyografik bilgiler ve teoriyle ilgili ifadeleri yan yana getirmenin bir yolunu sunar. Bu yöntem, Freud'un standart biyografi yazarlarının kullandığından daha spekülatif olsa da, biyografi ve teorinin eşzamanlı sorgulanmasına ve dolayısıyla her ikisinin de problemleştirilmesine izin verir. Örneğin Freud'un kayba dair duygularını kabul etme zorluğu sadece en kişisel hayatı üzerindeki etkisi açısından değil, Ödip teorisinin inşasındaki rolüyle de okunabilir. Freud'un kendi imajı üzerindeki hâkimiyetine bu şekilde meydan okumak, zorunlu olarak teorisinin hâkim statüsüne de meydan okumaktır. Bazıları Freud'un böyle bir yetkisizleştirilmesinin sonuçlarından rahatsız olsa da, diğerleri bunun sonucunu dengelenmiş olarak görebilir: Bir insanın portresi ne kadar az mitolojik olursa, çalışmalarına karşı daha açık ve sorgulayıcı bir duruş söz konusu olacaktır.

2
Freud'un Yası

Freud'un tarihe imza atan hikâyeler –başkaları hakkında hikâyeler ve kendisi hakkında başkalarına hikâyeler– anlatmak yöntemi vardı.

Shoshana Felman, Jacques Lacan and The Adventure of Insight

ÖDİPAL POLİTİKALAR

Bir an için Freud'un Sophocles'in *Oedipus Rex*'ine [*Kral Ödip*] başvurmadan psikanalizi icat ettiğini düşünün. Ya da daha radikal olarak, bir kadının psikanalitik teori ve pratiğinin altında yatan kurucu kavramları yaratmış olduğunu düşünün. Peki bu koşullarda psikanaliz ve feminizm arasındaki ilişkiye dair tartışmalarımız nasıl farklı olabilirdi?

Bu soruları sezgisel olarak gündeme getiriyorum: Ödipal yapının Freud'un tüm teorik emeğindeki merkeziliğini vurgulamak, feminizmin (Atlantik'in her iki tarafında da) psikanalitik kültür eleştirisinde karşılaştığı başlıca zorluk alanını işaret etmek ve psikanalizin, bir kadın tarafından olmasa bile, Freud'un kendisi tarafından farklı bir şekilde tasarlanma olasılığını, kendi analizinde alternatif ipuçları peşinde koşma olasılığını ortaya koymak için gündeme getiriyorum.

Freud'un 1896 yılında babasının ölümünün ardından yoğun içgözleminin doğal bir sonucu olan Ödipal yapı, Freud'un libido teorisine Jung kendi icadı olan çeşitli "kompleksleri" aracılığıyla meydan okumaya başladığında, nevrozların "çekirdek kompleksi" statüsünü kazandı. Freud ilk olarak 1910 tarihli "Erkeklerin Yaptığı Özel Bir Nesne Seçimi" makalesinde "Ödip kompleksi"ne atıfta bulunmuş ve burada ödip kompleksini de çocuğun babasının annesi ile cinsel aktivitesini (ve böylece sadakatsizliği) keşfetmesindeki ıstıraba bağlamıştır. Bu terimde karar kıldıktan sonra, Freud onu insan uygarlığının evrimini açıklayan daha iddialı bir projeye bağlamıştı. *Totem ve Tabu*'da (1913b), Jung'un aynı derecede iddialı kitabı *Transformations and Symbols of the Libido*'ya [Dönüşümler ve Libido Sembolleri] (1911-12) gösterdiği sert tepkiyle, Freud Ödip kompleksini insan kültürünün kökenine yerleştirmiştir.

Freud'un hayal ürünü antropolojisinde, bir zamanlar sadece oğullarına hükmetmekle kalmayan, mevcut kadınlara sahip olduğunu da iddia eden güçlü bir baba vardı. Oğullar bu babaya isyan ettiler, onu öldürdüler ve yediler. Daha sonra, bu iş için pişmanlık dolu olarak birbirleriyle ittifak yapma gereğini kabul ettiler, bir totem hayvanının öldürülmesini yasaklayarak ve sahip olabilecekleri kadınlardan vazgeçerek suçlarından ötürü kolektif olarak kefaret ödediler. Freud, bu "totemizmin iki temel tabusunu", bir kimsenin babasını öldürmeye ve annesiyle evlenmesine dair "Ödip kompleksinin iki bastırılmış arzusu" açısından kavrar (1913, 143).

*Primal patriach** oğullarının gönüllü bir vazgeçme eylemi ile başardıkları şeyi, sonraki nesiller iğdiş edilme kompleksine,** babanın yasaklamasına veya "yasalarına" katılarak elde ederler. Freud, etik, din ve uygarlığın kendisi gibi sistemlerin bir baba-oğul dinamiği üzerine inşa edildiğini iddia ediyor.

Bu masaldaki bariz problem kadınlara uygun gördüğü roldür –kadınlar insan kültürünün yaratıcılarından ziyade besleyici olarak, erkek fantezilerinin ve arzularının pasif nesneleri olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar Freud (J.J. Bachofen'in önderliğini takiben) şemasında anaerkillik için bir yer bulmak için çabalasa da, yapabildiği en iyi şey, bunu babaların hâkim olduğu iki dönem arasında bir geçiş aşaması gibi tahayyül etmekti.[1] Freud annelik hakkına, geriye götüren bir şey muamelesi yapar; baba yönetiminin restorasyonu öncesindeki karanlık çağ gibi bir şeydir, bu ise ona göre sosyal örgütlenmenin en yüksek seviyesine işaret etmektedir. "Aile", demektedir, eski ilkel sürünün/*primal horde*'un*** restorasyonu olmuştu ve babalara eski

---

* Babalarının hiyerarşik pozisyonlarını gasp eden erkek çocukların arketipik bir duygusal yükü olarak babalarını öldüren. (ç.n.)

** İğdiş edilme kompleksi (kastrasyon karmaşası), Freud'un öne sürdüğü Ödip kompleksinin mantıksal bir sonucu olarak, çocukların karşı cinsten ebeveynleriyle beraber olmaya dair arzularının aynı cinsten ebeveynleri tarafından anlaşılıp erkek çocukları için penislerinin kesileceğini, kız çocukları için de çoktan kesilmiş olduğuna dair bir inanç olarak formüle ettiği bilinçdışı karmaşadır. (ç.n.)

1. J.J. Bachofen *Myth, Religion and Mother Right* (1861, 1967) kitabında, ailenin ilksel evrelerine dair gücün kadınlarda olduğu anaerkil bir tasavvur öneriyor. Aynı zamanda ataerkil ailenin ortaya çıkışını insan uygarlığında kesin bir ilerleme olarak görüyor. Diğer 19. yüzyıl teorisyenleri, Bachofen'in kendi anaerkil kavramını reddederken, insanlık tarihinde bir anasoylu evre fikrini kabul ediyorlar. Freud, *başlangıçtaki* bir anaerkil evreyi ortaya koyma konusunda isteksiz olsa da, yine de, anaerkil egemen bir primal horde'dan [ilkel sürü, ilksel kavim] ataerkil ailenin modern biçimine evriminde bir geçiş anı olarak anaerkillik kavramını dahil etmeye çalıştı. Bununla birlikte, anaerkillik fikrinden rahatsızlığı, *Totem ve Tabu*'da (1913b) ve *Musa ve Tektanrıcılık*'ta (1939) bu sürece dair yaptığı kafası karışık değerlendirmelerde kendini gösterir. Bu konuyu (Freud'un Jung ile rekabetinin karmaşık faktörünü de katarak) *The Spectral Mother*'da (1990, 86-119) daha uzun boylu ele alıyorum.

*** Kendi babalarının hiyerarşik pozisyonlarını gasp eden erkek çocukların arketipik duygusal yükünün. (ç.n.)

haklarının büyük bir kısmını geri vermişti. Bir kez daha babalar vardı, ancak kardeş klanın sosyal başarıları terk edilmemişti; ve bir ailenin yeni babaları ile sürünün sınırlanmamış ilkel babası arasındaki uçurum, dini özlemin sürekliliğini, babaya yönelik yatışmayan bir özlemin sürekliliğini garanti edecek kadar genişti (1913, 149).

Freud'un ataerkil sosyal örgütlenmenin kabataslağında, ana tanrıçalar, annelik hakkı, hatta annelerin kendileri sessizce kaybolmaktadır.

Ödip kompleksinin yapısal bir kavram olarak başarısının bir nedeni, sosyal statükoyu açıklamasındaki kolaylığıdır. Bu bakış açısından, birçok feminist Freud'da, dönüştürmeyi umduğumuz sosyal sistemi aydınlatmaya yardımcı olabilecek bir müttefik bulmuştur.[2] Ödip kompleksinin evrensel ve değişmez bir fenomen olduğu düşünüldüğü ölçüde, Freud'un tarif ettiğinden başka bir sonucun mümkün olması pek olası görünmüyor. Şüphesiz, kendisi de böylesini tahayyül etmemişti.

Freud sonrası teorisyenler, kadın cinsel gelişimi ve anne-bebek ilişkileri gibi Freud'un ihmal ettiği alanlara odaklanırken, çok azı doğrudan Ödip kompleksinin varlığını sorgulamıştır. Örneğin, erken dönem nesne ilişkileri teorisyenlerinin pre-ödipal araştırmaları, Freud'un birincil ödipal yapısını değiştirmekten ziyade desteklemekteydi. Çağdaş psikanalizin, Ödip kompleksinin bir hipotezine dayanan yorumlara çok fazla bağlı kalmadığı iddia edilebilir; yine de bu terim, belki de psikanalizin kurucu

2. *Psychoanalysis and Feminism*'de (1974) Juliet Mitchell, Freud'u kuralcı bir anlayıştan ziyade açıklayıcı bir şekilde okumanın gerekçesini açıklıyor. Bu şekilde, parçalarına ayrılmasının gerekli ilk adımı olarak ataerkilliğin bilinçdışı yapısını daha iyi anlayabileceğimizi savunuyor. Mitchell, Freud'u Lacancı teorinin merceğinden okurken; Nancy Chodorow ise bir nesne ilişkileri yaklaşımı sunmaktadır. *The Reproduction of Mothering* (1978) adlı muazzam etkili kitabında, ataerkil çekirdek ailenin sınırları içinde erkeksilik ve kadınsılık gelişimini analiz ediyor. Bununla birlikte, paradoksal olarak, değerlendirmesinin başarısı sosyal değişimi öngörmenin önünde bir engel olduğunu da ortaya koymuştur, çünkü birçok feminist onun ataerkillik içindeki kadınsı gelişim tanımını diğerlerinden daha çekici bulmaktadır.

babasına bir övgü olarak değil, içsel çekiciliğinin bir işareti olarak bozulmadan kalmaktadır.[3] İnanıyorum ki, feminist teori bile Ödip kompleksinin özünde sorgulanması yerine ondan bir şekilde kaçınılması gerektiği varsayımıyla engellenmiştir. Kadınları bu genel yapı içinde farklı bir şekilde konumlandırmak için dâhiyane argümanlar önerilmiştir, ancak yapının kendisi fazla esnekliğe izin vermemektedir.

Feminist psikanalitik teorisyenler, Freud'un ödipal yapısını manipüle ederken önemli ölçüde titizlik ve yaratıcılık sergilemekle birlikte, onun temel imalarını değiştirememişlerdir.[4]

3. Stephen Mitchell, *Hope and Dread in Psychoanalysis*'da (1993), Freud'dan bu yana psikanalitik teorideki gelişmeleri açık bir şekilde anlatmaktadır; bu gelişmeler Freud'un yorumun dürtü teorisini değiştirmeyi daha interaktif bir yaklaşım yerine birleştirmiş, anlamın inşasında hem analistin hem de analizanın öznel durumunu kabul etmiştir. Mitchell, psikanalizin, çağdaş felsefe ve bilimi karakterize eden perspektifçi açıklamaya geçişe katıldığına inanıyor. "Freud'a göre", diyor, psikanaliz, bilimsel dünya görüşünün geniş, canlandırıcı, güven verici yapı iskelesi içine gömülmüştü. Bu yapı iskelesi bizim için Freud ve çağdaşları için olduğu gibi sürdürülebilir olamaz; bu gerçek, bir bakıma, psikanalizi karaya oturtmuş, orijinal anlamını veren bağlamından yelkenlerini indirmiştir. Analizi, analist atalarımıza benzer şekilde düşünenler, bugün çoğumuza bilim insanlarından ziyade tarikatçılar gibi görünmektedir. (21)

4. Psikanalizi ciddiye alan feministler bir noktada Ödip kompleksiyle karşı karşıya kalıyorlar. 1970'lerde bir süre için, pre-ödipal döneme yapılan bir vurgu, ödipal otoritenin uygulanmasından teorik bir kaçış yolu sunabilirdi. Bununla birlikte, bu evrenin sembolik düzenin dışında bir yerde duran önsel tanımı, kadın (ve anne) öznelliğinin özgürleşmesi olasılıklarını sınırlar. Daha yakın zamanlarda, feministler anne-bebek ilişkisini Sembolik düzenin içine yerleştirmeye ya da Ödip kompleksinin ataerkil sonuçlarını yumuşatacak şekilde yeniden tanımlamaya odaklandılar. Kaja Silverman, *The Acoustic Mirror*'da (1986) eski stratejinin bir örneğini sunmaktadır ve anne-kız ilişkisinin yeni bir okumasını önermektedir. "Kızının anneye olan tutkusunu Ödip kompleksi içinde konumlandırmak", "onu dilin ve kaybın bir etkisi haline getirmek ve hem onu hem de onun ima ettiği cinselliği sıkı bir şekilde sembolik olan içinde bağlamlaştırmaktır" (123). Jessica Benjamin, pre-sembolik/sembolik ikiliği (ve dolayısıyla erkeklerin ve kadınların kültürel bölünmenin karşı taraflarındaki konumlarını) kabul etmek yerine, Ödip kompleksinin öznelerarası teori açısından yeniden tanımlanmasını öneriyor. Şu sonuca varıyor:

Ödipal teorinin üç temel direği, yani teklik arzusunun önceliği, annenin bu geriye yönelen [regresif] gücün cisimleşmiş hali olması ve baba müdahalesinin gerekliliği –bunların hepsi tek kurtuluşun baba hakimiyeti olduğu paradoksunu

Baba (veya işlevi) dil ve kültürün başarısı ile özdeş tutulduğu sürece, kadınların konumu her ikisi için de marjinal olacaktır. Ödip kompleksi, hem erkeklerin hem de kadınların ataerkil mantığına boyun eğmesini gerektirerek (en azından teoride) bu sistemin sürdürülmesini garanti etmektedir.

YAS TUTMAKTAN ÖDİP'E

Ödip kompleksinin, psikanalitik teorinin ayrıcalıklı bir statüsüne sahip olduğunu iddia ediyorum, bunun nedeni apaçık evrenselliği değil, hâkim cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemindeki erkeklerin yerini görece olumlu, hatta bazen kahramanlık atfederek yansıtma kapasitesidir. Ödip kompleksini formüle ederken, kendisine kişisel olarak yararlı olan ve doğruluğunu hiç sorgulamadığı bir sosyal düzen içinde Freud kendi konumu hakkında mümkün olduğunca hiç bozuntuya vermemiştir. Bu hipoteze ilk önce acı veren bir içgözlem emeğiyle ulaşmış olması bizi sadece bu başarının kişisel doğası konusunda uyarmakla kalmamalı, alternatif yapım ihtimalini de ortaya atmalıdır. Birçok teorisyenin unutmaya eğilimli olduğu şey, Freud'un temel kavramlarının keşiflerinin eşi görülmemiş doğası yerine onu öven özellikle otobiyografik temelidir.

Bölüm 1'de savunduğum gibi, Freud'un standart biyografi yazarları, Freud'un oto-analizlerini, başka türlüsü sanki onun tüm yaşam boyu çalışmalarını tehlikeye atacakmış gibi, onun aktardığı şekilde kabul ediyorlar.[5] Ernest Jones ve Peter Gay,

yaratmak için birleşir ... Ödip'in ötesine geçerek, aralarına düşen babanın gölgesinden kurtulmuş bir erkek ve bir kadın arasındaki tanınma için doğrudan bir mücadele öngörebiliriz (1988, 181).

5. Yakın zamana kadar Freud'un en seçkin biyografi yazarı olan Ernest Jones, Freud'un oto-analizini "en kahramanca marifeti" olarak görüyor. Freud'un (veya herhangi birinin) böyle bir görevi yerine getirme kapasitesini sorgulamaktan çok, onun başarısına değer biçiyor. Diyor ki "Günümüzde bu marifetin ne kadar önemli olduğunu, bu güçlüğün çoğu öncü kahramanca davranışın kaderi olduğunu hayal etmek bizim için zordur. Yine de marifetin benzersizliği devam ediyor. Bir kez yapıldığında sonsuza kadar yapılmış olur. Çünkü tekrar hiç kimse bu derinlikleri ilk keşfeden olamaz" (1953: Cilt 1, 319). Jones'un çalışmalarını

Freud'un otobiyografik çabalarını sorgulamanın, psikanalizin kendisinin temellerine dair kuşkular yaratacağını ileri sürüyorlar. Yine de bu pozisyon dikkat çekici şekilde yanıltıcı bir varsayım üzerine kuruludur; bu varsayım da, Freud'un kendi bilinçdışının içeriğine aracısız erişimi olmasıdır. Bu görüşe göre yalnızca Freud, fantezi ve arzusuna denk düşen çarpıtmalardan azadeydi. Psikanalizin bu konularda kişinin adeta "kör" olduğu varsayımına dayandığı düşünüldüğünde, en azından kurucusunu muaf tutmak çelişkili görünmektedir.

Sanırım Freud'un başlıca içgörülerine ulaşma sürecini, kendi diğer temsillerinin de ona (ve bize) hizmet edip etmeyeceği açısından incelemek daha mantıklıdır. Örneğin, Freud'un oto-analizlerinin geçerliliği hakkındaki yargıyı askıya alırsak, onun gün ışığına çıkardığı malzemede yeni teorik beklentiler keşfedebiliriz. Özellikle, Ödip kompleksi dışındaki biyografik yapılara açık kapı bırakarak psikanaliz ve feminizm arasında daha verimli bir ittifakın yolunu açabiliriz.

Çağdaş otobiyografi teorileri, öz-yazımın, içsel bir tutarlılık dünyasını, doğası gereği çelişkili ve dengesiz olan bir psişik karışım aracılığıyla şekillendirmenin bir yolunu sunduğunu ileri sürmektedir.[6] Bize, berbat şekilde güvenilmez olan ve bulguların aktarıcısı olmaktan ziyade onların yaratıcısı olan hafızaya tek başına inanamayacağımızı söylerler. Kendi yapımızın özel kelime dağarcığını ortaya çıkaran, tarihsel anımızı kapsayan çok sayıda sosyal faktörü anlamayı da ümit edemeyiz. Zorunluluğun iradesiyle hangi anlatıya ulaşırsak ulaşalım, bu kısmi ve kendine hizmet eden bilinçli bir marifet ürünüdür. Sonuç olarak, bir otobiyografi testi, gerçeğe sadık kalmasından ziyade, yaşanmış

güncelleştiren Peter Gay, "oto-analiz koşullar [terimler] açısından bir çelişki gibi gözüküyor" diye kabul ediyor fakat yine de Freud'u "öğretmeni olmadığı ancak yolunda ilerlerken kurallar icat etmek zorunda kaldığı" gerekçesiyle mazur görüyor ve bunun sonuçlarını sorgulamıyor (1988, 96, 98).

6. Örneğin bkz. Liz Stanley'in *The Auto/biographical I* (1992) kitabı, burada Foucaultcu ve postyapısalcı teoride bu varsayımlara yol açan gelişmeler özetlenmektedir. Ayrıca çağdaş benlik görüşlerinin biyografi yazımını nasıl etkilediğine ilişkin düşünceler için bkz. William Epstein, *Contesting the Subject* (1991a).

deneyim bağlamındaki anlama olan ihtiyacımızı tatmin ettiği ölçüde, kendi kullanım değerinde yatar.

Freud'un Ödip kompleksini formülasyonunu, hem kültürel olarak dolayımlı hem de kişisel olarak yatırım yapılan yollarda dengesiz bir konuyu dengeleme girişimi bakımından otobiyografi olarak okumamızı öneriyorum.[7] Bu bakış açısından Freud'un Ödip hikâyesini temel bir mit olarak sadece kültürünün değerleri ile değil bireysel ihtiyaçları ile de uyumlu halde nasıl seçtiğini görebiliriz.

Freud'un Ödip'e olan düşkünlüğü (Alman Romantizminin eski Yunanistan kültürü ile ilgilenmesiyle teşvik edilmiştir), *Matura* sınavına hazırlanırken *Oedipus Rex*'i dikkatlice incelediği zaman olan ergenlik dönemine kadar uzanarak, oto-analizinden önce meydana gelmişti.[8] Bu sıralarda arkadaşı Emil Fluss'a yazan Freud, çalışma programını şöyle ortaya koymuştu: "Aralarında Sophocles'ın *Oedipus Rex*'i de bulunan Yunan ve Latin klasiklerinden kendi değerlendirmem açısından yapacak çok fazla okuma var." Besbelli ki, daha sonra Fluss'a bildirdiği üzere hazırlığının karşılığını almıştı: "*Oedipus Rex*'ten otuz üç mısralık bir pasajdan oluşan Yunan belgesi daha kârlı çıktı. İyi olan tek [bendim]. Bu pasajı kendi değerlendirmemde de okudum ve bunun hiçbir gizli yanı kalmadı" (E. Freud 1975, 4).

Bundan kısa bir süre sonra Freud, ellinci doğum gününe kadar ortaya çıkarmadığı bir fantezi yaratmıştı; kendisi Sophocles'in oyunundaki kelimelerin eşlik ettiği Sfenks ile yüzleşen Ödip'in görüntüsünü taşıyan bir madalyonla sunulmaktaydı: "Her kim ki gaipten ünlü bilmecenin haberini verir, işte en güçlü bir adam

7. Argümanı belirli açılardan benimkine benzeyen Mark Edmundson, Freud'un Ödip kompleksini icat etmesini kendi kendini yaratma eylemi olarak görüyor. "Freud'un metinsel pratiği", diyor, "Ödipal kompleksin, meyvesi yeni bir söylem, yeni bir terminolojik alan olan sembolik bir kişisel rekreasyon dramasındaki olumsuz terim olduğunu öne sürmektedir" (1990, 41). Edmundson, Freud'un ödipal anlatımını sınırlayıcı olarak görüyor ve başarısının bu yönüne şüpheyle yaklaşılmasını öneriyor.

8. Bu değerlendirme için Peter Rudnytsky'nin *Freud and Oedipus*'una (1987) müteşekkirim.

odur." "Freud yazıyı okuduğunda", diyor Ernest Jones, "yüzü soldu ve tedirgin oldu ve boğuk bir sesle kimin bunu akıl ettiğini bilmek istedi. Bir *hortlak* ile karşılaşmış gibi davrandı ve zaten öyle oldu" (1955: Cilt 2, 14). Freud şöyle bir açıklama yaptı:

> Viyana Üniversitesi'nde genç bir öğrenci olarak, büyük kemerli avluda kurumun eski ünlü profesörlerinin büstlerini inceleyerek dolaşıyordu. Daha sonra, sadece hırslı bir öğrencide dikkate değer bir şey sayılmayacak şekilde gelecekteki kendi büstünü değil, aslında madalyonda gördüğü aynı kelimelerin kazılmış olduğunu da gördü (14).

Hayatının başlarında, görünüşe göre Freud, Ödip ile kahraman bir soruşturmacı olarak güçlü bir özdeşlik oluşturmuştu. Bu şahsiyete bağlılığı göz önüne alındığında, kendi oto-analizine denk gelen iç kargaşa döneminde ona geri dönmesi şaşırtıcı değildir. Ödipal benzetme, Freud'un yaratıcı kullanımı için, deyim yerindeyse, el altındaydı.

Freud'un Ödip'i [Oedipus'u] bilinçdışında çok fazla keşfetmediği iddia edilebilir, nihayetinde bu figürü kahramanlık başarıları hayalleri aracılığıyla hangi ölçüde kendi imajına özümsediğini kabul etmektedir. Yine de söz konusu olan şey Freud'un yorumunun psikodinamik doğasıdır. Bu düzeyde, Ödip mitinin Freud'a babasının ölümünün tetiklediği yas krizine dolayım olma aracı sunduğuna inanıyorum.

Freud, Jacob Freud 1896'da öldüğünde profesyonel ve kişisel kimliğinin derinlemesine yeniden irdelemesinin tam ortasındaydı. Önceki yıl Freud'un son çocuğu Anna doğmuştu (ki bu da karısı Martha ile cinsel ilişkilerinin azalmasına yol açmıştı); hastası Emma Eckstein'a arkadaşı ve mektup arkadaşı Wilhelm Fliess tarafından (talihsiz sonuçları olan bir) ameliyat yapılmıştı; kendisi de Irma'nın enjeksiyon rüyasını, psikanalizin "örnek rüyası" dediği şeyi görmüş ve sinir hastalıkları doktoru olarak kendi etkinliğini sorgulamıştı. Üstelik Freud, hastalarının nevrozlarının kökenlerini teorileştirmek için çabalarken, aktif olarak kendi durumunu da araştırıyor ve onunla mücadele ediyordu.

Baş ağrısı, kalp çarpıntısı, sinüzit, yorgunluk, depresyon ve ara sıra iktidarsızlık dönemleriyle çeşitli şekillerde acı çekmekteydi. Bu süre zarfında, Emma Eckstein gibi o da, Fliess'in elinden bir burun ameliyatına girdi, aksi halde sinüs semptomlarını kokainle tedavi edecekti; bu arada endişeli bir şekilde Fliess matematiğinin karmaşık erkek ve kadın döngülerine göre kendi "iyi" ve "kötü" dönemlerini hesaplamaya çalışıyordu. Kasvetli bir durumda, erken bir ölüm beklemekteydi.

Babasının sağlığının kötü olduğunun tam olarak farkında olmasına rağmen, Freud kendi gerçek ölümü karşısında harap olmuş gibi görünüyor. Bu olaydan üç gün sonra Fliess'e yazarak, önce babasının kaçınılmaz sonuna dair onurlu kabullenişini övüyor: "Nasıl tamamen alışılmadık bir adam olduysa kendisini de sonuna kadar cesurca taşıdı." Sonra kendi depresyon duygularını itiraf ediyor: "Bunların hepsi kritik dönemimde meydana geldi ve ben bundan dolayı oldukça dibe vurdum" (Masson 1985, 201). Bir hafta sonra, daha fazla duygusal baskıyla şöyle yazıyor:

> Resmi bilincin arkasındaki karanlık yollardan birinde yaşlı adamın ölümü beni derinden etkiledi. Ona çok değer verdim, onu çok iyi anladım ve derin bilgelik ve fantastik gamsızlığının tuhaf karışımı ile hayatım üzerinde önemli bir etkisi oldu. Öldüğü zaman, hayatı sona ermişti, ama iç benliği[min] içinde, bütün geçmiş bu olayla yeniden uyanmıştı.

Şimdi kendimi tamamen kökünden sökülmüş hissediyorum. (202)

Freud bunalmış ve ortada kalmış olma durumunu açıklıyor: İlk önce "resmi bilincin arkasındaki karanlık yollardan birinde" hazırlıksız yakalanmıştır, daha sonra "bu olayla yeniden uyanmış" anılarla dolup taşmıştır ve sonunda "kökten sökülmüş"lük hissiyle baş başa kalmıştır. Sanki tek başına bu son ifade Freud'un tecrit hissini vurgular gibi durmaktadır. Ayrıca, bir sonraki paragrafta mesleki endişe meselelerine döndüğüne göre, bu doğrultuda düşünme kapasitesinin bir sınırını da işaret ediyor gibi görünmektedir.

Ne var ki mektubun sonuna doğru Freud, babasının ölümü konusuna, kısmen kodlanmış bir şekilde, bir rüyaya atıfta bulunarak geri dönmektedir. "Sana cenazeden sonraki gece görmüş olduğum güzel bir rüyadan bahsetmeliyim", der Freud, "Bir tabela okuduğum bir yerdeydim: Gözleri kapatmanız istenir."

Freud, tabelanın her gün ziyaret ettiği berber dükkânında olduğunu anlar. "Cenaze gününde", diye açıklar, "beklemeye devam ettim ve bu nedenle yas evine biraz geç geldim. O zaman ailem bana gücendi, çünkü cenazenin sessiz ve basit olmasını ayarlamıştım, daha sonra makul olduğunu kabul ettiler. Ayrıca benim gecikmemden de biraz rahatsız oldular" (202).

Freud, gözlerini kapatmak için yapılan şifreli talimatın her ikisi de bir suçlama taşıyan iki anlam taşıdığını ileri sürüyor: "Kişinin ölüme karşı görevini yapması gerekiyor (sanki yapmamış olduğum için bir özür ve hoşgörüye ihtiyaç duyuyormuşum gibi) ve gerçek görevin kendisi" (202). Freud, bu rüyayı yorumlamasıyla kendisini etkili bir şekilde azarlamış olmasına rağmen, önce onaylamadıkları bir tür tören düzenleyerek ve daha sonra geç gelerek ailesini iki kez hayal kırıklığına uğratmasındaki kendi güdülerini daha derinlemesine soruşturmuyor. Bunun yerine, her ikisi için de iyi nedenleri olduğunu ve bu yüzden üzgün hissetmeye gerçekten gerek olmadığını ima ediyor. Freud şu sonuca ulaşıyor: Bu rüyaya gömülü bir "kendini kınama eğilimi" varsa, bunun anlamı "hayatta kalanlar arasında düzenli şekilde yerleşik olan" duygu durumunda bulunabilir (202).

Düşlerin Yorumu'nda (1900), Freud bu rüyanın biraz farklı bir analizini sunmaktadır; bu kitapta o rüyayı alternatif sözel yapılarda bulunan farklı anlamların bir örneği olarak kaydeder. Burada bize rüyanın babasının cenaze töreninden bir gece önce gerçekleştiğini ve yazılı bildirimin [tabelanın] şu formu aldığını söylüyor: "Gözleri kapatmanız istenir" veya "Bir göz kapatmanız istenir" (317). "Bu iki versiyonun her biri", diyor Freud, "kendi başına bir anlama sahipti ve rüya yorumlanırken farklı bir yöne yöneldiler" (318). Freud'un peşinde koştuğu anlam, babasının

cenazesini yönetmesindeki kendi ihmaline işaret eden anlamdır. "Cenaze töreni için mümkün olan en sade ritüeli seçmiştim" diye açıklıyor, "çünkü babamın bu tür törenlerle ilgili kendi görüşlerini biliyordum. Fakat ailenin diğer bazı üyeleri böyle bir püriten sadeliğe sempati duymadılar ve cenazeye katılanların gözünde rezil olduğumuzu düşündüler. Bu nedenle, versiyonlardan biri: 'Bir göz kapatmanız istenir', yani 'göz kırpmanız' veya 'gözden kaçırmanız/ihmal etmeniz' demektir" (318).

Bu iki rüya yorumunu birlikte okumak, Freud'un babası için sade bir cenaze töreni düzenlemesi konusunda gerçekten bir miktar suçluluk ya da pişmanlık hissettiğini göstermektedir. Aynı zamanda (bu rüyanın törenden önce gerçekleştiği varsayılarak), sanki henüz işlemediği bir eylem için hoşgörü diliyormuşçasına, törene gecikmesinin kısmen kasıtlı olma olasılığına yol açar. Freud'un Fliess'e mektubunda sözünü ettiği "evlatlık görevi", ölü adamın gözlerinin gerçek kapanışına atıfta bulunsa da, Freud'un bir anlamda kendi gözünü kapatma, yani kendi tepkilerini tam olarak kabul etmeme olasılığı da vardır.

Bilinçli olarak, tam bir ritüelden daha azını seçmesinde ve (belki de bilinçdışı olarak) geç gelmesinde Freud, kendi kederiyle (yasıyla) başa çıkmak açısından bazı isteksizliklerini mi dile getirmekteydi? Her iki eylem de, sanki kendisi durumu hafifletiyormuşçasına, ailesinin onaylamamasına yol açmıştı. *Düşlerin Yorumu*'nun ikinci baskısının (1908) önsözünde Freud, babasının ölümüne "bir erkeğin hayatının en önemli olayı, en dokunaklı kaybı" diye atıfta bulunur (1900, xxvi). Yine de babasının cenazesini kısıtlaması daha çelişkili ve kaçamaklı bir tepkiyi düşündürmektedir.[9] Buna ne sebep olabilir ki?

9. Bu davranış, Freud'un annesinin 1930'da ölümünde daha aşırı bir biçimde tekrarlandı. Freud onun cenazesine sadece katılmamakla kalmamış, aynı zamanda kederden daha fazla rahatlama yaşamış gibi görünmüştü. Amalia'nın doksan beş yaşında öldüğü ve oğlunun o sırada yetmiş dört yaşında olduğu göz önüne alındığında, Freud'un aktif bir acı hissetmemesi şaşırtıcı olmayabilir. Yine de babasının cenaze törenindeki kaçınma davranışına paralellik bunun aksini gösteriyor. Herbert Lehmann (1983) Freud'un erken yaşlardan itibaren annesiyle özdeşleşmesinin onun kaybının gerçekliğini kabul etmesini zorlaştırdığını dü-

Freud'un Jacob Freud'un ölümü ardından Fliess ile yazışması, hastalarının semptomatolojisi (ki bunu o sıralar çocuklukta cinsel baştan çıkarılmaya atfetmeye devam etmektedir), kendi fiziksel şikâyetleri ve kasvetli ruh hali ile ilgilidir. Kasım ayının sonlarında şöyle yazar: "Tamamen eksik olduğum şey, yüksek moral ve yaşama zevkidir; bunun yerine, ölümümden sonraki gidişatla kendimi meşgul etmem gereken durumları dikkatle not ediyorum." Freud'un kendi ölümüne referansı, sanki hasta adamın (babasının) mirasını elden çıkarma sürecinde babasının kimliği ile kendi kimliğini kaynaştırmışçasına, bir nevi şifrelidir. En azından, hâlâ genç yaşta öleceği düşüncesiyle meşgul olduğunu ima etmektedir, bu da "bir kimse bir arkadaşını ve sadece mektup arkadaşını seviyorsa çok fazla kafaya takmamalı" diye itiraf ettiği bir konudur (Masson 1985, 204). İhtiyatlı bir şekilde olsa bile Freud bir ölüm arzusunu kabul ediyor gibi görünmektedir.

Sonraki mektuplarda Freud, klinik pratiğinden yola çıkarak baştan çıkarma teorisini doğrulayan bulgular sunmaktadır ve bu bulgular da "maalesef kendi babam bu sapkınlardan biriydi ve (tüm semptomları özdeşimler olan) erkek kardeşimin ve birkaç küçük kızkardeşimin histerisinden sorumluydu. Bu durumun sıklığı beni çoğu kez hayrete düşürüyor" (231) şeklindeki kişisel gözlemiyle zirve yapmaktadır. Freud tüm ailesinin hasta olduğu gibi bir sonuca varmış görünmektedir. Elbette, kendisini bir ödipal özne olarak tanımlama sürecinde kendi sinir depresyonunun üstesinden gelerek, Freud'un da her nevrozun bir

şünüyor. Freud'un annesiyle olan ilişkisini son derece duygusal bakımdan kararsız gören Harry Hardin, kızı Anna'yı "vekâleten yas tutan kimse" olarak gönderdiğini söylüyor, çünkü kızı "yaşam boyu babasının ondan yabancılaşması nedeniyle yaşadığı kısıtlamalar olmadan büyükannesinin yasını tutabilecektir" (1988a, 85).

Peter Homans, Freud'un "kendi ölümü hakkındaki bilinçdışı kaygısının ve annesinin ölümü hakkındaki kaygısının muhtemelen bağlantılı, yoğunlaşmış, hatta birbirinin yerine geçebilecek halde olduğunu" gözlemliyor. Freud'un daha sonraki yaşamında "kendi ölümüne dair psikolojik duygusunu" bu derin özdeşime bağlıyor. (1989, 98).

cinsel baştan çıkarma öyküsünü gizlediği fikrinden vazgeçtiğini biliyoruz. Aslında, Freud'un kişisel krizinin bu döneminin ortaya çıkması o kadar muzafferaneydi ki pek az kimse bunun dinamiklerini sorgulamayı akıl etmişti. Yine de, Ödip kompleksi formülasyonunun onu fiziksel semptomlarından, kaygısından ve derinleşen melankoliden neden azade kılması gerektiği tam olarak açık değildir.

Baştan çıkarma teorisini terk eden Freud, belirli soruşturma hedeflerini iptal etti ve başka soruşturmalara başladı ve bunların peşine düştü etti. Karar değişiminin ilk etkisi, babasını istismar suçlamasından temize çıkarmaktı.[10] Freud'un bu vesileyle Fliess'e söylediği gibi "öyleyse, benimkini de dışlamadan babaların her durumda sapkın olmakla suçlanması bir şaşkınlıktır –oysa her birinde tam olarak aynı koşulların hüküm sürmesiyle beklenmedik histeri sıklığının gerçekleşmesi, çocuklara karşı sapkınlıkların böylesine yaygın olması kesinlikle mümkün değil" (264). Freud, tek bir hamlede kardeşlerindeki histeriye dair "baba" etiyolojisinden [sebepler bilimi] vazgeçer –bunu da kendi sinir

10. Marianne Krull bu noktayı farklı bir şekilde ifade ediyor. Freud'un "gözlerini kapatmak" rüyasındaki uyarıyı babasının sapkınlığa yönelik eğilimlerini keşfetmiş olmasına karşı kendisine yaptığı şeklinde yorumluyor, Krull bu eğilimlere onun (muhtemel) mastürbasyon alışkanlığını da katıyor. Şu sonuca varıyor: "Freud'un tüm teorik ve tedaviye yönelik çalışmalarında yer alan iki önemli konu –insan davranış teorisinin ekseni olacak cinsellik konusu ve oğulların babaya yönelik suçluluk konusu– ... bizzat Jacob Freud'un da kendisini suçlu hissettiği alanlardı" (1986, 101). Jeffrey Masson (1984) Freud'un hastası Emma Eckstein ve arkadaşı Wilhelm Fliess arasındaki (Fliess'in Eckstein'a yaptığı baştan savma burun ameliyatı yüzünden) bağlılık çatışmasını vurguluyor ve Freud baştan çıkarma teorisinden vazgeçtiğinde onun Eckstein'dan çok Fliess'in tarafını tuttuğunu iddia ediyor. Samuel Slipp'e göre Freud'un baştan çıkarma teorisini reddetmesindeki en önemli faktör annesi ile olan sorunlu ilişkisidir. "Freud, Baştan Çıkarma teorisini, ötekilerin travmatik etkisini reddetme çabasıyla terk etmişti, çünkü annesiyle olan pre-ödipal çatışmasıyla başa çıkamazdı" diye düşünüyor (1988, 155). Larry Wolff (1988), Freud'un baştan çıkarma teorisinin tartışmasını Viyana'da yüzyılın başlarında çocuk istismarı ile ilgili kamuoyuna iyice mal olmuş birkaç yargılama bağlamına yerleştiriyor ve Freud'un bu skandalların ortaya koyduğu soruları kasıtlı olarak görmezden gelebilmek için kendi teorisinden vazgeçmiş olabileceğini söyleyerek önemli bir noktaya parmak basıyor.

semptomları kompleksinden bahsetmemek için yapar. Sadece bu açıdan bakıldığında, Freud'un rahatlama ifadesi mantıklıdır. Freud çok önemli 21 Eylül 1897 tarihli Fliess ile iletişimine şöyle başlar:

"İşte yine buradayım, tazelenmiş haldeyim, neşeliyim, maddi imkânlarım kısıtlanmış haldeyim, şu anda işsizim ve yeniden kendime geldikten sonra, önce size yazıyorum" (264).

Freud'un bu mektubun başka bir yerindeki sesi neredeyse sevinçliydi. Bu en yeni keşiften korkmaktan ziyade kendini rahat ve kendinden emin hissetmektedir. "Depresyonda, şaşkın, bitkin olsaydım, bu tür şüphelerin mutlaka zayıflık belirtileri olarak yorumlanması gerekirdi" diye kapıyı da açık bırakmaktadır. "Ben zıt bir durumda olduğum için, onları dürüst ve güçlü entelektüel çalışmaların sonucu olarak kabul etmeliyim ve bu kadar derine indikten sonra hâlâ bu tür bir eleştiriyi yapabildiğim için gurur duymalıyım." Arkadaşının eşliğinde birkaç günlüğüne "kırsal kesimde mutluca yaşayabilmiş" olmayı hevesle ummaktadır ve "bir yenilgiden ziyade bir zafer hissi" duyduğu sonucuna varmaktadır (265).

Freud'un teorik çalışmasında bu en son tökezleten engelle karşılaşma konusunda keyfinin yerinde olması, entelektüel bir güvenden daha fazlasının tehlikede olduğunu gösteriyor. Onun iyimser ruh hali, sanki babasının ölümü tarafından kışkırtılan yas süreci nihayet yolunda ilerlemiş ve onu depresif duygularının ağırlığından kurtarmıştır. Yine de, Freud'un kendisini tanımladığı gibi "neşeli ve tazelenmiş" haliyle, kahramanın yaklaşan ölümü tanıması anındaki Hamlet'e dair garip bir kinaye de yapmaktadır. Hamlet'in Horatio'nun Laertes ile ilgili uyarısına cevap olarak "Hepsi hazırlıktır" ifadesini uyarlayan Freud, "Hazır halde olmak için: neşeli olmak her şeydir!" der ve böylece Shakespeare'in verdiği anlamı da etkisiz hale getirir (265). Daha da önemlisi Freud, Hamlet'in trajik kaderiyle özdeşleşmesinin sonuçlarını görmezden gelmektedir.

31 Mayıs 1897'de, baştan çıkarma teorisinden vazgeçmesinden birkaç ay önce Fliess'e yazılan bir mektupta yer alan taslak bir beyanda Freud, açıkça oto-analizi sırasında ortaya çıkan rahatsız edici bir düşünce süreci üzerinde spekülasyon yapıyor. "Ebeveynlere karşı düşmanca dürtüler (onların ölmeleri arzusu)", diye ileri sürüyor "aynı zamanda nevrozların bütünleyici bir bileşenidir." Bu fikri daha da ileri götürerek, yas tutmaya yönelik bir meditasyonla ilişkilendiriyor. Şu gözlemde bulunuyor: "Bu dürtüler, ebeveynlere karşı şefkatin arttığı dönemlerde –hastalık veya ölüm anlarında– bastırılır. Bu gibi durumlarda, ölümleri için kendini kınamak (melankoli olarak adlandırılır) veya intikam fikri aracılığıyla, histerik bir şekilde, onların sahip oldukları aynı durumlarla [hastalık] cezalandırmak yas tutmanın bir tezahürüdür" (250). Freud, babasının ölmesini dilediğini ne kadar itiraf etse de, yine de kendi gerçek ölümü karşısında, bu düşünceyi içe çevirerek, nevrotik semptomları ve depresyonu aracılığıyla, öldürücü arzuları için kendini cezalandırıyor. Bu şekilde, babanın idealize edilmiş imajı bozulmadan kalıyor, suçlu oğlu ise hak ettiğini buluyor.

Freud parmağı "sapkın" bir babayı işaret eden nevroz teorisini sürdüremediyse eğer, bunun en azından kısmen nedeni olarak, babasının ölümü karşısında böyle bir evlat saygısızlığı eylemine izin veremediğini düşünmek cazip gelebilir.[11] Babasının anısını bu şekilde çöpe atmak, onu iki kez öldürmekle eşdeğer olacaktı. Hamlet gibi Freud da babasının itibarını olduğu gibi bırakır ve ona yönelik düşmanlığını başka bir yerde açığa vurmayı tercih eder.

11. Marianne Krull, Jacob Freud'un oğluna konuşulmayan bir yetki verdiğine inanıyor; babası "en merkezi ilkelerinden biri hariç geleneğe sırtını dönmesini beklemekteydi, bu ilke de sonuçta tüm Yahudi geleneğinin esas aldığı aileye/ataya saygı idi" (1986, 178). Babasının ölümü karşısında Freud bu yetkiye karşı koyamadı ve bu nedenle "görevine bağlı bir oğul olarak, Ödip teorisinin yardımıyla suçu kendi omuzlarına aldı" (179). Krull'un Jacob Freud'un günahlarına ilişkin argümanının her noktasına katılmamama rağmen, Freud'un babasının ölümünden sonra onu suçlayamamasına dair yorumunun doğru olduğuna inanıyorum.

Her ne kadar ebeveynlerin ölmesine yönelik arzular hakkındaki yorumları, bu arzuların kendi yasına dair gözlemlerinden ortaya çıktıklarını ima etse de, Freud bu düşünce silsilesini takip etmez. Babasının çocuklarının nevrozlarındaki suç ortaklığı sorununu azaltarak baştan çıkarma teorisinden vazgeçmesi, yas sürecinin dinamikleri hakkındaki araştırmasına da son vermek gibi görünmektedir. Sonuç olarak, Freud'un babasının ölmesini istemesi için sahip olabileceği nedenler büyük ölçüde muğlak kalmaktadır. Freud onları (ödipal yapısında) teorileştirmeyi seçtiğinde, bu dürtüleri bireysel suçluluk veya serzeniş noktasının ötesinde soyutlamıştı.

Freud'un "Gözleri kapatmanız istenir" emrini içeren rüyası bu bakımdan daha da anlam kazanıyor. Freud sanki babasının ölümünde bu olayın tam psişik etkisinden uzaklaşmayı seçmiştir. Duygusal olarak, sıkıntılı baştan çıkarma teorisinin yükünden kurtulmaya dair çok önemli kararına kadar bir çıkmaza girmiş gibi görünüyor; bu noktada ise yastan çıkmaya ve yeni bir kimlik oluşturmaya başlamıştır. Yine de Freud, inanıyorum ki, kendi kendine yardım tavsiyesi olan "Neşeli olmak her şeydir!" şeklindeki gözden geçirilmiş Hamlet yorumlamasından başlayarak, yas tutma sürecinin kaderine dair ipuçları bırakmaktadır.

Belki de Freud ve Hamlet arasındaki en çarpıcı paralellik, baba kaybı deneyimidir. Shakespeare'in oyununun ilgili olduğu bir şey varsa, bu da kesinlikle yas tutmayla/kederle ilgili olmasıdır. Yine de Freud bu açık özdeşleşme kaynağını es geçer ve bunun yerine oyunu *Oedipus Rex*'in gizlenmiş bir versiyonu olarak yorumlar. Shakespeare metinindeki ödipal entrikanın üst üste bindirilmesinde Freud, Ödip ile kahramanlık bakımından özdeşiminin yas tutan Hamlet'e yönelik sempatisinden ne kadar öncelikli olduğunu gösterir.

Babasının ölümünün ilk yıldönümü yaklaşırken Freud, yaptığı çığır açan keşfini Fliess'e duyurmuştu: "Genel değerle ilgili tek bir fikir kafama dank etti" demektedir. "Ben kendi durumumda da anneme âşık olma ve babamı kıskanma fenomenini buldum

ve şimdi bunu küçük çocukluk döneminde evrensel bir olay olarak görüyorum." Ödip ile analoji hemen akla gelmektedir. "Eğer öyleyse", diye devam ediyor,

> *Oedipus Rex*'in sürükleyici gücünü anlayabiliriz ... S'nin Yunan efsanesi herkesin tanıdığı bir zorlantıyı benimser, çünkü o kendi içindeki varlığını algılamaktadır. Seyirciler açısından herkes bir zamanlar fantezide tomurcuklanan bir Ödip idi ve her biri, çocukluk halini şimdiki durumundan ayıran tam baskı niteliği ile gerçekliğe nakledilen rüyanın yerine getirilmesinden dehşet içinde irkilmektedir. (Masson 1985, 272)

Freud'un sonraki çağrışım silsilesi, *Oedipus Rex*'in bastırılmış bir versiyonu olarak yorumladığı Hamlet ile ilgilidir. Her ne kadar Shakespeare'in hikâyesinin konusu baba-cinayeti ve anne-oğul ensestini tasvir etmese de; Freud, bilinçdışı arzusunu ifade ettiği şeklinde anlaşılırsa Hamlet'in eylemleri mantıklıdır diye iddia eder. Bu nedenle Freud, Hamlet'in babasının ölümünün intikamını geciktirmesini, "annesine olan tutkusundan dolayı babasına karşı aynı eylemi düşündüğü belirsiz hatırasından mustarip olduğu işkencenin" ürünü olarak yorumlar; Hamlet'in "vicdanının bilinçdışındaki suçluluk duygusu olduğu" sonucuna ulaşır (273).

Oyunun "bilinçdışı" alt katmanına odaklanan Freud, en azından kendisinin yaptığı ödipal yorum kadar önem taşıyan hikâyenin konusunun yüzey yapısını kasıtlı olarak yok sayar. Örneğin, Freud'un kendisi ve Ödip ile ilgili açıklamasından hemen önce kendi çocukluğuna dair araştırdığı malzemeye bakarsak, peşine düşemediği veya peşine düşmeyi istemediği *Hamlet* ile özdeşliğinin başka doğrultularını ayırt edebiliriz. Bunu yapmış olmak, iddia ediyorum ki, onu, (her ne kadar trajediye dayanırsa da) ölüm sorununun üstesinden gelmeyi başaran ödipal arzudan daha az iyimser bir yapıya yönlendirirdi.

Shakespeare'in Hamlet'i, yalnızca babasının ölümü ile ilgili kayıp duygularından değil, birden fazla gerekçeyle rahatsız ede-

cek şekilde annesinin yeniden evlenmesine duyduğu kızgınlıktan da musdariptir. Annesi yanlış kişiyi (kayınbiraderi Claudius), yanlış zamanda (kocasının ölümünden iki ay sonra), yanlış nedenlerle (şehvetini tatmin etmek için) seçmiştir. Hamlet'in gözünde Claudius'la olan ilişkisi ensest, zina ve hatta muhtemelen öldürücüdür. Babasının anısına ihaneti Oyuncu Kraliçe şu satırları söylerken derinlemesine hissetmektedir: "İkinci kez öldürmüş olacağım kocamı,/İkinci kocam beni yatakta öptüğünde" (II. ii. 194-95). [Böylece Oyuncu Kraliçe] Gertrude'nin kocasının cinayetindeki suç ortaklığı hakkında bir soruyu sormuş olmaktadır ki bu soruya oyunda hiçbir cevap yoktur.[12] Biz de Hamlet gibi, Gertrude'nin arzusunun ne olduğuna kafa yorarken onun ne kadar bildiğini de merak ederiz.

Freud'un yas tutma süreciyle uyanan anılar seli arasında en çarpıcı olanlar küçük çocukluk dönemiyle ilgilidir. Freud bu figürleri hayal gücünde ayırmasına rağmen, bunların görüntüleri cinsellik, ihanet ve kayıp sorunları etrafında bulanıklaşmaktadır. Üstelik bu hatıralar, tıpkı Hamlet'in annesinin arzusuna dair azabının babasının ölümüyle aydınlığa çıkması gibi, bir baba figürünün yokluğunda hayat bulmuş gibi görünüyor. Sanki Freud'un haldeki kaybı daha eski, daha derin yaralarla dile gelmektedir. Yine de, annesiyle (ve anne yerine geçen kimseyle) ilk ilişkisi hakkında sorduğu sorular, anne arzusu konusunu etkileyen bir aile dinamiğinin ödipal inşasında yer almaktadır.

Freud'un şaşırtıcı keşiflerinden birincisi çocukluktaki dadısıyla ilgilidir; ondan cinselliğinin "'baş yaratıcısı" olarak söz eder, "bana Yüce Tanrı ve cehennem hakkında çok şey anlatan, kendi kapasitelerime değer vermemi bana yavaş yavaş aşılayan çirkin, yaşlı ama zeki bir kadındı" der (Masson 1985, 268). Freud, daha önce kendisinin yıkandığı kırmızımsı suda kendini yıkayan

12. Shakespeare'in kaynaklarından birinde Geruth (Gertrude), kocasının kardeşi Fengon (Claudius) ile ölümünden önce kocasına ihanet eder, böylece "bir cinayete sebep olduğu, dolayısıyla kontrolsüz şekilde zina yaşadığı" şüphesini uyandırır (Belleforest 1992, 136). Oyuncu Kraliçe'nin dizelerindeki fantezi içeriğinin açık bir şekilde ifadesi için bkz. Janet Adelman'ın *Suffocating Mothers* (1992, 25-26).

ve onu çalmaya ikna eden bu kadın hakkında şunu ileri sürer: "Cinsel konularda öğretmenimdi ve sakar olduğum ve elimden bir şey gelmediği için şikâyetçiydi." Freud'un bu kişi hakkında hatırladıkları açıkça karışıktır. Onu aşağılama ve iktidarsızlık duygularıyla ilişkilendirmesine rağmen, aynı zamanda benlik saygısını artırdığı için de ona itibar vermektedir. Onun kendisine "yaşamak ve yaşamaya devam etmek için araçlar" sağladığını itiraf eder, öyle ki şimdi bile "eski sevginin tekrar doğmakta olduğunu"(268) hissedebilmektedir.

Freud, annesi Amalia'ya bu kadın hakkında sorduğunda, annesi onun üzerindeki dini etkisi ile ilgili anılarını doğrulamış, ancak özellikle bir konuda onu düzeltmiştir. Freud, dadısı tarafından çalmaya teşvik edildiğini sanırken, aslında dadısı ondan "parlak yeni madeni paralarını ve onluk banknotunu" almıştır. Bu keşfedildiğinde, Freud'un üvey kardeşi Phillipp polisi alıp getirmiş ve dadısı on ay hapse mahkûm edilmiştir. Freud'un hafızasındaki bozulma bir rüya yorumlamasına dayanır. "Çünkü rüya resmi, bir doktorun annesinden para almamla ilgili bir anıydı –ki bu yanlıştı. Doğru yorum şudur: ben = o [dadı] ve doktorun annesi ise anneme denk düşmektedir" (275). Orta yaşta, rüyalarında Freud ve dadısı tek kişidir.

Görünüşe göre Freud'un dadısı ona birkaç bakımdan kötü davranmıştır: Cinsel olarak baştan çıkararak, cinsel ve diğer türlü yeteneklerinden şüpheye düşürerek, ondan para alarak ve sonunda onu terk ederek. Yine de Freud rüyalarında onunla özdeşleşme noktasına götürecek denli "eski bir sevgiyi" bastıramamaktadır. Dadısının ani, açıklanamayan terk edişinde çocukken ne hissedebilirdi?[13]

Freud kendisine de benzer bir soru sorar: "Eğer yaşlı kadın hayatımdan bu kadar ani şekilde kaybolduysa, bunun benim

13. Freud'un erken annelik üzerine yazdığı bir dizi makalesinde, Harry Hardin (1987, 1988a, b) bir çocuğun vekil (taşıyıcı) bir anneyi kaybetmesinin biyolojik bir annenin kaybı kadar travmatik olduğunu savunuyor. Dadıya sahip olmasının bir sonucu olarak Freud'un gerçek annesinden biraz yabancılaşma yaşadığına, ancak bu duyguları kabul edemediğine inanıyor.

üzerimdeki izlenimini göstermek mümkün olmalı. Peki, o zaman [izlenim] nerede?" Cevap olarak hatırladığı sahne, kendi durumu ile Hamlet'in durumu arasında daha fazla paralelliği ima eden bir dizi mülahazayı gündeme getirmektedir.

"Annemi", diye anlatıyor Freud, "bulabilecek hiçbir yer yoktu; çaresizlik içinde ağlıyordum. Kardeşim Phillipp (benden yirmi yaş büyük) benim için bir gardırop [*Kasten*] açtı ve annemi bunun içinde de bulamadığım zaman, ince ve güzel olan annem kapıdan içeri girene kadar daha da ağladım." Bu bulmaca gibi hafıza parçasının anlamı artık açık görünüyor. "Annemi özlediğimde", diye açıklıyor Freud, "tıpkı yaşlı kadının kısa bir süre önce yaptığı gibi benim için ortadan kaybolduğundan korkmuştum." Annesinin tıpkı dadısı gibi "hapiste/kutulanmış/boxed up [*eingekastelt*]" olduğunu sanan Freud kardeşinden yardım ister. "Özellikle ona yönelmiş olmam", diye yorumlar Freud, "dadının ortadan kaybolmasındaki payının farkında olduğumu kanıtlıyor" (272).

1924'te eklenen bir dipnotta, Freud bu olaylarla ilişkili daha ileri bir çağrışım sunmaktadır. Şimdi "Gardırop veya dolap annesinin iç kısımlarının bir sembolü olduğunu" ifşa etmedir, bu yüzden dolabın açılması konusunda ısrar etmiştir. "Bu kardeşin kayıp dadıyı "hapiste/kutulanmış/boxed up" tutmuş olmasına dair sağlam temele dayanan şüphenin yanı sıra, ona karşı başka bir şüphe de söz konusuydu –yani bir şekilde yeni doğan bebeği annesinin içine sokmuştu/tanıştırmıştı." Freud'un zeki kardeşi, dadısını ondan ayırmış ve çarpıcı konuşma tarzıyla çocuğun kafasını karıştırmıştır ve burada daha kötü bir özellik kazanmaktadır. Çocuğun hayal gücüne göre Phillipp, annesiyle gayrimeşru bir irtibat yoluyla "babasının yerini almış" ve böylece *Hamlet* ile analojideki Claudius'un pozisyonuna geçmişti. Üstelik Oedipus, Laius ve Jocasta arasındaki ilişkilerde tarif edildiği gibi cinsel bir üçlü yerine, daha namevcut (veya etkisiz) bir baba, zina eden bir çift ve hem kafası karışık hem de mağdur bir oğuldan oluşan bir dörtlü söz konusudur.

Öyle görünüyor ki ödipal modeli formülasyonundan önceki günler ve haftalarda Freud, sadece babasıyla çocukluk rekabetini ve annesine olan arzusunu değil, daha ziyade, gelişen bir aile dinamiği içinde yerinden edilme veya ihanete uğrama duygularını araştırıyordu ki bu dinamik de işten çıkarılmış bir dadı ve eğer bir başka ilişki içinde değilse dikkatini başka bir şeye, en azından hamilelik ve eve kapanmış olmanın gerçek taleplerine vermiş olan bir anneyi içeriyordu. Bu güç alanında, kudretli figürler, klasik yasaklayıcı baba ve ödipal teorinin şehvet düşkünü oğlu yerine baştan çıkarıcı dadı, kurnaz kardeş ve gizemli anne gibi görünüyor.

Tıpkı baba Hamlet'in ölümünün Hamlet'in zihninde annesinin cinselliğinin sınırları hakkında sorulara yol açması gibi, Jacob Freud'un ölümü de, oğlunun Amalia Freud'un arzusu sorununu keşfetmesi için bir alan açmış gibi görünüyor. Aslında annesi de Freud'un fantezisindeki gibi babasına ihanet mi etmişti? Eğer öyleyse, Freud ona yönelik kendi aşkına nasıl güvenebilirdi? Bunlar, Hamlet'in de başının etini yiyen sorulardı, o da annesinin amcasının suçu konusunda olduğu kadar annesinin kötü ve ahlaksızca hareketlerine de dair duygularını dile getirmekteydi. Yine de Freud, Shakespeare'in oyununu yorumlamasında, Hamlet'in öfke ve umutsuzluğunun daha dolambaçlı bir açıklamasını tercih ederek bu konuları örtbas etmektedir.

Hamlet'e işkence eden ve sonunda onu (Polonius'u öldürürken) harekete geçiren görüntü, Claudius ve Gertrude'nin sevişme görüntüsüdür. Aynı zamanda, oyunun çoğunu, annesine yönelik öfkesini değil babasına yönelik fantezileşmiş öldürme arzusunu bastırarak (ya da yer değiştirerek) harcıyor; bu da Freud'un uzun yaşamında asla kişisel olarak kabul etmediği ve teoride tartışmadan titizlikle kaçındığı bir duygudur. Freud'un ödipal yapısı böyle bir vefasız (evlada yakışmaz) tepkiyi etkili şekilde ortadan kaldırır. Yine de yaşamının ilk koşulları, oğlan çocuğu olarak Freud'un, anne bakımından yoksun kalmasında

düpedüz öfke olmasa da neden kızgınlık hissettiğinin birden fazla gerekçesi olduğunu gösteriyor.

Bir buçuk ve dört yaşları arasında Freud bir dizi potansiyel olarak travmatik kayıplara maruz kalmış, bunlardan çoğunu Fliess'e yazdığı mektuplarda (kısaltılmış biçimde) ifade etmişti. İlk büyük şok kardeşi Julius'un doğumu ve hemen ardından ölümü olmuştu; Freud onun doğumunu "olumsuz dilekler ve gerçek çocukluk kıskançlığıyla" selamlamış ve ölümü de "içinde [kendini] kınamaların mikroplarını bırakmıştı" (Masson 1985,268). Freud'un değinmediği ve Julius'un ölümüne yönelik tepkilerini karmaşıklaştıran bir durum, annesinin yine Julius adlı kardeşinin bir önceki ay öldüğü gerçeğidir.[14] Amalia'nın ikinci oğluna ölen erkek kardeşinin adını vermesi bir kız kardeşin derin sevgisinin ölçüsünü ifade etmektedir. Amalia'nın kederinin doğası veya kapsamı hakkında hiçbir bulgumuz olmamasına rağmen, ikinci yasının birincisiyle birleştirilmesi muhtemeldir. Bu koşullar altında, Freud onun ulaşılamaz durumunu veya terk edişini pekâlâ hissetmiş olabilir.

Üstelik Julius'un 1858 ilkbaharında ölümü sırasında, Freud'un annesi zaten o yılın aralık ayında doğan üçüncü çocuğu Anna'ya hamileydi. Ertesi ay, Freud'un dadısı çalarken yakalanmış ve işten atılmıştı. Daha sonra, Ağustos 1859'da Freud'un ailesi, Jacob

14. Samuel Slipp bu bilgiyi vermektedir. Amalia Freud'un mutsuzluğunun ilk doğan oğlunun ihtiyaçlarına tam olarak cevap vermesini zorlaştırdığına inanıyor. Genç yaşta evliliğinin yol açtığı birçok hayal kırıklığını sıraladıktan sonra, Slipp, aile Freiberg'den ayrıldığında, "Amalia sadece evliliğinden ötürü hayal kırıklığına uğramış ve kendini tuzağa düşmüş hissetmekle kalmamış, aynı zamanda çok büyük bir ihtimalle ölen kardeşi ve oğlu için yas tutmuş olduğu" sonucuna varıyor. (1988, 158). Joel Whitebook, oğlu Julius'un ölümünden sonra "Amalia'nın depresyona girdiğini, içe döndüğünü ve psikolojik olarak Freud için ulaşılamaz olduğunu varsaymanın iyi bir nedeni olduğunu" düşünüyor, "ve hatta ondan uzaklaşarak düzenli olarak inzivaya çekildiği Roznau'daki bir spa merkezinde zamanını geçirdiğini" söylüyor (2017, 38). Whitebook, Amalia'yı Andre Green'in "ölü annesi"nin bir örneği, yani "*canlı ve fiziksel olarak varlığını sürdüren ama bakımını yaptığı küçük çocuğun gözünde, psikolojik olarak söylenirse, ölmüş bir anne*" olarak görüyor (Whitebook tarafından alıntılanmıştır, 38; italikler ona aittir).

Freud'un işinin başarısızlığı yüzünden Freiberg'den Leipzig'e taşındı. Bir yıldan az bir süre sonra, aile bir kez daha yoldaydı, bu kez Viyana'daydılar, sonunda köklerini salacakları bir yer bulmuşlardı. Bu olayların tek başına kronolojisi bile Freud'un yaşamının ilk yıllarında yüksek derecede parçalanma olduğunu göstermektedir: Bu parçalanmalar, ölüm yoluyla, istenmeyen kardeşlerin gelişiyle, dadısının ayrılmasıyla, geniş aile sisteminin bozulmasıyla ve Freiberg yuvalarının kaybıyla ortaya çıkmıştır. Bu döneme ait anıların yeniden uyanmasının, eski sıkıntılı duygularını yenilemesi daha olasıdır.

Freud'un ilk yıllarına dair anıları, açıklanamayan ani kayıp ve ölüm yanı sıra, baba başarısızlığı (iş dünyası) ve anne cinselliği (dadının çocuk baştan çıkarması ve yetişkin sadakatsizliği dahil) gibi diğer önemli temalara da dokunmaktadır.[15] Bu sorunlar o kadar güçlüdür ve yorum açısından ihtimaller o kadar çeşitlidir ki hiçbir tek anlatının onları çerçevelemesi yeterli görünmemektedir. Bununla birlikte, Freud'un psişik yaşamının analojileri olarak sunduğu iki oyunun konularını karşılaştırırsak, *Hamlet*'teki olaylar daha benzer gibi görünüyor. Yine de Freud, sadece kendi deneyimini anlamanın bir yolu olarak değil, insanlık deneyimini de anlamak için *Oedipus Rex*'i seçmişti. Bu önemli karar hangi amaca hizmet edebilirdi?

Freud'un oto-analizini yas tutma süreci ışığında incelersek, ödipal kimliğini yeni bir şekilde anlamayı başarabiliriz. Freud'un babasına karşı son derece karışık duygulara sahip olması, sadece cenazesinin ayrıntılarını ele almasından değil, kendini kınama ve beraberindeki ölüm isteklerinden de aşikârdır. Çocukluğunda

15. Freud'un babasının mizaç olarak yumuşak başlı olduğu ve otoriter olmadığı ve onun dostane doğasının karısınınkinin aksine olduğuna dair genel bir mutabakatvar. Robert Holt (1992) ve Estelle Roith (1986), teori yapısını etkilediği için Freud'un ailesindeki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin tersine çevrilmesini araştırıyorlar. William McGrath (1987), Jacob Freud'un anti-Semitik hakarete karşı direniş eksikliğinin oğlu için erkeksi bir model sağlayamayacağı anlamına geldiğine inanırken, Samuel Slipp (1988) Jacob'un iş başarısızlığını muhtemelen Amalia Freud'un bir koca olarak ona dair hayal kırıklığına katkıda bulunduğunu düşünüyor.

babasına karşı özellikle cinsel rekabet duygularından mustarip olması daha az belirgindir. Daha ziyade, Freud'un ilk hatıraları, annesinin ve dadısının belirsiz ve rahatsız edici şekilde baştan çıkarıcı davranışlarıyla ilgilidir. Dahası, bu kafa karıştırıcı ortamda Freud'un kendi sevgi ve güvence ihtiyacı göz ardı edilmiş gibi görünüyor. Bu anıların duygusal tonu, Freud'un erken yaşamındaki çoklu yer değiştirmelere tepki olarak öncelikle bir endişeye dairdir. Örneğin Freud'un ailesinin Freiberg'den ayrılmasına tepkisi o kadar acı vericiydi ki, demiryolu duraklarından birindeki gaz alevlerini, dadısının cehennem ateşlerini tanımlamasıyla ilişkilendirmişti. Ömür boyu çektiği seyahat anksiyetesi açıkça bu travmanın etkilerinden kaynaklanmaktaydı.[16]

Freud'un babasının ölümünün ardından duyduğu "kökünden sökülmüş" olma hissi, çocukluğunda tanıdık aile ortamından tam anlamıyla koptuğu ve belki de benzer şekilde perişan olduğu dönemi anlatmaktadır.[17] Buna ek olarak, Freud'un bu zamana dair sözünü ettiği anılar, annesinin duygusal olarak meşgul olduğunu ya da müsait olmadığını, bu yüzden kaygı ve şaşkınlık duygularını birleştirdiğini ima etmektedir. Bu şekilde Freud'un mevcut yas durumu eski kederlere ve korkulara değinmiş olmaktadır. Yine de bu konular ödipal teorisini beslemez ki bu teori geleneksel olarak toplumsal cinsiyetli ve başka şekilde idealleştirilmiş ebeveyn figürleri bağlamında tutkuyla arzu duyan bir oğul ortaya koymaktadır.

Bu formülasyonda eksik olan, kayıp bilincidir. Freud'un daha sonra (ve burada da örtük olarak) *Oedipus Rex*'i yeniden yazdığı gibi, örneğin, hiç kimse ölmek zorunda değildir. Babanın otoritesi, oğlunun ensest arzusunu canlandırmasını engelleyecek ve

16. Bizzat Freud, gaz alevlerini görüşü ile seyahat fobisi arasında bağlantı kurar (Masson 1985, 285).

17. Freud'un kökünden sökülme için kullandığı kelime *entwurzeltes*'dir. Mark Edmundson şunları söylüyor: "Kökünden sökülmüş olmak, çıplak, korunmasız, maruz kalmaktır, fakat aynı zamanda yeni bir ilişkideki deneyim ile üstü örtülmemiş ve önü açık yeni bir pozisyon almaktır" (1990, 43). Ben Freud'un korunmasızlık ve maruz kalma hissine vurgu yapmaya eğilimliyim.

böylece ona kültüre katılım için gerekli vazgeçme alışkanlığını aşılayacaktır. Dahası, anne elde edilemezse, bunun sebebi de annenin kendisine yönelik herhangi bir tutarsız arzudan ziyade oğlunun babasının yetkisine olan arzusu olacaktır. Böyle bir senaryoda, hesaba katılacak zayıf, etkisiz veya ölmekte olan bir yaşlı adamın hesaba katılması ve kendi iradesiyle harekete geçen bir anne söz konusu değildir.[18] Bu bakış açısından Freud'un aile hayatının iç dinamiklerini ortaya çıkarmaktan daha çok gizlediği görülmektedir. Bilakis psişik hayatını temsil etmek için Ödip figürünü seçtiğinde çocukluğunun ilk dönemine ait kapıyı kapatmış olmaktadır.

NESNENİN GÖLGESİ

Ödip kompleksinin psikanalitik teorinin temel taşı olma konumu, sonraki eleştirmenlerin onun kaynaklandığı malzemeye uygunluğunu incelemesini imkânsız kılmasa da zorlaştıran bir etken olmuştur.[19] Yine de bu yapıyı Freud'un yas süreci ışığında ele alırsak, ustaca dayatılandan daha az şeffaf bir şekilde kendinden menkul gibi görülür. Freud kendini bir ödipal özne olarak yeniden yaratırken, kişisel krizlerinden kurtulmuştur. Yine de, Ödip kompleksi, erken çocukluk dönemindeki bir kayıpla ilgili soruların yerini değiştirirken, Jacob Freud'un ölümünün ardından ortaya çıkacak en kritik konuların önünü kesmektedir.

18. Kathleen Woodward akıllıca bir yorumda bulunuyor: *Düşlerin Yorumu* garip de olsa bir oğulun babası için yas kitabı olarak okunabilir. Ama aynı zamanda, ölü baba figürünün kitaba soyut olarak egemen olduğu kadar, hastalıklı ve yaşlı babanın figürünün de bu kitaba musallat olduğu konusunda ısrar etmek istiyorum. Babayı iğdiş eden ölüm değil, yaşlanmadır. ... Hastalıklı baba, kelimenin tam anlamıyla acı verici derecede zayıf haliyle mevcuttur. (1991, 33)

19. Didier Anzieu'nun Freud'un Ödip kompleksini ifade edişini ele alması, biraz abartılı olmasına rağmen, çoğu okuyucunun konuya yaklaşımının tipik bir örneğidir. Şöyle yazıyor: Ödip mitini keşfi sırasında Freud oto-analizinin başlangıcında yelken açmaya girişen –bir çırpıda öznel, nesnel ve kendini temsil eden– üç katmanlı bir süreci tamamlamaktadır. Bu, evrensel bir gerçeğin keşfidir; kendini keşfetmedir ve bununla da asıl keşfin yapıldığı sürecin kendisinin bağıntılı keşfini kastediyorum. (1986, 244).

Freud'un otoriter bir "ödipal" baba inşası, sadece aile sistemi içinde çok sayıda arzu yörüngesini keşfetmesini engellemekle kalmadı, kendi çocukluğundaki anne bakımının yeterliliği hakkındaki kaygılarını ve ikirciklilliği anlamsızlaştırırken, anneye dair erotizm ve saldırganlık konularını kavramsallaştırmasına da engel oldu. Belki de en önemlisi, sosyal ve kültürel yaşamın, dünyada olduğu gibi, bir çocuğun babasının ailenin özel alanında komuta eden varlığını tanımasıyla başladığı yanılsamasını yarattı.

Freud'un muhakemesini eleştirmekle birlikte, çoğu feminist psikanalitik teorisyen tek başına Ödip kompleksini yerinden oynatmaya çalışmamaktadır.[20] Sonuç olarak, elde ettikleri başarılar radikal politik amaçları karşısında yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte, Annenin figürünü Freud'un teorisinin gölgeli arka planından kurtarmakta yararlı olan pre-ödipal/İmgesel döneme odaklanmak, onu kültürden yoksun kılan genel yapı içindeki konumunda değişiklik yaratmaz. Şuna inanıyorum ki Ödip kompleksinin temel statüsünü sorgulamadığı sürece feminist teori bu sorun tarafından engellenmiş olacaktır.

Bununla birlikte, iddia ettiğim gibi, eğer Freud'un ödipal yapısı, derin bir yas krizinin yer değiştirmesine ve önünün kesilmesine hizmet ediyorsa, o zaman oto-analizinde diğer teorik olasılıkları ve dolayısıyla psikanalitik teorinin doğuşu için alternatif senaryoları düşünmekte özgür olabiliriz. Örneğin, Freud Ödip yerine yas tutmayı (yani kaybın dinamiklerini) teorileştirmeyi seçseydi, psikanalizin nasıl gelişebileceğine dair spekülasyon yapabiliriz.[21] Bizzat Freud "Yas ve Melankoli" (1917a) adlı ma-

20. Ödip kompleksini birincil etkisini söndürecek şekilde yeniden formüle etmenin onu ortadan kaldırmak için bir çaba oluşturduğu, ancak çalışmaları bu şekilde yorumlanabileceklerin bu iddiayı yapmayacağı söylenebilir. Örneğin Shoshana Felman, Ödip kompleksini "Ödip'in Ötesinde" (1987, 99-159) adlı makalesinde, Freud'un kavramından ne kadarının kaldığının merak edebileceği şekilde yeniden yazıyor. Aynı zamanda Freud'un terminolojisini değiştirmeyi de önermiyor.

21. Bunun doğruluğuna kanıt olarak Melanie Klein'ın (1935) depresif pozisyon kavramının bu tür bir dönüşüm sağladığını söyleyebiliriz. Yine de kendisi bu iddiada bulunmaz ve Ödip kompleksine olan bağlılığı, her ne kadar kendi düşünce sisteminde yeniden işlenmiş olsa da, Freud'dan tamamen kopma yolunda

kalesinde bu doğrultular boyunca ipuçları sunuyor, burada Fliess ile daha önceki iletişimlerinin konularını ele alıyor.

"Yas ve Melankoli"de Freud, tabiri caizse, yas sahnesine geri döner, bu sahneyi babasının ölümünden sonra açıkça yapabileceğinden çok daha derinlemesine inceler. Bu farkındalığa işaret ediyormuşçasına Freud Hamlet'e de geri döner ve bu kez ondan bir ödipal özne olarak değil, melankolinin klasik bir kurbanı olarak bahseder. Benlik saygısı rahatsızlığı yaşayan bir melankolik gibi Hamlet de kendisini "önemsiz, egoist, ikiyüzlü, bağımsızlığı olmayan, tek amacı kendi doğasının zayıf yönlerini gizlemek olan" birisi olarak görür (1917a, 246). Gerçekten de, Freud'un tüm ilgisi "normal yas" ile zıt hale getirdiği bu sendroma sabitlenmiştir.

Normal yasta ego duygusal enerjiyi serbest bırakarak yavaş yavaş kendini kaybedilen nesneden ayırırken, Freud'a göre melankolik ego, bir özdeşleşme süreci yoluyla sevilen nesneye tutunur.[22] Bu mekanizma, "nesne seçiminin ilk aşamasından" veya oral evreden türemiştir. Freud "Ego bu nesneyi kendi içine içine almak ister ve içinde yer aldığı libidinal gelişimin oral veya yamyamlık aşamasına uygun olarak, onu yiyip bitirerek böyle yapmak ister" (249-50) diye açıklıyor. Freud'un şairane şekilde belirttiği üzere "sevgi egonun içine doğru firar ederek yok olmaktan kaçmış olur" (257).

Ancak bu şekilde korunan sevgi çatışmalarla doludur. Freud, "Bir sevgi nesnesinin kaybı, sevgi ilişkilerindeki duygusal

kalmaktadır. Julia Kristeva'nın *Black Sun*'ı (1989), öznenin dile girmesinin çıkış noktası olarak kaybı vurgulayarak böyle bir kopuşa yaklaşıyor. Bununla birlikte, Kristeva bu gelişmenin gerçekleşmesi için Lacan'ın üçüncü taraf müdahalesinin gerekliliği (babanın işlevi) varsayımına bağlı kalır, bu nedenle fallusu ayrıcalıklı bir belirteç olarak akla getirir. Peter Homans (1989) psikanalizin icadını kişisel ve kültürel yas tutma işi olarak görür, ancak bu sürecin sonucunu eleştirmez.

22. Kathleen Woodward, Freud'un "normal yas" ifadesinin yetersizliği hakkında yorum yapıyor. "[Yas ve melankoli arasında] bu dolambaçsız ayrımda, tuhaf bir tür dindarlık buluyorum; bu ölüleri öldürmek ve kendimizi 'gerçeğe' ayarlamak için neredeyse etik bir uyarıdır. 'Yas ve Melankoli'de Freud bize, sakatlayıcı bir melankoli ile yas sonu arası dışında başka yer için teorik bir alan bırakmıyor" (1991, 116). Ben de bu içgörüye çok müteşekkirim.

kararsızlığın (ambivalansın) kendisini etkili hale getirmesi ve açığa çıkarması için mükemmel bir fırsattır" diye kabul eder. Özellikle melankolide, "hastalığa yol açan durumlar ölümle kaybedilme vakasının bariz etkilerinin ötesine uzanır ve karşıt sevgi, nefret duygularını içe aktarabilen veya mevcut bir duygusal kararsızlığı pekiştirebilen tüm önemsenmeme, ihmal edilme veya hayal kırıklığına uğratılma durumlarını içerir." Çünkü özne sevilen nesneyi içe almıştır; dahası, öfke veya nefret benliğe yöneltilecektir. Bu şekilde, melankolik öfke "bu ikame nesne üzerinde faaliyete geçer, onu istismar eder, aşağılar, acı çektirir ve çektirdiği acılarından sadist bir memnuniyet elde eder" (251).

Freud'un melankolik özdeşimi oral evreden miras alınmış bir psişik mekanizma olarak anlaması, sevginin ve kaybın en erken aşamalarını ve dolayısıyla anne bakımına dair aksamalar karşısında en savunmasız olduğu kendi hayatındaki dönemi düşündüğünü göstermektedir. Eğer böyleyse, Freud pekâlâ her ikisi de ölmemiş fakat geçici veya kalıcı olarak ortadan kaybolmuş ve ikirciklilik uyandırmış olan annesine ve dadısına yönelik çocukluk tepkilerinin kalıntısını tanımlamış olabilir. Freud'un dadısı onu ayartmış, utandırmış ve terk etmişken, annesi basitçe (ve belki de zorunlu olarak) dikkatini başka bir yere çevirmiştir. Freud her ne kadar anne kaybı konusunu doğrudan ele almasa da, bir tür gölge metin olarak melankoli tanımının arka planında bekleyip durmaktadır.

Dahası, güçlü bir metafor Freud'un melankoli tartışmasını 1895'te aynı konudaki düşüncelerine bağlamaktadır, bu durum da Freud'un bu konuyla babasının ölümünden önce ve dolayısıyla o kayıp için yastan önce meşgul olduğunu gösterir. Fliess'e (Ocak 1895'te damgalanmış bir zarfta yer alan) bir taslak beyanda Freud, melankolinin dinamiklerinin nörolojik bir açıklamasını sunuyor.[23] "Uyarılma miktarında çok büyük bir

23. Freud daha sonra psikolojiyi nöroloji ile harmanlama girişimini bıraktı. Freud'un nörolojik eğitiminin psikanalitik yapıları üzerindeki etkisinin tam bir tartışması için bkz. Frank Sulloway, *Freud: Biologist of the Mind* (1979).

kayıp" sonucunda, diyor, "psişik alana, bitişik miktarlardaki uyarılma üzerinde bir emme etkisi üreten, adeta, bir içe çekilme meydana gelebilir." Bu uyarımdan vazgeçmek acı verir. Sonra, "sanki bir *iç kanamada* oluyormuş gibi, uyarımda bir azalma meydana gelir", ki bu da "bir yara etkisi yaratır". Bu süreci, "adeta, bir delikten geçerek" uyarımın bittiği nevrasteni ile kıyaslayan Freud, "melankolide deliğin psişik alanda" olduğu sonucuna varıyor (Masson 1985, 103-4).

Freud'un içe alım sürecine dair emme tasviri, yara metaforunun da tekrarlandığı "Yas ve Melankoli"deki oral içe alım tanımını önceden belirtmiş oluyor. Burada, "melankolinin kompleksi açık bir yara gibi davranıyor, kendi içine katektik [duygu yatırımı ile ilgili] enerjileri çekiyor ... ve egoyu tamamen güçsüz düşürene kadar boşaltıyor" (1917a, 253). Bu değerlendirme, öncekinden daha az belirgin olsa da, aynı dinamiği resmediyor. Bu fikre açıkça bağlı olarak, Freud bunu makalesinin sonuç bölümüne doğru tekrarlıyor ve orada oldukça başarısız şekilde melankolinin nasıl sona erdiğini açıklamaya çabalıyor. Şunu ileri sürüyor: "Melankolinin nesne üzerindeki mücadelenin yerini aldığı ego içindeki çatışma, olağanüstü derecede yüksek bir antikateksis [karşı yatırım] gerektiren acı verici bir yara gibi davranmalıdır" (258). Yas tutan kişi yavaş yavaş "nesne artık yok" gerçeğini kabul ederken, melankolik kişi rahatlama sağlamak için onu bir bakıma "küçülterek, aşağılayarak ve hatta sanki öldürerek" çıkarmayı başarmalıdır (255, 257).

Freud'un bu açıklamadan duyduğu rahatsızlık, makalesini hemen sona erdirmesinde ortaya çıkıyor. Yara metaforunu akla getirdikten hemen sonra şunu itiraf ediyor: "Ama burada bir kez daha duralım demek iyi olacak. Zaten bildiğimiz gibi, aklın karmaşık sorunlarının birbirine bağımlılığı, her soruşturmayı tamamlanmadan önce –başka bir soruşturmanın sonucu yardımına gelene kadar– aniden kesmeye zorlar" (258). Bu sonuç açıklamalarının etkisi, sanki melankolinin kendisi bitmez tükenmez bir hastalıkmış gibi yara metaforunu askıda tutmaktır.

Freud'un babasının ölümünden en az bir buçuk yıl önce melankolinin dinamikleriyle ilgili yaptığı soruşturma, normal denilen yastan fazlasının söz konusu olduğunu gösteriyor. Freud (hastalarının yanı sıra) kendisi de o anda depresyondan musdarip olduğu için, teorik çalışmasının başından beri otobiyografik açıdan bilgilendirilmiş olması muhtemeldir. Bu varsayımlar Jacob Freud'un ölümünden sonra ortaya çıkan kayba dair erken anıları ve Freud'un 1917 makalesinde melankoli tanımının özellikle oral niteliğiyle birlikte ele alındığında, melankolinin psişik etkisini de sergilemek için kullandığı "açık yara" metaforunun aynı zamanda yaşamının ilk yıllarındaki kopmalar ve kayıplar hakkındaki duygularını ifade ettiği kolayca düşünülebilir.

Yara metaforu hakkında en dikkat çekici şey, elbette Freud'un kastrasyon konusunda daha sonra kullandığı diline benzemesidir; bu ise kelimenin tam anlamıyla sadece kadınlara atfettiği bir durumdur. Oğlan çocuğu, iğdiş edilme tehdidi altında annesine olan arzusunu bastırmak yönünde davranabilirken, sadece kız çocuğu fallik eksiklik farkındalığıyla bunu deneyimlemektedir. Oysa küçük kızın cinsel organlarının görülmesi oğlan çocuğunda "korkunç bir duygusal fırtına"ya yol açar ve Freud'un "Cinsiyetler Arasındaki Anatomik Ayrımın Bazı Psişik Sonuçları"nda belirttiği gibi, "sakatlanmış yaratığın dehşetini" hisseder; kız çocuğu ise "kendi narsisizminde bir yaraya" maruz kalır ve "bir yara izi gibi aşağılık duygusu edinir" (1925b, 252-53). Bunun aksine melankoli, toplumsal cinsiyet tarafından işaretlenmemiştir. Hem oğlanlar hem kızlar, erkekler ve kadınlar yaralanmaya, iç kanamaya ve psişik yara izlerine maruz kalabilir.

Freud'un kastrasyon [iğdiş edilme] kompleksi konsepti, oğlan çocuğun yaralanması tehdidini yerinden etmek ve ertelemekle birlikte, melankoliyi ruhtaki acı verici bir delik olarak temsil etmesi ise aksini ima etmektedir. Sevgi nesnelerini korumak için mücadele eden melankolik açısından iğdiş edilme zaten her zaman gerçekleşmiş bir şeydir. Eksiğin böyle bir tasavvuru –birincil kayıp olarak– Freud'un ödipal yapısının toplumsal

cinsiyet dengesizliğini sadece ortadan kaldırmakla kalmaz, ayrışma veya Sembolik evrenin kurulumlarının babanın bir işlevi olması iddiasından da kaçınmış olur.[24] Ayrıca, sadece anne-bebek birliğinin olağan halinin mutlu olduğu farz edilirse, böyle bir adım da gerekli olur.[25]

Freud ilk çocukluk yıllarına baktığında, hatırladığı şey annesiyle birlikte cennet gibi bir bağlılık durumu değil, çok sayıda acı, hayal kırıklığı ve kayıp bağlamıydı. Her ne kadar babası Jacob Freud ve çocukluğu için tuttuğu yastan itibaren psikanalizi icat etse de, kendisine daha teselli verici olasılıklar sunan bir metinden yola çıkarak teorileştirmeyi seçti. Freud, *Oedipus Rex*'in trajik malzemesinden, makul olduğu takdirde, umut dolu psişik bir yapı kurdu. Belki daha da önemlisi, birlikte yaşayabileceği bir aile tasarladı –bu, güçlü ve komuta eden bir baba, ideal olarak sevgi dolu bir anne ve canlı, inişli çıkışlı bir oğul etrafında dönen bir aileydi. Bu önemli adımı attıktan sonra nadiren geriye baktı. Sanki gözlerini kapatarak rüya görme isteğine tepkiymişçesine, Freud bakışlarını yas sahnesinden başka yöne çevirmiş, kendi kederi sorununu etkili bir şekilde ertelemiş gibi görünmektedir.

Yine de Freud'un açık bir yara olarak patolojik yas tasviri, devam eden bir teorik sorun düzleminde sahip olduğu statüsüne ilaveten, bu konunun kendi hayal gücünün üzerindeki etkisini doğrular. Freud'un Jacob Freud'un ölümünden önceki ve sonraki kendi depresyonu göz önüne alındığında, psikanalizin, oto-analizinden kaynaklandığı sürece, Ödip ile değil, yara ile başladığını söyleyebiliriz. Hatta Freud açısından psikanaliz *içinde*

24. Bu pozisyonu, egoyu "karasevdalı [melankolik] yapı" olarak değerlendirmeye çalıştığım *Spectral Mother*'da (1990) daha kapsamlı bir şekilde tartıştım.

25. Daniel Stern'e göre, çağdaş anne-bebek etkileşimi gözlemleri, anne-bebek sembiyozu dönemi diye bir şeyin olmadığını ortaya koymaktadır. Şöyle diyor: "Bebekler doğumdan itibaren kendilik duygusu yaşamaya başlar. Kendiliğinden organize olan süreçlerin farkında olacak şekilde önceden tasarlanmışlardır. Hiçbir zaman tam bir kendi/öteki farklılaşmama dönemi yaşamazlar. Bebeklik döneminin başlangıcında veya herhangi bir noktasında benlik ve ötekiler arasında bir kafa karışıklığı yoktur" (1985, 10).

(onu kurmak, içinde çalışmak) *olmanın*, yas tutmak *içinde* gibi olduğunu bile söyleyebiliriz.[26]

Freud'a göre kayıp temel bir kavram değildir. Yas tutmak, "kökünden sökülmek gibi" belki de bir bütün olarak psikanalitik teori için bir temel olarak düşünmesi açısından onun için çok acı vericiydi. Bununla birlikte bu durum feminizm açısından bakıldığında, kişinin cinsel ve kültürel kaderine tek bir fallik darbe ile karar veren Ödip yapısından daha yararlı bir başlangıç noktası sunabilir.

26. Psikanalizi, Freud'un yas tutma "yeteneğinin" bir sonucu olarak gören Peter Homans (1989), bu sürecin başarısını vurgulamaktadır. Bunun aksine, benim odaklandığım şey, Freud'un yas tutmasının engellenmiş ya da başarısız yönleridir ve bunun sonucunda ortaya çıkan "kaybın" tam etkisini kabul etmesindeki "yeteneksizliği"dir.

3
Freud, Irma ve Psikanalizin Rüyası

Başka hiçbir disiplinde olmadığı gibi, psikanaliz bir kişi tarafından yaratılmasıyla kutsanmış ve bununla yüklü olmuştur. Psikanaliz Freud olmadan psikanaliz değildir, ancak psikanaliz Freud ve öncü psikanalistlerin ötesinde gelişmeye devam etmektedir.

Harold P. Blum, "A Psychoanalytic Odyssey"

Psikanaliz, Freud'un –kelimenin her anlamıyla– hayaliydi. Kendi yaratıcı güçlerinin ve dünya çapında başarısının doğrulanmasını Büyük İskender, Cromwell veya Napolyon gibi askeri liderlerin fetihleri ile eşit olarak ele aldı. Bir fikrin bir idealiydi. Ama başlangıçta tam anlamıyla her gece düşlediği ve her gün –uykusunun, bilinçdışı zihninin bir ürünü ve bu

nedenle tam açıklamaya karşı dirençli olan– imge ve kelime oyunlarının dolambaçlı yapılarıyla kâğıda döktüğü bir şeydi. Kaçınılmaz olarak, Freud'un kendi yorumları tamamlanmamış görünmektedir, bu da ya kabul etmediği ya da kasten kaçındığı çağrışım hatları hakkında spekülasyon yapmaya yol açar; rüya ne kadar zengin olursa, daha fazla analiz için o kadar fazla fırsat sunmaktadır.

Irma'nın enjeksiyon rüyasında da durum böyledir; bu rüya Freud'un yeni yorum teorisinin merkezinde yer alan ve "örnek rüya" olarak adlandırdığı rüyadır. Freud'un, rüyanın kendini Irma'nın fiziksel şikâyetlerinden ötürü suçlama isteğini temsil ettiği konusunda ısrar etmesi, Freud'un çeşitli farklı sonuçlara varmak için kendi tefsirle alakalı yöntemlerini kullanan çağdaş okurların çoğunu tatmin edemez. Takip etmek istediğim yorum çizgisi Max Schur (1966), Erik Erikson (1954) ve Jim Swan'ın (1974) çalışmaları üzerine kuruluyor; hepsi de Freud'un vicdan sahibi doktor rolüne odaklanmayı tercih ederek gayretli bir şekilde kaçındığı, hastasıyla olan gizil özdeşimini vurgular.[1]

Freud'un, rüyanın Irma'nın durumundan kendisinin sorumlu tutulmama isteğini temsil ettiğinde ısrarlı olması, hem "erkeksi" hem de fallik kaygılar olarak ustalık ve yetkinlik konusundaki takıntısını sergilemektedir. Ancak onu Irma ile ilişkilendiren

1. Carl Jung, 3 Aralık 1912 tarihli bir mektupta, Freud'un dikkatini hastası Irma'ya benzemesine çekmişti: "Bu nevroz parçasına gelince, *Düşlerin Yorumu*'na, tedaviye ihtiyaç duyan nevrotikle özdeşleşen kendi nevrozunuzun –Irma'nın enjeksiyon rüyasının– kederli itirafıyla başlamış olmanız gerçeğine dikkatinizi çekebilir miyim? (1974, 526). Max Schur (1966) Freud'un ve Emma'nın sırasıyla Wilhelm Fliess'in elinden yapılan burun ameliyatları arasındaki paralelliğe işaret ederek Irma ve Emma Eckstein arasında bağlantı kuran ilk kişi oldu. Diğerleri, Irma'nın Freud'un ailesinin genç bir dul dostları olan Anna Hammerschlag Lictheim'ı temsil ettiğini varsayan Didier Anzieu'yu (1959) takip ederler. Irma'nın gerçek hayattaki muadili ile fazla ilgilenmeyen Erik Erikson (1954), yine de Freud'un Irma ile özdeşleşmesinin özellikle "kadınsı" yönlerine odaklanıyor. Jim Swan'ın (1974) argümanı, Freud'un Ödip kompleksini inşa etmesinde bir faktör olarak Irma ile özdeşleşmesine karşı direncine vurgu yapmasıyla, bunlardan belki de en geniş kapsamlı olanıdır. Özellikle burada sunduğum okumayı bilgilendiren Swan'ın makalesine müteşekkirim.

rüyanın yönleri, savunmasızlığı ve çaresizliği vurgular, bunlar Freud'un sürekli olarak kadınsı olarak değerlendirdiği özelliklerdir. Hem "kadınlığının" işareti hem rüyanın hayali merkezi olan Irma'nın ağzı, (fallik olmanın aksine) oral yorumlama için bir kalkış noktası sunmaktadır. Böyle örtük bir "kadınsı" okuma, sırasıyla, normatif ve kuralcı Ödip kompleksini altüst etmektedir, aynı zamanda Freud'un çalışmalarının başka bir yerinde ima ettiği ancak tam olarak teorileştirmediği, çocukluk yaşamının oral saplantıları ve travmalarıyla ilgili bir endişeyi ortaya çıkarmaktadır. Oral ihlal imgelerinde ifade bulan bu konular, Freud'un travmatik kayba dair bir meşguliyeti olduğuna işaret ediyor.

İronik olarak, Freud'un Irma rüyasında deşelemeyi planladığım örtük içerik onun hayatında tezahür etmişti. 1923'te teşhis edilen ve 1939'da Freud'un ölümüne yol açan oral kanser, rüya görüntülerini aynen gerçekleştirirken, onu Irma'nın rolünü oynamaya da zorlamıştı.[2] Bu anlamda Freud'un bedeni, tekinsiz kabı ve kanalı olarak rüyasının yükünü taşımış olur. Irma'nın ağzı Freud'un ağzıdır ve psikanaliz rüyasında gömülü travmanın mirasına sessizce tanıklık etmektedir.

2. Freud'un Irma rüyası ve daha sonraki ağız kanseri arasındaki bağlantıyı kuran tek okuyucu, rüyaların bizi altta yatan fiziksel durumlar konusunda uyarabildiğinin kanıtı olarak bu esrarengiz durumu ele alan Thomas Hersh (1995) gibi görünüyor. Freud bu olasılığın farkında olsaydı, diye iddia ediyor, bedensel acı çekmekten kurtulmuş olabilecekti. Peter Rudnytsky, Freud'un çağdaşı Georg Groddeck'in fiziksel hastalığın psişik bir bileşeni olduğuna inandığını, "somatik olanın psişikten ayrılmazlığını fark ederek 'fiziksel bir olayın' bile bilinçdışı 'duygusal ihtiyaçları' temsil edebileceği ilkesini onayladığını" belirtiyor (2002, 158). Rudnytsky şunu merak ediyor: Acaba Freud 1901'de Fliess'e yazdığı sırada kanserle olan ölümcül karşılaşmasını sezmiş olabilir miydi, çünkü o mektupta *Düşlerin Yorumu*'ndaki muhtemel hataların toplamı olarak 2467 sayısını seçmesiyle ilgili (sadece kısmen şaka yapan) analizini göz önüne almaktaydı. Freud'un yirmi dört yıllık bir çalışma daha istemesi (onu altmış yedi yaşına kadar yaşatacaktı) onu kanser tanısından ayıran zamana karşılık gelmektedir. Oto-analiz yıllarında, Freud sigara alışkanlığını sona erdirmeye çalıştı ve tekrar tekrar başarısız oldu. Bu koşullar altında, puro içmenin tehlikesini anladığı (en azından bilinçdışı olarak) ancak bunu görmezden gelmeyi seçtiği sonucuna varmak akla yatkındır. Buna Freud'un oral ihtiyacının kaynaklarını analiz edememesinin bu psişik eğilime katkıda bulunduğunu da ekleyeceğim.

Freud'un Irma rüyası 23 Temmuz 1895 gecesi meydana gelmiştir. Metin şu şekildedir:

> Büyük bir salon –çok sayıda misafir var, biz onları karşılıyoruz. Bunlar arasında Irma da vardı. Onu hemen bir kenara çekiyorum, sanki mektubunu yanıtlamak ve "çözümümü" hâlâ kabul etmediği için ona sitem etmek için. Ona dedim ki: "Eğer hâlâ sancı çekersen, bu sadece senin hatan." O şöyle yanıtladı: "Şu anda boğazımda, midemde ve karnımda hangi ağrılar olduğunu bir bilseydiniz –nefesimi kesiyorlar." Telaşlanıp ona baktım. Solgun ve şiş görünüyordu. Kendi kendime her şey bir yana organik bir bozukluğu atlamış olmam gerektiğini düşündüm. Onu pencerenin yanına götürdüm ve boğazına baktım; o ise takma dişleri olan kadınlar gibi direnme belirtileri gösterdi. Kendi kendime aslında onun için bunu yapmaya hiç gerek olmadığını düşündüm. Daha sonra ağzını uygun bir şekilde açtı ve sağda büyük beyaz bir leke buldum; başka bir yerde, burnun helezon biçimi kemiklerine benzeyen belirgin kıvrımlı yapıların üzerinde yaygın beyazımsı gri kabuklar gördüm. Hemen Dr. M'yi aradım ve o da muayeneyi tekrarladı ve onayladı. ... Dr. M. normalden oldukça farklı görünüyordu; çok solgundu, topallayarak yürüyordu ve çenesi sinekkaydı tıraşlıydı. ... Şimdi de arkadaşım Otto Irma'nın yanında duruyordu ve arkadaşım Leopold ona korsesinin üzerinden perküsyon yapıp şöyle dedi: "Solda aşağıda mat bir bölge var." Ayrıca sol omuzdaki derinin bir kısmının da iltihaplı olduğunu gösterdi. (Bunu, Irma'ın elbisesine rağmen, tıpkı onun gibi ben de fark ettim.) ... M. dedi ki: "Hiç şüphe yok ki bir enfeksiyon, ama önemli değil; dizanteri de eklenecek ve toksin ortadan kaldırılacak."... Ayrıca enfeksiyonun kökeninin de doğrudan farkındaydık. Kısa süre önce, kendini iyi hissetmediğinde, arkadaşım Otto ona bir propil, propils ... propionik asit ... trimetilamin (ve ben hemen önümde büyük harflerle formülü gördüm) enjekte etmişti. Bu tür enjeksiyonlar bu kadar düşüncesizce yapılmamalıydı. ... Ve muhtemelen şırınga temiz değildi. (1900, 107; üç nokta işaretlerinin hepsi orijinalinde var.)

Freud'un bu rüyaya yaptığı uzunca analizi, onu rüyanın Irma'nın devam eden semptomlarının sorumluluğunu reddetmek ve bunun yerine Irma'nın durumu için doktor arkadaşlarını suçlayarak intikam almak isteğini kodladığı sonucuna götürür.

Freud'a göre rüyanın anlamı kesin olarak, "Irma'nın ağrılarının devamından sorumlu olmadığım, ama Otto'nun olduğuydu. Otto, Irma'nın eksik tedavisi hakkındaki sözleriyle beni gerçekten kızdırmıştı ve rüya, suçu ona atarak intikam almamı sağlamıştı" (118).

Yine de Freud'un kendisi bu konumun aldatıcılığına dikkat çekiyor. "Bütün fikir", diye itiraf ediyor,

> ödünç aldığı çaydanlığı hasarlı bir durumda kendisine geri verdiği için komşusunun mahkemeye verdiği adamın yaptığı savunmayı hatırlatıyordu. Davalı ilk olarak, çaydanlığı hasarsız olarak geri verdiğini; ikincisi, çaydanlığın ödünç aldığında da bir deliği olduğunu; üçüncüsü, komşusundan hiç ödünç çaydanlık almamış olduğunu iddia etmiştir. (120)

Freud, her ne kadar bu anekdotu rüya mantığının irrasyonelliğinin bir örneği olarak açıkça sunsa da, aynı zamanda (yanlışlıkla) kendi yorumunun aldatma kastını da ima etmiş oluyor. Farkına varıyor ki, rüyanın içindeki bir şey doğru gelmiyor; şaka huzursuzluğunu maskeliyor.

Freud'un rüyasına yönelik çağrışımların bolluğu, intikam güdüsünü itiraf etme isteği ile birlikte, okuyucunun şüphesini gidermek için tasarlanmış gibi görünüyor. Yine de Freud'un kendi düşünce silsilesini takip edersek, daha sonraki biyografik araştırmaların ortaya çıkardığı çağrışım doğrultularına katılırken, tamamen farklı bir yoruma ulaşırız; bunlardan biri Freud'un vurgusunun hekim olarak rolünün daha sıkıntılı ve endişeli histerik hasta olarak Irma figürü ile özdeşleşme lehine yer değiştirmesidir. Bu açıdan bakıldığında, Freud'un rüyasının temize çıkma ve intikama dönük çifte bir dileğin ifadesi olması konusunda ısrar etmesi yanıltıcıdır.

Freud bize sadece merakımızı uyandırmaya yetecek kadar bilgi veriyor ve bizi daha fazla araştırmaya davet ediyor. Bu rüyayı kendi bilinçdışı zihninin çalışmalarının ana örneği olarak sunarken, aynı zamanda kendini de gelecekteki analiz için bir özne

olarak sunuyor. Çağrışımlarının özellikle Freud'un kendisinin yorumlayamadığı cinsel hatlar boyunca zenginliği ve çeşitliliği göz önüne alındığında, oto-analiz çalışmasına katılımımızı talep ediyor gibi görünmektedir –bu işbirliği veya suçortaklığı belki de onun en gizli ve kılık değiştirmiş dileğidir.

Freud rüyasını, kelime kelime ve satır satır analiz ediyor, düşüncelerini ve tepkilerini dürüstçe bildiriyor. Bu gelişigüzel tasarlanmamış yolla okuyunca, çağrışımları altta yatan bir tutarlılık veya düzenleme ortaya koymaz, böylece Freud'un kendi yorumuna yüzeysel bir güven sağlar. Bununla birlikte çağrışımlarını iki küme halinde toplarsak, biri Irma etrafında dönüyor, diğeri Irma'yı teşhis etmeye çalışan erkekler etrafında gerçekleşiyor ve başka bir anlam yapısı ortaya çıkmaya başlıyor.

Irma şu kadınları akla getiriyor: Freud'un karısı Martha, utangaçtır ve hamileliği sırasında kan pıhtılaşmasından mustariptir; takma dişleri olan bir dadı; Irma'nın iki arkadaşı, biri içine kapanıktır, diğeri muayene edilebilecek olandır, "ağzını uygun bir şekilde açıyor"; Freud'un kızı Mathilde; aşırı dozda uyuşturucudan ölen Mathilde adında bir hasta; kıyafetleri üzerinden muayene edilmesi gereken genel olarak kadın hastalar; Freud'un morfin enjekte ettiği seksen iki yaşında bir kadın; Freud'un "burun mukozasında geniş bir nekroz oluşan" başka bir hastası (Emma Eckstein) (1900, 111). Bu kadın dizisini birbirine bağlayan şey, şunları içeren bir düşünce silsilesidir: Hastalık ve bağımlılık noktasına olan ihtiyaç, cinsel ket vurulmayı ima eden tıbbi muayeneye başvurma konusundaki isteksizliklerle birleştirilmiştir.

Freud'un erkek hekimlere dair çağrışımlarına şunlar dahildir: Organik teşhis isteği; romatizmal omuzu, burun hastalığı ve kokain kullanımı; arkadaşının (Fleischl von Marxow) aşırı dozda kokain nedeniyle ölümü; yaptığı bir öneriyi reddeden üvey kardeşi; önerilerini de reddetmiş olan iki hekim, Dr. M (Josef Breuer) ve Otto (Oscar Rie); daha sonra dizanteri olan, dışkılamada zorluk çeken bir hasta; arkadaşının (Willhelm Fliess'in)

trimetilamin ve burnun helezon biçimi kemikleri hakkındaki teorileri. Freud, kendi tıbbi yeterliliği ile ilgili kaygılarını ve kendi histeri tedavisini reddedenlerden intikam alma arzusunu itiraf ederek, yorumlayıcı enerjisini bu erkek figürlerine yoğunlaştırıyor.

Freud'un çağrışım zincirini durdurması için iki nokta vardır. Bunlardan ilki Irma'nın arkadaşıyla ilgiliydi: "[Irma'nın arkadaşı] daha akıllı olabilirdi, yani [yorumuna] daha çabuk teslim olabilirdi. O zaman *ağzını uygun bir şekilde açar* ve bana Irma'dan daha çok söylemiş olurdu" (1900, 111; italikler orijinalinde). Bu pasajın dipnotunda Freud, bu düşünce hattını sürdüremediğine dikkat çekiyor. "Rüyanın bu kısmının yorumlanmasının, gizli anlamının tamamını takip etmeyi mümkün kılacak kadar ileri götürülmediğini hissettim" diyor. "Eğer üç kadın arasında karşılaştırma yapsaydım, bu beni konudan daha uzaklara götürürdü." Söz konusu üç kadın şunlardı: Irma, arkadaşı ve Freud'un karısı Martha ki onu daha önce "huzurumdayken utangaçtır" (110) ve Irma gibi "tedaviye" direnmesi muhtemeldir diye tanımlamıştı. Freud, Irma'nın arkadaşının, içine kapanık olsa da, histeri sorununun "çözümünü" kabul ederek, ağzını tamamen açarak ve sırlarını ifşa ederek kesinlikle kendisine boyun eğeceğini hissediyordu.

Birden fazla okur bu rüya görüntüsünün cinsel imalarına dikkat çekmişti ki Freud'un kendi çağrışımları da bunun altını çizmekteydi.[3] Ancak, bu onun tam da birdenbire durmayı seçtiği

3. Karl Abraham, Freud'un rüyasındaki cinsel içerik hakkında ilk yorum yapan kişi olabilir. 8 Ocak 1908 tarihli bir mektupta Freud'u şöyle sorgular: "*Düşlerin Yorumu*'ndaki paradigma rüyasının eksik yorumunun bilerek yapılmış olup olmadığını bilmek istiyorum. Bence trimetilamin, son satırlarda daha belirgin hale gelen en önemli kısma, cinsel imalara yol açıyor. Hakikaten her şey hastada frengili enfeksiyon şüphesine mi işaret ediyor?" (Falzeder ed. 2002, 19). Freud'un cevabı kaçamaklıydı: "Paradigma rüyasında frengiden bahsedilmiyor" diye iddia ediyor. "Bunun ardında cinsel megalomani gizlidir; üç kadın –Mathilde, Sophie ve Anna– kızlarımın üç vaftiz annesidir ve hepsine sahip çıkıyorum! Dulluk için tek terapi olurdu. Doğal olarak her türlü samimi şey" (21). Freud'un kasıtlı olarak kişisel utançlara yol açabilecek bir ilişki çizgisi peşinde koşmamayı seçtiğini hissedilebilir –en azından yazılı olarak. Onları mahremiyetlerinde ne kadar keşfettiği belli değil. Ancak yakın zamanda bir okuyucu şunu tespit ediyor: "Cinsel

andır. "Her rüyada en az bir nokta var", diyor. "Derinlemesine inilemeyen bir nokta –deyim yerindeyse, bir göbek noktası, rüyanın bilinmeyenle temas noktası" (1900, 111-12). Freud kendisini yorumlayıcı ikileminden kurtarmaya çalışırken, sadece kendisinin daha derinini deşelemiş oluyor. Irma ve Martha, her ikisi de Freud'un ifade ettiği göbeğin anatomik bölgesi olan karın bölgesindeki ağrılardan acı çekmekteydi. Freud'un "göbek" kelimesini kullanımı, dikkatimizi, kadın bedeninin kendi gözlerinden kaçmaya çalıştığı alana odaklamaktadır. Freud bizi bu bağlantıyı kurmaya davet ederken, aynı zamanda kendisi bunu kabul etmeyi de reddediyor. Böyle aynı anda iki zıt fikre inanma stratejisi, onun rüyayı bir bütün olarak yorumladığını anlatıyor, aynı anda inkâr edilmiş düşünce silsilesini ortaya çıkarmasına ve gizlemesine izin veriyor.

Freud'un bir çağrışım zinciri peşinde koşmasında kendisini engellediği ikinci nokta, o günlerde kadınların tıbbi muayeneye başvurma biçimleriyle ilgilidir. Irma'nın (rüyasına) sızma görüntüsüne geldiğinde Freud "elbisesine rağmen" ifadesinde kısaca duraklar ve bunu "zaten sadece bir iç değerlendirme" diye tanımlar. Ancak bu ifade, iffet standartlarının gerektirdiği şekilde kadınların kıyafetleri üstünden muayene edilmesi gerçeğini akla getiriyor. "Bundan da öte", diyor Freud, sanki söz konusu kadın giysileri tarafından tam anlamıyla engelleniyormuşçasına, "Göremedim." Bu Bu mesele üzerine gitmek, ona zihinsel bir soyunma eylemiyle ilgilenmek gibi görünüyor. "Açıkçası", diye güvence veriyor Freud, "Bu noktada daha derine nüfuz etme arzum yoktu" (1900, 113). Irma'nın şikâyeti ile ilgili kendi çağrışımını takip etmesinde olduğu gibi, daha yakından bakmak, yasak fantezileri ve arzuları ortaya çıkarıyor gibi görünüyor.

---

okuma ... kendisini derhal okuyucuya dayatmaktadır. Freud tarafından sunulan senaryo, dört erkeğin isteksiz bir genç kadının vücuduna baktığı ve araştırdığı bir senaryodur; bu senaryo, elbette cinsel tacizi, hatta bir çete tecavüzünü ima etmektedir" (Anspaugh 1995,430). Cinsel tacizin söz konusu olduğuna inanıyorum, ancak bu tecavüzden daha az spesifik bir şekilde meydana gelmektedir.

Kadın iffeti ve erkeğin rahatsız edecek şekilde müdahaleciliği meselelerini, muhtemelen ortaya çıkardıkları cinsel düşünceler nedeniyle bir kenara koyduktan sonra, Freud yine de "trimetilamin" kelimesini ele alırken cinsellik sorununa geri dönüyor. Freud, "yıllardır yazılarımın tamamına aşina olan" bir arkadaşının bir keresinde "başka şeyler yanı sıra cinsel metabolizmanın ürünlerinden birinin trimetilamin olduğuna inandığından söz ettiğinden" emin olduğunu söylüyor (1900, 116).[4] Arkadaşının (Wilhelm Fliess) düşüncesi Freud'a bu çağrışım silsilesini ilerletmek açısından yol gösteriyor. "Trimetilamin", diyor,

> sadece son derece güçlü cinsellik faktörü için değil, aynı zamanda kendimi tecrit edilmiş hissettiğimde benimle görüş birliği içinde olmasını memnuniyetle hatırladığım bir kişiyi de ima ediyordu. Elbette hayatımda bu kadar büyük rol oynayan bu arkadaşın bu düşünce silsilesinde başka yerlerde tekrar ortaya çıkması gerekiyor. Evet. Çünkü burnun ve onun ek boşluklarının etkilerinin sonuçları hakkında özel bir bilgiye sahipti; ve helezon biçimi kemikler ile kadın cinsel organları arasındaki bazı kayda değer bağlantılara bilimsel açıdan dikkat çekmişti. (Bkz. Irma'nın boğazındaki üç kıvrımlı yapı). (117)

Dolambaçlı bir yolla Freud, daha önce kaçtığı oral-vajinal bağlantı noktasına dönmüş oluyor. Fliess'i akla getirmesi sadece onu teşvik etmeye değil bu bağlantıyı meşrulaştırmaya da hizmet ediyor –sanki "Bu görüşe sahip olmakta yalnız değilim ve ilk önce bu Fliess'in fikriydi" demek gibi.

4. Frank Hartman şöyle diyor: Irma'nın enjeksiyonu için formül ... prezervatif için bir ima içerebilir. İlk lateks prezervatif 1890'da İngiltere'de ticari olarak piyasaya sürülürken, 1895'teki çoğu prezervatif hâlâ tuz içinde korunması gereken balık mesanelerinden veya denatüre [doğal özelliklerini yitirmiş] (propil ile karıştırılmış) alkol veya izopropil alkol şeklindeki koruyucu bir çözeltide nemli tutulması gereken koyun bağırsaklarından yapılmıştır ve tekrar kullanılabilirler... Propriyonik asit de bu amaca hizmet edebilir. Kullanımı 1889 yılında vulvo-vajinal moniliyaz tedavisinde başlatılmıştı. Bugün, özellikle hamilelik sırasında hâlâ kullanılmaktadır. Trimetilaminin çürüyen balık kokusu hatırlanmalıdır. (1983, 578)

Ancak bu noktaya gelmiş olarak Freud daha ileri gidemiyor. Bir sonraki "Bu tür enjeksiyonlar bu kadar düşüncesizce yapılmamalıydı. ... Ve muhtemelen şırınga temiz değildi" (1900, 107) cümlesiyle çağrışımları, cinsel kirlenme kavramından açıkça uzak durarak, uyuşturucu enjeksiyonlarının uygulanmasına dair tıbbi açıdan sorumluluk duygusu ile hareket etme konusuna odaklanıyor. Daha sonra bir memnuniyet havasıyla Freud özetle, "Şimdi rüyayı yorumlamayı tamamladım" (1900, 118) diye açıklıyor. Bizi rüyanın "göbeğini" düşünmeye yönlendiren Freud aniden durmuştur. Neden?

Geçen yüzyıl boyunca Freud'un yaşamı hakkında çok fazla bilgi ortaya çıktı. Akademisyenler, hayatındaki belirli konulara veya dönemlere dair çok sayıda kitap ve Freud ile çeşitli takipçileri arasındaki çeşitli yazışmalardan oluşan kalın ciltlere ilaveten iki anıtsal biyografiye (Jones 1953; Gay 1988) danışabilir durumdalar. Yakınlarıyla yazışmalarının yer aldığı birçok kitabı içeren daha fazla belgesel malzeme, Freud Arşivleri'ndeki raflarında bekliyor. Bu arada, elimizdeki veriler Freud'un yayımlanmış çalışmalarına çok güçlü bir alt metin sağlıyor. Artık bu zengin (ve büyüyen) biyografik araştırma gövdesine başvurmadan onu okumak imkânsızdır.

Şimdi artık Freud'un 1895-1900 dönemindeki hayatı hakkında bildiklerimiz, bu dönemin derin bir kargaşa, kriz ve geçiş zamanı olduğunu gösteriyor. Irma'nın enjeksiyonu rüyası bu krizin her yönüne değiniyor; bu yönler karısı, hastaları, yakın arkadaşı Fliess ve profesyonel tıp camiası ile ilişkisini içeriyor. Söz konusu olan, Freud'un tüm bu alanlardaki kimliğiydi; bunu da yalnızca gelecekteki teorileştirme gidişatını değil, kişisel yaşamının şeklini de belirleyen bir tarzda tasarlamıştı.

1895 Temmuz'una gelindiğinde Martha altıncı ve son çocuğu Anna'ya hamile kaldı ve o da aralık ayında doğdu. Martha 1886'da Freud ile evlenmesinden o yana neredeyse sürekli hamile kalmış ve sadece sağlığını değil, yetersiz aile gelirlerini de zorlamıştı. Açıkçası, Martha doğurgandı, ancak Freud'ların

çocuklarına neden daha uzun aralıklarla sahip olmadıkları merak edilmeden de olamaz. Cevap, Freud'un (yaşadığı dönemde, vajinada boşalma içermeyen cinsel uygulamalar da dahil olmak üzere uygulanabilir her yoldan) doğum kontrolüne karşı çıkmasından kaynaklanıyor gibi görünüyor. Freud'un "gerçek nevrozlar" teorisi, tam vajinal birleşmeden uzak bir şeyin her iki partner için psikolojik olarak zararlı olduğunu iddia etmekteydi. Erkeklerin endişeye kapılırken, kadınların da histeriye yenik düşeceğine inanıyordu. Freud, prezervatif, vajinal süngerler, servikal bariyerler, oral ve anal seks, mastürbasyon ve *coitus interruptus* [boşalmadan önce penisin geri çekilmesi] uygulamalarına eşit derecede karşı çıkmaktaydı. Bu kadar az seçenekle Martha'nın hamile kalmaya devam etmesi şaşırtıcı değildir. Sonunda, Freud doğurganlık ikilemini cinsel perhizi seçerek çözdü. Belli ki o ve Martha, Anna'nın doğumundan sonra nadiren cinsel ilişkiye girdiler.[5]

Freud'un Fliess ile olan ilişkisi de hem kişisel hem entelektüel dönüşüm geçiriyordu. Freud'un 1886 yılındaki evliliğinden birkaç ay sonra, başlamış olan ve "kongreler" adı verilen toplantılarla noktalanan sık sık karşılıklı mektuplaşmayı içeren bu muhabbet, Freud'un bir erkek arkadaşla bir daha asla başaramadığı, hatta denemediği bir derecede hızla duygusal bir yoğunluk kazanmıştı. Fliess onun sırdaşıydı; Freud'un olgunlaşmamış fikirlerini paylaştığı, şüphelerini ve belirsizliklerini itiraf ettiği ve çok sayıda fiziksel şikâyeti için tavsiyesini aldığı kişiydi. Her iki erkek de migren baş ağrısından ve sinüzitten mustaripti. Ek olarak, Freud kardiyak semptomlarından ve depresyondan endişeleniyordu. Freud kendi nevroz teorileri üzerinde çalışmakla

5. Emma Jung'un, kocası ve Profesör Freud arasındaki artan çatışmaya aracılık etmeye çalıştığı 6 Kasım 1911 tarihli bir mektubunda, Freud'un kendi evliliğine dair "uzun zamandır itfa edilmiş" şeklindeki yorumunu ima ediyor; öyle ki "artık ölmek dışında yapacak başka bir şey yoktur"(McGuire 1974, 456). Peter Gay (1988, 163), Freud'un, bilinen tüm doğum kontrol yöntemlerine dair hoşnutsuzluğunu, Martha ile cinsel aktivitesini kısıtlama kararındaki birincil faktör olarak belirtmektedir.

meşgulken, Fliess'in (yirmi sekiz günlük bir kadın ve yirmi üç günlük bir erkek döngüsüne dayanan) periyodiklik ile burun ve cinsel organların rahatsızlıkları arasındaki yakın bağlantı hakkındaki fikirleri üzerine ciddi şekilde kafa yormaktaydı. "Nazal refleks nevroz" olarak tanımlanan ikincisi, Freud'u Fliess'in eliyle nazal cerrahiye başvurmasına ve aynı zamanda hastalarına bu süreci önermesine neden olmuştu.

Bunun sonucunda ise genç bir kadın acı çekmişti. Ocak veya Şubat 1895'te, Fliess, Emma Eckstein'ı helezon biçimi kemiklerini burun boşluğundan çıkarmak için ameliyat etmişti. Ameliyatta kullandığı gazlı bezleri almamıştı, bunlar daha sonra cerahat toplayarak enfeksiyona neden olmuştu. Gazlı bezler başka bir doktor tarafından çıkarıldığında, Eckstein öyle bir güçlü kanama geçirmişti ki neredeyse kan kaybından ölecekti. Bu esnada orada bulunan Freud bayılacak denli üzülmüştü.

Bu olayın detayları Freud ve Fliess arasındaki yazışmaların tamamının yayınlanmasıyla ortaya çıktı. Bu mektupların editörü ve çevirmeni Jeffrey Moussaieff Masson (1985) daha önce de Freud'un Fliess'i yanlış uygulama suçlamasından temize çıkarma ihtiyacının bir sonucu olarak nevrozun "baştan çıkarma teorisi" denilen teorisini terk ettiğini iddia ettiği bir kitap (1984) yayımladı. Masson'a göre, bir zamanlar yetişkin nevrozların çocukluktaki cinsel travma olaylarına kadar takip edilebileceğine inanan Freud, hastaların cinsel fantezilerinin bir sonucunda kendi duygusal zorluklarına "neden olduğu" fikrini benimsemişti. Cinsel fantezi teorisi Eckstein'in kendi kanamasından sorumlu olduğuna kendisini ikna etmesine izin vermişti.

Bu akıl yürütme çizgisi oldukça dolambaçlı görünse de belli bir mantık içermektedir. Birden fazla kez tanık olduğu Eckstein'ın kanaması görüntüsü karşısında Freud'un açıkça cesareti kırılmıştı ve arkadaşını hatalı olmadığına ikna etmek için acele etmişti. Eckstein'ın sağlığı düzeldikçe, Freud onun cinsel fantezilerinin içeriğine odaklanmaya ve bunlara "histerik" olarak atıfta bulunarak tekrarlayan kanama olaylarına bağlamaya

başladı. Freud'un çocukluktaki cinsel istismarın önemi hakkında düşünmesi, bu zaman diliminde, belirgin şekilde gözden geçirilmeye tabi olmaktaydı; bu da Eckstein olayının katkıda bulunduğu bir süreçti. İki yıl sonra, 21 Eylül 1897 tarihli Fliess'e yazdığı epey bilinen bir mektupta, Freud artık baştan çıkarma teorisine inanmadığını ilan etti.

Başka bir yerde (1990) Eckstein'ın kanamasına travmatik tepkisinin Freud'un Eckstein'ın acılarından uzak durmasına neden olduğunu iddia etmiştim; bu, Fliess'i hatalı işine yönelik suçlamalarından temize çıkarma, Eckstein'ın kanamalarının histerik olarak motive olduğuna inanma ihtiyacı yanı sıra Fliess'le ittifakını da geliştiren bir tepkiydi. Bu tepki, kanayan burnu kelimenin tam anlamıyla kendisini "hasta" hissettiren Eckstein ile özdeşleşmesini etkili şekilde maskelemişti. Freud'un Fliess'in tarafında yer alarak yaptığı kaçınılmaz seçimi, daha sonra erkeksiliği ödüllendirirken kadınsılığı değersizleştirmesini vurgulayan Ödip kompleksini detaylandırma yolunu açmıştı. Freud'un, aynı yılın ocak ayında Fliess'in elinde nazal cerrahiye başvurması göz önüne alındığında, Flies'in karşısında Eckstein'ın konumu bakımından tedirgin olması için bir nedeni vardı. Freud'un, kendisi hakkında endişe duygusu yaşamadan, Eckstein'ın ölmeye yakın haline tanık olduğunu hayal etmek zordur. O anda zihninde neyin yanıp söndüğünü asla bilmesek de, etkisini biliyoruz. Bilincini geçici olarak kaybetmişti. Tahammül edemediği neydi?

Freud'un kan görünce midesinin bulanması, onu daha önce hasta bakımı değil de tıbbi araştırma alanında kariyer yapmaya motive etmişti ve şüphesiz bu mizaç bayılmasında rol oynamıştır. Bununla birlikte, kendi cerrahi pratiğindeki deneyimsizliği daha yakın alakalı görünmektedir ve Freud'un kabul edilen kırılganlığını son derece beslemektedir. Freud bir an için Eckstein'ın burnu ile kendi burnu arasında ayrım yapamasaydı, böyle bir farkındalığa hangi anlamları atfedebilirdik?

Elbette Eckstein, Fliess'in beceriksiz operasyonu sonucu ölmüş olsaydı, aynı şey kendi başına da gelebilirdi. Her iki hasta

da –nevrotik semptomları nedeniyle Eckstein, muhtemelen kalıcı sinüziti nedeniyle de Freud– Fliess'in bir beden açıklığına derinlemesine erişmesine izin vermişti. Yine de burada, Fliess'in helezon biçimi kemik ile kadın cinsel organları arasındaki bağlantı hakkındaki inancı göz önüne alındığında, bu ayrımın sürdürülmesi zordur. Freud, Fliess'in tıbbi müdahalesine Eckstein ile aynı şartlarda başvurmuştu. Kendi nevrotik semptomlarını iyileştirmeyi mi umuyordu? Fliess'e boyun eğme şeklinde "kadınsı" tutumuyla fantezi mi yapmaktaydı? Arkadaşlığının eşcinsel yönünün (zamanın bu noktasında) farkında mıydı? Eğer öyleyse, Eckstein'ın kanamasını nasıl yorumlamış olabilirdi?

Wayne Koestenbaum (1988) Freud'un erkek yaratıcılığını (rahmin, doğurma organının karşıtı olarak) anüs ile ilişkilendirdiğini ve Eckstein'ın kanamasına verdiği tepkinin aynı zamanda homofobisini de kanıtlarken anal penetrasyona dair endişesini temsil ettiğini ileri sürmüştü. Sanırım Koestenbaum, Freud'un Irma'dan disosiyasyonun (kopmasının, çözülümünün) büyük ölçüde eşcinsel kaygıyla motive olması konusunda haklıdır. Ancak burnu sadece anüsle rahmin çok kısıtlayıcı bir yorum gibi görünüyor. Irma rüyası, anüsün yanı sıra ağız, boğaz, göbek, vajina ve uterus dahil olmak üzere bedensel giriş noktalarına referanslarla doludur. Bu beden deliklerinin her birinin savunmasızlık ve potansiyel ihlal alanını temsil ettiğini iddia ediyorum. Sonuçta Irma, kirli bir enjeksiyon nedeniyle enfekte olmuştu. Freud'un rüyası şüphesiz yüzeysel olarak tarif ettiği işlevleri gerçekleştirirken, böylece onu, hastasını kötü tedavi etme suçundan muaf tutmaktadır; aynı anda kendisi ve Irma arasındaki ayrımı silerek bu başarıyı reddetmek için gizli bir düzeyde de işe koyulmaktadır.

Daha ufak bir günahı –kendini (ve isim vermeden Fliess'i) yanlış tedavi suçlamasına karşı savunma arzusunu– itiraf ederek Freud kendisi için daha sorunlu bir konuyu, Irma'ya benzemesini gizlemektedir. Freud'a göre, rüyanın anlamı şudur: "Irma'ya zarar vermedim; bu başka birinin hatasıdır." Aksine, ben rüyanın şöyle

dediğine inanıyorum: "Hem Irma hem de ben Fliess tarafından zarar gördük." Freud'un yorumunun devamı, savunucudur, hem kendisinin hem de bizim dikkatimizi rüyadaki en güçlü gösteriye –oral işgal sahnesine– yönlendirmek için tasarlanmıştır.

Eğer Irma, Freud'un kendisi ile özdeşleştiği Emma ise rüya, Freud'un kasıtlı olarak kaçındığı, "kadınsı" diyebileceğimiz, çaresiz bir pasiflik pozisyonunu işgal ettiğine dair bir yorum çizgisi sunmuş olmaktadır. Hem rüyadaki Irma figürü hem de gerçek hayattaki karşılığı Emma cinsel organlarıyla ilişkili beden deliği enfeksiyonundan mustariptir. Freud'un yorumu, cinsel bakımdan mağdur olmuş bir hasta olarak kendi rolü üzerinden endişeli bir erkek hekim rolünü vurgulamaktadır. Bu yorum çizgisi, zamanı geldiğinde, saldırgan ödipal arzu ve kadın kastrasyonu teorisini daha sonra geliştirmesini kolaylaştırmıştı. Her şeyden önce Freud, enfekte olmuş, kanamış, ölecek denli travma geçirmiş Irma/Emma'ya benzediğini kabul etmeye direnmişti.

Sonraki üç yıl boyunca Freud, hem arkadaş hem de profesyonel meslektaş olarak yavaş yavaş Fliess'ten ayrıldı ve daha sonra bu hamleyi kendi homoseksüel dürtüleri üzerinde başarılı bir zafere bağladı. Freud'un kendi babasının elinde bir çocukluk tacizi öyküsü ortaya koymasını gerektiren baştan çıkarma teorisi, çocukların ebeveynlerine karşı aktif cinsel istekleri barındırdıkları şeklinde daha az skandalvari (ve daha normatif) bir hipoteze boyun eğdi. Bu hamlelerden her biri, Freud'un fallik bir benlik-imajını geliştirmesine katkıda bulunurken, rüyası boyunca bir anlığına yanıp sönen subliminal bir mesaj olarak ilerleyen oral olarak işgal edilmiş "kadınsı" özdeşimini bastırmaya yöneldi.

Korkunç bir ironi ve talihsizlikle Freud'un Irma ile olan inkâr edilen özdeşimi, daha sonraki yaşamında bir musibet olarak geri döndü. Ölümüne yol açan ağız kanserinin tanı ve tedavisini çevreleyen koşulların çoğu, Irma rüyasının belirli öğelerini hatırlatmaktadır. Sanki Freud'un yeni rüya yorumlama yöntemini başlatmak için bu rüyayı seçmiş olması, bu rüyayı haber verici rüya durumuna yükseltmişti.

1923'e gelindiğinde, ağzındaki kötü huylu tümör büyümesi ilk keşfedildiğinde, Freud, Fliess'e yazdığı mektuplarda açıkça görülen özgüven krizlerinden artık mustarip değildi. Psikanaliz kabul görmüştü, sadece Viyana'daki tıp uzmanları arasında değil bir grup varlıklı, entelektüel destekçiler arasında da kök salmıştı. Buna ek olarak Freud, Stekel, Adler, Jung tarafından yapılan bir dizi ilk ihanetler konusunda düze çıkmış ve bu sürecin görünen galibi olarak yükselmişti. Birinci Dünya Savaşı sona ermiş, bu durum ulusal sınırlar arasında seyahat etmeyi ve onun için çok değerli olan fikir alışverişini kolaylaştırırken, giderek artan sayıda genç, kendilerini özellikle Victoria ve Edward dönemlerinin cinsel kısıtlama alışkanlıklarından özgürleştirmiş gibi görünen kavramlarını benimsemişti. Freud'un uygulaması başarılı olmaktaydı; ailesi istikrarlıydı ve acil bir mali kaygısı yoktu. Profesyonel başarının ortasında, sadece 1890'ların sıkıntılı döneminde hayal kurmaya cüret etmişti; Freud, kahramanı Ödip'inden farklı olmayarak, yere serilmişti. Ensest günahı, hatta böyle yasak, fallik bir dileğin itirafı nedeniyle değil, oral bir takıntı, puro bağımlılığı nedeniyle.

Freud'un aile hekimi Felix Deutsch tarafından 1923'te keşfedilen lezyonun ömür boyu sigara alışkanlığıyla tetiklendiğinde şüphe yoktur.[6] Sigara ve ağız kanseri arasındaki bağlantı, Freud'un sigarayı bırakmaya çalıştığı 1890'larda görülmemiş olsa da, kendisi nikotin alışkanlığı ile o sırada yaşadığı kalple

6. Schur şunu hatırlatıyor: "Freud, sigara içiminin mukoza zarını tahriş edici olduğunu pekâlâ biliyordu, ancak bundan dolayı sigarayı bırakmayı asla kabul etmeyecekti; gerçi hiç de belirsiz olmayan şekilde ona bırakması da tavsiye edilmişti" (1972, 411). Gay, Freud'un ağzındaki lezyonla ilgili ilk tıbbi konsültasyonundan sonra Jones'a yaptığı açıklamadan şu sözleri aktarıyor: "Kendi teşhisim bir deri kanseri türüydü, fakat kabul edilmedi. Sigara içmek bu doku isyanının etiyolojisi olarak suçlanıyor" 1988, 419). O zamanlar Freud'un kişisel doktoru Felix Deutsch ona durumunun gerçekliğini söyleyemese de, Freud'un kendisi hastalığını ve sebebini de tahmin etmişti. Paul Stepansky, ilginç bir şekilde, Freud'un psikanalizin terapötik yönünü tanımlamak için cerrahi metaforları kullanmasının, kanseri için cerrahi prosedürlere maruz kalmasıyla neredeyse doğrudan orantılı olarak azaldığını ve belki de Freud'un oral zorluklarını psikolojik durumuyla ilişkilendirme isteksizliğini ima ettiğini belirtmektedir (1999, 134).

ilgili rahatsız edici semptomlar arasında olası bir bağlantının farkındaydı. Freud, sigarayı bırakmayı denemiş ve başarısız olmuştu. Açıkçası, bir daha asla bu alışkanlığından vazgeçmeyi düşünmedi; bu alışkanlığın düşüncesine odaklanmasına ve yazmasına yardımcı olduğuna ikna olmuştu.

Sanki 1923'teki durumunun ciddiyetini inkâr edermişçesine, Freud poliklinikte lökoplaki (prekanseröz bir değişiklik) olarak gördüğü şey üzerine bir ameliyat için uzman olmayan bir kişi tarafından yapılacak bir operasyon ayarladı. Eckstein'ın yirmi beş yıl önceki deneyimine benzer şekilde bu deneyim de travmatik oldu. Freud kanama geçirmiş ve neredeyse ölecek denli kan kaybetmişti. Freud'un ağzındaki kötü huylu tümörün büyümesinin önemini küçümsemesiyle işbirliği yapan Deutsch, bu olayı şöyle anlatıyor:

> Operasyondan hemen sonra evde olacağı düşüncesiyle beraber hastaneye gittik. Ancak öngörülenden daha fazla kan kaybetti ve acil bir durum olarak, hastanenin koğuşundaki küçük bir odada bir karyolada dinlenmek zorunda kaldı, çünkü başka bir oda yoktu ve orada trajikomik tesadüfle, diyebilirim ki, embesil bir cüce bulunuyordu. (Schur 1972, 351)

Deutsch ameliyat için hastanede kalmamış ve Freud da ailesinin herhangi bir üyesini ameliyat hakkında bilgilendirmemişti. Martha ve Anna daha sonra bir geceliğine kalmak üzere Freud için gerekli makaleleri getirmek için çağrılmış olsalar da, öğle yemeği saatinde tekrar geri gönderilmişlerdi. Sonuç olarak Freud, tekrar kanama geçirmeye başladığında cüce ile yalnız kalmıştı. Martha ve Anna geri döndüklerinde, Ernest Jones'un (1957) anlattığı üzere,

> aşırı kanama atağı geçirdiğini ve yardım çağırma çanını çaldığını ve çanın da bozuk olduğunu öğrendiler; kendisi ne konuşabiliyor ne de bir başkasını çağırabiliyordu. Ancak arkadaş canlısı cüce yardım için hemen koşup yardım çağırmış ve bazı zorluklardan sonra kanama durdurulmuştu; muhtemelen onun bu hareketi Freud'un hayatını

kurtarmıştı. Anna daha sonra tekrar geri dönmeyi reddetmiş ve gece boyunca babasının yanında oturmuştu. Kan kaybından zayıf düşmüştü, ilaçlardan ötürü yarı uyuşturulmuştu ve büyük acı çekiyordu (90).

Freud, kötü huylu tümörünün gerektirdiği radikal oral cerrahiye başvurmadan önce bir başka korkutucu olayda da kanama geçirmişti. Bir kez daha ağızdan kanamaya başladığında Anna ile birlikte Roma'ya seyahat ediyorlardı. Jones'un anlattığı üzere, "Trendeki korkunç olay... kahvaltı sırasında gerçekleşti. Aniden Freud'un ağzından kan fışkırdı; belli ki sert bir kabuk bir doku parçasını zedelemişti. Her ikisi de bunun öneminden şüphe duymamıştı" (1957, 93-94).

Freud hastalığının gerçek niteliğinden şüphelenmiş olsa da, tıbbi danışmanlarının hiçbiri böyle bir şeyi onaylamamıştı. Deutsch, bu durumu Freud'un yaz sonunda Roma'dan dönmesine kadar patoloji raporunun haberlerini vermemenin nezaket gereği olduğunu düşünüyordu. Bu arada Deutsch, Freud'un ikinci ameliyatı için düzenlemeler yaptı. Sonunda, 4 Ekim 1923'te Freud, ağzından parçaların kesip alındığı bu ameliyatı geçirdi; Deutsch'un yerini alarak Freud'un kişisel doktoru olan Max Schur bu ameliyatı şöyle anlatmıştı: "Sağ üstçene kemiğinin büyük bir kısmı, altçene kemiğinin önemli bir kısmı, sağ yumuşak damak ve bukal (yanak) ve lingual (dil) ve mukoza zarlarının alınması" (1972, 362). Böyle kapsamlı bir ameliyat, Freud'un hayatının geri kalanında takacağı, ağız ve burun boşluklarını ayırmak için bir protez yapılmasını gerektiriyordu. "Sonuç", Schur'a göre "sonsuz bir işkence hayatıydı" (364). Schur şöyle devam ediyor:

> Yemek yemek, sigara içmek, konuşmak ancak büyük bir çaba ve acıyla gerçekleştirilebiliyordu. Protez, ağız ve burun boşlukları arasında uygun örtme ve ayrılma bakımından doğru olsa da, yaralara, altçene eklemi üzerinde baskıya ve genellikle dayanılmaz ağrıya neden olmaktaydı. Protezlerin bir kısmı çıkarıldığındaysa, konuşmak, yemek yemek ve sigara içmek çok daha zor hale gelmekteydi ... protez sade-

ce temizlik amaçlı çıkarılabilirdi –daralmayı önlemek için çıkarılması ve tekrar yerine konulması karmaşık bir teknik gerektirmekteydi. (364)

Irma gibi Freud da ağız rahatsızlığından mustaripti. Eckstein gibi o da baştan savma bir operasyon sonucu bolca kanama geçirmekteydi. İkinci ameliyatı bir protez ihtiyacını gerektirdi ki bu da ağzını açmayı zorlaştırmaktaydı, yine de şüpheli doku değişikliklerinin tespit edilmesi için tekrarlanan oral muayeneye tabi tutuluyordu. Sonraki on altı yıl boyunca Freud otuzdan fazla operasyon geçirdi; bunlar, Schur'un "Freud'un sigara alışkanlığıyla azdırılmış gibi görünen sonsuz bir lökoplaki, yaygınlaşma, prekanseröz lezyonlar döngüsü" diye tanımlandıkları şeyleri tedavi etmeye yönelikti (1972, 364). Sanki Freud'un rüyası, ölünceye kadar Irma rolünü oynamaya mahkûm olduğu bir kâbusa dönmüştü.

Freud, açıkça seksten vazgeçmeyi başarabilirdi, ancak sigarayı bırakamazdı –bu, bir kadının meme ucunu veya bir erkeğin penisini emmek gibi yapılan diğer erotik zevklere benzetmelere dair oral bir tatmin biçimiydi. Dora vaka analizinde Freud, Dora'nın babasıyla oral seks hayal ettiğini tahmin etmekteydi. Frau K'nin, (varsayılan iktidarsızlığı göz önüne alındığında) kendisine böyle bir hizmet sunmuş olmasını ve yatalak babası için ödipal arzusuna böyle bir farkındalık katması gerekenin de Dora olduğunu varsaymaktadır. Birçok okuyucu Freud'un bu değerlendirmedeki yorumuna itiraz etmiştir.[7] Neden iktidarsız bir erkeğe bakan bir kadın için seks tatmininin oral seks biçimini alacağı varsayılsın ki? Yorumcu kendisini kadın hastasının konumunda değil de hasta ebeveyninin konumunda görmedikçe?

Freud oral seks fantezisini Dora'ya atfetmesini savunurken, parmak emme ve emzirme şeklindeki "masum" analojilere işaret ediyor. "Bu çok az yaratıcı güç gerektirir" diyor ve devam ediyor,

7. Bkz. Özellikle Neil Hertz (1983), Toril Moi (1981) ve Sharon Willis (1983). Bu konuyu daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için bkz. Dora (1985) ile ilgili makalem.

> O anın cinsel nesnesini (penis) orijinal nesne (meme başı) veya bunun için işe yarayan parmak yerine koymak ve mevcut cinsel nesneyi başlangıçta sağlanan tatminin olduğu duruma yerleştirmek için çok az yaratıcı güce ihtiyaç vardır. Bu annenin ya da sütannesinin göğsünü emmenin tarih öncesi bir izlenimi olarak nitelendirilebilecek yeni bir versiyonudur –genellikle emzirilen çocuklarla temasta canlanan bir izlenimdir. Çoğu durumda, bir ineğin memesi, bir meme başı ile bir penis arasındaki bir görüntünün rolünü yerine getirmiştir. (1905, 52)

Freud, bu benzetmeyi, birkaç yıl sonra, Küçük Hans'ın analizinde, çocuğun (her ikisine de Küçük Hans'ın *widdlers* [işetenler] dediği) penis ve meme başı arasında ayrım yapma zorluğunu açıklamanın bir yolu olarak tekrarlamaktadır. Birincil bağlanması ve özdeşleşimi annesiyle olan Küçük Hans sağılan bir ineğin görünüşüne bakıp şöyle bağırır: "Hey bakın, onun işeten yerinden süt geliyor." Freud sakin bir şekilde "Bir keresinde şu görüşü öne sürdüm", diye yazmaktadır,

> bir kadında erkeğin bir organını emme fikrini bulmada çok dehşete düşmeye gerek yoktur. Bu tiksindirici dürtü, annenin göğsünü emmekten türetildiği için çok masum bir kökene sahiptir diye iddia ettim; ve bu bağlamda devam ettim, bir ineğin memesi ara görüntü olarak uygun bir rol oynar, doğasında bir *mamma* ve onun şeklinde ve konumunda bir penis bulunmaktadır. (1909, 7)

Bir penis bir meme ucu veya bir *mamma* ile karşılıklı yer değiştirilebilir olarak kabul edilebilirse, oral sekse başka ne anlamlar verebiliriz ki?

Penisin yapısökümü olarak meme ucu olmasından büyülenmişçesine, Freud bu durumu Leonardo hakkındaki tezinde daha ayrıntılı olarak ele alıyor; oral seks fantezisini annenin (fallik) meme ucu ve bebeğin yaralı ağzı ile ilişkilendiren önemli bir bağlantı dizisi kuruyor. Freud, Leonardo'nun beşikte yatarken "bir akbaba üzerime inip ağzımı kuyruğuyla açtı ve kuyruğunu birçok kez dudaklarıma vurdu" diye anlattığı bir çocukluk

anısını analiz ederek başlıyor (1910b, 82).[8] Freud hemen kuyruk (koda) kelimesini penise çevirerek "fantezideki durumun, çocuğun ağzını açan ve ağzının içine kuyruğuyla şiddetle vuran bir akbabanın *felasyo* (*oral seks*) eylemi fikrine tekabül ettiğini, penisin söz konusu kişinin ağzına sokulduğu cinsel bir eylem olduğunu" ileri sürerek, aceleyle şunu da ilave ediyor: "bu fantezi ... kadınlardaki veya (cinsel ilişkide kadınların rolünü oynayan) pasif eşcinsellerdeki bazı rüyalara ve fantezilere benziyor" (1910b, 86; italik orijinalinde).

Okurlarının böyle bir yoruma itiraz etmesini öngören Freud şunu savunuyor: "Bir erkeğin cinsel organını ağzına alıp emmeye meyilli olmak ki bu saygın toplumda iğrenç bir cinsel sapıklık olarak kabul ediliyor, yine de günümüz kadınları arasında büyük bir sıklıkta tespit edilmektedir –ve eski heykellerin de gösterdiği gibi eski zamanlarda da böyle olmuştur." Bunun yanı sıra "âşık olma durumunda, itici karakterini tamamen kaybediyor gibi görünüyor" diye de ekliyor (86). Oral seks arzusunu, "bu tür arzulu fantezileri kendiliğinden üretmekte hiç zorluk çekmeyen" kadınlara güvenle yansıtan Freud daha da ileri gidiyor. Kendinden emin şekilde oral seks arzusu, "en masum türden bir kökene dayanabilir. Sadece bir vakitler hepimizin kendimizi rahat hissettiğimiz –henüz emzirilme dönemindeyken ve annemizin (veya sütannemizin) meme ucunu ağzımıza alıp emdiğimiz– bir durumda farklı biçimde tekrarlar" (87).

Yorumlama tarzı artık tanıdık gelmektedir. Freud kendinden emin bir şekilde şu ilişkiyi kurmaktadır: "Bu deneyimin organik izlenimi, kuşkusuz, silinmez bir şekilde zihnimizde yer etmiştir; ve çocuk daha sonraki bir tarihte, işlevi meme başı işlevi gören, ancak göbeğinin altındaki şekli ve konumu penise benzeyen ineğin memesine aşina olduğunda, daha sonra onun

8. Freud, kullandığı Almanca metindeki yanlış bir çeviri nedeniyle, söz konusu kuşun bir uçurtma (*nibbio*) yerine bir akbaba (*Geier*) olduğunu düşünüyordu. Daha sonraki tartışma çizgisi (Mısır ana tanrıçasının figürü dahil) bu atıf hatasına bağlıdır. Tercümenin yanlışlığıyla değil, bundan kaynaklanan çağrışım çizgisiyle ilgileniyorum.

tiksindirici cinsel fantezi oluşturmasını sağlayacak ön aşamaya ulaşılmıştır" (87). Burada yeni bir şey yok. Ancak devamında Freud keşfedilmemiş bölgeye girmeye cüret etmektedir –bunu da, çocuğun annesel fallusu ve buna tekabül eden iğdiş edilme korkusuyla birlikte akbaba Mısır ana tanrıçası ile eşitleyerek yapmaktadır; iğdiş edilme korkusu ise otoriter bir babanın eylemliliğinden değil de duygusal/şehvetli ve kaprisli bir anneden kaynaklanmaktadır.

Akbaba kuyruğunu annenin meme ucuyla eşleştiren (bunu da oral seks fantezisi ve ineğin memesi aracılığıyla yapan) Freud, daha sonra bir annenin bu kadar belirgin bir erkeksilik işaretiyle nasıl donatılabileceğini sorar. Bu sorunun cevabı "akbaba başlı Mısır tanrıçası Mut" (93) ifadesinde yatmaktadır; bu tanrıça Mısırlılar tarafından genellikle bir fallusa sahip şekilde tasvir edilmekteydi. Kadın bedenine bir penis eklenmesi, diye devam eder, hiç şüphesiz "doğanın temel yaratıcı gücünü" temsil etmek için tasarlanmıştır (94). Yine de, kadınlar, küçük erkek çocukların kaçınılmaz olarak keşfettiği üzere, böyle değer verilen bir organa sahip değildirler, bu da onların "küçük kızların da bir penisi vardı, ancak kesildiler ve bunun yerine bir yara kaldı" sonucuna varmasına yol açar (95). Kuşkusuz bebek Leonardo'nun kendisi de annesi hakkında öyle düşünmüştü –annesi de kaybettiği bir fallusa bir zamanlar sahip olmuştu. Yine de Freud'un Leonardo'ya atfettiği hayal kırıklığı sürecinin, annesinin penis eksikliğinin keşfinden daha fazla onun annesi tarafından duygusuzca terk edilmesiyle bir ilgisi vardır. İlk olarak, Freud zavallı Caterina'nın çocuğuna epey şefkat duymuş, onu bunaltacak tarzda emzirmiş ve öpmüş olması gerektiğini hayal ediyor. Leonardo, diyor, "anne ve çocuk arasındaki erotik ilişkilerin yoğunluğunu vurguluyor" ve bunu da "annesinin (akbabanın) faaliyetini ağız bölgesinin öne çıkmasıyla" ilişkilendirerek "fantezide ikinci bir hafızanın içerildiğini tahmin etmek zor değildir. ... Annem ağzıma sayısız tutkulu öpücükler kondurdu" diyor (107). Burada, Freud'un

Leonardo'nun annesinin meme başı tarafından oral olarak tacize uğradığını hayal ettiğini söylemek pek uydurma sayılmamalı.

Freud, sadece Leonardo'nun (agresif öpme ve emzirme şeklinde) anne tarafından baştan çıkarılmaya maruz kalmadığını, daha sonra annesinin aristokrat babasına ait olan haklarından vazgeçmesiyle de terk edilmiş olduğunu tahmin ediyor. Annesinin bir kocaya sahip olmaya dair tatmin edilmemiş arzusu tarafından aşırı derecede uyarılmış olan Leonardo, daha sonra aniden terk edilmiş ve bu durum onu kalıcı bir anne cazibesi, güç ve güvenilmezlik duygusuyla baş başa bırakmıştı. Bu nedenle, yetişkinlik döneminde aynı anda "sınırsız şefkat vaadi ve bununla beraber meşum tehdit" içeren "Mona Lisa" gülümsemesine düşkünlüğü ortaya çıkmıştı (1910b, 115). Freud böyle bir tarihsel belge, tümevarımsal akıl yürütme ve fantezi matrisinden yola çıkarak Leonardo'nun eşcinsel eğiliminin bir açıklamasına varmaktadır. Erkek organını emmeyi hayal eden sadece kadınlar değildir.

Bazen bir puro bir purodan daha fazlasıdır.

Freud'un sigara içmeyi "tek büyük alışkanlık", "ilk bağımlılık" (Masson 1985, 287) olan mastürbasyonun ikamesi olarak değerlendirdiğini (Fliess'e yazdığı mektuptan) biliyoruz. Bir puroyu emme ile bir erkeğin penisini veya bir kadının meme ucunu emme arasında daha belirgin bir bağlantı kurmamış olması çok merak uyandırıcıdır. Kendi cinsel fantezilerinin bir itirafı durumuyla yüz yüze geldiğinde Freud, fallik doyum arzusunu oral bir arzunun ifadesinden daha rahat kabul ediyordu.

Freud'un kendi oral arzularını kabul etmedeki zorluğunun iki kökten kaynaklandığını iddia ediyorum: Yaşam boyu annesiyle olan ilişkisini irdelemedeki yetersizliği ve pre-ödipal dönemi teorikleştirmedeki başarısızlığı. Her ikisi de, bastırmak veya kaçmak istediği sorunlarla kendisini yüzleştirir gibi görünmektedir –bunlar, çocukken yaşadığı kendi hayal kırıklıkları ve kayıplarına dair anılarının yanı sıra bunların içerdiği çaresizlik duygularıdır.

Freud'un "Femininity" [Kadınlık] adlı makalesinde "bütün yönleriyle insan ilişkilerinin tamamının duygu karmaşasından azade olarak en mükemmeli" diye (1933, 133) aşikâr biçimde idealize edilmiş anne-oğul ilişkisi, kendisinin ilk yıllarındaki annesiyle ve dadısıyla olan ilişkisindeki sıkıntılı koşulları maskeliyor; bunu 1. ve 2. Bölümlerde şunları içerecek şekilde tanımlamıştım: Kardeşi Julius'un doğumuyla annesinin dikkatini verecekleri arasına bir rakibin dahil olması; annesinin, yakın zamanda ölen kardeşinin adını verdiği bu çocuğun hemen ölümüne yas tutması; Freud'un dadısının baştan çıkarıcı davranışı, ardından hırsızlıktan ötürü aniden işten çıkarılması; ailenin iflası ve Freiburg'dan Leipzig'e ve daha sonra Viyana'ya taşınması. Her ne kadar Freud, Fliess ile yazışmalarında ve rüya yorumlarında bu olaylara üstü kapalı değinse de, bunların çocuğun ilk sevgi nesnesiyle, annesiyle olan ilişkisi açısından psikolojik anlamlarını araştırmaz. Bunu yapmak, inanıyorum ki, Freud'un kendi engellenmiş oral dürtülerini daha yakından düşünmesine yol açacaktı, bu da Irma/Emma'ya benzerliğinin tanınmasını kolaylaştırabilirdi. Bunun yerine, erkeklerle kadınlar arasındaki anatomik farklılığı, farklı toplumsal rollerinin ve psikolojik kaderlerinin bir işareti olarak vurgulayarak, böyle bir özdeşimden kaçtı.

Toplumsal cinsiyet farkının işaretini temsil etmek üzere penisi seçerek, Freud eşzamanlı olarak kadınlığı da eksiklik olarak teorileştirdi; bu eksiklik de kendisini kadın yaralanması ve iğdiş fantezilerine uygun düşüren bir durumdu. Freud, erkek çocuk için, kadın cinsel organlarının görüntüsünün "içinde korkunç bir duygu fırtınası uyandırır ve onu şimdiye kadar güldüğü bir tehdidin gerçekliğine inanmaya zorlar." diye ileri sürüyor. Buna karşılık kastrasyon/iğdiş edilme korkusu da "ağır yaralanmış yaratığın dehşeti ya da kadına yönelik muzaffer bir aşağılama" uyandırır (1925b, 252). Bu pasajlar küçük bir çocuğun hayali tepkilerine atıfta bulunsa da, başka bir yerde Freud, iğdiş edilmiş kadını verili bir durum, kesin olgu diye ifade eder. Freud diyor

ki, bir kadın olmak yaralanmış, kanamalı, iğdiş edilmiş olmak demektir –bu, Eckstein'ın burun kanamasının görüntüsüne verdiği tepkiyi yansıtan kadınsılık hakkındaki bir teorileştirmesidir. Freud'un erkeksiliğinişareti olarak kesinlikle fallik organ üzerinde ısrarlı olması onu Irma rüyasının tehdit ettiği toplumsal cinsiyet kimliğinin çöküşünden korumuştur.

Bu reddedilmiş kimlik, sadece oral kanseri açısından değil kalıcı bir subliminal yolla teori düzeyinde de ona musallat olmak üzere geri döndü. Freud, 2. Bölüm'de belirttiğim gibi, yas dinamikleri hakkında spekülasyon yapmaya başladığında, süreci kanama süreciyle kıyaslamıştır. Melankoliyi bir uyarılma kaybı olarak tanımladı, bu da "bir bakıma, bitişik uyarım miktarları üzerinde emiş etkisi yaratan psişik alana girmeye" neden olmaktaydı. Böyle bir uyarım kaybı, Freud'un "bir yara gibi etkiye sahip" bir iç kanama biçimi olarak görüntülediği acıyı üretmektedir. (Masson 1985, 103-4). Freud, bu süreci, uyarılmanın "bir delikten akarmışçasına" boşalıp tükendiği nevrasteni [merkezi sinir sisteminin zayıflığı] ile karşılaştırmaya devam ediyor. Freud'un 1890'larda kendini nevrastenik olarak gördüğünü ve özellikle burnuna düzenli kokain çekerek rahatladığı depresyondan mustarip olduğunu biliyoruz. Melankoliyi kanayan yara olarak teorileştirdiğinde kendi psişik yaşamını mı tanımlıyordu?

Freud bu konuyla "Yas ve Melankoli" başlıklı makalesinde yeniden meşgul olduğunda, yara metaforunu yeniden canlandırdı. Bölüm 2'deki tartışmamı temel alarak Freud'un melankoli hakkındaki düşüncesinin sürekliliğini, kaybın ilkel dinamikleriyle ve yaşamın en erken evreleriyle bağlantısı açısından vurgulamak istiyorum.

"Yas ve Melankoli"de Freud, "melankoli kompleksinin açık bir yara gibi davrandığını ve kendisine katektik enerjiler çektiğini ve tamamen güçsüzleşene kadar egonun boşaltıldığını" ileri sürerek uyarılmanın emilmesi kavramına geri döner (1917a, 253). Patolojik yasta, nesneyi kendi psişesine içe alarak koruma

girişimi, hem doymak bilmez bir ağız hem de iyileşmemiş bir yara gibi davranan bir delik yaratır. Frued, bu imgeleri makalesinin sonuna doğru tekrarlayarak onlara bağlılığının altını çizer; melankolinin kayıp nesneyi içerme veya serbest bırakma konusundaki iç mücadelesinin "acı verici bir yara gibi davranması gerektiğini" vurgular (258). Melankolinin kayıp nesneden vazgeçmeyi reddetmesi, bir bağımlılığa benzer şekilde, bir girdap, kendi kendini devam ettiren bir ihtiyaç ve acı döngüsü gibi işlev görür.

Patolojik yasta, diye Freud tahmin ediyor, ego terk edilmiş nesne ile özdeşleşir. Böyle narsisistik bir özdeşleşme tipi, muhtemelen bir bebeğin annesiyle ilişkili olarak oluşturabileceği türden "nesne seçiminin ilk aşamasına" karşılık gelir. "Ego", bu aşamada diyor, "bu nesneyi içine almak ister ve içinde bulunduğu libidinal gelişimin oral veya yamyamlık aşamasına uygun olarak, bunu da, onu yiyip bitirerek yapmak ister" (1917a, 250).[9] Emzirilen bebek, annesini yemek istiyor gibi görünmektedir. Böyle bir arzunun hayal kırıklığı, Freud'un, nesne kaybının "ego kaybına dönüştüğü" (249) melankoli durumuna atfettiği ve depresyondaki karakteristik kendini aşağılamaya yol açan bir tür kendini cezalandırmaya neden olabilir.

Çok az teorileştirilmiş (ve çoğunlukla imgeye dayalı) bir seviyede Freud, şu senaryoyu ima etmektedir: Karşılıklı tatmin ve yoğunluğun ilkel bir ilişkisi aniden sona erdirilir; bunun yerine, çocuğun kaybının oral işgal ve bağımlılık metaforuna dönüştürüldüğü bir bebek melankoli formu geçer –bu, yaralı, kanayan bir ağza yönelik sürekli yenilenen ihtiyaç ve sürekli memnuniyetsizliktir. Freud'un çocukluktaki bu kadar erken bir dönemi Leonardo'ya atfetmesi, kendisinin buna yaptığı yatırımı incelikle gizlemektedir.

Bu senaryoyu, 1. Bölüm'de ileri sürdüğüm üzere, Freud'un hayatının ilk yıllarına dair anlatıya yerleştirebiliriz; bu anlatı

9. Melanie Klein (1935) "Manik-Depresif Durumların Psikogenezine Katkı" başlıklı makalesinde, bu ifadenin müstehcenliğine dayanmaktadır.

Freud'un genç annesine olan bağlılığının ve art arda doğan kardeşleri yüzünden onu kademeli olarak kaybetmesinin dramasını içermektedir, annesinin her ikisinin adı da Julius olan kendi erkek kardeşi ve ölen çocuğu için tuttuğu yastan söz etmeye de gerek yok. Freud'un pre-ödipal tarihinin tamamı kayıplar ile belirlenmiştir; bunlar annesinin özel ilgisi, dadısı, ilk geniş ailesi ve Freiburg aile evidir. Freud'un hayatının en güçlü ve adı konmamış kaybı annesine dair olanıydı; annesi (her ne kadar ilk doğan biricik oğluna kendisini adamış olsa da), ona bölünmemiş bakımını veya sevgisini sunamamıştı. Freud'un anne-oğul ilişkisini yaşam boyu idealleştirmesi, bu farkındalığı gizlemesine, inkarına ve bastırmasına yardımcı oldu. Böyle bir farkındalığın yerine, küçük oğlan çocukları, güçlü erkek otoritenin bir sonucu olarak, annelerine yönelik terbiyesiz arzularından vazgeçerken, küçük kız çocuklarının da kendi kendilerini gözden düşürücü ve tedavi edilemez bir yaradan mustarip olmasını teorileştirdi.

Freud'un kadınsılığı teorileştirmesi, Irma'nın enjeksiyon rüyasında olduğu gibi, kendi ikilemini çok güzel anlatmaktadır. Kendisinin bu bağlantıyı kurmaması şaşırtıcı değildir. Psikanalizin mucidi olarak sonuçta başkalarından yardım almadan kendisi başarılı oluyordu, aynı zamanda zamanının heteroseksüel erkekliğe dair geleneksel kuralların çoğuna bağlıydı. Yine de rüya yaşamı onu kısmen böyle bir endişeden ve kısıtlamadan kurtarmaktaydı. Rüyalarda, diyor, regresyonda* bir sorun yoktur.

"*Yas ve Melankoli*" ile aynı yıl yayımlanan "A Metapsychological Supplement to the Theory of Dreams"te [Rüyalar Teorisine Metapsikolojik Bir Ek] (1917b) Freud, *Düşlerin Yorumu*'nda ifade ettiği bir fikri ele almaktadır; o kitabında daha önce annenin memesinden yoksun kaldığında bir çocuğun uğradığı hayal kırıklığına dair içsel psişik durumlar ve dışsal gerçeklik arasında ayrım yapma yeteneğinin izlerini sürmekteydi. Freud daha sonraki metinde ise "Zihinsel yaşamımızın başlangıcında"

* Bilinçdışı gelişim evrelerinde önceki bir seviyeye gerilemek, çocuksulaşmak. (ç.n.)

diyor, "doyurucu nesneye ihtiyaç duyduğumuzda" halüsinasyon gördük. "Ancak böyle bir durumda tatmin meydana gelmedi ve bu başarısızlık çok geçmeden bizi, bu tür arzulu algıları gerçek bir tatminden ayırmanın ve gelecekte onlardan kaçınmanın yardımı ile bazı mekanizmalar yaratmaya yöneltmiş olmalı."

Rüya durumu ise bunun aksine, "halüsinatif istekli psikoz"* koşullarını, dolayısıyla "eski tatmin tarzının yeniden tesis edilmesi" koşullarını yeniden canlandırır (231). Freud, rüyalarda dünyayı kendi arzularımıza göre şekillendirebileceğimizi söyler gibi görünüyor. Hayatta çatışma ve hayal kırıklığı yaşarken, rüyalarda bu baskılardan kurtulduğumuzu hissederiz; kendi kafamıza göre takılabiliriz. Ancak Irma'nın enjeksiyon rüyası da dahil olmak üzere Freud'un bildirdiği rüyalar bu görüşü desteklemiyor. Freud'un her rüya bir istek doyumunu temsil eder şeklinde ulaştığı sonuç bir yorumlama zahmeti gerektirir ki bu da genellikle okura mantıksız gelir.

Irma'nın enjeksiyon rüyasını analiz etmesi açısından böyle bir durumu tartışmaktayım; bu analizinde Freud oral imalarla dolu malzemeye fallik bir yorum dayatmaktadır. Freud'un Irma'nın oral bakımdan tacize uğramasının muhtemel anlamlarını keşfedememesi, sırasıyla, Irma'ya olan benzerliğine dair kaygısından, onun Fliess ile olan ilişkisinin eşcinsel doğasını, ayrıca annesinin özel ilgisi konusunda hayal kırıklığı dahil, hayatının ilk yıllarındaki çoklu kayıpları daha yakından incelemesine yol açacak olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kaygının kalıntısı Freud'un cinsel farkı teorikleştirdiği tarzda tespit edilebilir. Ayrıca sigaraya ömür boyu bağımlılığında, güçten düşürücü ve sonuçta ölümcül olan ağız ve çene kanserinde de semptomatik bir form almıştı.

Freud'un puro alışkanlığını, kabul edilmemiş (ve dolayısıyla çözülmemiş) bir oral ihtiyacın temsilcisi olarak görürsek, sadece

* *Hallucinatory wishful psychosis*: Freud tüm düşlerin bilinçdışı bir isteğin (wish) doyumu işlevi gördüğünü öne sürer. Bu istekler elbette düşlerimizde şifrelenmiştir. Buradaki *halucinatory wishful psychosis*'te de, benzer şekilde bebeğin bir isteğini doyurmak için halüsinasyon gördüğünü ileri sürer. Klasik örneği de bebeğin anne memesine aç olduğu zaman bunu düşlediğidir. (ç.n.)

talihsiz Emma Eckstein ve onun rüyasında kendisini simgeleyen Irma ile özdeşleşmeye isteksizliğini değil, aynı zamanda bir çocuğun annesine çocuksu bağını kopardığı araçlar olarak Ödip kompleksinde ısrarı dahil yorumlarında fallik biçimlerini neden tercih ettiğini de anlayabiliriz Çocuğun annesi *onu* terk eden değildir. Aksine, çocuk *onu* terk eder. Yine de Freud'un Irma rüyası başka türlüsünü söylemektedir. Uyku, tüm isteklerin tatmin edildiği birincil narsisizm durumuna güvenli bir geriye gidiş sığınağı sunmak yerine, Freud'a daha karmaşık bir gidişat sunmaktaydı.

Belki de Freud'un *Düşlerin Yorumu*'ndaki muazzam çabası, rüya-yaşamının ortaya çıkardığı çeşitli kaygıları gidermekte işe yaramıştır. Her halükârda, rüyalara atfettiği çocuksu "rahim içi" duruma geri dönüşü karşılarmışçasına, ölümcül morfin enjeksiyonuyla ölmeyi nasıl tercih ettiğini biliyoruz. Freud *A Metapsychological Supplement to the Theory of Dreams*'te şu şiirsel gözlemi yapar: "Uyku, rahim içi varoluşun yeniden aktivasyonudur; huzur, sıcaklık ve uyaranı dışarıda bırakmayı olduğu haliyle karşılar; aslında, uykuda birçok kişi cenin duruşuna kavuşur" (1917b, 222). Belki de en sonunda, Freud rüyasız bir uykuyu başlatmak (ve güvenceye almak) için böyle bir başlangıçtaki bir varoluş halini yeniden canlandırma peşindeydi.

İkinci Bölüm

Geçişler

4
Ensesti İptal Etme

Aileyi düşündüğümüzde, sahip olduğumuz, böyle bir yapı hakkındaki söylem kadar doğru olacak şekilde "aile" diye tanımlanabilecek bir şey asla değildir.

Lynda E. Boose ve Betty S. Flowers, *Daughters And Fathers*

Profesyonel bir konferansta *Daughters and Fathers*'ın [Kızlar ve Babalar] editörlerinden biriyle konuşurken, önemli bir dil sürçmesi yaptım. Kitabın bir ilanını görmüş ve basılıp basılmadığını sormuştum; sorarken de kitabın başlığının *Fathers and Daughters* olduğunu sanarak öyle demiştim. Editör beni nazikçe düzelttiğinde, hatamın önemini fark ettim. Babaları kızların önüne koyarken, tam da kitabın incelemek istediği fenomene –kız çocuğunun Batılı aile yapıları ve gelenekleri içinde,

tabi kılınmasına ve geri plana atılmasına– katkıda bulunmaktaydım. Editörler ise bu ilişkinin koşullarını tersine çevirerek, sadece kız evladının aile içindeki konumunu vurgulamayı değil, ailenin ideolojik olarak yeniden üretimini sağlayan sistem ağını değiştirmek amacıyla kültürel dönüşüm sürecine yardımcı olmayı da umuyorlardı.[1] Bu, kendisi için toplanmış çok sayıda makale derlemesi ve büyük bir tasarım oranlarıyla sunulan iddialı bir projedir.

Bu kitabın tüm içeriği hakkında yorum yapmak imkânsız bir görev olacaktır, bu yüzden en bağıntılı ilgi alanlarına ve bir okur olarak benim üzerimdeki genel etkisiyle ele aldıklarıma yoğunlaşacağım. Buna da bizzat editörler tarafından davet edildiğimi hissediyorum; çünkü giriş bölümünde kitaplarının her okuyucunun kendi sosyalleşme sürecini sorgulayacağı ve "derlemenin bile ötesine geçerek ... *Daughters and Fathers*'a dahil edilmeyen veya dahil edilmiş olan çok sayıda edebi, tarihsel ve hatta otobiyografik makale üzerinde düşünecekleri" (1989, 8-9) bir derinlemesine kafa yorma sürecini gündeme getirmesi amacını taşıdığını söylüyorlar.

Daughters and Fathers'ın üç bölümünün her biri konunun bir yönünü –psikanaliz ve yapısal antropolojideki teorik mantığı, kız çocuğunun edebiyat ve biyografi tarafından örneklenen geleneksel rolü ve kadın sanatçının babadan kalma olumsuz mirasından özgürleşme mücadelesi– vurgulasa da, ben en çok bir bütün olarak derlemenin ortaya çıkardığı kız-baba ilişkileri portresinin tutarlılığından etkilendim. Bu kuşkusuz, editörlerin Anglo-Amerikan edebiyat geleneğine odaklanmasından kaynaklanmaktadır ve bu da "kapalı, hiyerarşik, baba kökenli soyadı ve ataerkil" çekirdek aile yapısı tarafından desteklenmektedir (4). Verilen bilgiler, beklendiği üzere, iyi değildir.

1. Ensestin söz konusu olduğu durumlar dışında kız-baba ilişkisine atıfta bulunurken Boose ve Flowers'ın önerdiği teorik stratejiyi benimsedim. Bu gibi durumlarda bana göre, terimlerin tersine çevrilmesi, kız evladına koşullara aykırı bir faillik atfetmektedir.

Teorik makaleler, Batı ataerkil ailesinin mükemmel (ve kötümser) bir analizini yaparken, edebi ve biyografik makaleler, hiçbiri (kurguda veya hayatta) incinmekten kaçamamış görünen kız çocuklarının uğradığı zararlara önem vermektedir. Sadece tek bir tarihsel özne, Kraliçe I. Elizabeth, tamamen olumlu bir kadın başarısı modeli sunar, yine de doğumunun ve başarısının koşulları o kadar aşikâr şekilde kuraldışıdır ki sıradan kadınların hayatlarıyla çok az ilgisi vardır veya hiç ilgisi yoktur (Leah S. Marcus). Bu derlemedeki makalelerin mükemmelliğine rağmen (veya belki de bu yüzden), ulaştığı sonuçlarından dolayı elimde olmadan cesaretim kırılmış oldu. Editörlerin de teşvik ettiği gibi ben de daha fazla düşünmeye kışkırtıldım.

Bir bütün olarak bu makaleler, kız evladın uğradığı baskının birincil belirleyicileri ve bu baskının hafifletilebileceği araçlar hakkında neler ortaya koyuyor? Bana öyle geliyor ki yazarlar defalarca Freud tarafından derinlemesine incelenen ve rasyonelleştirilen çekirdek aile dinamiklerini suçluyorlar. Yine de sorun, Ödip kompleksinin kendisinden daha fazla onun rahatsız edici sonuçlarında veya alt metinlerinde yatmaktadır: Bu da kadın takası ve baba-kız ensestidir. Bu kitaptaki makalelerin çoğu, tematik bir odak oluşturma açısından bu konulara doğrudan veya dolaylı olarak değinmektedir, bu tematik odak ise sonuç olarak psikanalizin evrenselleşme eğilimini ve bunun yanı sıra kültürel statükoyu sürdürmeye hizmet edişini sorgulamaktadır.

Kadın karakterin yetişkinliğe geçiş evresine odaklanan film ya da kitaplarının tipik Batı draması en iyi ihtimalle kasvetlidir. Lynda Boose, bu dramanın izini Freud'un kadınların iğdiş edilmesi değerlendirmesinden başlayıp Levi-Strauss'un kadın takasının kurucusu olarak ensest tabusunun ve böylece bunun sosyal düzenin temel taşı olmasının tasvirine dek sürüyor. Bununla birlikte Levi-Strauss'un aşırı iyimser değerlendirmesini, takas sisteminin özündeki, babanın kızının kendisine olan sevgisini koruma arzusu ile babanın kendisinin seçtiği bir kocayla evlenmesine izin verme arzusu arasındaki çatışmaya işaret ederek,

sorunsallaştırıyor. Örneğin *Beowulf*'ta siyasi bağlar yaratmada evliliğin işlevi üzerine kafa yoran Boose, ittifakları dengelemekten çok uzak olan takas nesnesinin bir parçalanma faili haline geldiğine, bunu da "karşılıklı bir işbirliği olarak değil de şiddetli bir arzu ve rekabet konusunu" açığa vurarak yaptığına dikkat çekiyor (29). Levi-Strauss'un kadınların takasıyla garantilenen zarif sosyal uyum açıklamasının merkezinde, Boose, baba-kız ensestinin karanlık kinayesini tespit ediyor.

Edebi ve sosyolojik bulgular, enseste dair tabunun, her ne kadar anneler ve oğullar arasındaki cinsel teması engelleyebilse de, baba-kız ilişkileri alanında genellikle zayıf veya etkisiz olduğunu göstermektedir. Boose, tipik bir ödipleştirilmiş kız-baba ilişkisinin "çözülmesini müzakere etmek için etkili bir iç mekanizmaya sahip olmadığını" açıkça göstermektedir (46). Bu derlemedeki makalelerin çoğu bu görüşü desteklemektedir. Katkıda bulunanların bazıları (Evan Carton, Elizabeth Cullingford, Katherine Hill-Miller ve Dianne Sadoff) gerçek babalar ve kızları arasındaki ilişkileri örtülü şekilde ensestvari olarak analiz ederken (Bronte, Evans, Freud, Hawthorne, Thackeray ve Yeats), diğer katılımcılar (Joanne Diehl, Christine Froula, Judith Gardiner, Sandra Gilbert, Janice Haney-Pertez ve Hortense Spillers) baba-kız ensestini kadınlara (ve bazen erkeklere) ilişkin edebiyat üretiminin merkezi draması olarak tanımlamaktadır. Üçüncü ve kısmen örtüşen bir grup (Cullingford, Gardiner, Haney-Pertez ve Spillers), üretiminin söylemsel ve maddi koşullarını ortaya çıkarmak için Ödip kompleksinin ve onun kaydettiği kız-baba ilişkisinin mekanizmasında işlerlik kazanan ideolojik aygıtı ortaya çıkarmayı amaçlıyor. Bu üçüncü çabayı en ilginç ve yararlı olanı olarak görüyorum, çünkü tek başına değişim için umut veriyor gibi görünüyor. Burada bu çok yönlü analizin sadece bir yönüne odaklanacağım, bu da çekirdek aile romantizminin psikanalitik paradigmasının evrimidir; çünkü bu yön doğrudan kızlar ve babaları ile ilgili sorunun merkezine gidiyor gibi görünüyor.

Toplu olarak, bu makaleler Ödip kompleksini kadın takası ve baba-kız ensesti için bir perde olması açısından suçlamaktadır. Freud'un kültürel üretim alanı olarak ensest tabusuna odaklanmasının tek taraflı olduğunu ileri sürüyorlar. Freud dikkatini anne ve oğul arasındaki cinsel ilişkiler üzerindeki baba yasağına çevirirken, sadece orijinal histerik nevroz teorisine dayandırdığı baba-kız ensest meselesinden kasıtlı olarak kaçınmakla kalmamış, zımnen böyle bir istismarı teşvik eden bir teori de geliştirmiştir. Freud'un ensest tabusu hakkındaki anlayışı, örneğin, bir annenin baba ile kızı arasındaki cinsel ilişkileri yasaklamasına izin vermez ve kız evladının müstakbel kocasını veya sevgilisini seçiminde (oğlun annesinden vazgeçmesine karşılık olarak) babasının bir sevgi-nesnesi olmasından vazgeçme konusunda bir rasyonel de sunmaz. Sadece Levi-Strauss, ensest tabusuna anne ile birlikte kızı ve kız kardeşi dahil eder, ancak burada bile Boose'un işaret ettiği gibi, yasak sadece kısmen başarılıdır. Levi-Strauss'un sosyal ilişkiler görüşünün esas aldığı kadınların takası, gönüllü bir eyleme, babanın kızından vazgeçme isteğine kıyasla dışarıdan uygulanan yasaya daha az dayanmaktadır. Baba bu bakımdan kendi yasasına göre davranabilir ve sık sık böyle yapar. Dahası, kızının kaderini tayin etmesine izin veren bir toplumsal düzenin varlığı göz önüne alındığında, istediğinde onu alıkoymaya ve istediğinde onun bir başkasına gitmesine izin vermeye karar verebilir; öyle ki, baba-kız ensesti gerilimi varken kadın takası her zaman bu durumla bağdaşmaz. Bununla birlikte, en azından, bir kız evladın babasının evinden nihai olarak ayrılması, ensest yaşamadığına dair hiçbir garanti vermez.

Bazı katılımcılar Ödip kompleksi içinde baba-kız ensesti fenomenini açıklamaya yardımcı olabilecek bir dinamik buluyorlar. Babanın kızına olan arzusunun, ödipal oğlan çocuğun annesine yönelik hayal kırıklığına uğramış arzusuyla yer değiştirebileceğini savunuyorlar (Cullingford, Gardiner, Gilbert ve Hill-Miller). Sandra Gilbert, baştan çıkarma teorisini terk etme arifesinde Freud'un kızı Matilde'ye yönelik erotik dürtüler

hissettiği bir rüya bildirdiğini, ancak ödipal yapısını oğlunun annesine olan arzusuna dayandırdığını belirterek böyle olası bir durumun gerekçesini açıklıyor. Gilbert "neden" diye soruyor, "Freud'un rüyasındaki babalıktan kaynaklanan arzu *kız evladından* kaynaklanan *baba*'ya yönelik bir erotiklik bilincini 'perdeliyor' şeklinde farz edilsin? Baba'dan kaynaklanan arzunun ve erkek evladın Ödipal arzularının, her biri diğerinin tezahürü olarak, ayrılmaz şekilde bağlantılı olması mümkün değil mi?" (272). Gilbert, oğlan çocuğunun annesine yönelik ödipal arzusunun, erişkin erkeğin baba-kız evladı fantezilerinde vuku bulduğunu, bunun da erkeğe "anneye hem sahip olma hem de onu aşağılama" imkânı verdiğini düşünüyor (272). Ödip kompleksinin kendisi, baştan çıkarma teorisini reddederken tam da susturduğu ve kabul etmediği arzuyla kirlenmiş olabilir mi? Daha önce kız evladını aşk nesnesi olarak arzulayan babanın bir anne vekili aradığı öne sürülmüş olsa da, şimdiye kadar argümanın Ödip kompleksinin içyapısına taşındığını hiç görmedim. Bunu yapmak Freud'un teorisinin kültürel hegemonyasına meydan okumak olur ve bu nedenle kız-baba ilişkisini yeniden tanımlamayı ya da yeniden yapılandırmayı amaçlayan bir feminizm üzerindeki yakından engellemeyi kaldırır. Bu spekülatif argüman hattının bazı sonuçlarının izini sürmek istiyorum.

FREUD'UN KADIN TİCARETİ*

Freud'un ensest üzerindeki tabusunda (yani, öncelikle oğlunun annesine olan arzusunda) tam olarak ne yasaklanmıştır? Zaten ergenlik öncesi çağındaki bir erkek evladın annesine yönelik ensest fantezilerini gerçekleştirmesi ne kadar olasıdır? Elbette, böyle bir ilişki sadece annenin oğluna yönelik aktif arzusu veya baştan çıkarması bağlamında ortaya çıkabilir. Yine de Freud, çalışmalarındaki annelikten kaynaklanan baştan çıkarıcılığa dair sayısız imaya rağmen, böyle bir olasılığı kabul eden

* *traffic in* "uzmanlaşma"nın yanı sıra, (yasalara aykırı bir şekilde bir şeyin) ticaretini yapmak anlamına da geliyor. (ç.n.)

teorik bir modeli hiçbir zaman geliştirmedi. Aslında, anneden kaynaklanan arzuyu çok bilindiği üzere teorileştiremezdi ya da bunu başka bir şekilde (Virginia Woolf'a özür dileyerek) söyleyemezdi, "annesi aracılığıyla geriye dönük düşünemezdi."[2] Oğluna yönelik arzunun yokluğunda, annenin kendisi, istenmeyen ilerlemeleri caydırmak için yapılan babalıktan kaynaklı iğdiş edilme tehdidine pek ihtiyaç duymayacaktı. Sophocles'in yetişkin bir adamın eylemlerini temsil etmesi üzerine modellenen Freud'un Ödip kompleksi, kendi güvenilirliği için en büyük zorluğu oluşturan noktayı muğlaklaştırmaktadır. Bu nokta da, küçük oğlan çocuğunun göreceli çaresizliği, zayıflığı ve cinsel yetersizliğidir. Çocuğun bakış açısından, her iki ebeveyninin de güçlü ve tehdit edici görünmesi muhtemeldir. Dahası kadınların çocuk yetiştirmenin ilk yıllarındaki tarihsel hâkimiyeti göz önüne alındığında, başlangıçta ikisi arasında daha hayranlık uyandıran ise anne figürü olabilir.[3]

Freud'un kendi ailesindeki durumun böyle olduğunu gösteren kanıtlar, Freud'un Ödip'i oto-analizinin benzeşi olarak seçmesinin öznel temellerini ve bu modeli insan kültürünün evrimi hakkında düşünmesinde yaşam boyu uygulamasını yeniden değerlendirmenin bir yolunu sunmaktadır. Dahası, bu spekülatif tartışma çizgisi, genellikle hayatının ilk yıllarındaki ödipal yapılanma bakımından Freud'un kendi söylediklerini dikkate alan standart Freudcu biyografinin yeniden değerlendirilmesine de imkân tanımaktadır. Bununla birlikte, şimdi Freud'un Ödip kompleksi formülasyonunu annenin failliğinin ve arzusunun anlamlı olasılıklarının bir engellenmesi olarak değerlendirirsek, bunun hem erkekler tarafından kadınların takas edilmesini nasıl sürdürdüğünü hem de baba-kız ensestini perdelemeye nasıl hizmet ettiğini, sadece teorik terimlerde değil, Freud'un hayatı bağlamında da gözlemleyebiliriz.

Her ne kadar birçok kimse Freud'un annesini açıkça idealleştirdiğini belirtmiş olsa da, çok azı bunun teorisindeki sonuçları

2. *The Spectral Mother* (1990) adlı kitabıma bkz.
3. Bkz. Nancy Chodorow (1978) ve Dorothy Dinnerstein (1976).

hakkında yorum yapmıştır.[4] Freud'un annesini tamamen sevgi dolu ve ihtiyaçlarına adanmış birisi olarak göstermesine de ciddi bir şekilde itiraz etmemişlerdir. 1. ve 2. Bölümlerde tartıştığım üzere, sahip olduğumuz küçük biyografik kanıtlar bile daha acı verici bir yapıya işaret ediyor. Freud'un kendi ailesinin üyeleri Amalia Freud'u sinir krizleri yaşayan, enerjik ama otoriter bir kadın olarak tanımlamaktaydı. Torunlarından birinin gözünde düpedüz "tiran ve bencil biriydi".[5] Kuşkusuz, Amalia'nın "altın Sigi" olarak bahsettiği sevgili ilk oğlu Sigismund'dan yüksek beklentileri vardı. Yine de küçük Freud, gelecekteki başarılarında bu inancı potansiyel bir kaygı kaynağı olarak deneyimlemiş olabilir. Bu inanç annesinin geleceğine yönelik arzularını gerçekleştiren bir talep olarak veya hatta annesinin onayını nasıl kazanacağına yönelik örtük bir beyan olarak yer alır.[6] Julius ve Anna gibi iki kardeşin peş peşe doğması, annesinin sevgisinin şartlı ya da en azından bölünmüş olması gerçeğini görmüş olmasını sağlayabilmiştir. Freud'un, Julius'a yönelik çocuksu kıskançlığı ve Anna'dan hoşlanmaması (ona en az sevdiği kız kardeşi statüsünü vermesi) hakkındaki bildirimi, annesinin tam sevgisine ve hatta

4. Jim Swan'ın "Mater and Nannie: Freud's Two Mothers and the Discovery of the Oedipus Complex" [Anne ve Dadı: Freud'un İki Annesi ve Ödip Kompleksinin Keşfi] başlıklı makalesi (1974) bu kural bakımından bariz ve önemli bir istisnadır. Daha yakın zamanlarda, Estelle Roith (1987) Freud'un annesinin otoriter kişiliğiyle uzlaşamamasının, teorik faaliyetine, özellikle Ödip kompleksinin inşasına yansıdığını savunmuştur. Joel Whitebook (2017), kısmen *The Spectral Mother*'daki benim argümanımı takip ederek, annesini idealleştirmesinin Freud'un düşüncesi üzerindeki etkisinin de izini sürmektedir.

5. Judith Bernays Heller (1973).

6. Robert Holt, "Freud's Paternal Identification as a Source of Some Contradictions within Psychoanalysis"inde [Psikanaliz İçinde Bazı Çelişkilerin Kaynağı Olarak Freud'un Babalık Özdeşleşimi] benzer bir şey savunmaktadır (1992). Holt, Freud'un ebeveynlerinin kişiliklerinde o günün geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını tersine çevrilmiş olarak görür. Psikanalitik kurum içindeki evlat yetiştirme ve otoriterlik değerleri arasındaki çatışmaların Freud'un her iki ebeveyninin karakterindeki eğilimlerini içermiş (ve dönüştürmüş) olmasından kaynaklandığını düşünüyor. Phyllis Grosskurth (1991) ayrıca Freud'un "müsamahasız Amalie Freud'dan çok az şefkat gördüğü için empati kurma yeteneğinin donmuş olduğunu" ileri sürmektedir (201).

dikkatini kendisine vermesine hükmedememiş olmasına dair duyarlılığını göstermektedir. Babasının annesinden yirmi yaş büyük olması ve Freud'un annesinin yaşında üvey kardeşleri olması şeklindeki olağandışı durum, bu aile görüntüsünün karmaşıklığına katkıda bulunmaktaydı.

The Psychopathology of Everyday Life'ta [*Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*] (1901, 51n) Freud, kardeşlerinden birinin ortaya çıkması hakkında annesi ve üvey kardeşi olduğunu düşündüğünü itiraf ediyor –bu, Amalia'nın, herkesin dediğine göre iyi niyetli, merhametli ve fakat biraz etkisiz bir adam olan kocasına sadakati üzerine (sadece fantezi halindeyse bile) şüphe uyandırıcı bir bağlantıdır. İlginç bir şekilde, bu senaryoda sorunlu ve gayri meşru olan oğlun arzusundan ziyade annenin arzusudur; baba ise bir yasaklama temsilcisi olmaktan epey uzak halde aşağılanmış bir boynuzlu bir koca rolünü oynamaktadır. Bu dinamiklere onu cinsel olarak uyaran ve utandıran ve daha sonra ondan para çalan çocukluk dadısına dair Freud'un açıklamalarını eklediğimizde, Ödip kompleksinin tanıdık terimlerini sadece sorunlu hale getirmekle kalmayıp aynı zamanda tersine çeviren bir aile düzenlenişi ile karşılaştığımızı da görebiliriz. Burada kadınlar (anneler diye okuyun) aktif olarak baştan çıkarmakta ve ihanet etmektedirler; babalar ve oğullar ise çaresizce buna göre davranmaktadır. Ödip kompleksi, erotik dürtüleri erkek çocuğuna tehdit edici olmayan bir şekilde odaklanan ve aksi halde nispeten eylemsiz olan bir anne gerektirirken, Freud'un aile yapısı, hareket halinde, özerk ve erkek kontrolünü yıkıcı bir kadın arzusu sergilemektedir. Bu şekilde bakıldığında, Ödip kompleksi, Freud'un oto-analizinin aracısız bir ürünü olmaktan ziyade, doğum ve çocukluk yaşantılarına gizliliği oldukça ihlal edilmiş ve örtük bir tepki olarak yorumlanır. Hatta bunun, anneye ait arzunun problematiklerinden bir firarın teorik sonucunu temsil ettiğini bile söyleyebiliriz.

Freud'un kültürel bir başarı olarak tanımladığı, oğlun erotik failliğinin ve ardından baba otoritesine boyun eğişinin vurgulanması olan Ödip kompleksi değerlendirmesi, erkeksi inisiyatif

ve gücünü kutlayan kahramanca bir anlatı oluşturmaktadır. Bununla birlikte, baba-kız ilişkisi perspektifinden okuyunca, bu hikâye oldukça farklı anlamlar dizisi sunmaktadır. Lynda Boose'un yorumuyla *Oedipus at Colonus*, "babanın kızını baştan çıkarmasını, annesiyle olan kayıp birlikteliğini yeniden inşa etme girişiminde yerleşik olduğu şeklinde dramatize eder ve bu da çocukluk bağımlılığının ilkel hallerinin yetişkinlikte yeniden belirmesi ve kadınların –ve özellikle kız evlatların– tepki vermesi beklenen bir çaresizlik durumudur." Boose bu stratejiyi yetişkin erkeğin "bir bebek olarak kendi babası karşısında mustarip olduğu yenilgisini" iptal etme girişimi olarak yorumluyor (41), ama aynı zamanda bu durumu gerçek annesiyle olan ilişkisinde kaybolmuş hissettiği koşulsuz sevgi arzusunu tatmin etmenin bir aracı olarak da görebiliriz. Anneler mecbur bırakılamasa da, kızlar mecbur bırakılabilir. Batı ataerkil toplumunda yetişkin erkeklere verilen güç, sadece kadınların takası olarak bilinen fenomen için değil, baba-kız ensestinin temsil ettiği fantezileştirilmiş ihtiyaca yönelik müsamaha için de zemin hazırlamaktadır. Her iki duygusal stratejinin ana hatları Freud'un daha sonraki yaşam koşullarında ayırt edilebilir.

Daha fazla bulgular, Freud'un samimi ilişkilerinde, Levi-Strauss'un (1989) ensest tabusunun sonucu ve Gayle Rubin'in (1975) hiç sakınmadan *the traffic in women* [kadın ticareti yapmak/kadınlarda uzmanlaşmak] olarak adlandırdıkları takas ekonomisine katıldığını göstermektedir. Freud'un erkeklerle olan ilişkilerine genellikle önemli bir kadın figürünün aracılık etmiş olmasına bazı eleştirmenler de dikkat çekmiştir. Örneğin Peter Rudnytsky (1987), Freud'un arkadaşı Wilhelm Fliess ile ilişkisinde Emma Eckstein'a yapılan beceriksiz ameliyata tepki verirken böyle bir yapıyı tespit ediyor ve bu örüntünün izini "Perde Anılar"da anlatılan bir çocukluk olayına kadar sürüyor; bu olayda Freud oyun arkadaşı John (üvey ağabeyi Emanuel'in oğlu) ile birlikte John'un kız kardeşi Pauline'e saldırmış ve aşağılamıştır. Başkaları da Freud'un Eckstein'ın tedavisi ile hastası

Dora'ya karşı tutumu arasındaki kaçınılmaz bağlantıyı kurmuştur; Freud Dora'yı babası ve Herr K arasındaki örtük antlaşmaya boyun eğmeye teşvik etmişti.[7] Bu örneklerin her birinde Freud, kadın figürünü utanç verici veya aşağılayıcı nitelikte cinsel olarak yüklü bir deneyime boyun eğdirerek diğer erkeklerle bir ittifakı güçlendirmektedir.

Freud'un biyografi yazarları, Freud'un erkek takipçileriyle karmaşık dolayımlı ilişkilere dair diğer örnekleri de belgelemişlerdir; gerçi tarif ettiğim yapıyı gözlemleme veya yorumlama eğilimi göstermemişlerdir. Örneğin Aldo Carotenuto (1982), Freud'un Jung ile dostluğunun bozulmasında Sabina Spielrein'in oynadığı rolü aydınlatmaktadır.[8] Spielrein, Jung'un bir hastasıdır, ona âşık olmuştur ve duygularının karşılıklı olduğuna inanmaktadır; Spielrein, Freud'a başvurmuş, evli bir erkeğe romantik olarak bağlı olan genç bir kadına sadece acı verici veya taviz verebilecek bir durumdan kaçması için yardım etmesini istemiştir. Psikanalitik harekete seçtiği vârisinin, bu durumda pek de onurlu bir şekilde davranmamış olabileceğine inanmakta isteksiz olan Freud, ilk önce soğuk bir şekilde karşılık vermiş, ancak Spielrein'ın iddialarının gerçek olduğunu bizzat Jung'dan öğrenmesi üzerine başka bir yol izlemiştir.

Bu olay Freud'un Jung ile olan dostluğunun genel olarak soğumasına denk gelmişti; o sıralar Jung, Freud'un sapkın bulduğu fikirleri ifade etmeye başlamaktaydı. İki adam arasındaki bu döneme ait yazışmalar, Spielrein'e verdikleri tepkilerde her birinin diğerine yönelik hoşnutsuzluğunun derecesini sergilemektedir; Spielrein ise artık Freud'un Viyana'daki Çarşamba toplantısı çevrelerine (eski akıl hocası Jung'dan etkilenerek) bildiriler dağıtmaktaydı. İlişkilerindeki kritik bir anda Freud

7. Bkz. Lawrence Frank, "Freud and Dora: Blindness and Insight" [Freud ve Dora: Körlük ve İçgörü] (1989, 32-38). Dora ile Emma Eckstein'ın durumları arasındaki paralellikler için ayrıca bkz. Rudnytsky (1987) ve Jeffrey Moussaieff Masson (1984).
8. John Launer, *Sex vs. Survival: The Life and Ideas of Sabina Spielrein* (2015) kitabında Spielrein'in görüşlerindeki gelişime vurgu yaparak, Jung ve Freud ile olan ilişkisinin derinlemesine bir anlatımını sunmaktadır.

ve Jung arasında adımlarını dikkatlice atan Spielrein, iki adam arasındaki bazı anlaşmazlıklar için suçlama kanalı işlevi görmekteydi. Şunu da ileri süreceğim: Freud'a göre, Spielrein'in Zürih'ten Viyana'ya somut firarında tezahür edecek şekilde Jung'dan aşikâr ayrılığı, erkek takipçisi Jung'u kaybında bir teselli olabilmiştir. Freud teorik olarak rakibi Jung'u yenememiş olsa bile, en azından Jung'un eski âşığı konusunda galip gelmiş olmaktaydı. Freud'un Spielrein'i gerçek metresi olarak elde etmek istediğini iddia etmiyor olsam da, onu kendi seçkin çevresine kabul etmesinin cinsel içerikten yoksun şekilde olabileceğini de tahayyül edemiyorum.

Benzer bir rekabet yapısına sahip başka bir hikâye, Freud'un parlak ve asi öğrencisi Victor Tausk'un eski sevgilisi Lou Andreas-Salomé ile bağlantılı ortaya çıkıyor. Freud, Andreas-Salomé ile son derece samimi, hatta flörtöz ilişkileri sürdürürken, Tausk'u da yavaş yavaş kendi çevresinden dışlamıştı.[9] Örneğin Andreas-Salomé ile sık sık samimi görüşmelerde bulunurken, kendi fikirlerini öngörme bakımından olağanüstü yeteneğiyle çok bağımsız bir düşünür olarak gördüğü Tausk'u analiz etmeyi reddetmekteydi. Bunun yerine Freud, Tausk'un Helene Deutsch'u görmesini tavsiye ediyordu; Deutsch ise analizde Freud ile birlikteydi ve Tausk'un da haklı olarak onu analitik eğitimdeki bir üst olmak yerine akranı sayabileceği bir kimseydi. Yine de Tausk razı oldu, bunun sonucunda Deutsch'un Freud ile yaptığı kendi analizlerinin çoğu Tausk'u tedavi etme endişeleriyle dolup taştı.

Bu derinlemesine çapraşık hale gelmiş gidişatın belli bir noktasında Freud bir ültimatom vermişti: Deutsch kendisiyle analizine devam etmek istiyorsa, Tausk'la ilişkisini bitirmek zorundaydı. Deutsch, o koşullar altında belki de öngörülebilir bir kararla, Freud ile kalmayı seçti. Çok geçmeden Tausk intihar etti. Tausk'un istikrarsız eğilimi kaderini belirlemiş olsa da, bu belirli noktada Freud'un analitik çemberinde istenmeyen bir kişi olduğunu belirten keskin mesajından etkilendiği muhtemel

9. Bkz. Roazen, *Brother Animal* (1969) ve *Freud and His Followers* (1971).

görünmektedir. Freud, hem güzel ve de dünya zevklerine düşkün Andreas-Salomé ile yakınlığıyla hem erotik olarak hem de kendisi ve Tausk arasındaki çatışmanın teorik arenasında hayatta kalan profesyonel olarak bir kez daha alanın sahibi olmuştu.

Üvey yeğeni John, arkadaşı Fliess, hastası Dora'nın babası ve Herr K. ile olan ilişkilerinde, Freud'un çabaları acı çeken kadınları harcama pahasına erkek bağlarını sürdürmek açısından tasarlanmış halde görünmektedir. Jung ve Tausk ile olan arkadaşlıklarında ise farklı bir yapı ortaya çıkar. Burada Freud, erkek bir rakibi yenmek için bir kadınla erotik bakımdan heyecan dolu bir ilişkiden yararlanmaktadır. Her iki düzenleniş de erkek ittifaklarının bir aracısı olarak kadının rolünü vurguluyor ve dolayısıyla bu durum Levi-Strauss, Gayle Rubin ve *Daughters and Fathers*'a katkıda bulunanların birçoğu ile birlikte benim de Ödip kompleksinin doğal bir sonucu olarak gördüğüm "the traffic in women" genel başlığı altında yer almaya denk düşüyor. Ama aynı zamanda ben Freud'un hayatının, baba-kız ensestine yönelik daha da rahatsız edici bir eğilim olduğuna dair kanıtlar sunduğunu iddia ediyorum. Freud'un biyografi yazarı Ernest Jones ile olan dostluğuna ilişkin anlaşılması güç şekilde uzatılmış son bir hikâye daha var. Hikâye Jones'un metresi Loe Kann'ı tedavi etmesi ve ardından Jones'un Anna Freud'la flörtüyle ilgilidir; Anna Freud daha sonra on altı yıllık kanser hastalığı boyunca (Dora'nın da kendi babasına yaptığı kadar) hemşirelik yapmıştır ve hikâye de bu iki motifi [Loe Kann ve Anna Freud] ayrılamaz hale getirecek şekilde iç içe geçirmektedir.

Vincent Brome (1983) tarafından kaleme alınan ve Ernest Jones'un gerçekten tercih edilebilir bir biyografisi, Dora'nın vaka tarihini akla getiren ve Jones'un güzel ve zengin, ancak morfin bağımlısı metresi Loe Kann'dan ayrılması hakkında oldukça kötüleyici bir hikâye anlatmaktadır.[10] Jones'un, hiçbir zaman yasal olarak evlenmemiş olsalar bile sık sık Kann'ı karısı olarak takdim ettiği yedi yıllık ilişkinin sonlarına doğru,

10. Vincent Brome, *Ernest Jones* (1983).

Jones, Kann'ı psikanalize alabilir mi diye Freud'a ulaşmıştı. Bu zamanlardaki Jones ve Freud arasındaki yazışmalar, Jones'un Kann'dan bıktığını ve ondan kurtulmak istediğini gösterirken, Kann'ın kendisi (belki de niyetini sezerek) psikanaliz konusunda dikkatli davranmaktaydı. Bu pazarlığın şartlarını da anlamış olması gereken Freud durumu yine de hoş karşıladı ve sonunda Kann bile analiz edilmeye ikna oldu.

Bu süre zarfında Jones ve Freud yazışmaya ve Kann'ın tedavisiyle ilgili bilgi alışverişinde bulunmaya devam ettiler; ikisi de Kann'ın mahremiyetini koruma bakımından hiçbir endişe duymuyordu. Freud Kann'daki gelişime dair iyimser bakışlara sahip olurken, doğrudan Kann'ın mektuplarına dayanan Jones'un bildirimleri ise farklı bir hikâye anlatmaktaydı. Dora'ya çok benzer şekilde, Kann da manipüle edildiğinden ve yanlış anlaşıldığından şikâyet ediyordu. Freud'un sözlerini çarpıttığını ve Kann'a inanmadığını ileri sürüyordu. Psikanalizden mutsuz olmuştu ve onu terk etmeyi düşünmekteydi.

Bu noktadan sonra, olaylar daha da kötüye gitti. Freud'un tavsiyesi üzerine Kann'dan ayrı halde Berlin'de yaşayan Jones, ziyaret için Viyana'ya döndü ve orada Kann'ın arkadaşı ve hizmetçisi olan Lina adlı bir kadını baştan çıkarmayı becerdi. Freud, Kann'ın da farkında olduğu bu terk edilmişlikle yüz yüze geldiğinde, Jones, o kadınla daha önceki bir ilişkiyi sürdürdüğünü söyledi, böylece Kann ile ilişkilerine yeni bir vurdumduymazlık düzeyinde ihanet ederek kendisini zayıf ve ikna edici olmayan tonda savundu. Freud ve Jones'un kendisine karşı müttefik olduğunu gördüğü bu gidişattan çılgına dönen Kann, sonrasında Jones'un zaten gizlice arzuladığı şekilde hareket ediyor gibi görünmüş ve ironik bir şekilde Jones adında başka bir adamla yeni bir ilişki kurarak ondan uzaklaşmıştı. Bundan sonra şaka yollu olarak kendisine atıfta bulunduğu isimle, Birinci Jones da, hiç istifini bozmadan Lina ile ilişkisine devam etmişti.

Kann'ın tam da güven duyduğu erkeklerin kendisinin hamlelerini önceden hesapladığı bir oyunda kendisini nasıl piyon

olarak hissettiğini görmek kolaydır. Ama hikâye burada bitmiyor. Kann kendisini bu berbat üçgenden çıkarmayı başarmışken, hikâye daha da savunmasız bir figür, yani Freud'un kızı Anna etrafında tehlikeli bir açıdan kendini yeniden kurgulamıştır.

Jones, Kann ile ilişkisini bitirdikten kısa bir süre sonra, Anna Freud'a İngiltere'ye ilk ziyaretinde eşlik etmeyi teklif etti, böylece İngiltere'ye geri dönmüş oldu. Jones'un Anna ile ilgili planlarından şüphelenen Loe Kann, Freud'u böyle bir gelişme konusunda uyardı. Dahası Kann ve Freud, Jones'a karşı ikisi reşit olmayan üç kadın hastanın geçmişte yaptığı cinsel taciz suçlamalarından da haberdardı. Jones hiçbir zaman bu suçlardan ötürü mahkûm edilmemiş olsa da, tıbbi itibarı yeterince kaybolmuş ve doktorluğu bırakıp İngiltere'den bir süreliğine Kanada'ya göç etmek zorunda kalmıştı. Bu durum Kann'ın, Jones'un nispeten deneyimsiz on sekiz yaşındaki Anna'ya yönelik alışılagelmiş romantik ilgisinin daha fazlasından korkması için bir gerekçesi de olmuş olabilir.

Açıkça telaşa kapılan Freud, yine de yolculuğun planlandığı gibi devam etmesine izin verdi ve endişesini hem Anna'ya hem de Jones'a yazdığı mektuplar yoluyla ifade etmeyi seçti.[11] Kızına, deneyimli bir erkek olan Jones'un beklentilerini tam olarak yerine getiremeyeceğini ima ederek evliliği düşünmek için çok genç olduğunu söyledi; elbette bu sözler, Freud'un Jones'un şahsi meselelerini yakından bilmesi göz önüne alındığında, durumu anlatma bakımından yetersizdi. Jones'a yazdığı mektupta ise, Anna'nın dünyevi işlerin dışında olduğunu ve erkeklere ilgisizliğini vurguladı; Peter Gay'e göre "Jones'un Anna'ya el atmasının çocuk istismarına eşdeğer olacağını" belirten bu sözler pek de öyle üstü örtük kinayeler sayılmazdı (1988, 434).

Jones'tan hiç de hoşlanmayan Anna Freud, daha sonra onun sadece babasına ulaşmak kaygısıyla kendisine ilgi gösterdiğini, bir değişim nesnesi olarak kendi statüsünü akıllıca değerlendirdiğini söyledi (Young-Bruehl 1988, 66). Freud, Jones'un

11. Bkz. Gay (1988) ve Young-Bruehl (1988).

daha az cazip bir gerekçesi olduğundan bile şüphelenmişti. Anna'nın güvenliği konusundaki kaygısının zirvesindeyken, Jones'un psikanalisti olan Ferenczi'ye "sevgili çocuğu bariz bir intikam eylemi yüzünden kaybetmek istemediğini –buna karşı konuşan herhangi bir rasyonelliğe de karşı çıkmak istediğini" yazdı (alıntı yapılan yer: Young-Bruehl 1988,67). Freud açıkça Jones'un metresi Loe'nin kaybına misilleme olarak kızını baştan çıkarmaya çalışacağından korkmaktaydı. Anna'ya Jones'u görmesini kesinlikle yasaklamasa da Freud kendisini, Loe'nin "onu [Anna'yı] çok yakından, bir canavar [dragon-genç kıza eşlik eden müsamahasız nezaretçi kadın] olarak izlemeye devam edeceği" düşüncesiyle teselli ediyordu (akt. Young-Bruehl 1988, 67).

Freud'un Ferenczi'ye yazdığı mektup, Loe Kann'ın duyguları ve aralarındaki tartışmalı bir cinsel nesne olarak Anna'nın konumuyla ilgili Jones ile olan örtük bir rekabeti kayda geçirmektedir. Freud'un Jones'un karakteri hakkındaki bilgisiyle, Loe tarafından uyarılana kadar ona yönelik güvensizliği olmaması mümkün müydü? Acaba Freud kızının erdemini ve evlada yakışır itaatini test etmek mi istiyordu? Jones tamamen ihtimal dışı olmayan bir şekilde edep sınırlarını aşmış olsaydı ne olurdu? Freud'un kızını tanınmış bir rakibin kelimenin tam anlamıyla kollarına atarak İngiltere'ye gönderme hareketi, ya olağanüstü derecede masumdu ya da aşırı derecede abartılıydı.

Bu olay, edebi bir örnek kadar açık bir şekilde, Lynda Boose'un kadın takasının tam merkezinde tespit ettiği gerilimi göstermektedir. Yapısal olarak Anna, Loe Kann'ın boşalttığı pozisyona adım atmıştır, yine de Freud onun İngiltere'ye gidişini onaylamıştır ki orada gerçekte kavalyelik etmese bile Jones tarafından hoş tutulacağı kesindir. Freud, neredeyse aynı anda, rakibini ona dokunmaması konusunda uyararak, ona kendisinin sahip olduğu yönünde aşikâr bir işaretiyle kızını damgalamıştır. Jones'un bakış açısındaki yorumuyla Freud'un eylemleri, Anna'nın evlenebilme durumu yoluyla erkek bağlarına aracılık etmeyi ima etmiş olabilirken, Freud'un sözleri onu kendisi için alıkoyması

gerektiğini kanıtlamaktadır. En iyi ihtimalle sorunlu olan böyle bir durumun sürdürülmesi şüphesiz zor olacaktır. Gerçekten de, sonraki olaylar, kadınların değiş tokuşunun üçgenleştirilmiş ilişki karakteristiğinden uzaklaşmayı ve baba-kız ensestinin ikili yapısına doğru bir kaymayı göstermektedir.

Freud'un kızı Anna'yı analiz ettiği ve hayatının son yıllarında en yakın arkadaşı ve hasta bakıcısı olduğu iyi bilinmektedir. Etkileyici bir şekilde, Freud Anna'yı sadece Antigone ile değil Cordelia ile de özdeşleştirmektedir; Antigone yaşlılık dönemindeki babası Ödip'in (ve erkek kardeşinin) dayanak noktası olmuştu, Cordelia ise King Lear'ın bunaklık döneminde "iyiliksever bakımını" arzuladığı kızıydı. Boose, kızlık davranışı modeli olarak Antigone diye ifade ettiği şeyi analiz ederken bu yapıyı ensestvari (40-41) olarak tanımlamaktadır; aynı tespiti Freudcu teoride baba-kız ilişkisine genel bakışında (91-92) David Willbern de yapmaktadır. Carolyn Heilbrun'un son sözü bir adım daha ileriye gitmekte, o da, zaten bildiğimiz şey temelinde, Freud ve kızı arasında gerçek ensestin tasavvur edilmesinin imkânsız olmadığını ileri sürmektedir. Gerçek ensest olasılığını asla tartışmayan ve çok titiz bir tarihçi olan Peter Gay (1988) bile bu konuda bir rahatsızlık olduğunu kanıtlıyor. Biyografisinde Freud'u kızıyla olan ilişkisinde "çaresizce karmaşık hale gelmiş" diye tanımlıyor, bunun "duygusal maliyetleri" diyor "asla hesaplanmamıştır" (441).[12]

Freud'un kızına karşı tutumu, kelimenin tam anlamıyla ensest olmasa bile, son derece sahipleniciydi. Ona olan bağlılığının puro ihtiyacı kadar güçlü –yani bir bağımlılık– olduğunu söylediği bilinir (Gay 1988, 441). Dahası, Boose ve diğerlerinin ensest durumunda tespit ettikleri rolün tersine döndüğüne dair kanıtlar var. Yaşlanan, hasta ve bağımlı olan Freud, en sık annelerle ilişkilendirilen bir bakım ihtiyacıyla kızına yönelmişti. Anna

12. Gay (1988). Bu konunun belki de en tanımlayıcı değerlendirmesi *Freud and the History of Psychoanalysis*'teki (1992) Patrick Mahony'nin "Freud, Family Therapist" makalesinde yapılmaktadır.

ona çeşitli şekillerde profesyonelce hizmet ederken, en mahrem kişisel ihtiyaçlarına da cevap vermekteydi; örneğin kanser belirtileri açısından ağız boşluğunu inceliyor ve külfetli ağız protezini takmasına ve çıkarmasına yardımcı oluyordu. Anna Freud'un babasını sevdiği aşikârdır; Freud'un ise bu bağlılığı caydırmak veya diğer cinsel veya duygusal bağları teşvik etmek yönünde çok az şey yaptığı veya hiçbir şey yapmadığı eşit derecede bellidir.[13]

Ayrıca Freud'un hayatının ikinci yarısında kızıyla olan ilişkisinin bazı özellikleri, Dora'nın vaka öyküsünü hatırlatır ve bu da analistin genç bir kızı hastalıklı ebeveyniyle oral seks arzusu olduğuna dair ikna etme çabalarına dayanır. Freud'un, Anna'nın kendisi açısından puroları kadar vazgeçilmez olduğu hakkındaki yorumu ile sigara içmenin mastürbasyon yerine geçtiği yönündeki ifadesi yan yana getirildiğinde, belki de gizli bir arzunun ana hatları fark edilebilir: Bu da, Dora'nın babasını koruyup kollamasını tahayyül ettiği tarzda kendi kızının da cinsel olarak kendisini tatmin etmesidir. Freud kariyerinin başlarında nevroz etiyolojisinin merkezi olarak baba-kız ensest kavramını sürdürmede başarısız olduğu ölçüde, kariyerinin sonuna doğru kendi ihtiyaçlarının ve arzularının ne ölçüde ensestvari olarak nitelenebileceğini de benzer şekilde algılayamamıştı.

ÖDİP'İ İPTAL ETME

Freud'un kendi yaşamından örneklerin de ima ettiği üzere, ödipleşmiş ataerkil aile yapısı, kadınların takasını ve baba-kız ensestini hem yaratabilme hem de perdeleyebilme bakımından etkili olabilir. En azından *Daughters and Fathers*'ın genel mesajı böyle gibi görünüyor. Fakat bu derlemenin diğer ana feraseti olarak ele aldığım bir hususu, yani baba-kız ensest yapısının

13. Bilakis, Freud'un kızının duygusal yaşamını denetlemek veya kontrol etmek istediğine dair kanıtlar vardır. Anna'yı analiz etmekten memnun olmayan Freud, iki kadının özellikle samimi hale geldiği ortaya çıktığında yakın arkadaşı Dorothy Burlingham'ı analiz etmeyi üstlendi. Bu ilişkinin erken aşamalarının bir açıklaması için, bkz. Young-Bruehl (1988, 65-139).

çocukluk bağımlılığından kaynaklanan ihtiyaçları karşılamaya yönelik daha ilkel bir girişimi gizlemesini nasıl yorumlayacağız? Eğer Boose'un da belirttiği gibi, bu tür ihtiyaçlar, babanın ensest yasağının erkek evlatta neden olduğu hayal kırıklıklarından kaynaklanıyorsa, tabunun kendisini hariç tutmanın dışında, bunun sonuçlarını kız evlatlar ve kadınlar için hafifletmenin bir yolunu tahayyül etmek zordur. Bununla birlikte, eğer Freud'un kastrasyon kompleksi kavramının izlerinin Freud'un babasının otoritesine olan inancına göre değil de annesinin uzaklaşmasına veya güvenilmezliğine ilişkin algısına dek uzandığı varsayılırsa, o zaman bu yapının en olumsuz sonuçlarını değiştirmek umuduyla bir müdahale önermek de mümkün olur.

Çalışmaları boyunca Freud'un bir annenin erkek çocuğuna karşı tamamen doyurucu ve kusursuz sevgisi üzerindeki ısrarı, yanlış bir noktaya parmak basıyor. Bunun yerine, bu ifadeler Freud'un annenin temsiliyetine atfedemeyeceği bir yokluk veya kayıp hissini maskeliyor gibi görünüyor. Annelik idealini lekelemek yerine Freud parmağını babasına doğrultmayı seçti ve onu annesinin karakterinden kaynaklanabilecek hayal kırıklığından ve annesinin hayatının zor koşullarından sorumlu tuttu. Arzuladığı sevginin, annesi bu talebi karşılamadığı ya da karşılayamadığı için değil, babasının yasakladığı için elde edilemez olduğunu rasyonelleştirdi. Hayal kırıklığını kabul etmek ve bununla öyle uzlaşmak yerine Freud, yetişkinlik arzusunun kendi fantezi ihtiyaçlarını karşılayacak kadınlara sahip olmasını onaylayacak bir teoriyi geliştirdi.

Freud'un teorisini bu şekilde, yani yetersiz analiz edilen yaşam geçmişinin gizliliği ifşa edilmiş ürünü olarak okumak, baba-kız ensesti sorununu anlamak için yeni olanaklar yaratır. Örneğin, Freud'un kızı Anna'nın duyguları üzerindeki tekelini yaşamının ilk yıllarında elinden kaçırdığını hissettiği şefkati elde etmek için gecikmeli ve rasyonalize edilmiş bir girişim olarak okuyabilirsek, baba-kız tacizinin meydana gelmesindeki başarısız fiziksel veya duygusal doyumun (bunu olgun bir

tarzda kabullenişteki yetersizlik de dahil) rolünü incelemeye başlayabiliriz. Bu görüşü desteklemek için Toni Morrison'un *The Bluest Eye* (1972) [*En Mavi Göz*] romanındaki ensest motifinin kısa bir yorumunu sunacağım.

Morrison'ın bir yazar olarak birçok başarısı arasında, onun cesur başarılarından biri, bence, ergen bile sayılmayacak kendi kızı Pecola'ya tecavüz eden ve hamile bırakan Cholly Breedlove karakterini yaratmasıdır. Az sayıda yazar sadece Pecola'nın acı çektiren bir gaddarlık sonucu kötü durumu üzerinde yoğunlaşmış olsa da, Morrison Cholly'nin zihniyetine girmeyi öyle bir tarzda seçer ki biz de elimizde olmadan bu baba-kız trajedisinin karşılıklı olduğunu sezinleriz.

Cholly'nin hikâyesi bir terk ediş ile başlar. "Cholly dört günlükken, annesi onu iki battaniye ve bir gazeteye sardı ve demiryolu yakınındaki bir çöp yığınının üzerine bıraktı" (105). İşlediği bu günah keşfedildiğinde kasabadan ayrılan Cholly'nin annesi, bebeğini o kadar umursamamıştır ki ona isim bile vermemiştir. Babası da çoktan beridir ortalıkta yoktur. Büyük teyzesi Jimmy tarafından, biraz da eksantrik bir şekilde, rahat koşullarda büyütülen Cholly, ergenlik döneminin hemen öncesinde kendini ikinci kez yetim bulur. İlk cinsel ilişki deneyimini hızlandıran bu olay, aynı zamanda cinsel ve ırksal aşağılama olayı haline de gelir, çünkü o sırada eğlenmek için bunu yerine getirmeye zorlayan bir grup beyaz adam tarafından sembolik olarak tecavüz edilerek gafil avlanmıştır. Böylece karşılıklı zevk almakla başlayan bir eylem şiddet ve nefrete dönüşmüştür. Öfkesini fiziksel, ırksal ve ekonomik her türlü gücü elinde tutan erkeklerden çıkaramayan Cholly, hıncını eşit derecede mağdur olan partnerine yöneltir.

Cholly, daha hızlı hareket ederek Darlene'e baktı. Ondan nefret ediyordu. O kadar nefret ediyordu ki, aynı şeyi, hoyratça, uzun süre acıtarak becerebilmeyi arzuluyordu. El fenerinin ışığı bağırsaklarından içeri doğru ilerleyerek misket üzümlerinin tatlılığını çürük, pis kokulu safraya dönüştürüyordu. Gözlerini

Darlene'in, ayve lamba ışığında, yüzüne kapatmış olduğu ellerine dikti. Bebek pençeleri gibi görünüyorlardı. (117)

Bu deneyimin bir sonucu olarak Cholly, Morrison'ın "özgür bir adam" dediği şeye –kendisini özerk ya da kendi başına yetkili bir kimseye değil, limandan ipini koparmış, şu ya da bu yönde dümen kırmakta kendini özgür hisseden bir kimseye– dönüşür. "Annesi tarafından bir çöp yığını üzerine bırakılmış, babası tarafından bir kumar oyunu uğruna kovulmuş bir insan olarak yitirecek daha fazla bir şeyi yoktu. Kendi sezgileri ve ağız tadıyla tek başınaydı, onu ilgilendiren şeyler yalnız bunlardı" (126). Doğduğu çaresiz dünyadan ihtiyaç duyduklarının bir kırıntısını bile alamayan Cholly, hayatında eksik olan şey için karışık bir özlemden yola çıkarak sonunda kızına yöneliyordu. Aradığı öncelikle cinsel rahatlama (her halükârda hayatını zehir eden evliliğinden artık elde edemeyeceği bir rahatlama) değildir, ancak daha derinlerde bir şeydir, bu gerçekte çocuksu değilse, o halde çocukluktaki tüm masumiyet ve kırılganlığı anımsatan bir şeydir. Pecola ona belki de sevgiyi hak etmiş olan kayıp ya da gömülü bir benliği hatırlatmaktadır.

Morrison'un tecavüz sahnesini tanımlamasındaki en dikkat çekici (ve hatta şoke edici) olan, Cholly'nin cinsel uyarılma sürecini karakterize etmek için "şefkat" kelimesini kullanmasıdır. Pecola'nın basit bir hareketi aniden ona karısıyla ilk karşılaşmasını hatırlattığında, Cholly bu önceki anı yeniden canlandırmaya çalışır:

İçini bir şefkat kaplamıştı, gözlerini kızının ayağına dikip diz çöktü. Yerde ona doğru dört ayak üzerinde emekleyerek bir elini yukarı doğru kaldırıp kızın ayağını yakaladı. Pecola dengesini kaybetti, yere yuvarlanmak üzereydi. Cholly öteki elini kaldırarak düşmesin diye onun kalçalarını kavradı. Başını eğip kızın bacağının arkasını usulca dişledi. Kızın teninin sert ve tatlı oluşuyla ağzı titremişti. Gözlerini kapadı, parmaklarını kızın beline doğru kaydırdı. (128)

Pecola'nın direnişini hissettikten sonra bile, bu sevgi dolu temas yanılsamasını sürdürmek istemektedir. "Bütün bu şeh-

vetin kıyılarını bir naziklik şeridi çevreliyordu. Kızı becermek istiyordu –kibarca. Ama burada şefkat sökmeyecekti. Nazik bir anımsama ile başlayan bu sahne –bu çok küçük ve önemsiz bir hareketti, ama o anda onun [Cholly'nin] içini şaşırtıcı bir yumuşaklığın kaplamasına neden olmuştu–" maddi ve manevi bir ihlalle bitmektedir (128). Pecola'nın babasından aldığı şey şefkat gibi bir şey değildir; onun yerine babasından nefret ve çaresizlik mirası almıştır. Büyük ölçüde kendisini eğitmemiş ve yoksunluğunun sosyal belirleyicilerini anlayamamış olan Cholly, çocuğunu da büyük ölçüde eğitmemiştir.

Daughters and Fathers için yazdığı son sözde, Carolyn Heilbrun "sadece Freudcu ya da İncil'deki çekirdek ailenin örgütlenmesinden kurtulmuş bir dünyada, kadınlar ve erkekler arasında iktidar güdümlü olmayan bir ilişkinin mümkün olduğunu" kararlılıkla belirtmektedir (418). Bize bu derlemedeki ezilen kızların bariz istisnası olan Kraliçe Elizabeth'in "Ödipal veya çekirdek aile konumunda yetişmediğini; işinde iktidar ve saygınlık elde ettiğini, çünkü olağan kız-baba ilişkisinin onun durumunda geçerli olmadığını" hatırlatıyor (422). Heilbrun, ayrıca yoksulluk içindeki siyah aileler arasında yaygın olan ortada görünmeyen baba durumunun aslında kız evladının isteklerini desteklemeye hizmet edebileceğini gözlemlemektedir; ancak bunun "muhtemelen birçok kişinin onay vermeyeceği bir sonuç olduğunu" da kabul etmektedir (421). Bahsetmediği önemli bir alternatif ise lezbiyenlerinkidir, onlar da annelerinden veya diğer kadın rol modellerinden gerçek babasının veya kültürünün genel olarak ataerkil etkisini yıkmak konusunda yeterli desteği alabilmektedirler. Bununla birlikte Heilbrun'un, "kızlarının inkişâf etmesi uğruna ailenin tamamen yeniden tanımlanması, büyütülmesi, genişletilmesi, ödipal olmasını sağlayan yönlerinin tamamen iptal edilmesi gerektiği" şeklindeki iddiası başka söze gerek bırakmıyor (420).

Heilbrun'un sonuçları teorik olmaktan ziyade pragmatik yönde ilerlerken, tartıştığım bazı hatlar boyunca da genişletilebilir. İnanıyorum ki, özellikle –kadınların arzularının özerkliğine dair

ve buna karşılık anne sevgisinin (ideal olanın zıttı olarak) gerçek niteliğini kabullenişteki acıya karşı savunma olarak– görünüşteki kökenlerini dikkate aldığımızda, Freud'un ödipal yapısını benimsemeyi aşmış bulunuyoruz. Freud'un yetiştirilme bakımından yaşadığı eksiklikler ne olursa olsun, annelik açısından tamlık idealini sürdürme ihtiyacı, bu deneyimi tahrif etmiş ve koşulsuz sevginin gerçekçi olmayan bir fantezisini sürdürmüş ve bu da yetişkinlik döneminde kadınlarla olan ilişkilerini şekillendirmiştir. Freud'a göre Ödip kompleksi, eşzamanlı olarak kadınların hareketliliğini (kadınların takasını) kontrol etme ve onların duygularını aile içinde sergilemelerini (baba-kız ensesti) yönetme ihtiyacını rasyonelleştirmiş gibi görünüyor. Freud'un teorik formülasyonlarının öznel temellerini incelemeye başladığımızda, bunların hayal gücümüz üzerindeki hükümlerini de etkisiz hale getirmeye başlarız.

Yine de, Freud'un ödipal modelinin, baba-kız istismar etiyolojisi hakkında bize söyleyebilecekleri psikolojik kaynaklarla ilgilenmeye devam ediyorum. Eğer Morrison'un ifade ettiği gibi, bu sorunun yaratılmasında (kültürel bakımdan ebeveyn eksikliklerine ilaveten) eğitim/yetiştirilme bakımından radikal bir başarısızlık rol oynuyorsa, başarısızlığı düzeltebilecek ailesel ve toplumsal koşulları (ve bu koşulların teorilerini) teşvik edebiliriz. Heilbrun bu yönde bir adım atmayı öneriyor ve yeni bir kız-baba sevgisi adına bir çağrıda bulunarak şöyle diyor:

Anneden mahrum bırakmayan, kızını küçümsemeyen veya onu korkutmayan baba sevgisi için; kızını kendisi için arzulamayan veya onu başka erkeklerle ilişki için kullanmayan bir babadan gelen sevgi için; Shakespeare'de olduğu gibi, herhangi bir ahlaki değişikliğe maruz kalmadan kızının babaya yalnızca ahlaki ve sosyal bağlılıkla hizmet etmesi için. Her şeyden önce, [bu çağrı], kızı ve babası arasında, diğer duygulanımların etkileşimine izin veren, kızı kontrol etme ve de terk etme ile tehdit etmeyen ve hiçbir şekilde babanın biricik gücünü yansıtmayan bir muhabbet içindir. (420)

Elbette böyle bir sevgi tarihsel olarak var olmuştur, ancak bildiğim kadarıyla, teori statüsüne ulaşamamış veya alenen övülmemiştir.[14] Yine de, bakıcılık kapasitesinden kaynaklanan işte bu tür bir sevgidir ve bu da baba-kız ensesti karşısındaki belirleyicidir. Lynda Boose'un belirttiği gibi, "Enseste en az meyilli görünen babalar, kızlarıyla olan ilişkileri, doğumdan itibaren fiziksel ve annesel bakım veren bir role aktif katılımla tanımlanmış olanlardır" (36).

Daughters and Fathers'da böyle bir baba-kız ilişkisini çağrıştıran bir an vardır; bu, özellikle eğitici/yetiştirici bakımdan olmasa bile, en azından barışçıl bir güç aktarımını ima etmektedir. Bu çağrışımı Sümer mitinden Inanna ile bitirmek istiyorum; amacım efsanevi bir geçmişe geri dönüşü onaylamak değil, daha ziyade, bir kadeh kaldırma haletiruhiyesi içinde, kızlarının görüşünü alan/onlara unvan veren ve otoritenin kullanımında olduğu üzere onların izinde gidecek olan babaların teşviklerini alkışlamaktır. Bu pasaj hakkında Lynda Boose şöyle diyor: Inanna "bilgeliğin gökyüzü tanrısı olan kendi babası Enki'yi bira içme yarışmasında yenerek *me*'yi veya mümkün olan tüm güçleri kazanmaktadır" (34).

> Enki ve Inanna birlikte bira içtiler.
> Birlikte daha fazla bira içtiler.
> Birlikte daha fazla ve daha fazla bira içtiler.
> Dolup taşan bronz taslarıyla,
> Yeryüzünün Annesi Urash'ın taslarıyla,
> Birbirlerine kadeh kaldırdılar; birbirlerine meydan okudular.
> İçkinin etkisiyle bir o yana bir bu yana sallanan Enki, Inanna'ya kadeh kaldırdı:

14. Bebe Moore Campbell'in *Sweet Summer: Growing up with and without My Dad* (1989) adlı anı kitabı sevgi dolu ve destekleyici bir baba-kız ilişkisini anlatır ve bu genel kuralın harika bir istisnasını sunar. Campbell'in, annesinden boşanmasına ve dolayısıyla yılın sadece bir kısmını onunla geçirmesine rağmen, engelli babasının "hakkını yüceltme" yeteneğine olan övgüsü, siyah anaerkil aile denilen yapının sözde işlev bozukluğunu da sorgulamaktadır.

Kutsal gücüm adına! Kutsal mabedim adına!
Kızım Inanna'ya şunları vereceğim:
Yüksek rahiplik! Tanrılık!
Asil, kalıcı taç! Krallığın tahtı!
Inanna cevap verdi: "Kabul ediyorum!" (299)

5
Anı Anlatıcısı Olarak Freud

Çocukluğumuzdan herhangi bir anıya sahip olup olmadığımız sorgulanabilir: Çocukluğumuzla ilgili anılar sahip olduğumuz her şey olabilir.

Sigmund Freud, "Perde Anılar"

Freud, sonraki teorileştirmelerinin çoğunun temelini oluşturan *Düşlerin Yorumu*'nu (1900) yayımlanmasına yol açan oto-analiz çalışmalarıyla derinlemesine meşgul olduğu bir zamanda –oto-analizinin hammaddesi ve ayrıca psikanaliz disiplininin temeli olarak– belleğin kendisinin dinamikleriyle de ilgilenmekteydi. "Screen Memories" [Perde Anılar] (1899) başlıklı bir makalede şu sarsıcı iddiada bulunuyor: Yetişkinlik

döneminde, çocukluğa dair canlı şekilde hatırlanan anıların geçmişte olanlarla hiçbir özel ilişkisi yoktur. Bunlar daha ziyade, birçok bileşenden meydana gelen oluşumlardır –yetişkin isteklerinin, fantezilerinin ve arzularının çarpık merceğinden temsil edilecek şekildeki çocukluk deneyiminin unsurlarıdır. Freud, böyle bir bellek görüşünün tüm imalarının izini sürmemesine rağmen, bu görüşün iki çağdaş fenomenin anlamıyla yüklü olması bakımından önsezileri güçlü olduğu da kanıtlanmıştır: Bu fenomenler, bellek oluşumu ve geri kazanımının sinir ağı teorisi ve anı yazarlığının üstün edebi statüye yükselmesidir. Bu iki gelişme, sırasıyla, bellek tabanlı bir disiplin olarak psikanaliz hakkında sorular ortaya koymaktadır. "Perde Anılar"ının, Freud'un yazımının anı yazarlığı yönlerine odaklanan bir okuması, konu hakkında yararlı bir çıkış noktası sunuyor.

EDEBİ YAZAR OLARAK FREUD

Kariyerine bir nörolog olarak, daha sonra nörolojik hastalıklardan mustarip hastaları tedavi eden bir tıp doktoru olarak başlayan Freud, dikkatini doğrudan gözlemlenemeyen ve laboratuar testlerine veya deneylerine elverişli olmayan zihin konularına çevirdiğinde bile, kendisini öncelikle bir bilim insanı olarak görmekteydi. Freud'a göre, zihinsel sıkıntıları yorumlamak, rüya gören (veya hayal kuran) zihin ve bedenin gizlenmiş semptomatikleri tarafından sunulan muğlak sembollerin ve temsiliyetlerin şifresini çözme meselesi haline gelmişti. *Düşlerin Yorumu*'nda Freud, rüya gören zihnin bir arzunun gizlenmesine ve açığa çıkarılmasına aynı anda hizmet eden bastırma, yer değiştirme ve yoğunlaştırma stratejilerini tanımlayarak yönteminin ana hatlarını açıklamıştı. Freud bu zihinsel dinamiklerini, doğrudan bilemediğimiz ama durmaksızın üretkenliğinden çıkarsama yapabileceğimiz, zihnin bir parçası olan bilinçdışı faaliyete bağlıyordu. Ne kadar sofistike olursa olsun, bilişsel aktivite, doğası gereği temsilden kaçınan bilinçdışının çalışmalarını asla tam olarak kavrayamazdı.

Bu nedenle Freud'un yazıları, okuyucularının çoğunu bilimsel olmaktan daha çok edebi açıdan etkilemiştir.[1] Zaten Ödip kompleksinin varlığı başka nasıl kanıtlanabilir ki? Freud'un kendi fantezi hayatında, annesinin bölünmemiş sevgisinin ve dikkatinin tadını çıkarmak için babasını yerinden etme arzusunu ortaya çıkarmış olması yeterince makul görünmektedir; fakat tarih ve kültürler boyunca her erkek çocuğunun bu arzuyu paylaştığı çok açık değildir. Sophocles'in draması *Oedipus Rex*'in, Freud'un her oğlan çocuğunun annesiyle seks yapmak için babasını öldürmeyi arzuladığı şeklindeki hipotezini doğrulaması da çok belirgin değildir. Freud'un yorumu, her ne kadar ustaca olsa da, tam da budur –bir yorumdur.[2]

Ayrıca Freud'un ensest/cinayet şemasına ilişkin yaygın onay da bunun geçerli olduğunu göstermemektedir. Freud'un hipotezinin başkaları için kişisel anlam taşıması kendi başına bunun evrensel gerçek olduğunu göstermez. Onay, bir müritliğin, (özellikle psikanalizin bir disiplin olarak kuruluş aşamalarında) mesleki statünün, paylaşılan kültürel deneyimin, grup kimliği arzusunun, alışılmışın dışında bir kavramı benimsemekten zevk almanın veya her şeye inanmaya yatkınlığın bir koşulu olabilir. Başlı başına onaylama, belki de bir fikrin kültürel anlayışı

1. Steven Marcus (1985) Freud'un metnini modernist bir yazı biçimi olarak ele aldığı "Freud and Dora: Story, History, Case History" [Freud ve Dora: Öykü, Tarih, Vaka Tarihi] başlıklı makalesinde Freud'un edebi bir okuması açısından en merak uyandırıcı argümanlardan birini sunar. Shoshana Felman (1987), psikanaliz ve edebiyatı ikisinin de birbirine karşı üstünlük kuramayan eşit derecede uygulanabilir yorumlayıcı tarzlar olarak görmenin gerekçesini açıklar.

2. *Oedipus Rex*'i yorumlaması gibi Freud'un Shakespeare'in oyunundaki Hamlet'in babasının cinayetinin intikamını almakta gecikmesini,Hamlet'in kendi babasını öldürme arzusunun bastırıldığının kanıtı olduğuna dair anlayışı da, oyunun anlamı açısından olası birçok yorumdan daha az önem taşımaktadır. Çağdaş psikanalitik teori, zaten, Freud'un düşüncesinde çok önemli yer tutan ensest/cinayet temalarına değil, çocuğun ikili anne/bebek bağından ayrılma ihtiyacına ve bu ayrılığı gerçekleştirirken babanın rolüne (veya babalık işlevine) odaklanır. Freud'un ödipal dramasının (kastrasyon tehdidine bağlı olarak) kızlara uygun olmaması, feministlerden ve psikanalitik teorisyenlerden çok yorum almıştır. Ödip kompleksinin kadın gelişimi ile ilgili kapsamlı bir eleştirisi ve alternatif bir edebi ve psikolojik model için bkz. Nancy Kulish ve Deanna Holtzman (2008).

şekillendirme gücü dışında hiçbir şeyi kanıtlamaz. Freud'un hipotezlerini doğrulamanın bir yolunun bulunmadığı bir durumda, inanıyorum ki, Freud'u (sezgisel bir doğruluk duygusu veya yirminci ve 21. yüzyıla özgü kültürel deneyimlere anlam verme kapasitesinden ayrı olarak) ikna edici retoriği batılı ruhsal durumlar üzerinde derin etkiye sahip bir edebiyat yazarı olarak görmek daha yararlıdır.[3] Freud'un başarısı için (Nobel ödülü yerine) Goethe Ödülü'nü almış olması, ayrıca en azından bazı çağdaşlarının çalışmalarını nasıl gördüğünü de kanıtlamaktadır. Gerçekten de Freud'un (kendisinin de kabul ettiği üzere) genellikle yavan bilimsel metinlerden ziyade kişisel denemeler veya kısa öyküler gibi okunan yazıları, bizi neredeyse onu edebi analiz merceğiyle okumaya davet etmektedir.[4]

OTOBİYOGRAFİ OLARAK OTO-ANALİZ

1. ve 2. Bölümlerde tartıştığım gibi, Freud'un oto-analizi benzersiz bir otobiyografi formu oluşturmaktadır –ki bunun unsurları rüya kitabında (çünkü rüya yorumlama teorilerini göstermek için kendi rüyalarından yararlanmıştır) ve Wilhelm

3. Nobel Ödülü sahibi nörobiyolog Eric Kandel, psikiyatri asistanıyken yaşadığı memnuniyetsizliğini "nesnel çalışmalar yürütmek ve hatta araştırmacı önyargısını kontrol etmek bakımından psikanalistler arasındaki endişe eksikliği" ile dile getiriyor. Onun da gözlemlediği üzere, psikanalitik oturumlarda toplanan veriler her zaman mahremdir. Hastanın yorumları, çağrışımları, sessizlikleri, tavırları, hareketleri ve diğer davranışları başkalarıyla paylaşılmaz. Tabii ki mahremiyet, psikanalist tarafından kazanılması gereken güvenin merkezinde yer alır ve işte sıkıntı da orada yatmaktadır. Hemen hemen her vakada, tek kayıt psikanalistin, olduğuna inandığı şeye dair öznel açıklamalarıdır. (2006, 366-67) Kandel, psikanalitik düşüncede kanıta dayalı psikoterapiyi ve (daha zor olan) "psikanalizi ortaya çıkan zihin biyolojisi ile hizalama girişimi"ni vurgulayan son gelişmeleri övüyor (368).

4. Freud, birden fazla vesileyle, yazısının yaratıcı (dolayısıyla edebî) yönüne dikkat çekmişti. Özellikle şu yorumuna bakın: "Ben her zaman bir psikoterapist olmadım. Diğer nöropatologlar gibi ben de lokal tanı ve elektro-prognoz kullanmak üzere eğitildim ve yazdığım vaka öykülerinin kısa öyküler gibi okunması, söylenebileceği üzere, ciddi bilim damgasından yoksun olmaları bana da tuhaf geliyor" (1893-95, 160).

Fliess ile yoğun kişisel yazışmalarında izlenebilir.[5] Freud kendisinin en samimi, en yakın ve en iyi deneğiydi. Kendisinin zihinsel süreçlerini ve bunların köklerini bilinçdışı denilen şeyde anlamak, psikanalizi yaratmasının merkezinde bulunmaktadır. Bu anıtsal (ve büyük ölçüde eşi görülmemiş) çabayı üstlenmeden önce Freud histerik olduğunu düşündüğü semptomlardan mustaripti. Örneğin Fliess'in nevrotik semptomların burun ameliyatı ile tedavi edilebileceği ya da nevrozların izlerinin çocukluktaki cinsel istismar olaylarına kadar takip edilebileceği şeklindeki kısa süreliğine oyalandığı ve kendi düşüncesinde yer verdiği nevroza dair maddi teorileri ele alıp ardından terk ettikten sonra, Freud sonunda yetişkinlerdeki fiziksel ve cinsel rahatsızlıklarının bir açıklamasını bulmak amacıyla içe döndü. Kendi zihninin girintilerinde keşfettikleri şeyler yasaklanmış, bu yüzden bastırılmış isteklerdi; bu da onu çocukluk cinselliğini açık şekilde dile getirmesine ve nihayetinde Ödip kompleksinin inşasına götürdü. Bu keşifler, sırasıyla, onu semptomlarından kurtardı, öz benlik saygısını artırdı ve ona yeni bir profesyonel kimlik kazandırdı. Tıpkı Anna O'nun "konuşma kürü" olarak adlandırdığı şeyden yararlanması gibi Freud da bir çeşit bibliyoterapi ya da "yazma kürü"nden faydalanmış gibi görünüyor.

Freud'un kendini bir ödipal özne –şehvet düşkünü, hırslı ve hatta saldırgan bir oğul– olarak inşa etmesi, onu nevrotik semptom sıralamasını çözerken tereddüde düştüğü tıbbi uygulamasının sıkıntılarından kurtarmış, böylece hem kişisel hem de profesyonel düzeydeki kimlik krizini çözmüş görünmektedir. Freud, oto-analizi ve bunun ürettiği kavramlar sayesinde, hayatına amaç ve anlam kazandıran ve onu uzun ve üretken bir kariyer boyunca ayakta tutan bir kendini yeniden icat etme eylemi gerçekleştirmiştir.

5. Peter Homans (1989) ve Mark Edmundson (1990), Freud'un oto-analizini ve psikanalizin icadını, kendini yaratma eylemleri olarak görmektedirler. Homans, Freud'un içgözlem çabasında (kültürel ve kişisel) yas unsurunu vurgularken, Edmundson, Freud'un başarısını Milton, Wordsworth ve Emerson gibi devlerin bağlamına yerleştirerek ona edebi bir yazar olarak odaklanmaktadır.

Otobiyografinin işlevi, günlük yaşamın kaosuna şekil vermek ve ayrıca zorlayıcı bir anlatı veya olay örgüsü sunmaktır. Freud kendini yazmayı daha da derinlemesine bir şekilde, teorinin temelini sağlamak için kullandı.[6] Okuyucuların çoğu Freud'un babasının ölümüne verdiği tepkiler üzerine yaptığı derinlemesine düşüncelerin Ödip kompleksinin formülasyonunu nasıl tetiklediğinin farkındadır. Bunlardan pek azı da Freud'un kendi yaşam deneyimleri hakkındaki derin düşüncelerinin zaman içinde düşüncelerini bilgilendirmeye nasıl devam ettiğinin farkına varmış olabilir.[7] Rüya kitabını yazdığı aynı dönemde kaleme aldığı "Perde Anılar" başlıklı makalesinde, Freud, belleğin işleyişi hakkında teori kurmak üzere kendi anılarını kullanmasının canlı bir tasvirini sunmaktadır.

PERDE ANILAR

Freud, 3 Ocak 1899'da Fliess'e yazdığı bir mektupta önemli bir bulguyu bildirmekteydi. "İlk etapta", diyordu, "oto-analizimin bir kısmı kendi gidişatını zorladı ve fantezilerin daha sonraki dönemlerin ürünleri olduğunu ve meydana gelen şeyin de ortaya çıkan şey olduğu haliyle, günümüze ait olanların çocukluğun ilk yıllarına, bir kez daha yine sözel bir bağlantıyla, yansıtıldığını

6. Peter Gay *Düşlerin Yorumu*'nu "ifşa ettiği gibi ihmal ettiği şeyde de kışkırtıcı olan, aynı anda hem samimi hem kurnaz bir otobiyografi" olarak tanımlar (1988, 104). Daha sonra Freud'un yazılarının büyük kısmını nitelemek için bu yorumu genişletmektedir. Freud'un yazılarının çoğu hayatının izlerini taşır. Mahrem çatışmaları ve pedagojik stratejileriyle önemli, ancak genellikle oldukça mütevazı deyişlerle iç içe geçmiştir. *Düşlerin Yorumu*, bilimin hizmetine sunulmuş bir kendini ifşa etme dışavurumudur. Dora vakası, duygusal ihtiyaçlar ve profesyonel görevler arasında halka açık bir güreş karşılaşmasıdır. "Küçük Hans" ve "Sıçan Adam" klinik belge olmaktan ötesidir, Freud onları son derece huzur bozucu *Three Essays on the Theory of Sexuality*'de [*Cinsellik Üzerine*] geliştirdiği teorileri desteklemek için hazırlamıştır (267).

7. James Strachey (1962/1986) "Perde Anılar"ın otobiyografik zeminine işaret ederken, okuyucuya kanıtlarını desteklemek için sadece Ernst Freud (1975) tarafından düzenlenen Freud/Fliess yazışmalarından değil, aynı zamanda Freud'un kendi yazılarından, örneğin *Düşlerin Yorumu* (1900) ve *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (1901) kitaplarından da bahsediyor.

doğruladı." Bu tür projeksiyonlar saf ya da kirlenmemiş bir çocukluk belleği ihtimalinin doğruluğunu sorgulamaktadır. Freud sözlerinin devamında daha fazlasını da ima etmektedir: "'Çocukluğun ilk yıllarında ne oldu?' sorusunun cevabı, 'Hiçbir şey, ama cinsel dürtünün tohumları vardı.' Bunu sana anlatmak kolay olurdu ve bundan memnun olurdum, fakat bunu yazmak yarım sayfa alır, bu yüzden Paskalya'daki toplantımız için, ilk yıllarımın öyküsünün diğer açıklamaları ile birlikte [konuşmak üzere saklı tutacağım]" (Masson 1985, 338). Psikanalizin kurucusu olarak yeni kariyer yolunun başlangıcındaki Freud, en azından çocukluk ile ilgili olduğu sürece, aslında sözel bellek diye bir şey olmadığını belirtmektedir. Daha ziyade, bellek, yetişkinlerin ihtiyaçlarını ve arzularını esas alan arzu edilir bir bozulmanın ürünüdür.

Freud'un bellek anlayışının, o sıralar bu konuyla meşgul olması göz önüne alındığında, rüya üzerine çalışmasındaki anlayışıyla bir aile benzerliği taşıması şaşırtıcı olmayabilir. Her halükârda, "Perde Anılar" ile temsil edilen çocukluk çağı oluşumunu açıklaması, birçok bakımdan, bir rüya analizi gibi okunur. Dahası bir rüya gibi, kendini okuyucuya gizlenmiş biçimde sunar.

Freud, makalesine, çocukluğun en erken yıllarından kalan parçalanmış anıların doğası ve o zamandan itibaren (bir ebeveynin ya da kardeşinin ölümü gibi) en önemli olayların sadece yerinden edilmiş biçimde ortaya çıkabileceği paradoksu hakkında genel bir gözlemle başlar. Bu noktayı göstermek için erken dönem bellekte tutma üzerine kapsamlı bir anket düzenleyen V. ve C. Henri'nin çalışmalarından söz ederek konuyla ilgili kendi görüşlerini şöyle özetlemektedir:

> Öncelikle neyin önemli neyin önemli olmadığını, tam olarak nasıl olması gerektiğini araştırmalıyız; bu süreçlerin mekanizmasını daha derinlemesine araştırana kadar bunun bir açıklamasını bulamayacağız. Daha sonra, iki psişik gücün bu tür anılar ortaya çıkarmakla ilgili olduğu fikrini oluşturacağız. Bu güçlerden biri, deneyimin

> önemini, onu hatırlatmak için bir neden olarak alınırken, diğeri, bir dirençtir, bu türden bir tercihin gösterilmesini engellemeye çalışır. Bu iki karşıt güç birbirini iptal etmez, ya da bunlardan biri (kendi başına olsun veya olmasın) diğerini alt etmez. Bunun yerine, kuvvetlerin paralelkenarında ortaya çıkan benzetme üzerine bir uzlaşma sağlanır. Ve uzlaşı işte budur. Anımsamalı [mnemik] imge olarak kaydedilen şey, ilgili deneyimin kendisi değildir –bu bakımdan direnç istediğini alır; kaydedilen şey, sakıncalı olanla yakından ilişkili başka bir psişik unsurdur –ve bu bakımdan ilk ilke gücünü, tekrarlanabilir anı [mnemik] görüntülerini kurarak önemli izlenimleri düzeltmeye çalışan ilkeyi göstermektedir. Bu nedenle, çatışmanın sonucu, orijinal olayla haklı çıkacak olan anı [mnemik] imgesi yerine, bir dereceye kadar çağrışımsal bir yer değiştirmeyle,bir diğeri üretilir. (306-7)

Bu noktaya kadar, Freud'un makalesi, önceki araştırmalara atıfta bulunarak ve başka türlü şaşırtıcı bir fenomeni açıklamak için genel bir hipotez sunarak, kurgusal olmayan bir eser olarak okunmaktadır. Ancak bu noktada, otobiyografik bir dönemeç alır; bu böyle sunulmaz fakat daha ziyade Freud'un henüz ortaya koyduğu kavramın genişletilmiş bir örneğidir. Freud burada kendi deneyimlerinden elde edilen, ancak kendi tıp pratiğinde karşılaştığı bu tür "önemli sayıda" (309) vakalardan alınmış olarak sunulan bir örnek üzerinde durmaktadır. Bu retorik adımı atarken, Freud kurgu dışı alanını terk edip anılar alanına girer. Bu hareketi yaparken okuyucuyu kasıtlı olarak kandırması göz önüne alındığında, kurgu alanına da girmiş olur.

Freud gözlem yaptığı deneğinin, "otuz sekiz yaşında bir üniversite eğitimi adamı" olduğunu söyler; "psikanaliz yoluyla onu hafif bir fobiden kurtarmayı başarabildiğimden beri psikoloji ile alakalı sorulara ilgi duymuştur" dediği bir kimsedir. Aynı zamanda, Freud deneği için "önemsiz derecede ya da biraz nevrotik" diyerek onu nispeten normal birisi olarak tasvir eder (309). Psikolojik olarak uyum sağlanmış bu denekle yakından tanışık olması, devamındaki samimi açıklama ve yorum akışını kolaylaştırmaktadır. Freud'un kabul edilebilir ve son derece ikna edilebilir muhatabının kendisinden başka birisi olmadığı göz

önüne alındığında, sonraki diyalog sadece anı yazısı ve oto-analiz gibi değil, aynı zamanda sofistike bir kısa kurgu biçimi gibi de anlaşılabilir.

Freud'un deneği, ikinci ve üçüncü yaşlarından kalma ilk anılarına genel bir bakışla anlatmaya başlar ve bu anıları ebeveynleri tarafından kendisine anlatılan sahneler ile doğduğu küçük şehirden daha büyük şehre taşındığı demiryolu seyahatine dair anı parçalarından kategoriler olarak sınıflandırır. Hatırlayamadığı diğer, daha önemli olaylar –küçük bir kız kardeşin doğumu ve çenesinin yaralanması– hatırladığı sahnelerin "temel unsurun çoğunlukla atlanmış olduğu yer değiştirmiş hatıralar" olduğu üzerinde düşünmesine neden oluyor (310). Bu, Freud'un daha önce Fliess ile yazışmasında dile getirdiği bir pozisyondur. Bu spekülasyon, böylece, makalenin asıl meselesini gündeme getiriyor: Bu da deneğin ne olduğu belli olmayan şekilde canlı bir şekilde hatırladığı çocukluk anılarının kapsamlı bir ele alınmasıdır.

Birinci tekil şahısta aktarılan sahne rüya benzeri bir niteliğe sahiptir.

> Dikdörtgen şeklinde, oldukça dik eğimli, yeşillik ve yoğun şekilde büyümüş bir çayırlık arazi görüyorum; yeşillikte çok sayıda sarı çiçek var –açıkça yaygın olan karahindibalar. Çayırın üst ucunda bir yazlık var ve yazlığın kapısının önünde iki kadın yoğun şekilde sohbet ediyor, başında mendil olan bir köylü-kadın ve bir çocuğun dadısı. Üç çocuk otların arasında oynuyor. Bunlardan biri benim (iki ve üç yaş arasında); diğer ikisi benden bir yaş büyük erkek kuzenim ve benimle tam olarak aynı yaştaki kız kardeşi. Sarı çiçekleri topluyoruz ve her birimiz elimizde daha önce topladığımız bir demet çiçek tutuyoruz. Küçük kızın elinde en iyi çiçek topluluğu var; ve sanki karşılıklı anlaşmışız gibi, biz –iki erkek çocuk– onun önündeki çiçekleri koparıyoruz. Kız çocuğu gözyaşları içinde çayır boyunca koşuyor ve teselli olarak köylü kadın ona büyük bir siyah ekmek parçası veriyor. Bu sahneyi görür görmez elimizdeki çiçekleri atıyor, hemen yazlık eve biraz ekmek verilmesini istemek için gidiyoruz. Ve aslında bize biraz veriliyor; köylü-kadın somunu uzun bir bıçakla kesiyor. Belleğimde ekmeğin tadı çok lezzetlidir –ve o noktada sahne bozuluyor. (311)

Freud'un deneği şaşkınlık içinde soruyor: Unsurları "neredeyse halüsinasyon tarzında abartılı gibi görünen" bu sahnenin yoğunluğunu ne açıklıyor? Freud buna cevaben kurnazca bu hatıranın çocuklukta mı yoksa daha sonraki bir tarihte mi üretildiğini soruşturuyor. Freud'un deneği kolayca kabul ediyor: "Şimdi soruyu gündeme getirdiğinizde fark ediyorum, bu çocukluk anılarını daha önceki yıllarda hiç hatırlamadığım neredeyse kesin gibi görünüyor." (312) Gerçek çocukluk anıları alanını terk ederek, on yedi yaşındayken, bu sahnenin "en eski çocukluğumun birçok başka anısı" ile birlikte ortaya çıktığını açıklıyor (312).

Çocukluğa dair anıları güvenilir bir şekilde yeniden üretmenin imkânsız olduğunu belirten Freud, argümanının bir sonraki aşamasına geçiyor; bu da yetişkin fantezilerinin çocukluğa atfettiğimiz anılara geriye dönük şekil vermesidir. Deneği, bu kez ergenlik yıllarından başka bir anımsamaya zorunlu kılınmaktadır. "On yedi yaşımdayken", diye başlıyor, "ve ortaokuldayken, ilk kez tatil için doğduğum yere geri döndüm, o uzak tarihten beri dostlarımız olan bir aileyle birlikte kaldım. Oldukça iyi bir izlenimin o zaman beni nasıl etkilediğini çok iyi biliyorum" (312). Devamında ise, ziyaret ettiği ailenin on beş yaşındaki kızına yönelik yaşadığı ilk aşkının bir açıklaması ile birlikte Freud'un kendi erken tarihinin kısaltılmış bir versiyonu yer almaktadır.[8]

> O zaman dinle. Ben aslında taşranın küçük bir köşesinde yeterince rahat yaşayan insanların çocuğuydum. Üç yaşımdayken, babamın endişe duyduğu sanayi dalı bir felaketle karşılaştı. Tüm imkânlarını kaybetti ve biz de orayı terk edip büyük bir şehre taşınmak zorunda kaldık. Bunu uzun ve zor yıllar izledi, bana öyle geliyor ki, hatırlanmaya değer hiçbir şey yoktu. Şehirde kendimi gerçekten hiç rahat hissetmedim. Şimdi, evimizin yakınındaki güzel ormanların özleminden kurtulduğuma asla inanmıyorum, (o günlerdeki anılarımdan birinin bana söylediği gibi) yürümeyi öğrenmeden hemen önce ba-

8. Freud'un gençliğinde Gisela Fluss'a hayranlığını itiraf ettiği Freud ve arkadaşı Eduard Silberstein (Boehlich ed., 1990) arasındaki yazışmaların yayımlanması, bu anlatıdaki otobiyografik köken hakkında hiç şüphe bırakmıyor.

bamdan kaçıyordum. ... Ama artık konudan kaçmanın bir faydası yok; beni güçlü bir şekilde heyecanlandıran başka bir şey olduğunu itiraf etmeliyim. On yedi yaşındaydım ve kaldığım ailede, hemen âşık olduğum on beş yaşında bir kız çocuğu vardı. Bu benim ilk gençlik aşkımdı ve yeterince yoğundu, ama tamamen gizli tuttum. Birkaç gün sonra kız okuluna gitti (o da tatil için evindeydi) ve bu kısa tanışıklıktan sonra ayrılık özlemlerimi gerçekten yüksek bir düzeye getirdi. Bir kez daha bulduğum güzel ormanda tek başıma soluklu yürüyüşlerde saatlerimi hayali kaleler inşa ederek geçirdim. Bunlar, garip bir şekilde, geleceğe ilişkin değil, geçmişi iyileştirmeye çalışmaktaydı. Keşke sadece paramparça olmasaydı! Keşke evde durup kırsal kesimde büyüseydim ve evdeki genç adamlar kadar güçlü olsaydım, aşkımın erkek kardeşleri gibi! Ve sonra babamın mesleğini takip etseydim ve sonunda onunla evlenseydim. Tuhaf bir şey. Çünkü onu zaman zaman gördüğümde –burada biriyle evlenmiş olmalıydı– bana karşı son derece kayıtsızdı. Yine de uzun bir süre sonra, ne zaman sarı renk görsem, onunla ilk karşılaştığımızda üzerinde olan sarı elbise aklıma geliyor. (312-13)

Freud, genç kızın elbisesinin rengini bir önceki rüya sahnesindeki çiçeklerle kolayca ilişkilendiriyor. Bununla birlikte, bu noktadan sonra, mantığı daha dolambaçlı hale geliyor, çünkü alter egosunu başka bir genç yetişkin anısını ortaya çıkarmaya teşvik ediyor; bu kez amcası ve kuzenlerini ziyaret etmekle ilgilidir –"aynı iki kuzen, benden bir yaş büyük bir çocuk ve kendimle aynı yaştaki bir kız çocuğu, tıpkı karahindiba sahnesindeki gibi"– "çok uzak bir şehirde" diyor, burası aslında Freud'un amcasının yıllar önce göç ettiği İngiltere'nin Manchester şehridir (315). Bu vesileyle, babası ve amcası arasında düzenlenenin bir planın farkına varır; bu plan kuzeniyle evlenmesi gerektiğidir ve gerçekleşmez. Ancak bu çağrışım Freud'u deneğin çocukluk sahnesinin yönlerini, rüya işlemlerini anımsatan bir şekilde iki yetişkin anısıyla birleştirmeye yönlendirir. Deneği adına, "şu anda ortaya çıktığını düşündüğümüz çocukluk sahnesinin, günlük ekmeğiniz için mücadele ederken ortaya çıktığı –yani ilk defa yaptığınız Alplerdeki tanışıklık ile aynı dönemdeki fikrimi

doğrulayabileceğine inanıyorum" sonucuna ulaşır (315). Deneği bir kez daha aynı fikirdedir: "Evet, öyle... Ama yine de dediklerinizdeki noktanızı anlayamıyorum" (315). Burada "Freud", iki yetişkinlik anısını çocukluk sahnesine bağlayan çağrışım silsilesini başlatır. Çok lezzetli olan ekmek, denek eğer ülkede kalsaydı ve sarı elbiseli kızla (veya kuzeniyle) evlenseydi keyif alabilecek olduğu rahat bir yaşamın fantezisini temsil ederken, çiçeklerin koparılıp fırlatılması onun "ekmek ve tereyağı meslekleri" lehine "pratik olmayan idealler"den vazgeçmesini simgelemektedir (315). Deneği sadece onaylamakla kalmaz, aynı zamanda Freud'un yorumlayıcı sürecindeki bir sonraki adımı atmasını da sağlar.

> Öyle görünüyor ki, hayatımın nasıl daha rahat olabileceğine dair iki fanteziyi –birinden "sarı" ve "köy yapımı ekmek" ile çiçekleri ve diğerinden endişe eden gerçek insanları çıkararak– birleştirdim. (315)

Freud için yapılması gereken, sadece sonuç dokunuşunu sağlamaktır.

> Evet. İki fanteziyi bir diğerine yansıtıp, onlardan bir çocukluk anısı yaptın. Alpin çiçekler ile ilgili unsur, üretim tarihini veren bir damga gibidir. İnsanların neredeyse kurgu çalışmaları gibi bu tür şeyleri bilinçsizce inşa ettikleri konusunda sana güvence verebilirim. (315)

Çocukluğa atfedilen anıların yetişkinlerin istek ve arzularına dayanan uzlaşma oluşumları olduğunu başarıyla savunan Freud, "perde anılar" kavramını dile getirir. Burada, deneğinin belleğinin sadece maddi başarı fantezilerini değil, aynı zamanda cinsel dürtülerini temsil ettiği fikrini sürdürür. Bu noktada, dahası, Freud ve deneği arasındaki (uydurma) ayrım, birisi ötekinin düşünce süreçlerini tamamlamaya başladığında neredeyse çözülmüş olur.

Freud, "aşk"ın bellek sahnesinde sandığından daha az belirgin bir rol oynadığını öne sürdüğünde, deneği derhal itiraz ederek

kendi cesur yorumunu sunmaktadır. "Hayır", diye araya girer, "Yanılıyorsunuz. Bunun özü sevgiyi temsil etmesidir. Şimdi ilk kez anlıyorum. Bir an düşünün! Çiçekleri [*flowers*] bir kızdan uzaklaştırmak onun kızlığını bozmak [*deflower*] demektir" (316). Bu noktada, Freud'un deneği kendini öne çıkarır, böyle açık bir düşüncenin bilinçli belleğe giremediği fikrini kendi başına geliştirmiş olur. "Bu durumda", diye kafa yormaktadır, "kendini bu çocukluk anılarına dönüştüren düşlem, hatırlayabildiğim bilinçli bir düşünce değil de bilinçdışı bir düşünce midir?" Freud'un "Bilinçli olanların uzantısı olan bilinçdışı düşünceler" yorumu deneğinin cevabını kışkırtır: "Şimdi kendimle devam edebilirim. Genç bir yaramaz için tüm konunun en baştan çıkarıcı kısmı, evlilik gecesinin resmidir. ... Ama bu resim günün ışığına çıkamaz: Mahcubiyetin baskın olması ve kıza saygı duygusu onu bastırır. Dolayısıyla bilinçdışı kalır" (316).

Freud yukarıdaki süreci, yetişkin bilinçdışı isteklerin çocukluğa "sıvışmak" istediği, gerçek olarak deneyimlenen anılar biçiminde gizli ifadesini buldukları bir süreç olarak tanımlar. Freud'un deneği, geçerli çocukluk anılarını yeniden kazanmak olasılığı hakkındaki şüphelerini tekrarlayarak bu argümanı kendisi için özetlemektedir.

> Eğer öyleyse, karahindiba sahnesinin gerçekliğine olan tüm inancımı kaybettim. Ben şöyle bakıyorum: Söz konusu iki vesileyle ve çok anlaşılır gerçekçi motiflerin desteğiyle, benim için şu düşünce ortaya çıktı: "Bu ya da o kızla evlenmiş olsaydın, hayatın çok daha hoş olurdu." Zihnimdeki ufuk açıcı akım, koşullu yan cümlede [protasis] bulunan düşünceyi ele geçirdi ve aynı duyusal akımı tatmin edebilecek nitelikteki imgelerde tekrarladı. Düşüncenin bu ikinci versiyonu baskın cinsel eğilim ile uyumsuzluğu nedeniyle bilinçdışı kaldı; ancak tam da bu bilinçdışı kalması gerçeği, gerçek durumdaki değişiklikler bilinçli versiyondan kurtulduktan çok sonra da bunun zihnimde kalmasını sağladı. Söylediğiniz gibi, genel bir yasaya göre, bilinçdışı kalan madde, kendisini masumiyetinden dolayı bilinçli hale gelebilecek bir çocukluk sahnesine dönüştürmeye çalışmıştır. Bu amaçla, yeni bir dönüşümden veya oldukça yeni iki dönüşümden geçmesi

gerekiyordu. Bunlardan biri mecazi olarak ifade ederek itiraz unsurunu koşullu yan cümleden [protasis] çıkardı; ikincisi, koşullu cümlede karar bildiren son kısmı [apodosis] görsel sunum yapabilen bir şekle zorladı –bu amaçla "ekmek" ve "ekmek ve tereyağı mesleklerinin" arabuluculuk fikirlerini kullandı. Bunun gibi bir düşlem üreterek, bir kızın kızlığını bozmak ve maddi rahatlık için iki arzunun yerine getirilmesini sağladığımı görüyorum. (317-18)

Freud'un deneği, "perde anılar" kavramını, argüman ve dil kullanımı tarzını, örneğin, "protasis/koşullu yan cümle" ve "apodosis/koşullu cümlede karar bildiren son kısım", Freud'unkinden ayırt edilemez noktaya gelinceye dek içselleştirmişti. Yine de bir sorun devam etmektedir. Freud'un argümanı öyle inandırıcıdır ki, kısıtlanmamış çocukluk belleği olasılığına yer bırakmıyor gibi görünmektedir. "Ama şimdi, karahindiba düşlemini yaratmamı sağlayan güdülerin tam bir açıklamasını verdiğim için", diye kafa yoruyor Freud'un deneği, "uğraştığım şeyin, hiçbir zaman gerçekleşmeyen ama çocukluk anılarım arasında herhangi bir gerekçe gösterilmeden gizlice çıkarılmış bir şey olduğu sonucuna varmaktan kendimi alamam." (318)

Burada Freud, yetişkin fantezilerinin, kendilerini "içeriği bir temas noktası düşlemi sunan" çocukluktan bir "bellek izine" bağlayarak ifade bulduklarını iddia edip geri çekiliyor (318). Aynı zamanda, birçok parçadan oluşan belleğin oluşturulduğu işlem, orijinal belleğin geri alınamaz olduğu noktaya dek kaynağını çarpıtabilir. Freud, "Bu süreç boyunca çocukluk sahnesinin kendisinin de değişimler geçirmesi çok mümkün" sonucuna varıyor; "bellek tahrifatlarının da bu şekilde ortaya çıkabileceğinden kesinlikle eminim" (318). Sonuç olarak, çocukluk anıları "gerçek" olarak kabul edilebilir, ancak gerçek olduklarından emin olamayız.

Bu noktada Freud'un makalesi giderek temposunu düşürüyor. Bir ağaçtan bir dalı kopartan bir çocuğun anılarının cinsel içeriğini belirtmek için V. ve C. Henri'den alınan bir örnek sunuyor, sonra bulgularını özetliyor. Önemli olan bir perde anısının belir-

gin içeriği değil, ondaki bilinçdışı arzu ve çatışmaların deforme olmuş temsilidir. Freud çocukluktan kalan bellek izlerinin gerçekliğine dair verdiği güvencelere rağmen, kirlenmemiş formda daha az erişim şöyle dursun, onları doğrulamayı imkânsız kılacak ölçüde "tahrifat" unsurunu vurgulamaktadır. Freud'un son paragrafı bu açıklamadaki *tüm* çocukluk anılarını içermektedir. Sonuç olarak, bellek bir inşa süreci olarak ortaya çıkmaktadır. Şöyle diyor: "Çocukluğumuzdan herhangi bir anıya sahip olup olmadığımız sorgulanabilir: çocukluğumuz*la* ilgili anılar sahip olduğumuz her şey olabilir. Çocukluk anılarımız bize ilk yıllarımızı olduğu gibi değil, anıların uyandırıldığı sonraki dönemlerde göründükleri gibi gösteriyor." Bu nedenle, "çocukluk anıları, insanların söylemeye alışık olduğu üzere, *ortaya çıkmadı*; onlar o zaman *oluşturulmuştu*. Ve tarihsel doğruluk kaygısı olmayan bir dizi güdülerin, anıları biçimlendirmenin yanı sıra onların seçiminde de bir rolü vardı"(322). Freud'a göre bellek, bir tür entrikacıdır, kurnaz ama güvenilmez bir anlatıcıdır, gerçeklik bilgisinin aktarıcısı olmaktan ziyade yaratıcısıdır

Meseleleri daha da karmaşık hale getirmek için "Perde Anılar" makalesi, Freud ve deneği arasında Platonik bir diyalog biçiminde güven veren, hoşça vakit geçirilen bir karşılaşma diye belirtilerek aslında Freud'u kendisiyle diyalog halinde sunduğunda entrikacı bir anlatı olmaktadır. Bu bakımdan, "Perde Anılar" Freud'un oto-analizinin, bireysel yaşam yazma pratiğinin bir yönü olarak kabul edilebilir; bu örnekteki amaç yetişkinlik anılarının çocuklukta inşa edilmiş doğasını göstermektir. Freud, aslında, belleğin kendisinin yoğun şekilde oluşturulmuş kurguların bir yazarı olduğunu iddia etmek üzere, kendi içsel derin düşüncelerinin kurgusal bir değerlendirmesini yazıyor. Güvenilmez anlatıcı Freud, belleği de eşit derecede güvenilmez olarak gösteriyor.

Freud'un makalesinin öz-düşünümselliği [kendi hakkında düşünmesi], tam da anlatım kişiselliğinin temelini istikrarsız hale getirmektedir. Freud kendi "perde anısını" inceleyerek

tüm bellek yapılarının kurgusal doğası olduğu şeklindeki bir anlayışa ulaşır. Bu tarzda, onları ifade etse bile, kendi anılarını yapısöküm teorisine göre analiz etmeden duramaz. Belleğin kendisinin zihinsel bir yapay olgu olduğu fikrini göstermek için kişisel bir anımsama seçerken, Freud, kendisini düzenleyen bir anı yazarı olarak kendini konumlandırır. Bu makaleyi okumak biraz iki elli M.C. Escher litografisini tasarlamak gibidir, işlem sırasında her biri diğerini betimlemektedir.

ÇAĞDAŞ SİNİRBİLİMİNE GÖRE BELLEK

Teorileştirmesinin sübjektif tarzına rağmen, Freud'un perde anılarının oluşumu hakkındaki açıklaması, normal bellek işlevinin mevcut sinir ağı modeliyle ilginç bir benzerlik taşımaktadır. Beyni sinirsel aktivite düzeyinde gözlemlemenin (Fonksiyonel MR-işlevsel manyetik rezonans görüntüleme gibi) yeni tekniklerine dayanan çağdaş sinirbilim, bellek kodlamayı ve geri kazanmayı [hatırlamayı] bir ürün olmak yerine bir süreç olarak algılar. Bellek beyinde belirli bir yerde mevcut değildir; sabit ve kesin formda geri alınabilen verilerden de oluşmaz. Aksine, bellek, beyindeki sinir yollarının aktivasyonunun bir sonucu olarak, mevcut anda gerçekleşir. Mevcut bir uyaran ile daha önce aktif hale getirilmiş bir sinir ağı arasında karşılıklı bir etkileşim olarak ortaya çıkar.[9] Bu süreci özetleyen sinirbilimci Daniel Schacter şöyle yazmaktadır:

> Bağlantıcı veya sinir ağı modelleri, beynin, bir deneyimi kodlamaya katılan farklı nöronlar arasındaki bağlantıların gücünü artırarak engramları [uyaranların beyinde bıraktığı izleri] depoladığı ilkesine dayanır. Bir deneyimi kodladığımızda, aktif nöronlar arasındaki

9. Daniel Schacter'in (1996) kendi deyimiyle ifade etmesine rağmen bu sürecin açıklaması mevcut düşünceyi temsil etmektedir. Ayrıca bkz. Eric Kandel'in (2006) bellek sistemlerinin sinirsel temelleri (kısa süreli, uzun süreli, örtük ve açık) konusundaki ayrıntılı değerlendirmesi. Bu makalede, sadece uzun süreli kişisel belleğin çalışmalarıyla ilgileniyorum. Travmatik bellek, örneğin sergilediği travma sonrası stres sendromu ve bilimsel ve psikolojik açıdan çok ilgi çekici bir konu, bu araştırmanın sınırları dışındadır.

> bağlantılar güçlenir ve bu spesifik beyin aktivitesi örüntüsü engramı oluşturur. Daha sonra, deneyimi hatırlamaya çalıştığımızda, bir geri alma ipucu beyindeki başka bir aktivite modelini uyaracaktır. Bu örüntü önceden kodlanmış bir örüntüye yeterince benziyorsa hatırlama gerçekleşir. (1996, 71)

Ancak bellek tamamen veya sadece engramda yer almaz. Bunun yerine, önceden kodlanmış sinirsel aktivite ağını, geri çağırma ipucu denilen ve mevcut uyarandan türeyen ayrı ve farklı bir nöral bağlantı modeli ile dolaştıran bileşim halinde bir oluşumdur. Schacter'in açıkladığı gibi:

> Bununla birlikte, bir sinir ağı modelindeki "bellek" sadece aktifleştirilmiş bir engram değildir. İpucu ve engramın bir araya getirilmiş katkılarından ortaya çıkan benzersiz bir örüntüdür. Bir sinir ağı, mevcut ortamdaki bilgileri geçmişte depolanan örüntülerle birleştirir ve ikisinin sonuçta elde edilen S karışımı, ağın hatırladığı şeydir. (71)

Bu model doğruysa, bir belleği saf veya el değmemiş şekilde geri almak imkânsızdır. Schacter'in sözleriyle, "Hatırladığımızda, bellekteki en iyi eşleşmeye sahip bir örüntüyü tamamlarız; depolanmış bir resim üzerinde spot ışığı tutmuş olmayız" (71). Schacter bu fikrin, "kabul etmesi zor" olduğunu teslim etmektedir. Yine de "parçalanmış deneyim kalıntılarını, zaman içinde süren ve hayatlarımızın hikâyelerini oluşturan otobiyografik anlatılara nasıl dönüştürdüğümüzü anlayacaksak, alışıldık anlayışımızı geride bırakmalıyız" (71).[10]

10. Mevcut bellek teorisi edebi kültürü etkilemeye başladı, bunun kanıtı da Umberto Eco'nun *Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi* romanında sübjektif belleğini (geçici olarak) kaybeden kahramana bir beyin cerrahının yaptığı şu açıklamada görülmektedir: "Belleği geçmiş olayları depoladığınız ve daha sonra onları oraya koyduğunuz gibi geri aldığınız bir depo olarak düşünemezsiniz", dedi Gratarolo. "Çok teknik olmak istemiyorum, ancak bir şeyi hatırladığınızda, yeni bir nöron uyarımı profili oluşturuyorsunuz. Diyelim ki belirli bir yerde hoş olmayan bir deneyim yaşadınız. Daha sonra o yeri hatırladığınızda, başlangıçtaki nöronal uyarma örüntüsünü, ilk başta taklit edilenle benzer olan ancak aynı olmayan bir uyarma profiliyle yeniden etkinleştirirsiniz. Hatırlamak bir huzursuzluk hissi

Hem Freud hem de (belleğin sinirbilimini sıradan terimlere tercüme eden) Schacter için, bellek sistemlerimiz karmaşık ve öngörülemeyen şekillerde etkileşime giren geçmiş ve şimdiki unsurlardan oluşmaktadır. Schacter'ın engramı Freud'un bellek izine tekabül ederken, geri alma ipucu ise Freud'un perde anısının oluşumunu harekete geçiren yüklü uyaranıyla kaba bir paralellik sunmaktadır. Schacter'in açıklamasındaki eksiklik, çocukluk belleğini, yasaklanmış istek ve arzuların ifadesine ket vurabilecek ölçüde deforme eden bilinçdışının müdahalesidir. Ancak ikisi de çok önemli bir noktada hemfikirdir; bir çocukluk anısına (veya bu konudaki herhangi bir anıya) özgün biçiminde erişilemez. Her ikisi de belleğini gelişmekte olan bir işleyiş, aslında hareketli bir hedef olarak algılamaktadır.

Belleğin sübjektif teorisyeni olan Freud, belleği karmaşık kurguların yazarı olarak sunmaktadır. Schacter o kadar ileri gitmese de, o da bellek inşası ve geri kazanmanın [hatırlamanın] yapısı gereği istikrarsız ve biçimlendirilebilir doğasını sergilemektedir. Tecrübe edebileceğimiz tek anı, şimdiki zamanın kaçınılmaz olarak tuzağına düşmüş anıdır. Bellek/anı, kelimenin tam anlamıyla şimdiki zamanda "meydana geldiği" için, her bir geri çağırma örneğiyle hafifçe değiştirilir. Schacter'in teorisinde, saf veya doğru bir bellek/anı kavramına Freud'da olduğundan daha fazla yer yoktur.

---

yaratacaktır. Kısacası, hatırlamak, kısmen o zamandan beri öğrendiklerimiz veya söylediklerimiz temelinde yeniden inşa etmektir. Bu normaldir, yani bu şekilde hatırlıyoruz. Bunu, zaten orada olan bir şeyi bulma çabasıyla, onu ilk önce bir kenara koyduğunuzdaki gibi parlak ve yeni olarak hayal ederek, zaten orada olan bir şeyi bulma çabasıyla takıntılı bir şekilde deşelemek yerine, bu uyarma profillerinden bazılarını yeniden etkinleştirmeye teşvik etmeniz için söylüyorum. Ebeveynlerinizin bu fotoğraftaki görüntüsü size gösterilen ve kendimizi gördüğümüz görüntüdür. Başka bir şeyi yeniden inşa etmek için bu görüntüden başlamalısınız ve sadece bu sizin olacaktır. Hatırlamak bir lüks değil bir emektir." (2004, 25)

POSTMODERN EDEBİ BİR TARZ OLARAK ANI YAZISI

20. yüzyılın sonlarında ve 21. yüzyılın başlarında anı tarzının popülaritesi ciddi şekilde dikkat çekicidir.[11] *Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives* (2010) kitabının ortak yazarları Sidonie Smith ve Julia Watson, anı yazarlığının belirli bir alt kümesi olan "hayat öyküsünü" oluşturan çeşitli anlatı uygulamalarına kapsamlı bir genel bakış sunmaktadırlar. Diğer hususların yanı sıra, anı yazılarının (cinsel yönelim, ırk, etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyet konularını ele alan) kimlik politikalarının geliştirilmesindeki, sömürgecilik-sonrası özne konumlarının ifade edilmesindeki, insan hakları anlatılarındaki ve travma ve tanıklık literatüründeki önemini göz önüne alıyorlar. Bireysel deneyime verdiği önem sayesinde anı yazıları, yukarıdakilerin hepsine dahil olurken, genel hayata dair yazma alanında ayrıcalıklı bir konuma da sahiptir. Smith ve Watson'a göre anı yazıları "genel olarak bir hayatın tamamını değil, bir bölümünü alan ve birbirine bağlı deneyimlere odaklanan hayat öykülerine atıfta bulunur" (274). Anı yazılarının daha fazla kapsayıcılık ve bütünlük iddiasında bulunan üst dalı otobiyografileri gölgede bıraktığını da gözlemliyorlar. Anı daha yüce ve saygın otobiyografik formda eksik olan şeyleri sağladığından,bunların kişisellik mefhumuna dair fikirleri hem kamusal hem de özel anlamda, rahatsız edebilecek yapısökümcü bir uygulama olarak görülebileceğini ileri sürüyorlar.

Anıların cazibesinin en azından bir kısmı, "gerçekte ne meydana geldiğini" açıklamak ve böylece gerçeğin dolayımsız bir görünümünü sunmak amacını taşımasıyla, kurgusal olmayan bir tarz şeklindeki statüsüne bağlıdır. Fakat elbette anı yazılarının

11. Genellikle zirve yaptığı söylenen anı yazılarındaki patlama, ivme kaybı belirtisi göstermiyor. Aksine, kurgusal olmayan yazı (genellikle anı yazısı çeşitliliğinde), satış ve popülerlik bakımından edebi kurguyu aşmıştır. Otobiyografik yazım biçimleri, akademinin mahfillerine kişiselleştirilmiş edebiyat eleştirisi şeklinde de nüfuz etmiştir, ancak bu tür kendi başına anı yazarlığı statüsü kadar etkili değildir. Bu türün anlayışlı bir analizi ve dikkate alınması yönünde (ve bunun bir uygulamasının bir örneği için) bkz. Nancy Miller *Getting Personal* (1991).

popülaritesinin bir başka yönü, kurgu yazmayı karakterize eden retorik stratejileri serbestçe kullanmasından kaynaklanmaktadır. Anı yazarları, tatmin edici bir anlatı kıvılcımı sağlamak için çatışmalar, krizler ve çözümlerden yararlanırken sahneler kurarlar, karakterler geliştirirler, diyaloglar oluştururlar. Sonuç, çoğu zaman kurgu gibi okunur ve aynı zamanda okuyucunun "gerçek" bir hikâye arzusunu da tatmin eder.[12] Çoğu okuyucu, kurgu yazarının araç setinin kullanımının, anı ürününün sözde gerçek doğasını nasıl tehlikeye atabileceğini düşünmek için duraksamaz. Sadece belirli bir anının doğruluğu sorgulandığında –örneğin, James Frey'in çok satan bağımlılık/bağımlılıktan kurtulma hakkındaki anı kitabı *A Million Little Pieces* (2003) –bu tartışmalı sorun ortaya çıkmaktadır.[13] Bu durumda bile tartışma, bu tür araçların

12. Patricia Hampl, anı yazarlarının kurgu ile kurgu olmayan arasındaki sınırı bilinçli bir şekilde bulanıklaştırarak uydurmaya başvurduklarını açıkça itiraf ediyor. Kendi uygulamasını savunmak için de şunları yazıyor:
Anı yazılmalıdır, çünkü her birimiz geçmişin yaratılmış bir versiyonuna sahip olmalıyız. Yaratılmış: yani somut anlamda gerçek, belli bir yerde ve tarihte yaşamış bir şeylerden imal edilmiş. Ve yaratılan herhangi bir şeyin olumsuz tarafını da: Bizi sınırlarımıza, bakış açımızın kaçınılmaz öznelliğine bağlayan bir versiyonla yaşamalıyız. Deneyimi ve deneyime anlam kazandırmak için verdiğimiz armağanı kabul etmeliyiz. (1999, 12)
İnanıyorum ki, bir hastanın yaşam geçmişinin ortaya çıkması ve yeniden yaratılmasının acı verici ve (potansiyel olarak) iyileştirici yönlerini iyi bilen birçok psikanalist, bu ifadeyle hemfikir olacaktır. Özellikle bkz. Donald Spence (1982) ve Roy Schafer (1992).

13. Anı yazarlarının daha tatmin edici bir okuma sağlamak için deneyimlerinin ayrıntılarını kasıtlı olarak hangi ölçüde değiştirebileceği sorusu, alışılmışın dışına Frey'inkinden daha az çıkan Judy Blunt'un çok satan anıları *Breaking Clean*'in (2002) yayımlanmasıyla belirgin bir şekilde gündeme getirildi. Blunt, Montana'daki çiftçi kocasını, ev kadınlığı yapmayan karısı yüzünden hayal kırıklığına uğramasıyla daktiloyu kıran birisi olarak tasvir etmişti. Bu tek anlatı detayıyla suçlanarak hesap sorulan Blunt, olayı süslediğini itiraf etmiş ve kitabının bu bölümünü ilk olarak bir kurgu yazma sınıfı için kısa bir hikâye olarak yazdığını belirtmişti. İtirafları şaşırtıcı derecede benzer olmasına rağmen, Frey'in ihlalleri daha büyük bir ölçekte gerçekleşmişti. Başlangıçta kitabını bir roman olarak yayınlamaya çalışmıştı. Bunu başaramayınca, bilerek kurguladığı yazısının unsurlarını değiştirmeden anı yazısı olarak yayıncılara iletmişti. Daha yakın bir tarihte, Jon Krakauer (2011) Greg Mortenson'un kurgusal olmayan *Three Cups of Tea* (2006) adlı kitabı konusunda bir sansasyona yol açtı, kitaptaki önemli

yapısı gereği kurgulanan niteliğine değil, olgunun doğruluğuna odaklanabilir. Frey, Hazelden'de katıldığı rehabilitasyon merkezi deneyiminin bazı yönlerini abartmak veya uydurmuş olmak (dolayısıyla "yalan söylemek") nedeniyle şiddetle eleştirilmişti. Bu ihlallerini kabul eden Frey, kitabının sonraki baskılarına bir feragatname eklemiş ve deneyimini oluştururken belirli saygısızlıklar yaptığına işaret etmişti. Yine de, tam da kurgusu gereği, Frey'in yazdığı anılar dolayımlı bir yoldan "gerçekliği" temsil etmektedir; bu kurgu yazarının hikâye anlatma stratejilerine dayanan herhangi bir anı yazısı gibidir. Olanlar hiçbir zaman kelimesi kelimesine hatırlanamaz ve zaten böyle bir malzeme de (böyle bir marifet mümkün olsaydı bile) ilginç bir okumaya yol açmaz. Anı yazarı, sahne ve diyalog ayrıntılarını uydurarak, bileşik karakterler yaratarak ve olayları kısaltarak ve yeniden düzenleyerek deneyimlerini "kurgulamaktadır".

Çok fazla olmasa da, birkaç yazar, konularının ana fikirlerinin ve anlatılarının istikrarsızlığını ön plana çıkarıyor ve açıkça çabalarının yapılandırılmış niteliğine dikkat çekiyorlar. Örneğin, Lauren Slater *Lying* (2000) kitabında, farklı bir şekilde saralı, manik-depresif, şizofreni veya sınır durum kişilik bozukluğundan mustarip biri olarak teşhisine dair kendi sunumunu bilinçli şekilde sorguluyor. Bu teşhislerden herhangi biri doğru mudur? Slater'in kendine dikkat çekmek için dramalar sahneye koyma eğilimi göz önüne alındığında, bu durumu nasıl yargılayacağız? Önemli anlarda Slater, bir veya daha fazla teşhisinin gerçek olduğunu öne sürerken, diğerleri söz konusu olduğunda onları dünyaya bakış açısının metaforları olarak kabul ediyor.[14]

olayların asla gerçekleşmediğini iddia etti. Kuzey Pakistan ve Afganistan'da kızlar için okullar kurma hareketine öncülük eden Mortenson, bu suçlamanın bir sonucu olarak ciddi bir incelemeye tabi tutuldu; kitabı kesinlikle "kişisel" değildi ve hayırsever organizasyonu Orta Asya Enstitüsü için para toplamanın bir aracı olarak kullanılmıştı.

14. Slater, kendi anlatım pratiğinin güvenilmezliği için birçok gerekçe sunuyor. Gerçekten de kitabının ön kapağında şöyle yazıyor: "Yazabildiğim sadece bir tür anı var ve bu kaygan, eğlenceli, çileden çıkaran, rahatsız eden bir metin, olabildiği kadar soru işareti yaratmış gibi olabilir." Aşağıdaki ifadesi de buna bir ör-

Slater'in kendisine açık şekilde yalan söyleme izni veren başlığı ışığında bu sorunu çözmenin bir yolu yoktur.

Mary Karr, oldukça fakir bir Teksaslı çocukluğa dair epey popüler olan anı yazısında, *The Liar's Club* (1995) kitabında, bu tür ikilemin daha ince bir örneğini sunuyor. Karr'ın annesi tarafından nasıl yetiştirildiğini anlatması oldukça dikkat çekicidir; annesi sofistike ve iyi eğitimlidir, ancak öngörülemeyen davranışları ve öfke sınırındaki patlamalarıyla alkolik, dengesiz bir kimsedir. *The Liar's Club* kitabının yayımlanmasından önce esasen bir şair olarak tanınan Karr, sürükleyici bir kurgu olarak okunan oldukça dramatik bir çocukluk travması hikâyesi sunmaktadır. Slater'den farklı olarak, anlatısının gerçekliğini açıkça bozmaz. Aynı zamanda, kitabının babasının poker kulübünün üyeleri tarafından anlatılan uzun hikâyelere atıfta bulunan başlığı, okuyucuya kendisinin de gösteriş uğruna yalan söyleme alışkanlığına sahip olabileceğini hatırlatmış olmaktadır.

İster kasıtlı, ister retorik (anlatı yapısının kurgusallaştırıcı doğası nedeniyle) olsun, bir dereceye kadar yalan söylemek, anı yazımı türünün kaçınılmaz bir yan ürünü gibi görünüyor. Anı yazıları, yaşanmış deneyime şekil ve anlam sağlamak ve aynı zamanda bu gerçekliğin canlı bir duygusunu iletmek bakımından çok gereklidir; bu ise olgunun doğruluğunun kurgusal olmayan standardından daha rahat kurgu beklentilerine doğru yönelmeye neden olur.

Yukarıdakilere belleğin güvenilmez niteliğini de ekleyin, anı yazısı, eğer böyle bir tasarım çok kuralcı, gazetecilere özgü şekilde olgunun doğruluğuna bağlılığını gerektirirse, kurgusal olmayan etiketine layık olmaktan da çıkar. Hem Freud'a hem de Schacter'e göre bellek, oto-sansür (Freud) ve/veya değişen yaşam deneyimi (Schacter) baskısı altında sürekli olarak ken-

nektir: "Her neyse, bir şeyin doğru gibi gelmesi, gerçeklere uyduğu anlamına gelmez. Bazen, gerçeklerin neden önemli olması gerektiğini bile bilmiyorum. Onları sık sık görmezden gelirim ve doğru yapmak istediğimde bile yapmam. Yapamam. Yine de kendim hakkımda yazmayı seviyorum. Ben mi! İşte bu yüzden romancı değilim" (2000, 145).

disini gözden geçiren bir şekil değiştiricidir. En iyi koşullar altında ve en iyi niyetlerle geçmişimizi tamamen doğru bir şekilde açıklayamayız. Bu kapsamda anı, kendini inşa etmenin bir formu, benliği anlatmanın yararlı bir yolu olarak görülebilir, fakat hiçbir şekilde dolayımsız bir şey olarak kabul edilemez. Edebi biçimlerin bu en samimisi ve itirafçısı tarafından elde edilecek masum öz-farkındalık Cenneti yoktur.

BELLEK AĞIRLIKLI BİR DİSİPLİN OLARAK PSİKANALİZ

Freud'un teorisi ve pratiğinde psikanaliz, yaşam krizi anında kendi kendini sorgulamasından ortaya çıkmıştır ve bu nedenle, uygulaması bakımından kendisinin evrenseli temsil ettiği benzersiz bir otobiyografi formunu oluşturur. Ara sıra fikirlerini tarafsız, önyargısız veya "bilimsel" şekilde ortaya koyma arzusuyla, açıklayıcı materyallerinin kendi deneyiminden ne ölçüde elde edildiğini gizlemiştir: "Perde Anılar" bunun bir örneğidir. Yine de Freud'un –tahminen muazzam rüyalar araştırmasına bağlı olarak (ve sonuçta bunun epey gölgesinde kalarak) kaleme alınan– bu görünüşte küçük makalenin sonuçları, bir bütün olarak psikanaliz disiplini hakkında sorular ortaya koymaktadır. Gerçekten hem Freud hem de çağdaş sinirbilimcilerin iddia ettiği gibi, çocukluktan doğru bir şekilde geri alınabilecek hiçbir hatıramız yoksa o zaman analiz nasıl yapılır ve sonuçları nasıl doğrulanabilir ki?

Klasik uygulamada, psikanalist hastanın anlatısını dinler ve kırılganlık noktalarını bulmaya çalışır. Bunlar, yanlış sürekliliğin korunduğu veya dikişsiz konuşmanın/tutarsızlığın patlak verdiği yerlerdir. Psikanalist ayrıca, hastanın önemli başkaları tarafından, özellikle güçlü ebeveyn figürleri tarafından yaratılan etkileşim örüntülerini tekrarlama veya ona "aktarma" yollarına da dikkat eder. Aynı zamanda ilişkisel ve karşıaktarım teorisi ışığında, kendi yaşamındaki (çözülemeyen) kişisel sorunları yansıtabilmiş veya bunlardan türeyebilmiş olan psikanalistin tepkilerine de dikkat eder ve hastanın da sergilediği duygusal

tepkileri not eder.[15] Böyle çok yüklü bir görev açıkça meydan okuyucudur. Bu denkleme, hiç kimsenin –ne hastanın analistinkinin– belleğinin kesinlikle güvenilir olmadığı koşulunu da eklediğinizde, (böyle dengesiz bir ortamda) neyin amaçlanabileceği veya gerçekleştirilebileceği merak konusudur.

Bir hastanın anılarına zaten bilinçdışı istek ve arzuların müdahalesi veya basitçe bellek oluşumunun değiştirici süreci tarafından daima aracılık yapılıyorsa, psikanalist onun "gerçek" yaşam tarihi diye tam olarak neyi kabul eder ki? Bir hastanın geçmişinde gerçekte ne olduğunu tespit etmenin bir yolu yoksa, o geçmişi tahrif etmesinin derecesini nasıl değerlendirilebilir ki? Freud kendini analiz ederken, kendi bilinçdışı zihninin alt bölümlerini, çalışmalarını teorileştirme noktasına götürecek kadar çözebileceğinden emindi. Yine de onun haklı olduğunu kim söyleyebilir? Eğer bilinçdışı yeterince düzenbazsa, en dürüst araştırmacılardan da kaçamaz mı?[16]

Dahası, geleneksel olarak, psikanalitik teorisyenlerin sunduğu bulgu biçimi, yalnızca analistin teorik faaliyetinin test alanını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda onun "kanıtı" olarak hizmet eden analitik kısa hikâye veya vaka öyküsü biçimini de alır. Fakat vaka öyküsü nün kendisi, analitik karşılaşmanın gizliliğini ve hastanın mahremiyetini korumak için oldukça stilize edilmiş ve hatta kasten kurgulanmış haldedir. İsimler, meslekler, yaşam öyküsü ve hatta toplumsal cinsiyetler hastanın anonim tutulması yararına değiştirilebilir –anlayış, bu kisvede sunulan bilgilerin yine de analistin belleğine ve hastanın gerçeklik deneyimine göre "doğru" olduğu yönündedir. Bunun için kimin sözü geçerlidir? Cevabı ise, genel olarak konuşursak, sadece ikna kabiliyeti çeşitli

15. İlişkisel ve karşıaktarım teorisi alanları bu denemenin sınırları içinde araştırılamayacak kadar geniştir. Özellikle kapsamlı bir genel bakış için, bkz. Theodore Jacobs (1999), o da bu teori toplamına büyük katkıda bulunmuştur (1991). Ayrıca bkz. Adrienne Harris (2011).

16. Bilinçdışı, doğası gereği tam olarak bilinemez. Bunu sadece Freud'un yazımının değil, her ikisi de anlamlarını düzeltmeye yönelik çekiciliği ve nihai hayal kırıklığını vurgulayan Jacques Lacan (1977a) ve Wilfrid Bion (1962) gibi etkili haleflerinin aksiyomu olarak da görüyorum.

faktörlere bağlı olan psikanalistin söylediklerideridir: Bu faktörler, yerleşik teorik modeller tarafından sunulan teorinin beyan ettiği görüşleri genişlettiği ve/veya dönüştürdüğü ölçektir; önerilen teori ile sağlanan (kuşkusuz maniple edilen) kanıtlar arasındaki eşleşmedir; ve yazarın/analistin retorik uzmanlığıdır. Klasik uygulamada, gerçekten hiçbir "kanıt" yoktur –kanıtlar, yalnızca analistin, hastanın ikilemleri hakkında az ya da çok ikna edici sunumudur ve çözülmedikleri takdirde bunların en iyi nasıl anlaşılabilecekleridir.[17]

İlişkiler arası teorinin ortaya çıkışı, psikanalizin –bireysel olarak çatışan yaşam öykülerine sahip iki kırılgan insanın dahil olduğu– iki-kişi arasında karşılıklı söyleşi yönünü bu meseleleri öz-bilince sahip tarzda ele alarak kabul ederken, karşılaşılması gereken sorunlar olarak onları ortadan kaldırmaz. Aksine, bir bütün olarak psikanalitik girişimin değişebilir, şekil verilebilir ve istikrarsız niteliğini vurgular. Daha yakın dönem psikanalitik yazılarda, psikanalistin kendi iç düşüncelerinin bireysel bir hastanın vaka öyküsünün açıklanmasına dahil edilmesine yönelik eğilim, Freud'un "Perde Anılar"da baskılamak istediği sürece, yani psikanalistin bir hastayla ilişki kurma/analiz etme sürecinde kendini yazma/keşfetme derecesine açıkça dikkat çekmektir.[18]

Bellek sistemleri doğası gereği kusurludur ve güvenilmezdir. Bunu da Freud, görünüşte "gerçek" çocukluk anılarını incelemesinin bir sonucu olarak anlamıştır. Freud'un sözünü esirgemeden

17. Fred Griffin, psikanalitik vaka öyküsünün inşa edilmiş doğasına dair, kelimenin tam anlamıyla (kendi deneyimine dayanarak) uydurulmuş ilginç bir örnek sunuyor. Amacı, vaka öyküsünün kurgu yazmanın bir varyasyonu olarak durumunu göstermekten ziyade, kurgu okumaya olan bağlılığının kendi analizine nasıl yardımcı olduğuna işaret etmektir. Daha geniş amacı, analitik karşılaşmada hayal gücünün rolü ile ilgilidir. Sonuç olarak, "Birçok açıdan, analitik durumda yarattığımız ilişkisel yapılar (kurgular) analitik çalışmanın özüdür. Her yapı 'gerçeği söyleyen bir yalan'dır" (2004,710). Hepsi de duygusal bir gerçeği ifade etmeye çalışan romancılar, hikâye anlatıcıları, şairler ve anı yazarları, büyük olasılıkla bu son cümleyle aynı fikirde olacaklardır.

18. Thomas Ogden'in psikanalitik oturumları sırasında kendi (görünüşte dalgın) düşünceleriyle ilgili ayrıntılı keşifleri bunun bir örneğidir. Örneğin, bkz. *Conversations at the Frontier of Dreaming* (2001).

söylediği üzere, çocukluğumuza ait hatıralarımız olmayabilir, sadece onunla eksiltili olarak ilişkili hatıralarımız olabilir. Bu, isteyerek yapılandırılmış (ve yeniden yapılandırılmış) yaşam anlatılarımıza rehber olarak belleği tamamen terk etmemiz gerektiği anlamına mı geliyor? Eğer öyleyse, gelişen bir dizi teori ve uygulama olarak psikanalizin canlılığından bahsetmek bir yana, anı yazımı türünün devam eden popülaritesini açıklayan nedir?

Kendisini ve tarihini anlama arzusunun yanı sıra gelecekteki hedef ve olasılıkları da yansıtma arzusunun, insan öznelliğinin, doğal olmasa da ortadan kaldırılması zor olan bir yönü olduğunu düşünüyorum. Belleğin, olduğu kadarıyla geri kazanılabilir olması, çabanın kendisini işe yaramaz hale getirmeyeceğinin veya geçersiz kılmayacağının altını çizmektedir. Daha ziyade, ne kadar düşünceli, içgörülü, titizlikle veya hatta skandalvari şekilde dürüst olursa olsun, kendi kendini inşa etmenin hiçbir zaman tamamlanamayacağını hatırlatan bir uyarıdır. Bellek düzenbaz ve kaypaktır, karizmatiktir ama güvenilmezdir, özünde bir anlatıcıdır. Aynı zamanda, aklı başında hiç kimse, örneğin travmatik beyin hasarı, demans veya Alzheimer hastalığı ile temsil edildiği haliyle, onun yokluğunu istemez. Bireysel belleğin (psikanaliz ve anı yazıcılarının aracısı olarak) kusurlu olması, gücünün veya öneminin olmadığı anlamına gelmez. Aksine, ölene kadar hayatımızın yörüngelerini araştırmak, inşa etmek ve gözden geçirmek amacıyla karmaşık bir süreçle uğraştığımızı hatırlatır. Freud, "Perde Anılar"ın, otobiyografik zemini gizlemeye ihtiyacı olduğu ölçüde, anı yazarının kendini icat etme çabasının hem tehlikesini hem gerekliliğini de anlamıştı.

6
Edebiyat ve Psikanaliz

Artık bir metnin tek bir "teolojik" anlamı (Yazar-Tanrı'nın "mesajı"nı) yayan kelime satırları değil, çeşitli yazıların, hiçbirinin özgün, harmanlanmış ve uyumsuz olmadığı çok boyutlu bir alan olduğunu biliyoruz. Metin, sayısız kültür merkezinden yapılan alıntıların bir dokusudur.

Roland Barthes, "The Death Of The Author"

GENEL BAKIŞ

Psikanalitik söylem ile edebi söylemin ortak noktası nedir ve nasıl birbirlerinden ayrılırlar? Ne psikanaliz ne de edebiyat tek, tanımlanabilir bir varlık olarak kavrandığından, bu soruların basit bir cevaplar dizisi vardır. Psikanalizden ve edebiyattan,

fiiller veya hareket biçimleri olarak daha düzgün çalıştıkları zaman, isim veya nesne gibi bahsediyoruz.

Freud'un, özellikle Ödip kompleksini teorileştirmesinde edebiyattan ilham aldığı (Masson 1985, 272-73) ve rüyalar ve bilinçdışı çalışması hakkında sezgisel bilgiye sahip şairler ve kurgu yazarlarına güvenmiş olduğu (Freud 1908) yaygın şekilde kabul edilmektedir.[1] Freud'un edebi sanatçılara minnettarlığını itiraf etmesinin anlamlarını açıklığa kavuşturmak ise daha sorunlu ve sıkıntı verici bir çabadır.

Bu sorunun karmaşıklığına ek olarak, Freud'un algıladığı haliyle psikanaliz, sabit ve içsel bakımdan tutarlı bir teori düzenine indirgenemez. Freud'un metinleri birbirleriyle sayısız yolla etkileşime girmektedir; mantıklı bir dizi fikirden ziyade sürekli bir iç konuşmayı temsil ediyormuş gibi bir biri üzerine tekrarlanmakta, gözden geçirilmekte ve yorum yapılmaktadır.

Freud'un spekülatif eğilimi, kendisine Ödip kompleksini evrensel bir psişik yapı olarak ortaya koyma özgürlüğünü vermekle kalmadı, aynı zamanda Leonardo da Vinci'nin erken yaşamını (1910b) hayal ederek, insan ahlakının ve medeniyetinin gelişimini açıklamak için ilkel sürü [*primal horde*] efsanesini önermeyi (1913b) ve Yahudi olmayan biri olarak Musa diye tamamen yeni bir tarih icat etmeyi (1939) de sağladı. Ayrıca (gerektiğinde veya uygun olduğunda) fikrini değiştirmesine de izin verdi. Bu açıdan bir örnek Freud'un, bilinçli zihinsel süreçlerle bilinçdışı zihinsel süreçler arasındaki ilişkiyi temel alan (psişenin) sözde "topografik" modelinden, ego, süperego ve id arasında etkileşimler oluşturan "yapısal" zihin modeline kaymasıdır.

1. Daha önce de belirttiğim gibi, Freud'un Sophocles dramasını pekâlâ bildiğini, bir öğrenci olarak kapsamlı bir şekilde incelediğini ve sonraki hayatında bir gün ona ithaf edilmiş bir yazıtla büstü olabileceğini hayal ettiğini biliyoruz. (Rudnytsky, 1987). Bu gerekçelerle Freud'un kendi içgüdüsel yaşamını Sophocles'ın draması açısından yorumlamaya yatkın olduğu iddia edilebilir. Eğer durum buysa, o zaman psikanalizin gidişatının başlangıcından itibaren edebiyatla iç içe geçmiş olduğu da söylenebilir.

Freud'un düşüncesinin hareketliliği ve esnekliği, onun teorileştirmesinin yaratıcı, gözden geçirici ve evrimsel doğasında bir değer olduğunu kanıtladı. Ayrıca, takipçilerine kendi yenilikçi ve yaratıcı güçlerini kullanma yetkisi vererek fikirlerinin daha fazla revizyonuna ve değişikliğine kapı açtı. Bu nedenle, psikanalizden tekil form yerine çoğul olarak söz etmek daha mantıklıdır. Bu son derece karmaşık ve hareketli teoriler ve uygulamalardan bahsederken psikanaliz ile değil, psikanaliz*ler* ile ilgilenmiş oluyoruz.

Aynı şey, farklı köken noktalarına, evrimsel tarihlere ve kültürel tezahürlere sahip birçok türden (şiir, kurgu, drama ve yaratıcı kurgusal dışı yazılardan) oluşan edebiyat için de söylenebilir. Edebiyat eleştirisinin tarihi de, yüzyılları, kültürel gelenekleri ve ulusal sınırları kapsayacak ölçüde eşit derecede karmaşıktır.

Öyleyse, bu kadar güçlü şekilde etkili ama aynı zamanda zorlu bir şekilde hareket eden iki söylem biçimi ve temsil arasındaki ilişki sorununu ele almak nasıl mümkün olabilir? Bu bölümün amacı açısından, edebiyat ve psikanalizin, mutasyona ve değişime tabi olmuş, ancak 20. yüzyıl boyunca ve ötesinde karşılıklı ve verimli şekilde iç içe geçmiş, kendi başlarına çoğul varlıklar olduğu varsayımıyla başlamak istiyorum. Diyebilirsiniz ki her biri hareketli bir hedeftir, ancak tek tek gidişatları önemli kesişim anlarında incelenebilir.

Burada, hem psikanalizin hem de edebiyatın, tarihlerinde ve ilgi alanlarında ne kadar çeşitli ve ayırt edici olurlarsa olsunlar, zamanlarının kapsamlı sosyokültürel hareketlerine katıldığını varsayıyorum. İkisi de boşlukta var olmamıştır, daha ziyade zamanımızı şekillendiren maddi, entelektüel, sosyal, estetik ve politik güçler arasında bir parça olarak var olmuşlardır.[2]

2. Freud'un teorilerinin evrenselliği konusundaki ısrarı, çalışmalarının sosyopolitik açıdan incelenmesi üzerinde hafifletici bir etkiye sahipti. Freud'un başarısını zamanının bilim ve kültürü açısından bulmaya çalışanlar arasında Peter Gay (1988), Peter Homans (1989), Carl Schorske (1981), Frank Sulloway (1979) ve Eli Zaretsky (2004) özellikle ikna edicidirler.

Yine de, bu iki güçlü söylem tarzı arasında önemli bir farklılık vardır. Psikanaliz –kendisine yeni bir disiplinin tek kurucusu olmayı dert edinen Sigmund Freud'un teorik çabalarıyla– oldukça yakın bir zamanda ortaya çıkmıştır.[3] Bu bakış açısından Freud'un kendisinden önceki diğer büyük düşünürler gibi miras aldığı inanç sisteminin başlıca ilkelerine –bir hekim, nörolojik araştırmacı ve 19. yüzyıl sonu Viyana'sının bir burjuva vatandaşı olarak– itiraz ettiği ve onları etkili bir şekilde dönüştürdüğü söylenebilir. Doğumundan 150 yıl sonra, fikirlerinin (kuşkusuz etkisi azaltılmış biçimde) Batı kültürüne nüfuz ettiği de söylenebilir. Örneğin, Ödip kompleksi, penis haseti, iğdiş edilme kaygısı, çocuk cinselliği, bilinçdışı veya id terimlerine kim aşina değildir ki? Ve Freud'dan sonra, rüyaların istek doyumu olma özelliklerini ya da gündelik dil sürçmelerinin gizli önemini kim reddeder ki?[4] Freudcu neolojizm* sadece ortak kelime dağarcığımıza girmekle kalmamış, Freud'un insan zihninin irrasyonel özelliklerine odaklanması da modernizmin, aklın siyaset ve insan davranışları için bir rehber olması şeklindeki Aydınlanma idealinin yıkılmasına katkıda bulunmuştur.

Yukarıdaki –edebiyatın ve psikanalizin bölünmez şekilde olmadıkları, her iki söylemin de zamanlarının ve mekânlarının

3. Freud, sadece psikanalizi icat etmekle kalmayıp bunun öncüleri olmadığı konusunda da ısrar etmişti. Yeni bir disiplinin kurucusu olarak kendi statüsünü belirleme ihtiyacı, ilk takipçileriyle kavgalarının birçoğunu körüklemişti. Alfred Adler, Sandor Ferenczi, Wilhelm Stekel ve (belki de en acı vericisi olan) Carl Jung gibi onun düşüncesinden uzaklaşanlar, yakın çevresinden dışlanmış ve çalışmaları da aforoz edilmiş olarak kabul edilmişti. İronik şekilde, Freud'un en büyük ve en sadık destekçisi kızı Anna Freud da çocuk psikanalizini geliştirmesi ve çalışmaları sayesinde ulaştığı pre-ödipal döneminin araştırılmasıyla birlikte ondan ayrılmış oluyordu. Freud'un ilk büyük biyografi yazarı Ernest Jones, Freud'u en çok hatırlanmak istediği şekilde sunmaya çalışırken onun en iyi destekçisi sayılabilir. Üç ciltlik biyografisinde (Jones 1953-57), olağanüstü eğitimli Peter Gay (1988) dahil hiç kimsenin onun yerine geçmediği veya tersine çevirmediğini söyleyerek emsal teşkil etmişti.

4. Jonathan Lear (2005) bu noktayı en kısa haliyle dile getiriyor. Basitçe, bugünün kültüründe "Freud'u konuştuğumuzu" söylüyor.

* İki sözcüğü birleştirerek yeni sözcükler uydurma, örneğin mansplaining. (ç.n.)

özelliklerinin içine iyice yerleşmiş olduğu ve 20. yüzyıl boyunca karmaşık bir şekilde iç içe geçtikleri– varsayımlardan başlayarak yine de aralarındaki yakınsama noktalarını çok genel olarak vurgulamak istiyorum.

Her iki söylem biçimi de anlamın (Freud'un terimleriyle) açık tezahür edilmiş olmaktan ziyade gizil olduğunu varsayar. Dolayısıyla, ister edebi ister bireysel olsun, tüm söylem biçimleri yorum gerektirir (ve bundan yararlanır). Ayrıca, her ikisi de en yaygın şekilde sembol ve mecaz olarak yer değiştirme ve gizlenme stratejilerini kullanırlar. Bu nedenle, eşit derecede aşırı belirlenmişlerdir, bu nedenle tek bir anlam kümesine indirgenemezler.

Bu rezonans alanları, inanıyorum ki, 20. yüzyıl boyunca modernizmden postmodernizme doğru kapsamlı bir geçiş açısından önemlidir. Psikanalitik ve (felsefe aracılığıyla) edebi söylem arasındaki ilişki, bu eğilime hem yansır hem de katkıda bulunur.

Son olarak, Freud'un metinlerini hareketli bir yorumlama stratejileri dizisiyle okumaya yönelik (psikanalitik ve edebi akademisyenler ile teorisyenler arasındaki) mevcut eğilimin Freud'u kendi edebi ve otobiyografik zeminlerine geri döndürdüğünü de belirtmek istiyorum.[5] Bu açıdan, tıpkı edebi metinlerin sürekli gelişen yorumlama süreçleriyle okurluklarını sürdürmeleri gibi, Freud'un fikirleri de kendilerini yeni anlayışlara ve anlamlara açmaya devam ettikleri sürece ilginç ve yararlı olmayı sürdürmektedir.

5. 1. Bölüm'de Freud'un teorik çabasının, özellikle ilk aşamalarında benzersiz bir otobiyografi biçimi oluşturduğunu iddia ettim; rüya yorumu, Ödip ve iğdiş kompleksleri gibi içgörüleri oto-analizinden türetilmişti. Freud'un düşüncelerinin zamanının diğer sosyal gelişmeleri ile yankılanması, sadece ona modernizm tarihinde yer almayı sağlamakla kalmadı, bazıları kavramlarını onun bile pek tanımayacağı noktaya dek değiştiren çağdaş teorilere ve uygulamalara da ilham verdi. Bana göre Freud'un icat ettiği şey, nesnel bir zihin bilimi değil, daha ziyade öznel bir kendi kendini sorgulama biçimidir. Keşfinin gücü "bilimsel" statü eksikliğinden ötürü hiçbir şekilde azalmaz. Böyle bir iddiada bulunmak, James Joyce'un *Ulysses*'inin (1922) veya Marcel Proust'un *In Search of Lost Time*'ının (1922-31) bize insan aklının işleyişini öğretecek hiçbir şeyi olmadığını söylemek gibi bir şeydir.

KAPSAMLI GELİŞMELER VE ANLAMLI ETKİLEŞİMLER

Psikanaliz ve edebiyat yorumunun erken tarihinin büyük bir kısmı, en azından Amerika Birleşik Devletleri'ndekiler, bizzat Freud'un takipçilerince desteklendiği ve savaş sonrası Amerikan kültüründe Nazi Almanya'sından kaçan bir psikanalist kuşağı aracılığıyla geliştirildiği şeklindeki ortodoksiye yapılan vurguyu yansıtıyor. Freud veya yakın çevresinin üyeleri tarafından eğitilen bu pratisyen hekimlerin birçoğu, Ödip ve kastrasyon kompleksleri gibi kilit Freudyen kavramlara ve bunlara eşlik eden erkeklik ve kadınlık formülasyonlarına bağlılığı vurgulayan enstitüler kurulmasına yardımcı oldular. Bu tür fikirler sadece İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen çekirdek aile idealiyle yankılanmakla kalmadı, aynı zamanda onu sürdürmeye de yardımcı oldu.

Yeni Eleştiri her türlü "edebiyat dışı" düşünceyi (örneğin kültürel, biyografik, tarihi veya psikolojik konuları) metinsel yorumlama alanından uzaklaştırmıştı; Yeni Eleştiri'nin kırk yıllık hâkimiyetinin sınırlamalarından hoşnut olmayan birçok edebiyat eleştirmeni, kısmen Freud'un cinselliğin insan davranışındaki rolüne ve "kodlu" anlam teorisine odaklanarak bu duruma isyan etmişti. Bu tür eleştirmenler, Freud gibi, dik veya uzun nesnelerin görüntülerinde fallik sembolleri ve kapalı veya iç her tür mekânda kadın sembollerini sevinçle keşfettiler. Bazı yazarlar ve eleştirmenler için, bu tür sembol avı sadece aşikâr değil aynı zamanda indirgeyici görünüyordu. Yine de edebiyata ve edebiyat eleştirisine yönelik bu yeni yaklaşımı görmezden gelmek zordu.

Vladimir Nabokov gibi bir yazar, komik/hicivli ve oldukça saldırgan romanı *Lolita*'da (1955) Freudcu fikirlerle alenen gösteriş yaparken bu fikirleri açıkça reddedecekti. Philip Roth gibi çok daha genç (ve şimdi yaşlanmakta olan) bir yazar sadece Freud'u kucaklamakla kalmayacak, aynı derecede komik/hicivli ve oldukça saldırgan romanı *Portnoy's Complaint*'te (1969) [Portnoy'un Feryadı] onu tamamen yanlış bir şekilde kulla-

nacaktı. Yazarlar benimseme ya da çekişme yoluyla Freud'un fikirleriyle uğraşmaya başladığında oyun değişti. Freud artık genel olarak kültürün bir parçasıydı ve bu nedenle deformasyona, değişikliğe ve yaratıcı buluşa maruz kalmaktaydı.

Toplumsal hareketlerin de etkisi oldu. 1950'lerin Amerikan ideali, babaların baskın annelerin itaatkâr olduğu bir aileydi; bu ailede babalar evde çocuk yetiştiren kadınların çekip çevirdiği aileleri desteklemek için çalışırdı. Bu durum ikinci feminizm dalgasının sosyal ayaklanmalarına ve meydan okumalarına yol açtı; bu dalga 1960'ların İnsan Hakları hareketinin ortasında yayınlanan Betty Friedan'ın *The Feminine Mystique* (1963) kitabıyla başlatılmıştı. 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarındaki Vietnam karşıtı savaş hareketi ile birleştiğinde, feminist hareket, Freud'un kadın cinselliği ve kadın gelişimi hakkındaki fikirlerine meydan okudu ve böylece Freud'un Ödip kompleksinin temel statüsüne odaklanılmasının zayıflatılmasına katkıda bulundu.

Bu arada, Freud sonrası teorisyenler (kendi kızı Anna Freud dahil), hâkim ödipal yapıda eksik bir şey fark etmişlerdi. Bu da, Freud'un kabul ettiği ancak teorileştirmemeyi seçtiği ve yeniden önem kazanan pre-ödipal dönemdi; bu dönem çocukların analizini yapan ve/veya anne-bebek etkileşimlerini gözlemleyen (birçoğu da kadın olan) kendi takipçileri bakımından hayati bir önem taşıyordu.[6] Nesne ilişkileri okulu (Bowlby 1969; Fairbairn 1952; Guntrip 1968; Klein 1975a; Mahler 1968; Winnicott 1971), erken bebek gelişiminde annenin rolünü vurguladı, psikanalitik teori ve pratikte bir çok yeni yol açtı; bu yollar (geçmiş ve şimdiki) kadın yazarlar hakkında feminist odaklanmaya ve kadınları anneler ve kızları düzleminde rolleriyle ilgili temalara hitap ediyordu. Feminist edebiyat eleştirmenleri şimdi dikkatlerini, erkek yazarların metinlerindeki stereotipik "eril" davranış biçimlerinin eleştirisinden, kadın yazarların kadınsı öznellik

6. *The Spectral Mother*'da (1990), Freud'un anne figürüne olan yaklaşımı/kaçınma tepkisini ve onun pre-ödipal dönemi teorileştirme konusundaki yetersizliğini (veya isteksizliğini) ayrıntılı inceliyorum.

ve arzu olasılıkları da dahil olmak üzere kadın meselelerini ve endişelerini araştırmasına çevirmişti (Abel 1989; Gardiner 1985; Gilbert ve Gubar 1979; Hirsch 1989; Lilienfeld 1980; Showalter 1977; Suleiman 1985).

Psikanalitik teorideki ödipalden pre-ödipal araştırma konularına kapsamlı geçiş, ikinci dalga feminizmin toplumsal hareketine tekabül ediyordu; bu geçiş tarzında, sadece kadın yazarların yayıncılık dünyasında "eşit zaman" talepleri değil, edebiyat eleştirmenlerinin kadın yazarların yüzyıllar boyunca deneyimlerini temsil ettikleri yollara odaklanmaları da desteklenmekteydi. Freud'un kendi metinlerinde yer aldığı şekliyle kadınların anne olarak idealleşmesinin bazı unsurları bu dönemde devam etti ve sonuç olarak kadınların başkalarının refahı için ilişki, empati ve etik kaygı kapasiteleri, erkeklerin soyut akıl yürütme ve adalet ve ahlak ilkelerine odaklanması kapasiteleri karşısında övülmeye başlandı. (Chodorow 1978; Gilligan 1982; Ruddick 1989). Yeni ve olumlu bir kadınsı kimlik biçimini –kısmen annelerin çocuk bakımına ilişkin bağlılıkları ve kapasiteleri hakkındaki varsayımlara dayanarak– ifade etme girişimi birçok çevreden saldırıya uğradı ve (bugüne kadar da) bir tartışma konusu olmaya devam etti. En azından kültürel anlamda, Freud'un çok tartışılmış ve sinirlendirici sorusuna cevap veremiyoruz: "Kadınlar ne ister?" (Akt., Jones 1955, 421).

Hem teoride hem de edebi üretimde zorluğun bir kısmı, kaynak meseleleri söz konusu olduğunda sonsuz geriye dönme sorununda yatıyor olabilir. Freud bu konuyu belirgin şekilde sürüncemede bırakmıştı; buna da teorik çalışmalarına "doğum travması"nı dile getiren arkadaşı Otto Rank (Rank 1924, 1952) gibi doğum anı veya gerçeğiyle değil, daha sonraki bir gelişmede, erkek çocuğun annesini sevmesi ve ona sahip olması için babasıyla rekabete odaklanan Ödip kompleksinin ortaya çıkmasıyla başlamıştı.Freud, pre-ödipal dönem hakkında düşündüğü kadarıyla, onu insan tarihöncesinin Minos-Miken dönemi gibi gölgelerine havale etmişti (Freud 1931). Öyle görünüyor ki

hatırlayamadığımız şeyi teorileştiremeyiz diye iddia etmekteydi –çok küçük çocukların davranışlarını gözlemlerken aynı zamanda çocuk analizi alanına öncülük eden Melanie Klein'ın teorik faaliyetleri şöyle dursun kendi kızı Anna Freud'un uygulamalarını tasavvur etmekte bile başarısız olmuştu (A. Freud 1922-1935; Klein 1921-1945).

Freud'un (daha önce de tartıştığım gibi) pre-ödipal sürecinin teorik incelemesinden kaçınması, anne bakımına dair kişisel idealleştirmesini korumasına izin verdi, yine de yaşamın en erken evrelerinde kolektif bellek eksikliğimiz hakkında bir görüşe de sahipti. Anneler hatırlayabilir ancak bebekler hatırlamaz. Spekülatif teori yapısının tamamı bu sorunlu farkındalık etrafında ortaya çıktı. Kendi kökenlerimizi hatırlayamıyorsak, onları ifade etmek şöyle dursun, nasıl tarif edebiliriz ki?

Pre-ödipal teori, Freud sonrası dönemde, birkaç farklı yol izledi. Nesne ilişkileri ekolünün İngiliz ve Amerikan dalları, annenin figürüne ve onun yeni doğmuş –gelişmekte olan– bebeği ile olan (sağlıklı veya sorunlu yollarla) ilişkisinin önemine odaklanmıştır. Bununla birlikte, en iyi durumda bile, bireysel ebeveynlik tarzlarına duyarlı olan bu ekoller, normal veya optimal çocuk gelişimi yükünü anneye verme eğilimindedir. Anne-bebek gözlemlerine ve dolayısıyla bunun süreçlerinde ve formülasyonlarında daha fazla "kanıtsal" olmaya dayalı bağlanma teorisinin daha yeni ekolü, annenin çocuğunun erken ego gelişimi ve ilişki kapasitesi konusundaki sorumluluğuna daha fazla odaklanmaktadır (Bowlby 1969; Fonagy 2001); Seligman 2000; Schore 1994; Stern 1985). Bu ekollerin hiçbiri, hiç kimsenin dünyaya ideal olarak "anneli" gelmediği fikri şöyle dursun, annenin kendi annelik tarihini bile vurgulamıyor.

Freud'un kendi annesi, daha önceki bölümlerde vurguladığım gibi, kendi doğumundan kısa süre sonra küçük kardeşi Julius'a hamile kaldığı ve bir yıl içinde onu da kaybettiği göz önüne alındığında, ilk doğan oğluna tam anlamıyla dikkatini verememişti. Her ne kadar Freud'un annesinin kendisine özel olarak

adanmış ve kaderinin özel doğasına inandığına ikna olduğuna itibar edilebilse de, bir çocuk olarak Freud'un, altı küçük kardeşi dahil evinin bakımıyla uğraşan annesinin dikkat dağınıklığını deneyimlediği de anlaşılabilir.[7] En küçük yaşlarında dadıların bakımına emanet edilmesi de bunu göstermektedir. Freud, en azından, hem nesne ilişkileri teorisi hem de bağlanma teorisinin optimal bebek gelişimi için tavsiye ettiği haliyle, annesinden bölünmemiş bir ilgi görmemişti.

Fransa'da, kendini Freud'un gerçek mirasçısı olarak gören, bilinçdışının irrasyonelliğine dair radikal içgörüsünü Amerikan ego psikolojisinin indirgeyici vurgusu olarak gördüğü şeyden kurtaran Jacques Lacan'ın etkili yazılarıyla, idealleştirici olmayan, yine de nihayetinde devrimci olmayan bir eğilim ortaya çıktı. Lacan, Freud'un fikirlerini kendi karakteristik stiline dönüştürmek için Fransız yapısalcılığını ve Saussurci dilbilimini kullandı (Levi-Strauss 1989; Saussure 1977).

Sanattaki Dada ve Sürrealist hareketlere de duyarlı olan Lacan'a göre, pre-ödipal alanı, ataerkiyi hem tetikleyen hem de sürdüren ödipal dramanın potansiyel yıkımının yanı sıra bir spekülasyon alanını da temsil etmekteydi. Pre-ödipal dönemin bildirimsel belleğin başlangıcından önce geldiği göz önüne alındığında, sözel kontrol ile birlikte, bu dönem egonun hem akışkan hem de düzensiz olduğu bir zamanı temsil eder. Yönelimin bozuk olduğu bu dönemde, kendisini anne matrisinden ayıramaz, sosyal düzende işlev görebilmesine yardımcı olan bireysel kimliği tasavvur edemez.[8]

---

7. Freud'un hayatının ilk yıllarındaki muhtemel hayal kırıklıklarını ve kayıplarını ve bunların teorik faaliyetlerini etkilemiş olma biçimlerini bu kitabın 1. ve 3. bölümlerinde daha kapsamlı olarak tartışıyorum. Freud'un annesi ile ilişkisinin diğer önemli değerlendirmeleri şunlardır: Hardin (1987; 1988a, b), Holt (1992), Slipp (1988) ve Swan (1974).

8. Lacan gelişimin ünlü "ayna evresini" (1977b) ortaya koydu; bu noktada bebek bir aynada kendi görüntüsünü yakalar, bunu da fiziksel ve psişik bütünlüğün bir görüntüsü olarak geri yansıtır. Bu görüntü, iç tutarlılık yanılsaması sağlar ve bu da bebeğin gelişmekte olan egosunu besler. Aynadaki çekici, ancak erişilemeyen görüntüye dayanan böyle bir ego, gerçek olmadığı kadar sinir bozucudur. Lacan'ın

Lacan'ın kökenler mitinde, babanın otoritesi ve varlığı (isminin gücü [power of his *nom*] yanı sıra enseste hayır demiş olması [*non* prohibiting],* babanın ismi ve bunun ailenin ve toplumun yapısını korumadaki rolü açısından neyi ifade ettiği) farklılaşmamış anne-bebek ilişkisinde bir kırılmayı teşvik eder. Baba, bu anlatıda, bebeğin yalnızca dile ve anlamlamaya erişimini değil, aynı zamanda sosyal düzene girişini de işaret eden gerekli üçüncü evresini temsil eder.

Freud'un Ödip ve iğdiş komplekslerini Lacan'ın yeniden formüle etmesi, bebeklerin annelerinden nasıl ve neden ayrıldığına dair daha soyut bir kavramsallaştırma lehine dürtü ya da arzunun (yani, kendi annesiyle seks yapmak için babasını öldürme arzusunun) rolünü önemsizleştirmektedir. Her anlatının kendi trajik yönü vardır, çünkü bebeğin (muhtemelen erkek) annesine sadece kendisine sahip olması bakımından tatmin olmasına izin vermez. Feragat (Freud'un yasaklanmış istek ve arzuları sosyal olarak kabul edilebilir etkinliklere yönlendirme çabası olarak [teorileştirdiği] anahtar yüceltme kavramında olduğu gibi) her iki hikâyeyi de işaretler. Yine de Lacan'ın feminist takipçilerini/eleştirmenlerini yeni psikanalitik ve yazarlık seçeneklerini tanıtmaya teşvik eden önemli bir fark vardır.

---

düşünme biçiminde, asla kendimizin bütünleşmiş ve bütünsel olarak algıladığımız görüntüsüyle örtüşmeyiz, aynı zamanda sosyal düzen içinde işlev görecek şekilde bir görüntüye de güveniriz. Bu haliyle "ayna evresi", insani gelişim dramasının gerektirdiği "yazı gelirse sen kaybediyorsun, tura gelirse sen kaybediyorsun" anlaşmasını oluşturur. Bu pazarlığı kabul etmek, gerekli bir bölünmeyle yaşamayı içerir: Eşzamanlı olarak en iyi ihtimalle kurgusal bir yapı olan bir benliği kucaklama ve ondan yabancılaşma. İnkâr etmek, sadece Lacan'ın Simgesel düzen olarak ifade ettiği insanların sosyal değişimine katılmayı reddetmekle kalmaz, psikozu oluşturan başarısız etkileşim ve iletişim alanına da sevk olunmak demektir.

* Lacan Fransızcadaki Hayır (*non*) ve İsim (*nom*) kelimeleri arasındaki sesteşliği de kullanarak çekirdek ailede yenidoğanı anne matrisinden ayırıp öznelleşmesini sağlayan süreçlere, anneden ayıran babanın hayır'ı ve babanın adı diye atıfta bulunur. Bebeğin fizyolojik olarak ve daha sonra da sembolik olarak ebeveynlerinden ayrışması ve kendi öznelliğini kurması bu şekilde oluşur. Ödip kompleksinin bu farklı teorileştirmesinde Baba fiziksel bir babadan ziyade anne-çocuk sembiyozunu bozan bir üçüncüdür, annenin arzusunun nesnesidir. (ç.n.)

Lacan, babanın *non*'u [hayır'ı] tarafından temsil edilen baba müdahalesinden önceki pozisyonu değerli kılar gibi görünmektedir, aynı zamanda bunun topluma ve kültüre katılım gerekliliğinde de ısrar etmektedir. Sonuç olarak yazıları, ataerkil statükoyu hem zayıflatan hem de onaylayan paradoksal bir etkiye sahiptir. Pre-ödipal dönem (benzersiz terminolojisinde İmgesel olarak adlandırılır), sosyal olarak kabul edilebilir bir entegrasyon biçiminin (babanın işlevi tarafından dayatılır) üzerine konulduğu gerçek veya birincil kafa karışıklığı, yönelim bozukluğu ve parçalanma durumlarını temsil eder. Böylece dilsel ve psişik olarak örgütlenmiş medeniyet bir nevi sahte bir şeydir. Bu sahte modelin doğasını ortaya çıkarmak, Lacan'ın, deyim yerindeyse, pre-ödipal ve ödipal dönemleri arasında sınırda oynamasına izin verir, aynı zamanda insan toplumunda ataerkil örgütlenmeyi sürdürmedeki babanın rolünün ve işlevinin gerekliliğini doğrularken, ego çözülmesine dair devrimci görüşü de onaylar gibi görünmektedir.

Lacan'ın yazılarının feminist takipçilerinin (özellikle Helene Cixous ve Catherine Clement (1986), Luce Irigaray (1985) ve Julia Kristeva (1986)) onun teorik formülasyonları tarafından hem özgürleşmiş hem de kısıtlanmış gibi görünmesi şaşırtıcı değildir. Her biri teorik formülasyonlar ve yazılı uygulamalar yoluyla, pre-ödipal dönemde yer alan yaratıcı karmaşa potansiyelini araştırmaya çalıştılar. Bu kadınlara göre, bebeğin annesiyle olan ilişkisini karakterize eden katı ego sınırlarının olmaması, içsel bir düzenleme özgürlüğüne izin verir ki bu da yetişkinlik ifadesini, genel hatlarıyla *l'ecriture feminine* [kadın edebiyatı] diye tanımlanan, yazarlık temsilinin belirli biçimlerinde bulabilir. Rasyonel olarak düzenli veya mantıksal olarak sıralı ifade biçimlerinin aksine, bu tür "kadınsı yazarlık", bilinçdışı imgelerinin, fantezilerin ve arzuların feveranına imkân tanır.

Bazı durumlarda, bu kadınlar bu tür yazı üretme kapasitesini kadın olmanın biyolojik durumu ile ilişkilendirir ve kadınların *l'ecriture feminine* için özel eğilimlerini ve erişimini överler. Di-

ğer zamanlarda, bu tür yazıların sadece erkeklere açık olmakla kalmayıp aynı zamanda Marcel Proust, James Joyce, Jean Genet ve diğerlerinin gösterdiği gibi, onlar tarafından da başarıyla uygulandığını iddia ederler.[9]

Bu kadınların kolektif yazıları tarafından temsil edildiği haliyle Fransız feminizminin, avangart edebiyat biçimlerine yönelik farkındalığın ve beğenmenin artışında, pre-ödipal deneyim(ler) e daha yakın görünen deneysel yazım türleri bakımından ödipal açıdan düzenlenmiş, erkek merkezli metinlerinkinden daha önemli etkisi olmuştur. Bu anlamda Fransız feminist teorisi ve yazıları, 19. yüzyıl gerçekçiliği karşısında modernizm edebiyatını destekledi. Aynı zamanda, Fransız feministlerin Lacan'ın dil edinimi modeline ve (Lacan'ın Freud'un medeniyet [kavramının] yerine koyduğu) İmgesel düzen'ine erişimine bağlılığı, ataerkilliğe alternatif bulmalarını engellemişti. Bir dereceye kadar, anne/bebek bağını ve ataerkil kısıtlamadan kurtulma özgürlüğü olarak pre-ödipal dönemi idealleştirmeleri, kültür ve aklın aksine kadınların doğa ve duygu tarafından yönetilen yaratıklar olarak stereotipleri geri getiren çalışmalarına yönelik eleştirilere yol açtı.

Çatışan akımların bir sonucu olarak, feminist edebiyat eleştirisi içindeki farklılıklar, zemini değiştirdikleri halde çözüme kavuşmuş gibi görünmüyor. Bunun yerine, sosyal kaygılar, son yıllarda cinsel yönelim ve transseksüellik konuları da dahil olmak üzere ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyet kimliği gibi konulara odaklanarak sahnenin merkezinde yer almıştır. Bu arenada Lacan'ın çalışmaları, Fransız felsefi çağdaşı Michel Foucault'dan daha az önemli hale gelmiştir.

9. Bu konuyu *The Spectral Mother*'da (1990) daha uzun boylu tartıştım. Burada bahsettiğim feminist psikanalitik teorisyenler arasında yer alan Julia Kristeva (1986), *l'ecriture feminine*'in kadınlar kadar erkekler tarafından da uygulanabileceği değerlendirmesi bakımından en açık olanıdır. Akademideki feminizm konusu önem ve yoğunluk bakımından azaldığından, feministler arasında *l'ecriture feminine*'in olasılığı ve/veya doğası hakkındaki birçok tartışma da azalmış olmaktadır.

Foucault'nun çalışmaları, psikanalizi, zamanının kültüründe (özellikle insan cinsel ifadelerinin çeşitli biçimlerini kavrayışı açısından) yer alan bir disiplin olarak eleştirmektedir, dolayısıyla tarihsel/materyalist analize tabi olmaktadır (Foucault 1978). Foucault, bu anlamda Freud'un, yaşadığı dönemin toplumsal düzenine yerleşik erkeklik ve kadınlık hakkındaki varsayımlara biraz kolay razı olmasına odaklanmaktadır.

Foucault'nun çalışmaları, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve başka yerlerde gelişen çağdaş LGBT (Lezbiyen/Gay/Biseksüel/Transseksüel) çalışmalarındaki trendlere ilham vermiştir ve bunlarla kesişmektedir. Judith Butler'ın *Gender Trouble* [Cinsiyet Belası] (1990) kitabında iddia ettiği gibi toplumsal cinsiyet kimliği, anatomik veya biyolojik bir kader meselesi değil, daha ziyade sosyal bir yapı meselesi ise o zaman, başkalarını nasıl gördüğümüze veya başkalarınca nasıl algılandığımıza dayanan toplumsal cinsiyet stereotiplerinden kurtulmuş olabiliriz.

Butler'ın ilk çalışmaları, Freud'un miras aldığı ve kısmen dönüştürdüğü, fakat aynı zamanda Ödip kompleksinin formülasyonuna aktardığı cinsel davranışla ilgili kültürel varsayımları Foucault'nun ifşa etme ve yapısöküme uğratma çabalarına çok şey borçludur. Freud'un her iki cinsiyetin biseksüel eğilimini teyit etmesine rağmen, onun Ödip yapısı, bu yapının oğlan çocuklarında ve erkeklerdeki heteroseksüelliğin evrimini rahatça açıkladığı ölçüde kadın gelişmesini açıklamadığı gerçekliğine bakılmaksızın, erkek çocukların da kız çocuklar gibi normalde heteroseksüel olduğunu varsaymaktadır. Erkeklik ve kadınlığın sosyal inşasına dair yaptığı vurguda ise Butler, hem erkekleri hem de kadınları heteronormativitenin kısıtlamalarından kurtarmak için çabalamaktaydı.

POSTMODERNİZME DOĞRU

Psikanalitik teoride ve edebiyatta ve edebiyat çalışmalarındaki hareketler, daha önce de belirttiğim üzere, uygun adım yürümezler, aksine birbirleriyle ulusal, tarihi ve kültürel sınırlar

yanı sıra disiplinsel gelişmeler boyunca da konuşurlar. Sonuç olarak, psikanalitik ve edebi söylem biçimini canlandırma etkisi ile bu iki güçlü temsil tarzının birbirini etkilediği ve birbirlerine meydan okuduğu anlara odaklanmayı seçtim.

Psikanalitik soruşturmanın ve teorinin Freud tarafından ihmal edilen pre-ödipal döneme açılması, edebi/kültürel çalışma açısından hem üretken hem de sorunlu bir durumu ortaya çıkardı. Bir yandan, kadın yazarları, okuyucuları ve eleştirmenleri engellenmiş bir alan konusunda uyarmış oldu ve hayati bir tepkiyi kışkırttı ve bu gelişme de sadece (kadın yazımının kalitesini ve aynı zamanda yeni pazarlara ulaşma olasılığını da fark eden) yayın dünyası ortamında değil, örneğin kız evlatlar düzleminde kadınlar ve anneler olarak ve ayrıca onların cinsellik biçimlerini ve öznelliklerini ifade etmeleri olarak yeni konuların keşfedilmesi ortamında da meydana geldi. Öte yandan, anneler ve bakıcılar olarak kadınların rollerine ilişkin tartışmaları yeniden canlandırdı ve bu da (bazı durumlarda) anneler üzerinde yeni doğmuş çocuklarına ve okul öncesi çağındaki çocuklarına "ideal" bakım sağlama baskısının yoğunlaşmasına yol açtı. Çağdaş (kuşkusuz orta sınıf) "özgürleşmiş" kadın "her şeye sahip olabilir" gibi görünmektedir, ancak bu rolü iç çatışma ve bazı durumlarda yoğun kaygı ve/veya suçluluk duygusu olmadan kucaklayamamaktadır.[10]

İşyerinde kadınlarla ilgili tartışma toplumsal bir endişe konusu olarak devam ederken, kadınların anne ve kız evladı rollerine

10. Birçok yönden, ABD'de kadınların çoğunluğu ya tek ebeveynli ailelerini desteklemek ya da aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda olduğundan, kariyer yapma üzerinden eş ve anne olmak "seçimi" yanlıştır. Maaş almama "seçimi" sadece (tek kişinin sağladığı) gelirleri bir eşin evde kalmasını mümkün kılan kadınlara ve ailelere açıktır. Çok az çağdaş yazar, böyle bir seçeneği olmayan kadınların günlük yaşamlarında uğraştıkları acılı çatışmaları dile getirmektedir. Bu "sessizliğe" dikkat çeken bir istisna, Barbara Almond'un *The Monster Within: The Hidden Side of Motherhood* (2010) kitabıdır; burada Almond kadınların anneler ve ücretliler olarak talep edici ve genellikle çatışan sosyal rolleri hakkında suçluluk, utanç ve (bazen) öfke şeklindeki duygularını araştırmaktadır.

dair yazılı ve edebi eleştirel araştırmalar azalmış görünüyor; bunun nedeni belki de nesne ilişkileri görüşünün kadınlara dair yorumu ile Fransız feminizmi arasındaki çatışmada ulaşılan teorik açmazdan kaynaklanıyor olabilir ve bunların ikisi de medeniyetin ve (ataerkil) kültürün motoru olarak Ödip kompleksinin altını oymanın veya altüst etmenin bir yolunu bulamamıştır. Bunun yerine, Foucault'nun sosyal yapılandırmacı kültürel-politik analize yönelmesi ile birlikte tarihsel baskılar ve düşünceler yeni ilgi alanlarını tanıtmış oldu. Bu dönüşün doğasını postmodern olarak tarif ederdim.

Psikanalitik bir perspektiften bakıldığında, bu değişim iki önemli gelişime bağlanabilir: analistin (karşıaktarım ve ilişkisel teorilerinin genel başlığı altında) tedavi sürecine sübjektif katılımının kabul edilmesi ve travma teorisinin ortaya çıkışı. Bir nevi paralel doğrultularda gelişen bu iki psikanalitik düşünce dizisi, sadece birbirini etkilemekle kalmadı, aynı zamanda 20. yüzyılın tarihinin travmatik olarak ve dolayısıyla önceleri insan doğası ve davranışında istikrarlılık kavramlarının yıkıcı olarak araştırılmasına yönelik edebi/kültürel çalışmalardaki önemli bir eğilim ile bağlantı kurdu.

Burada Freud'un (ve mirasçısı Lacan'ın), rasyonel kontrolümüzün ötesinde (rüya oluşumu, bilinçdışı, eros, ölüm dürtüsü ve id ile) temsil edilen insan davranışının itici ve belirleyici güçleri üzerinde ilave bir kesişme noktası da var; ancak postmodern psikanalitik edebi ve teorik uygulamalar bu varsayımları daha da ileri götürüyor.

Bir analist olarak uygulamasının başlarında, Freud aktarım olgusunu gözlemlemişti: Bu da hastanın terapistlere yönelik aşk/nefret duygularında açıkça görüldüğü üzere, geçmişten gelen duygusal dramaları tekrarlama ve yeniden yaşama eğilimidir (Freud 1905, 1912b, 1915). Çok daha sonraları, (yeterince kendini tanımayan) analistin aynı şeyi tersine çevirdiği yolları fark etti; analist kendi hastasına kişisel sorunlar ve çatışmalar temelinde tepki göstermekteydi (Freud 1912b, 1937). Freud,

kendi kendini psikanaliz sürecinin yaşam boyunca devam ettiğini ve asla tamamlanamayacağını kolayca kabul ederken, karşıaktarım kavramını bugün anlaşıldığı haliyle etkin şekilde teorikleştirmemişti.

20. yüzyılın son yarısında, psikanalistin, hastasının bilinçdışı çatışmalarını kavramasını ve dile getirmesini sağlayan türden bir bilgiye sahip haliyle güvenli bir şekilde temsil edilmesi, neredeyse yok olma noktasına dek azalmıştır. Zihni, hastasının duygularının izdüşümü için boş bir ekran görevi gören, her şeyi bilen ve büyük ölçüde sessiz bir psikanalist imajı yerine, radikal olarak farklı bir anlayış ve bir dizi uygulama ortaya çıkmıştır. Psikanalitik süreç artık tek yönlü bir ifşa etme sokağı olmak yerine, her iki partnerin öznel olarak dahil olduğu iki kişilik bir katılım biçimi olarak anlaşılmaktadır. Psikanalist ve hasta arasındaki farklılık, duygusal mesafe veya ilgisiz olmayan bir gözlem halinden ziyade içgörü sağlayan ve yıllarca süren kişisel analizleri içeren özel bir eğitim haline gelmiştir.[11]

Her ne kadar psikanalitik teorideki bu önemli gelişme, bugün çoğumuz için, sağduyu meselesi gibi görünse de, bunun önemli sonuçları oldu. Freud'un üstün, kendine yeten ve titizlikle objektif psikanalist anlayışı (belki de en iyi kendisinin temsil ettiği üzere) artık sürdürülemez. Freud'un en sadık savunucularından biri olan Lacan bile, psikanalistin rolünün ideal olarak "bildiği farz edilen" olmasını talep etmişti. Lacan, pre-ödipal (İmgesel) dönemin çalkantılı ve yıkıcı gerginliklerine yaptığı vurguda, sanatçıların ve devrimcilerin yanında yer almış, dolayısıyla

11. Psikanalizde karşıaktarım teorisinin gelişimi ile edebiyat incelemelerindeki okuyucu-tepkisi eleştirisi arasında ilginç bir paralellik bulunmaktadır; bu paralellikte, bireysel okuyucuların zihnine yerleştirmek için birincil anlam kaynağı olarak edebi metin kullanılmaktadır (Bleich 1975; Balık 1967; Holland 1968; Iser 1974). Yeni Eleştiri, metnin kendisini, gayretli okuyucunun ayrıntılı metin analizi yoluyla kodunu çözebileceği veya keşfedebileceği anlamlarının belirleyicisi olarak kabul ederken, sonraki yorumlama biçimleri (feminist, Marksist, eşcinsel ve postkolonyal) kültürel geçmişi ve bireysel yaşam tarihi de dahil olmak üzere okuyucunun önceliğini varsaymıştır.

Freud'un olduğu kadar kendisininki de dahil her türlü otoritenin zayıflatılmasına katkıda bulunmuştu.

Karşıaktarım teorisi, Ödip ve kastrasyon kompleksleri gibi önemli psikanalitik formülasyonları baltalamayı amaçlamaz, buna karşılık seans odasında kurulu hareketli ve koşullu etkileşim sürecine odaklanmak istemektedir (Gabbard 1995; Jacobs 1999). Fikir ve uygulamaların bir derlemesi olarak psikanalize kendi "izafiyet teorisi"ni tanıtmış olmaktadır. Aynı zamanda, Foucault tarafından vurgulanan sosyal, politik, maddi ve kültürel kaygı türlerini de düşüncesinden dışlayamaz. Bu bakımdan, psikanalizin 20. yüzyıl boyunca (yirmi birinciye kadar devam eden) evrimi, edebiyat ve edebiyat eleştirisindeki baskın hareketlere tekabül eder. Her biri, 19. yüzyılın insan düzeni, akıl ve ilerleme (potansiyeli) üzerindeki vurgularıyla karakterize edilen büyük anlatı türlerinden uzaklaşmıştır.

İlişkisel teori, karşıaktarım teorisine yerleşik fikirleri yeni spekülasyon ve belirsizlik düzeylerine taşır (Mitchell 1993). Eğer, göründüğü gibi, psikanalist derinden duygusal ve kültürel açıdan etkilenmiş öznel bir karşılaşmada yer alıyorsa, ne tür bir iletişim meydana gelir ve bu nasıl tanımlanabilir?

Lacan ve diğer teorisyenlerin, pre-ödipal dönemle temsil edildiği haliyle sözel olmayan alana girmesinin ardından, bazı psikanalistler, örneğin Wilfred Bion (1962) ve Thomas Ogden (1994a, 1997), psikanalist ve hasta arasında, iki tarafın da bilinçdışı seviyesinde "meydana gelen" sözel olmayan bir etkileşim biçimi ortaya koymuştur. Bu bilinçdışı ve dile getirilmeyen iletişim türü, psikanalistin özel hassasiyeti sayesinde, kendisini kelimelere ve dolayısıyla bilinçli işleme dökebilir.

Melanie Klein'in (1921-45) hastaların hissettiklerini psikanalistlerinin de hissetmesini teşvik etmelerinin bazı yollarını teorileştiren yansıtmalı özdeşim kavramı, neredeyse çağdaşı sayılacak Wilfred Bion'un kendisini bu spekülasyon alanına daha yakından kaptırmış olmasına rağmen, bu tür bilinçdışı iletişimi anlatmaktaydı. Çağdaş Amerikan psikanalisti Thomas Ogden, bu fikri "ilişkisel analitik üçüncü" ifadesiyle daha ko-

lay anlaşılabilir hale getirmişti; bu ifadeyle hem psikanalistin hem de hastanın bilinçdışı olarak iletişim kurabileceği alanı tanımlamaya çalışmaktaydı. Ogden'e göre, bu iletişim alanına erişim, analistin *reverie** faaliyetiyle ilgilidir; bunu da Ogden psikanalistin dikkatinin dağılması, can sıkıntısı veya hastasıyla bağlantı eksikliğinin bir ifadesi olarak değil, daha derin, bilinçdışı iletişiminin bir işareti olarak görmektedir.

Psikanalitik teori ve uygulamanın pre-ödipal dönemin sözel olmayan alanına vurguya dönüşü, psikanalistin tedavi sürecindeki öznelliğinin ve kendisinin hastalarına tepkisinin bilinçdışı (sözsüz) öğelerinin tanınması ve kendisi ile onlar arasındaki karşılıklı etkileşim ile paralellik taşımasıyla kalmaz aynı zamanda buna yönelik dönüşü de destekler.

Freud'un insan kültürü ve medeniyetinin evriminde feragat ve yüceltmenin önemine yaptığı vurgunun peşinde olmak yerine, takipçileri (kasıtlı olarak ve bir dereceye kadar istemeden), bilinçdışı âleminde bulunan ve ortaya çıkan öngörülememiş, başa çıkılmaz, belirsiz ve bazen yıkıcı dürtüleri vurgularlar. Travma teorisinin 20. yüzyılın son yarısında gelişimi sadece bu genel eğilim ile çakışmakla kalmamış, bunu önemli açılardan da ilerletmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Freud, travmanın etkilerini, sisteme yönelik bir fiziksel ve/veya psişik şok olarak yorumlamıştı; bu öylesine derinlemesineydi ki daha önce "sağlıklı" olan bir kişiliğin aklını oynatırdı; ancak Freud bu konuyu uzun boylu takip etmedi; sadece yaşama ve hayatı sürdürme arzusuna eşlik eden insan doğasındaki uğursuz bir "ölüm dürtüsü"nün varlığını ortaya koymak ve geçmiş acı ve ıstırap deneyimlerini çözmek yönünde harekete geçmek yerine bunları tekrarlama eğilimini gözlemlemek için bu konuyla ilgilenmişti (Freud 1920).

Freud'un formülasyonlarına açıkça borçlu olsa da, travma teorisinin gelişmesi yavaştı ve ABD'de Vietnam savaş sonrası dönemde iki aktivizm sonucunda önemli bir ivme kazanmıştı:

* Kabaca, analistin hastaya ve belki kendisine dair eşduyumunu ve ilişkisel matrisi keşfetmesi ve deneyimlemesine dair bilinçli gündüz düşü. (ç.n.)

kalıcı psişik ve fizyolojik yaraları hakkında konuşan Vietnam savaş gazileri; tecavüz, dayak, ensest ve diğer cinsel istismar biçimlerinin uzun vadeli bedensel ve duygusal etkilerine dikkat çeken kadınlar (van der Kolk, McFarlane ve Weisaeth, ed. 1996). Sosyal deneyim, bir kez daha, edebi ve psikanalitik üretimde yeni araştırma ve gelişim alanlarıyla kesişti ve bunları teşvik etmeye katkıda bulundu. Bu alan sadece akışkan ve hızlı bir gelişme durumunda değildir, gerçek zamanlı beyin görüntüleme teknolojisi (fMRI) ve belleğin işlevleri ve işlev bozuklukları ile ilgili araştırmalarıyla sinirbilimi de oyunda ilginç yeni bir ortaktır.

Psikanalistler ve sinirbilimciler arasında travmanın belirli bir yönü hakkında bir fikir birliği ortaya çıkmıştır, bu da onun sözel işleme ve (dolayısıyla) anlatı inşasına erişiminin olmamasıdır. Psikanalitik topluluğun üyeleri açısından bu durum, travma mağdurlarının yıkıcı deneyimlerini yaşamların devam eden anlatılarına entegre edecek etkili bir konuşma veya dil biçimine sahip olmaması anlamına gelir (van der Kolk ve van der Hart 1991). Holokost çalışmaları alanının, özellikle de hayatta kalanlarının ifadeleri bakımından, bu anlayışla özel bir ilgisi vardır; bu da Holokost'un temel olarak konuşulamaz olması, dolayısıyla sıradan anlatı temsili alanı dışında anlaşılmasıyla ilişkilidir. Bu alandaki birçok kişi için (diğer tarihsel travmaların etkilerini araştıran diğerleri için de), bu tür olayların tam dehşetine ifade kazandırmanın bir yolu yoktur (Lanzmann 1991).

Sinirbilimciler bu konuya farklı fakat destekleyici bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Onların görüşüne göre, travmanın ani (veya tekrarlanan) şoku, stres hormonu kortizolünü hipokampüsün normal, belleği oluşturan işlevine müdahale edecek şekilde serbest bırakır (Schacter 1996). Olayın doğru bir anısını oluşturamayan travma kurbanı, geri döner [*flashback*], kavga ya da kaçış tepkileri ve tekrarlayan kabuslar şeklinde, olayı hâlâ devam ediyormuş gibi yeniden yaşar (Schacter 1996). Bu görüşe göre, geçmiş asla geçmez, aksine günlük, davetsiz ve şiddet içeren bir varlıktır.

Freud bu olayların bazılarını gözlemlemesine rağmen, kısmen insan deneyiminin bilinçdışı ve sözel olmayan yönlerini psikanalitik tedavi ve diyalog ışığı altında aydınlatma sürecine olan bağlılığı nedeniyle, bunları derinlemesine araştırmamıştır. Travma teorisi bu perspektife meydan okumaktadır. Bununla birlikte, (bireysel bilinç ve ifadeye erişilemez haliyle) pre-ödipal dönem hakkında gelişmekte olan bir teori ve pratik yapısı olarak psikanalizde bu konuya yönelik artan vurgu, tam olarak bu tür bir çıkmaza yol açmaktadır.

Hatırlayamadığımız şeyleri kelimelere dökemeyiz, bu da anlamlı bir duygu ifade edemeyiz demektir. İlginç bir şekilde, psikanalitik teori ve uygulaması, edebiyat ve edebiyat analizinin –ve daha yakın zamanda travma sinirbiliminin– gidişatları, 20. yüzyıl boyunca benzer sorunları dile getirmektedir. İnsan deneyiminin en önemli yönleri gerçekten "kelimelerin ötesinde" ise, nasıl konuşmak veya yazmak durumundayız?

Psikanalistlerin –ve burada psikologları ve klinik sosyal çalışmacıları da kast ediyorum– hastalarını tedavi ederken, artık neyi bildiklerinden emin olmadıkları veya sözel olmayan deneyim ve iletişimin karanlık alanlarıyla nasıl başa çıkacakları karşısında çaresiz olduklarını ileri sürmek istemiyorum. Aksine, bir dizi teori ve tedavi yöntemi olarak psikanaliz, zamanımızı karakterize eden daha aşırı insan ıstırabı biçimleriyle başa çıkmaya çalıştığı için gelişiyor gibi görünmektedir. Kesin cevapların yakın zamanda verilemeyecek olması, devreye giren enerjiyi geçersiz kılmaz, söz konusu sorunların yoğunluğu ve karmaşıklığını anlatmış olur.

Ayrıca, postmodern teorilerin ve uygulamaların ortaya çıkmasıyla, edebiyat ve edebi çalışmadaki modernist deneyimin çıkmaz bir noktaya geldiğini de belirtmek istemiyorum. Birçok yazarın (şairler, kurgu yazarları ve anı yazarları) temsil sürecinin doğasında var olan problemleri somutlaştırmaya çalışan bir dizi postmodern fikir ve yazı biçimini benimsediği aşikâr olsa da, yazı yazma, yazarlık veya bizatihi yayıncılığa itiraz eden

bir kimseyi bulmak zordur. Roland Barthes'ın (1968) metin üretimi kavramını sosyal ve maddi kültürün ("yazarın ölümü" denilen) etkisi olarak kabul edenler bile, iş telif hakkı veya telif hakkı ücreti konularına gelince bireysel sorumluluk ve mülkiyet iddia ederler.

Bu durumu olabildiğince basit bir şekilde ifade edersek: Doğası gereği belirsiz ve nihayetinde (belki de) ifade edilemez olarak adlandırabileceğimiz şeylere ifade kazandırmaya çalışıyoruz.

POSTMODERNİZM

Psikanaliz, tıpkı edebiyat ve diğer anlam yaratım biçimleri gibi, zamanımızın en acil sorularını aydınlatmaya çalışır. Modernist ve postmodern dünya görüşleri arasında şu anki değişimde, gelecekle ilgili huzursuzluğumuz ve belirsizliğin yanı sıra derin endişelerimizi de yansıtılır. Bir disiplin olarak psikanaliz (Freud'un umduğu gibi) bölünmez değildir, oldukça heterojen bir yapıya sahiptir, geniş bir yelpazede birçok çelişkili teori ve tedavi yöntemini içerir.

Aynı şey, daha az edebi değer hiyerarşisi şöyle dursun, artık büyük yazarlar hakkında mutabık kalınan bir ölçütü bulunmayan, fakat bunun yerine çok sayıda tür, stil, ses ve eleştirel görüşün olduğu, hepsinin de hızla değişen bir medya ortamında dikkat çekmek için yarıştığı ve yazarları, izleyicileri ve eleştirmenleri birbirine bağlayan ve eşit derecede gelişen sosyal ağlara sahip edebi üretim ve radyo-televizyon akışı dünyası için de söylenebilir.

Çoğu insan, çoğu zaman, inanıyorum ki bu tür gelişmeleri başka türlüsünden daha umut dolu ve övgüye değer bulacaktır. Olumsuz tarafı elbette nereye gittiğimizi tam anlamıyla bilmiyor oluşumuz. Tom Stoppard'ın 19. yüzyılın ortalarında devrimci Avrupa'nın mayalanmasını tasvir eden *The Coast of Utopia* (2003) üçlemesinin ikinci oyununun sonuna doğru, karakteri Alexander Herzen'in söylediği gibi "harita yok"tur.

Modernizm kendi içinde, teorileştirmek şöyle dursun, sonuçlarını henüz anlamadığımız postmodernizm tohumlarını, günümüzde yaşadığımız dünya açısından içermekteydi; bunlara da oldukları haliyle uluslararası çatışma, yerel soykırım eylemleri, aşırılık yanlısı hareketler ve ideolojiler, sadece aramızdaki en seçkinlerin manipüle edebileceği veya anlayabileceği finansal piyasalar ve uygulamalar yanı sıra küresel düzeyde hayatta kalmaya yönelik nükleer ve çevresel tehditler hükmetmekteydi.

Travma teorisine şu anki odaklanma, sadece 20. yüzyılın son derece acı verici tarihiyle değil, önümüzde neler olabileceğiyle ilgili kendi (terörize edilmiş denilmese de dehşete düşmüş) endişemizle de gerçek bir etkileşimi temsil edebilir. Birçok çağdaş yazar, bu tür sorunları ana fikir ve anlatı biçimiyle ele almaya çalışıyor; bu konuda sadece birkaç kurgu yazarı adını vermek gerekirse, bunlar örneğin Don DeLillo (1985), Louise Erdrich (1988), Colum McCann (2009), Toni Morrison (1987), Zadie Smith (2012) ve David Foster Wallace (1996) olabilir. Aynı zamanda popüler literatür, açıkça tanımlanmış karakterlere ve geleneksel çatışma ve çözüm yapılarına bağlı olmasıyla, pek değişmiyor gibi görünüyor.

Çağdaş kültür halindeki bu dil karmaşasının iyi yanı (çoğul siyasi toplumlarda) yalnızca kişinin tarihi, kültürel geçmişi ve inanç sistemi ile en çok benzerliğe sahip olan anlatı veya tedavi yöntemini değil fakat yararlı ve üretken olanı da seçme özgürlüğüdür. Kötü yanı ise, herkesin içgörü ve anlayış için başvurabileceği evrensel bir psişik paradigma olmamasıdır.

Freud'un kendisi, bu gelişmeler dizisine katılmasına rağmen böyle bir kakofonik durumu hayal bile edemezdi. Aksine, gelecek nesillerin yararı için fikirlerini duyuracak kusursuz bir nesil çizgisi resmetmişti. Kariyerinin başlarında dile getirdiği fikirlerinin saflığının yanı sıra sürekliliğini de güvenceye alacak ideal bir halef, bir "veliaht prens" tasarlamıştı.[12] Bununla birlikte,

12. Freud, her iki büyük biyografi yazarının da (Jones 1953-57; Gay 1988) belirttiği gibi, yerine geçecekler konusunda endişe duyuyordu. Aynı zamanda, (ken-

bu genç (özellikle erkek) takipçiler ortadan kayboldu. Sadakatini kişisel ve ideolojik yollarla açıkça dile getiren kendi kızı Anna Freud bile, Freud'un en el üstünde tutulan kavramlarının çoğunu sorgulayan çocuk analizi ve pre-ödipal çalışmalar alanının açılışına yardımcı oldu.

Freud, kendi özgün dehasına rağmen, kendisinde ve Viktorya döneminin sonlarında ve 20. yüzyılın başlarındaki yurttaşlarında gözlemlediği nevrotik ikilemleri gidermek için bir araç sağlamış gibi görünmüyor, bizim ve gelecek nesillerin ele alması için Pandora'nın sorunlar ve konular kutusunu açmış gibi görünüyor.

SATIR ARALARINI OKUMAK

Mevcut küresel (çok-cinsellikli, çok-kültürlü, çok-tarihli, çok uluslu ve çok-finanslı) farkındalık durumumuzda, artık –felsefe, din, sosyal teori, edebiyat veya psikanaliz anlamında– üstatlık fikrinden hoşnutluk duymuyorsak nasıl ilerleyebiliriz ki?

Her birimizin içine doğduğu kendi aile yapımız, zamanımız ve yerimiz, hayatlarımızda –kontrolümüz dışındaki koşullar (çoğunlukla maddi/tarihsel olanlar) tarafından engellendiğinde bile– kişisel anlam bulma çabalarımıza dair varsayımla başlayarak, oldukça mütevazı bir tez önermek istiyorum.

Freud, miras aldığı ve güçlü şekilde katıldığı dünyayı anlamaya çalışan önemli bir düşünürdü ve bu dünya da tüm zamanlar için geçerli evrensel bir teorileştirme yeteneğini aşmaktaydı. Bu anlamda, çoğumuzun artık kabul etmediği birçok varsayımı sergilemektedir: Bu varsayım kendisinin teorisyenler/filozoflar geleneğinin mirasçısı olduğudur ve insanlığı daha fazla "aydınlatılmış" olmasa da daha az ıstırap çekmesine yönlendirecekler

disi de itiraf ettiği üzere) en samimi erkek arkadaşlarından bazılarıyla kavga etme eğilimi vardı. Bu eğilim, Alfred Adler ve Wilhelm Stekel'in terk etmelerinden çok önce, Josef Breuer ve Wilhelm Fliess ile ilişkisini karakterize etmekteydi. Freud, Carl Jung'un insan bilinci ve davranışında libido'nun merkezi rolünü teyit etme konusundaki isteksizliği nedeniyle özellikle acı çekmişti; çünkü mesajının en eski taraftarları olan dar Yahudi çevresini aşmasını sağlaması açısından ona fahri bir oğul olarak güvenmişti.

arasında yer almasıdır. Aynı zamanda onu okumaya ve eserlerinden ilham almaya da devam ediyoruz. Neden?

Bunun nedeni, Freud'un bir yazar gibi yazmasıdır, yani okuyucuların kendi fikirlerini çok metinli yollarla ele almalarına izin verecek şekilde yazmasıdır.[13] Biraz dolambaçlı, varsayımsal, anekdot, mecazi ve sık sık kendi kendine sorgulama tarzını kullanması, okuyucu olarak kendisiyle sessiz (belki de bilinçaltında, hatta bilinçdışı) bir konuşma yapmamız için fırsatlar sunar, onunkiyle ilgili olarak kendi düşüncelerimizi, hislerimizi ve deneyimlerimizi ölçüp tartmamıza izin verir.

Freud, aynı görüşte olarak, teorisyenler arasında en az zorlayıcı olanıdır; kendisi ile ilgili şüphe, varsayım ve hatta yaratıcı anlaşmazlıklara izin verir ve böylece daha sonra yeni fikirlere ve formülasyonlara davet etmiş olur. Freud'un kendisi bireysel takipçilerinin başarısızlığını eleştirmiş olsa da, yazılarının kalıcı mirası (zaman içindeki edebiyat yazarlarınınkine benzer şekilde) yaratıcı tepki ve uyarlamayı mümkün kılmak şeklinde olmuştur.

Farkında olmadan ebeveynlerinin psişik tarihlerinin mirasları haline gelen çocuklar gibi psikanalitik ve edebi yazarlar da, onlardan önce meydana gelen tarih, teori ve (kısmen işlenmiş) deneyim karmaşasını miras alırlar. En iyi halleriyle, bu tarihlere körü körüne bağlı kalmazlar veya tekrar etmezler.[14] Aksine,

13. Steven Marcus, "Freud ve Dora: Hikâye, Tarih, Vaka Tarihi" (1985) adlı çığır açıcı makalesinde, Freud'un Dora vaka tarihinde benzersiz bir modernist kurgu yazdığı şeklindeki radikal hipotezi ele alıyor. Freud'u öncelikle kurgu yazarı olarak ya da belki daha da uygun şekilde anı yazarı olarak görme konusunda pek çok eleştirmen onun bu görüşünü takip etmedi. Bununla birlikte, dolaylı olarak, Jacques Derrida (1978) gibi filozoflar/psikanalitikler/eleştirmenler, Freud'un metinlerini açık içerikleriyle değil, alt metinsel rezonansları ve hatta yıkıcı etkileriyle yorumlarlar. Freud'un yapısökümcü (veya postmodern) okuması, doğası gereği, Freud'un metinlerinin kenar boşluklarını okuyacak, kopma, bozulma, çelişki ve/veya bilinçli anlamın tersine dönme anlarını arayacaktır. Bugün Freud'u bize rüyaları okumayı, yani kılık değiştirmiş, yer değiştirmiş ve şifreli ifadeleri okumayı öğretirken yorumluyoruz. Bu anlamda Freud'un metinleri edebidir, sonsuz varsayımlara ve yorumlara açıktır.

14. Harold Bloom'un son derece etkili *The Anxiety of Influence* (1973) kitabının, edebi yazarların öncüllerini nasıl gördükleri konusunu açtığı (ve genişlettiği)

onları kendi yaşam gidişatları ve ilham kaynakları ışığı altında dönüştürürler.

İroniktir ki, Freud'a göre, yazılarının çağdaş yazarlar ve teorisyenlere en çok seslenen yönleri, tam anlamıyla geliştirilmiş olanlar yerine ima ettiği fikirlerden kaynaklanmaktadır. Sanki 20. yüzyıl sonlarının ve 21. yüzyılın okuyucuları bizzat Freud'un kısaca bakabildiği ancak doğrudan irdelemediği alanları keşfetmektedirler. Bunlar arasında (Freud'un araştırmak için çok belirsiz olduğunu düşündüğü) pre-ödipal dönem, (teorileştirmek için çok sıradan bulduğu) yas olgusu ve onu tekrarlama zorlanımı ve ölüm içgüdüsü hipotezini kurmaya yönelten bir konu olan travma yer almaktadır (Freud 1917, 1920).

Bu ilgi alanlarını başlatırken, Freud kendi ima ettiklerinin peşine düşmedi ve bunları başkalarının daha derinlemesine araştırıp bulmasına bıraktı. Bu nedenle, inanıyorum ki çağdaş psikanalitik teorisyenleri rutin olarak, kendi görüşlerini ve spekülasyonlarını onaylayan Freud'un metinlerindeki (çoğunlukla parçalara ayrılmış) ifadelere atıfta bulunarak, ona saygılarını göstermektedir. Bu yolla sadece Freud'un başarısını onurlandırmakla kalmazlar, onun çalışmaları ile kendilerinki arasında bir süreklilik çizgisi de oluştururlar. Aynı zamanda, çağdaş psikanalitik teoriler ve teorisyenler kaynakları bakımından büyük ölçüde ayrışırlar, öyle ki bizzat Freud da (hepsini olmasa da) çoğunu hainler ve/veya dönekler olarak görürdü.

---

söylenebilir. Freud'un babaların oğullara empoze ettiği psikolojik ağırlık anlayışından ciddi ölçüde etkilenen Bloom, yine de, kendisine ait bir paradigma yaratmıştı; bu da "güçlü" şairlerin taşıdığı kendi atalarının başarılarının yükünü vurgulamaktaydı. Böyle bir yüke dayanabilmek için, şairlerin kendi özgünlüklerini kurabilmeleri bakımından seleflerini "yanlış okuması" gerekiyordu. Bu tür psikolojik yükün ve etkinin daha çağdaş bir versiyonu, Hans Loewald (1960) tarafından önerilmiştir; Loewald "etkileme" dramasının içe atma yönünde başka bir dönüş alabileceğini öne sürer ve bu da geçmişin hayaletlerinin ataların destekleyici rolünü üstlenmesini sağlar.Bloom'un, Loewald'ın, kişinin yakın geçmişiyle düşmanca bir ilişkiye zıt olarak bir dostluğa dayalı psikolojik sağlık görüşünü onaylayacağından şüpheliyim; ancak Loewald'ın fikri, 20. yüzyıl atalarımızın bize miras bıraktığı travmatik kayıp tarihiyle 21. yüzyıl teorisyenlerinin nasıl yüzleşebilecekleri açısından değerlidir.

Psikanalitik tedavinin iki (veya üç) kişili doğasına, erken yaşamın öncesi veya sözel olmayan yönlerinin çekiciliğine ve travmatik deneyim(ler)in temsil edilmeyen doğasındaki yetişkin gerekçelerine yönelik güncel vurgu, psikanalizi, bu tür zihin ve varlık durumlarındaki belirsizliği de araştırmayı amaçlayan avangart edebiyatın yönüne sevk etmiştir. Her iki söylem de aynı tür sorular soruyor gibi görünmektedir. Bilinçli farkındalığımızın ötesinde hangi güçler eylemlerimizi yönlendirmektedir veya kontrol etmektedir? Kendi şiirsel veya anlatısal anlam yapılarımızı şekillendirmeye çalışırken bizim aracılığımızla kim veya ne konuşmaktadır? İnsan deneyiminin bazı yönleri temsil bakımından gerçekten erişilemez midir? Eğer öyleyse, ifade etmek şöyle dursun, neyi kavramayı umabiliriz ki? Son olarak, bu konular ve farkındalıklar ışığında ne tür sosyal/politik ilişkiler kurulabilir?

Bu sorulara verilecek cevaplarım olmamasına rağmen, Freud'un sadece modernliğin şekillenmesine yönelik olarak kendi zamanının baskın tarihsel hareketine katkıda bulunmakla kalmayıp aynı zamanda –kendi yazma pratiklerinin çok anlamlı ve istikrarsız niteliğiyle– postmodernizmi mümkün kıldığını da ileri sürmek istiyorum ki bu da Freud'un kendi otoritesi de dahil olmak üzere, otoritenin her yönünün (kendi başlangıçlarımızı kimler "yazar" ve onlar hakkında neler söyleyebiliriz? sorusunun) doğruluğunu sorgulayan bir şeydir.

Freud'un bir yazar gibi yazmış olması, yani her türlü yazı biçiminin bilinmeyene belirsiz müdahaleler olduğunu kabul etmesi, onun eserler toplamını sadece 20. yüzyıl edebiyatının klasikleri arasına yerleştirmekle kalmaz, çağdaş postmodern gerçekliğin gelişimindeki rolünü de onaylar.

Üçüncü Bölüm

Hayaletler ve Atalar

7
Melankoli ve Yas Üzerine Düşünceler

HAYALETLER VE ATALAR

Manevi ya da "okültist" deneyimin bilimsel incelemesi, musallat olan geçmişimizin unutulmuş derinliklerinden ortaya çıkabileceğini, fiziksel ve dışsal bir form alabileceğini ve Athena'nın Zeus'un kafasından fırladığı ama aynı zamanda ondan kurtulduğu gibi, şimdi onu doğuran anılardan bağımsız olarak, göstermektedir. Anılar ve hayaletler, önceki nesillerin varsaydığı gibi öyle kolay ayırt edilemezler.*

Arthur Phillips, *Angelica*

Kariyerinin başlangıcında Freud, bilinçdışı arzuların gücünü hayaletlerle karşılaştırarak bilinçdışını yok edilemez olarak nitelendirdi, bunlar "sadece *Odyssey*'in yeraltı dünyasındaki ha-

* Gizli güçlere inanan kimse. (ç.n.)

yaletlerle aynı anlamda yok etme yeteneğine sahiptirler. Kanın tadına bakar bakmaz yeni hayata uyanan hayaletlerdirler" (1900, 553. n.1). Freud'un 20. yüzyılın başlarındaki izleyicileri, onun kast ettiğinin Homeros'un epik şiirinin XI kitabına bir gönderme olduğunu kolayca anlayabilirdi, bu kitapta Odysseus'un kör kâhin Teiresias'ın rehberliğini aramak için yeraltı dünyasına inişi anlatılıyordu.

Ölülerin ruhlarını cezpetmek için Odysseus, bir kuzu ve bir koyun kurban etmeden önce süt, bal ve şarabı tanrılar için toprağa döktü; hemen tepki verdiler.

> Şimdi Erebos'tan üşüşen ruhlar toplandı,
> Gelinler ve delikanlılar ve acı içinde yaşlanan erkekler,
> Ve gönülleri yeni yaslı körpe kızlar;
> Tunç mızraklarla savaşta düşmüş erler;
> silahları hâlâ kanlı
> Her yandan korkunç çığlıklarla çukura doğru koşuyorlardı.

Klasik *Night of the Living Dead* [*Yaşayan Ölülerin Gecesi*] (1968) gibi modern bir korku filmindeki yaratıklar benzeri, bu hayaletler kan kokusuyla resmedilir. Odysseus'un korku içinde geri çekilmesi şaşırtıcı değildir. Cesaretini toplayarak, Teiresias ile konuşana kadar kurban çukuruna geçişi yasaklar; Teiresias ise ona sadece geçmesi gereken denemelerin önceden gösterimini sunmakla kalmaz, ölülerle iletişim kurmanın sırrını da açıklar. "Kanın olduğu yere girecek olanlar/Seninle konuşacak ve gerçeği söyleyecek" olanlardır, demektedir, "ama yoksun bırakılanlar tekrar senden uzaklaşacaklar ve kaybolacaklar." Bu bilgiyle donanmış Odysseus (Troy'dan ayrıldıktan sonra ölmüş olan) annesine seslenir ve ona babası, karısı ve oğlunun kaderi hakkında sorular sorar. Annesi yaşamları hakkında onun bilgi edinme arzusunu tatmin eder ancak "bir gölge gibi, bir rüya gibi titreşerek/elle tutulmaz hale gelip" onun kucaklamasından kaçıp gider (231-32). Odysseus kendi etten kemikten canlılığını kaybetmeden yeraltı dünyasında süresiz olarak kalamayacaktır.

Yine de "çıkarılan bir fısıltı velvelesinde/binlerce gölge[nin], hışırdayarak" kendisini ölüm âleminde esir tutmaya niyetlenmesinden endişe duymaya başlamadan önce, daha birçok hayaletin –bazıları tarihsel, bazıları mitolojik– hikâyelerini dinleyerek hoşça vakit geçirmiştir.

Homer'in *Odyssey*'inin bu bölümüyle başlıyorum, çünkü bu Freud'un dile yarı-getirilmiş (dolayısıyla kısmen bilinçdışı?) bir düşünce seviyesine hitap etmektedir; ama nihayetinde bunu da açıklama derdine düşmediği bir dipnota havale etmiştir. Okuyucularının klasik edebiyata aşinalıklarını paylaştığını varsayarsak, bu konudaki kavrayışımızı kabul edebilir. Hayaletler korkutucudur, kan isterler; ancak aynı zamanda gizli olan (yani kendimizden gizlediğimiz ve hatta belki de yasak olan) bilgiye de sahiptirler; dolayısıyla onların bize eşlik etmelerini isteriz. Aynı zamanda, ölülerle çok sıkı bir samimiyet, gölgelerle oyalanmamıza, kendi yaşamlarımızın zenginliğini, hareketini ve vaadini ihmal etmemize neden olabilir.

Freud burada, rüyaların dili yoluyla ifade bulan bilinçdışının maddi olmayan (veya hayali) alanına atıfta bulunmasına rağmen, hayalet metaforu diğer birçok seviyede etkili olmaktadır. Örneğin Hans Loewald, Freud'un ifadesini tedavi sürecinin kapsamlı bir tanımına dek genişletmiştir; böylece bilinçdışı (genellikle pre-ödipal) nesne ilişkileri, tedavi edici karşılıklı etkileşim ve Loewald'ın "tanımanın kanı" dediği şey yoluyla aktarımda "yeni hayata" gözlerini açarken yeniden canlandırılmaktadır. Loewald'ın dediği gibi: "Aktarım nevrozu, analitik süreçte kurulması ve çözümlenmesi şeklindeki teknik anlamında, tanıma kanından kaynaklanmaktadır ki bu da hastanın bilinçdışının, eski hayaletler hayata yeniden uyansın diye çeşnilendirilmesidir" (1960, 29). Konusu, psikanalizin psişik değişiklik yapmak açısından nasıl çalıştığı olan Loewald, bu süreci Freud'un *Odyssey*'e dolaylı referansını genişleterek ve dönüştürerek açıklar.[1]

1. Bu bölüm, 2012 yılında Avustralya, Adelaide, Flinders Üniversitesi tarafından desteklenen "Melankoli Paradoksu: Felç ve Eylemlilik" konulu konferansın açılış konuşmasından ortaya çıktı. Organizatörlerin önerdiği zorlu görev, tipik olarak

> Hayaletleri bilenler, onların hayalet yaşamlarından kurtulmanın ve atalar olarak gömülmenin özlemini çektiklerini söylerler. Atalar olarak şimdiki nesilde yaşarlar, hayaletler olarak ise şimdiki nesle gölge yaşamlarıyla musallat olmaya zorlanırlar. Bilinçdışı bir hayalet kalabalığı olduğu sürece aktarım patolojiktir ve bu da analizdeki aktarım nevrozunun başlangıcıdır: Bilinçdışının hayaletleri, savunmalar tarafından hapsedilmiş, ancak hastaya savunmaları ve semptomlarının karanlığında musallat olmuş halde, kanı tatmalarına izin verilir, serbest bırakılır. Analizin gün ışığında, bilinçdışının hayaletleri, gücü ele geçirilmiş ve mevcut yaşamın, ikincil sürecin ve çağdaş nesnelerin daha da yeni yoğunluğuna dönüşen atalar olarak gömülürler ve gömülmeye yöneltilirler. (Loewald 1960, 29)

Loewald'ın, hayaletlerin atalara dönüşümünü ele alması yoluyla, Freud'un parça parça imalarına katkısı, benim melankoli ve yas arasındaki ilişkiye dair kendi yorumlarımın temelini oluşturuyor, çağdaş benlik ve temsil teorilerini genişletiyor.

Freud'un bilinçdışına kaygan bir temsil aracı sağlayan rüya oluşumu sürecindeki hayaletleri "yeni bir hayata" uyanmış olarak gördüğü yerlerde Loewald, eski sevgi ve kayıpların hayaletlerini seans odasında göründüğü, analiz edilmesi, kabul edilmeleri ve tedaviye eşlik edilmeleri gereken aktarımın bir süreci gibi algılamaktadır. Freud'a göre bilinçdışının hayaletleri yeniden gözden kaybolmadan önce kısa (ve büyük ölçüde esrarengiz) bir görünüm oluştururlar. Loewald'a göre varlıklarını hissettirmenin ve (nihayet) bilinir kılmanın bir sonucu olarak karakter bakımından

---

melankolinin durumu ile ilişkili felcin bir yaratıcılık veya faaliyet kaynağı olarak da görülüp görülmeyeceğiydi. Melankoli ve yas hakkındaki literatürü gözden geçirirken hem bunların aralarında ayrım yapmak hem de nasıl benzer olduklarını saptamak için bir araç buldum. Hans Loewald'ın hayaletleri atalara dönüştürme kavramı bana tartışmam için bir çerçeve sağladı. Konferansta, Profesör Prager'ın "Yas Eklektik Oluyor: Uzlaşma Çağında Irksal Melankoli" sunumunda da bu kavramdan yararlandığını keşfettim. Loewald'ın 1960 yılında ifade edilmesi sırasında büyük bir etkisi olmayan formülasyonu, o zamandan beri birçok kişi tarafından benimsenmiştir. En son olarak, bu kavramla Norman Doidge'in beynin nöroplastisitesini araştıran *The Brain That Changes Itself* [*Kendini Değiştiren Beyin*] kitabının "Turning Our Ghosts into Ancestors" (2007) başlıklı bölümünde karşılaştım.

değişirler. Hem Freud hem de Loewald hayaletlerle epeyce tanışıktılar ve her ikisi de Homer'in şiirinin hassas bir okuruydu; fakat Loewald sadece Odysseus'un yeraltı dünyasına inişinin anlamı hakkında değil, hastaların geçmişlerinin korkutucu, tehdit edici ve hatta ölümcül yönlerini bilgelik kaynaklarına dönüştürebilir oldukları hakkında da dinamik bir anlayışa sahipti.

Odyssey, aksilikler karşısında kazanılan zafere yaptığı vurguda, Batı macera anlatıları için şablon sağlarken, kısmen Kitap XI nedeniyle şaşırtıcı bir psikolojik derinlik seviyesi de sunmaktadır. Homer'in gerçekte söylediği şey, Odysseus'un Ithaca'daki evine dönme hedefine ulaşmak uğruna ilerlemek için geçmişi tekrar ziyaret etmesi gerektiğidir. Sadece ölülerin âleminde, önünde yatan tehlikeler ve onlarla en iyi nasıl başa çıkılacağı hakkında aradığı bilgeliği (Teiresias'tan) bulabilir. Loewald, Odysseus'un zorluklarla karşılaşmasını umutlu bir şekilde yorumlar. Özel hayaletlerimizi tanıyarak, onlarla anlamlı bir diyalog başlatabileceğimizi tahayyül eder; bu da yeni gelişim yolları açarken bizi steril yineleme (ya da amaçsızca sonsuz gezinme) örüntüsünden kurtarabilecektir.

Benim iddiam Loewald'ın süreç yönelimli bakış açısını benimsiyor. Melankoli (günümüzdeki depresyon anlayışımız gibi) genellikle bir durağanlık durumuna işaret ederken, yas (konuşmanın bir parçası olarak bile) hareket ima etmektedir. Başka, bir tür, daha edebi dili benimsemek için, melankoliyi geçmişten gelen korkutucu tezahürlerine hayaletlerin musallat olması koşulu ile ilişkilendiriyorum, bunu da kendi canlılığımızı veya dünyadaki olma kapasitemizi tehdit etmenin, yas tutmayı ise ölülerle aktif olarak sohbet etmenin bir süreci olarak görüyorum.

ÖLÜLERLE YAŞAMAK

Kayıpta ve yaşlılıkta üst sınırda (ki bu her insan için farklı olacaktır), sevdiğimiz başkalarına dair sağlama alınmış duygusal bağlardan kendimizi "özgürleştirmek" isteme yebiliriz, böylece enerjimizi başka yere "harcayabiliriz". Kendimizi kayıplarımızdan ayırmıyoruz. Onun yerine onlarla birlikte yaşıyoruz. Ve

sonra onlarla birlikte ölüyoruz. ... Bu da kendimizi başkalarından kopartıyoruz demek olmayabilir, ama kaybettiklerimizle bizi bağlayan bağları çözmeyi reddetmiş olabiliriz. Ölülerle yaşamaya başlayabiliriz.
KATHLEEN WOODWARD, *"BETWEEN MOURNING AND MELANCHOLIA"*

Yas tutmanın psikolojik süreçleri hakkında ciddi bir tartışma Freud ile başlamalıdır (ancak onunla bitmemelidir). Avrupa kültürü üzerindeki yıkımının derecesini henüz açığa çıkarmamış olan Birinci Dünya Savaşı'ndan önce kaleme aldığı klasik makalesi "Yas ve Melankoli"de (1917) Freud, insan acısının daha uzlaşmaz yönlerinden biri olan melankoli hakkında spekülasyon yapmaya başladı, bunu da daha sıradan (ve kendi kendini çözen) yas süreciyle karşılaştırması bakımından ele aldı.[2] Yas ve melankoli, örneğin "sevilen bir insanın kaybı" veya "bir kimsenin ülkesi, özgürlüğü, bir ideali vb gibi şeylerin yerini almış bir soyutlama" olarak "çevresel etkilere bağlı uyarıcı nedenleri" paylaşırken (243) farklı gidişatları takip ederler. Yas tutmak yavaş yavaş yok olur ve sona ererken, melankoli kendi etrafında döner, kurbanını tüketir, bazen kendini imha noktasına kadar götürür. Freud yas tutmayı rutin ve problemsiz olarak gördüğünden, şu aşağıdaki oldukça soğuk bir varsayım dışında söyleyecek pek bir şeyi yoktur:

> Libido'nun kaybolan nesneye bağlanmasını gösteren anılar ve beklenti durumlarının her biri, nesnenin artık var olmadığı gerçeği hükmü ile karşılanır; ve güya bu kaderi paylaşıp paylaşmayacağı sorusuyla karşılaşan ego, ortadan kaldırılmış nesneyle bağını koparmak için hayatta olmaktan elde ettiği narsisistik tatminlerin toplamı ile ikna edilir. (255)

Zamanla, ölmüş olanla ilişkimizi düpedüz keseriz.

2. Yas ile ilgili literatür burada alıntı yapamayacak denli çok geniştir. *On Freud's "Mourning and Melancholia"* [Freud'un "Yas ve Melankoli"si Üzerine] (editörler. Fiorini, Bokanowski ve Lewkowicz 2009) başlıklı, makalelerden oluşan bir derleme, kapsamlı bir bibliyografyaya ek olarak Freud'un klasik metnine mükemmel bir çağdaş yanıt yelpazesi sunmaktadır.

Freud'un melankoli tanımı, aksine, kısmen köklü (dolayısıyla patolojik) doğası ve buna tekabül edecek şekilde tedaviye direnci nedeniyle zengin bir semptom ve davranış donanımı içerir. Yas tutmayı "çok önemli olmayan ve üzerinde uzun uzadıya düşünülmesi gerekmeyen" bir şey olarak kabul eder; Freud'un entelektüel güçlerine meydan okuyan ve bunları meşgul eden şey melankolinin gizemidir, sebebi de kesinlikle bunu teskin etmenin çok zor olmasıdır.

Melankolinin, yaratıcılık, başarı ve hatta dahilik ile uzun bir geçmişi vardır ki bu özelliği Freud'un konuyu araştırmayı cazip bulmasını açıklayabilmektedir.[3] Örneğin Shakespeare'in Hamlet'inin olağanüstü doğasını –ve kendi kendine işkencesini– düşünün. Çağdaş melankoli çalışmaları (onun alelade kuzeni olan depresyonun kisvesi altında) kısmen, değişen isimlendirmeye rağmen zaman içinde dayanıklılığı nedeniyle fakat aynı zamanda tedaviden bahsetmek bir yana rahatlamadan kaçınma gücü sebebiyle de bol miktarda bulunmaktadır. Melankoliye ilgi duymaya devam ediyoruz, bunun sebebi sadece Batı kültürünün her tarafına yayılması değil, onunla ne yapacağımızı hâlâ tam olarak bilemeyişimizdir.

Freud'un bu çabaya katkısı, çığır açarken bile kesin olmaktan uzaktır. "Yas ve Melankoli"de –özellikle erken nesne ilişkilerinin rolü ve sevilen/kaybedilen nesneye yönelik ikirciklilik* hakkın-

3. Juliana Schiesari bu tarihi *Gendering Melancholia: Feminism, Psychoanalysis, and the Symbolics of Loss in Renaissance Literature* (1992) kitabında belgelemektedir ve bu rahatsızlıktan sadece erkeklerin musdarip olduğunun düşünüldüğüne işaret etmektedir. Kitabının "Klibansky, Panofsky ve Saxl'in klasiği olan *Saturn and Melancholy* [Satürn ve Melankoli] [1964] adını taşıyan ve kadınlardan sadece yüzeysel olarak bahseden, Rönesans'ta üzüntü ve sanatsal zafer hakkındaki tezinin feminist açıdan yeniden kavramsallaştırması" (4) olduğunu düşünüyor. Melankoli konusunda birçok kitap arasında, *The Nature of Melancholy from Aristotle to Kristeva* [Aristoteles'ten Kristeva'ya Melankolinin Doğası] (ed. Radden 2000) özellikle yararlı bir makale derlemesi sunmaktadır.

* İkirciklilik ya da ambivalans psikanalizin hak ettiği yeri verdiği, belli bir nesnenin zıt yönlü, birbirini sıfırlayacak iki yükü olması durumudur. İngilizcede gündelik hayattaki karşılığı "kararsızlık"tır. Klasik örnek olarak tutkulu aşklardaki sözgelimi aşk/nefret durumu verilebilir. (ç.n.)

da– devam etmekte olan bir diyalog başlatmıştı. Bununla birlikte, Freud'un yas ve melankoli arasında (kayıp karşısında normal ve patolojik tepkiler olarak) çizdiği sınır çizgisi, çağdaş söylem terimlerini değiştirme noktasına kadar giderek bulanıklaştı. Şimdi –(genellikle küresel çatışmalarda ve daha küçük ölçekli soykırım savaşlarında travmatik olarak kabul edilen) 20. yüzyılın sonrasında– ruhsal bozukluklar hakkında, bunların sadece iyileşme olasılığının değil, bizatihi temsilinin de şaşırtıcı derecede karmaşık olmasını konuşuyoruz.[4] Freud'a göre melankoli inatçılığıyla/uzlaşmazlığıyla kafa karıştırıyordu; bize göre ise tarihin trajedilerine "normal" (ve uzlaşmaz) bir tepkidir.

Sormak istediğim soru Freud'un (en azından teorik olarak) durduğu yerden şu anda olduğumuz yere nasıl geldiğimiz ve buradan nereye gidebileceğimizdir. Bu sorunun araştırılması, Odysseus'un ölülerle sohbet etmek için yeraltı dünyasına inişinin önemi hakkındaki argümanımı konumlandırmaya ve böylece hayaletler ve atalar arasındaki ilişki hakkındaki görüşümü netleştirmeye yardımcı olacaktır. Bu okuma da, dolayısıyla, Freud'un bugün psikanaliz dünyasındaki yerine dair anlayışımı ifade edecektir.

Freud, melankolinin kısa-öz ve ikna edici bir portresini sunmaktadır; bunun ayırt edici özellikleri de "son derece acı verici bir moral bozukluğu, dış dünyaya olan ilginin kesilmesi, sevme kapasitesinin kaybı, tüm aktivitelerin engellenmesi ve sanrısal bir cezalandırma beklentisiyle zirve yapan, kendini suçlama ve kendini aşağılamayla ifade bulan, özsaygı duygularında bir azalma" şeklindedir. Biri hariç her açıdan, "aynı özelliklerle yas tutulurken de karşılaşılır. Yas tutmada özsaygı

4. Pek çok yeni kültürel eleştirmen, özellikle şiddetli sosyal patolojilere uygun tepkiyi tanımlamak için "melankolik" terimini kullanmaktadır. Bunlar arasında aşağıdakileri özellikle ilgi çekici buluyorum: Anne Cheng, *The Melancholy of Race* [Irkın Melankolisi] (2001); Paul Gilroy, *postcolonial melancholia* [postkolonyal melankoli] (2004) ve Wolf Lepenies, *Melancholy and Society* [Melankoli ve Toplum] (1992). Basitçe *Loss* [Kayıp] (ed. Eng ve Kazanjian 2003) başlığını taşıyan makaleler derlemesi, çağdaş kültürel çalışmalarda melankolinin birçok kullanımının özetini sunmaktadır.

rahatsızlığı yoktur; ancak başka türlü özellikler aynıdır" diye iddia eder (244). Freud'un makalesinin geri kalan kısmında bu kritik farklılık ele alınır. Yas, demektedir, zaman içinde yok olmaktadır, çünkü kendinden ayrı kabul edilen, dolayısıyla en nihayetinde vazgeçilebilecek, sevilen bir nesneden kademeli geri çekilmeyi içerir. Aksine, melankoli ikirciklilikle beslenir. Kayıp nesne eşit derecede sevilir ve nefret edilir. Nefret unsuru, nesneden çıkarılmak yerine, kendine doğru yönlendirilir. Ek olarak, kayıp nesne, kendisinin ayrılmaz bir parçası olarak tanınmak yerine, sanki melankolinin kendi varlığıymışçasına içe alınır (*incorporation*) veya tüketilir. Orada bir tür ölmemiş varlık olarak hayatta kalır ve içeriden sahibine saldırır.

Melankolik, kayıp nesneyi korumak için bu şekilde başarılı olur, ama bunun için büyük bir bedel öder. Dışa doğru yönlendirildiğinde ifade (ve rahatlama) bulabilecek öfke veya nefret duyguları, bunun yerine melankolik olanı tüketir.

Freud'un melankoli analizi, dikkat çekici ve güçlüdür; bunun sebebi de kısmen "daha iyi olabilme", "hayatına devam edebilme" veya "kendini toparlayabilme" kapasitesinden yoksun kişiyi kolayca fark edebileceğimiz bir portre çizmekte oluşudur. Bu aynı zamanda klinik depresyon olarak tanımlayabileceğimiz şeyin portresidir. Bununla birlikte, aynı derecede önemli olan, Freud'un, her ikisi de sonraki teorisyenlere ilham veren ve canlı soru ve tartışma konuları olan erken çocukluk gelişiminde ambivalansın ve ego inşasının rolüne teorik olarak dalmasıdır.

Freud'a göre melankolik, kendisine aşırı ölçüde kara çalar, bu gerçeklikle ilgisi olmayan bir şeydir, fakat daha ziyade benliğe arkasını dönmüş olan sevilen/kaybedilen nesneye dair hayal kırıklığı nedeniyle düşmanca duygularla ilgili bir durumdur. Freud'un bu süreci tanımlaması karmaşık olsa da, egonun iç-yapısı hakkındaki anlayışı bakımından yenilikçidir.

> Bir nesne seçimi, libido'nun belirli bir kişiye bağlanması, bir süre için var olmuştur; daha sonra, gerçek bir kaymaya ya da sevilen insandan

duyulan hayal kırıklığına bağlı olarak nesne-ilişkisi parçalanmıştır. Sonuç da normal yolu izleyerek, libidonun bu nesneden çekilmesi ya da başka bir nesneye kaydırılması biçiminde olmamış fakat başka bir şey olmuştur ki bunun olması için de çeşitli koşulların mevcut olması gerekli gibi görünmektedir. Nesne kateksisinin [yatırımının] pek az direniş gücünün olduğu kanıtlanmıştır ve sona erdirilmiştir. Fakat serbest libido başka bir nesnenin yerine geçmemiş; egonun içine geri çekilmiştir. Ama orada da belirsiz bir biçimde durmamış, egonun terk edilen nesneyle özdeşiminin tesis edilmesine hizmet etmiştir. (249)

Başka bir deyişle, terk edilmiş nesne bağımsız varlığını, ötekiliğini kaybeder ve onun yerine şiddetli iç hasar olmadan vazgeçilemeyecek (gibi görünen) benliğin bir yönü haline gelir. Freud "Böylece egonun üzerine nesnenin gölgesi düşmüştür" (249) diye o meşhur sonucu ulaşır.

Devamında Freud, ego gelişiminin ilk aşamaları hakkında son derece yoğun ve spekülatif bir açıklama sunmaktadır. Freud, melankolik bir zamanlar gerçek bir kişiyle bağ kurmuştur diye varsayar. Bununla birlikte, bu bağlanma ile ilgili bir şey "narsisistik bir temelden etkilenmiş" olduğu için sağlam değildir, "öyle ki nesne-yatırımı birtakım engellerle karşılaştığı zaman narsisizme geri çekilebilir" (249). Melankolik, sevgi nesnesinin kendisinden ayrı olduğunu ancak kısmen kavrayabildiğinden, Freud'un tanımladığı içselleştirme sürecine kolayca girer. Bundan da öte, Freud tüm insan ilişkilerinin özdeşimle, aslında bir tür kendini sevme veya narsisizmle başladığını iddia etmektedir.

Bu nasıl meydana gelmektedir?

Özdeşim, diye Freud açıklar,

Nesne seçiminin bir ön aşamasıdır ... ego'nun bir nesneyi seçip aldığı ilk yoldur ve bu da ambivalans tarzında ifade edilir. Ego bu nesneyi kendi içine almak (*incorporate*) istemektedir ve libidinal gelişimin oral veya yamyamlık aşamasına uygun olarak, nesneyi yiyip yutarak yapmak istemektedir.

Freud, melankoliye yenik düşenlerin "narsisistik nesne seçiminden narsisizme gerilemeye" (250) başkalarından daha fazla yatkın olduğunu belirtmek dışında, bu argüman çizgisinin sonuçlarını aslında takip etmemektedir. Kayıp nesneyi kendine dahil eden [içe alan] melankolik, kayıp ilişkiyi karakterize eden duygu karmaşasından (öncelikle nefret duygularından) içe doğru ıstırap çeker. Sonuç olarak, "tıpkı obsesyon nevrozunda karşılık gelen fenomen gibi, melankolideki kendi kendine işkence yapmak, kuşkusuz bir tür zevk de içermektedir, bir nesneyle ilişkili olan ve tartışmakta olduğumuz yollardan öznenin bizzat kendi ben'ine çevrilen sadizm ve nefret akışlarının bir tatminine işaret eder" (251). Freud burada melankolinin teorileştirilmesinde bir sınıra ulaşıyor gibi görünüyor. Diyelim ki, kayıp sevilen nesne melankolik egoya dahil edilmiştir (ve orası serbest bırakılması gereken yer değildir), fakat nefret edilen kayıp nesne de orada bulunmaktadır. Melankolik, kayıp nesneye karşı öfke ifade etmek yerine kendini aşağılamakta devam ettiği sürece, hastalığının hapishanesinden kaçamaz. Freud "Egonun kendi itibarını düşürdüğünü ve kendisine karşı ayaklandığını görüyoruz; bunun nereye götürebileceği ya da nasıl bir değişim geçireceği konusundaki bilgimiz de hastanın bilgisi kadar azdır" (257) şeklinde bir gözlemde bulunuyor. Freud'a göre melankoli, bitmez tükenmez bir yas biçimini temsil etmektedir.

Freud bu noktada kendi iddiasını tüketmiş gibi görünüyordu ama devam ediyor. Bazı hastaların melankoliden onun duygusal karşıtı maniye ani kayması nasıl değerlendirilmelidir? Burada Freud, takip eden psikanalitik literatüre kendisini (dönüştürücü yollarla) sinsice sızdıracak olan önemli bir benzetmeyi takdim etmektedir.

Bazı melankoli örnekleri, öyle görünmektedir ki, kendi normal seyirlerini izlemektedir; gerçi Freud bunun nasıl olduğundan emin değildir. Melankolik kişi kendi içsel nesnesine öylesine "katektik halde dolu"dur ki, böyle bir bağlanmanın nasıl çözülebileceğini anlamak zordur. Freud bu noktada 2. ve

3. Bölümlerde vurguladığım "açık yara" metaforunu sunmaktadır. Bu yara, "katektik enerjileri kendisine doğru" çekmektedir ve bu da egoyu "bütünüyle güçsüz düşene kadar" boşaltan bir süreçtir (253).

Kadın kastrasyonunu (Freud'un sözlüğünde) ima eden yara metaforu, Freud'un yazılarında nadiren görülür –bu yüzden bu makalede yer alması önemlidir. "Açık yara" sorunludur; bunun kesin sebebi de, kapanmaya yeltenmesi şöyle dursun, kapanmaz oluşudur. Freud, makalenin son paragrafında bu imgeye geri dönmektedir; yine de melankoli/mani bağlantı noktasıyla ilgili olası anlamları etrafında kafa yormaktadır. Sevilen/nefret edilen nesneden "ayrılmak" o kadar zor olmalıdır ki, diye akıl yürütür, bir kere başarılınca (mani şeklinde) patlak verecektir. Freud'un bu süreci tam açıklaması şöyledir:

> İlk başta sıçrama yapan ve ardından, melankolinin işi bittikten sonra sona eren, kateksis birikiminin serbest kalması ve maniyi mümkün kılması, libido'nun narsisizme doğru gerilemesiyle ilişkilendirilmelidir. Egonun içindeki çatışma –nesne üzerine çatışmanın yerini melankoli almaktadır– olağanüstü derecede yüksek anti-katektik bir yatırımı gerektiren ıstırap verici bir yara gibi işlemelidir. (258)

Bu görüntü, örneğin bir uçurum kenarı, bir anaforun derinlikleri veya Medusa'nın taşlaşmış yüzü gibi korkunç bir olasılıktan iradi olarak uzaklaşmak benzeri mecburi bir geri çekilme şeklinde sakin bir ayrılmayı pek fazla ima etmez.

Bu paragrafı yorumlamak ne denli istenebilir olursa olsun, bu sözler bizzat Freud'un da birdenbire durmasına neden olmuştur. "Ama burada", demektedir, "bir kez daha, durma çağrısı yapmalı ve önce bedensel acının ve sonra da bedensel acıya benzeyen ruhsal ıstırabın kazanç getiren doğasına ilişkin biraz görü edinmeden maniye ilişkin açıklamamızı ertelemeliyiz" (258).

Freud'un melankoli tartışmasında erken dönem ego gelişimi konusuna girişi, parça parça olmasına rağmen, takipçilerine verimli bir teori hattı sunmaktaydı. Freud'un kayıp nesnenin

oral veya "yamyamca" bir eylem olarak içselleştirilmesi (*internalization**) fikrini ödünç aldığı Karl Abraham, melankoliyi "libido'nun oral aşamaya gerilemesi ve içe yansıtma mekanizması [*introjetion*]" olarak tanımlıyor (1927, 419), bu süreçleri de yakından bağlantılı olarak görüyor. "Oldukça netleştirmeyi umduğum gibi", diyor, "sevgi nesnesinin içe yansıtılması, libidonun yamyamlık seviyesine gerilemesine uygun olarak, onun içe alımıdır" (420). Abraham'a göre, melankolik kişinin kayıp (içselleştirilmiş) nesneye tepkisini karakterize eden ikircikliklik, libido gelişiminin oral sadist aşamasından kaynaklanır.

Nesnenin içe alımının ilk aşamasında, diyor, "çocuk henüz kendi benliği ile dış nesne arasında ayrım yapamaz. ... Meme emen çocuk ile emziren meme arasında henüz bir ayrım yapılmamıştır." Böylece "çocuğun henüz ne nefret ne de sevgi duygusu vardır." Bu pre-ambivalan aşamayı, "çocuğun emme aktivitesinin yerini ısırmanın aldığı" bir aşama takip eder (450). Isırma aşamasında, "kişi nesneyi kendi içine dahil eder ve böyle yaparken onu yok eder. ... Çocuğa bir nesne cazip gelir gelmez, onun yok edilmesine çabalamaya eğilimlidir, hatta yatkındır." Sonuç olarak, "egonun nesnesine yönelik ikircikliliği büyümeye başlar" (451). Nesnenin benliğin bir yönü ve de yıkıcı dürtülerin hedefi olarak görülmediği tam nesne sevgisine ulaşmak için çocuk en az iki aşama daha ilerlemelidir. Abraham, çocuğun oral dönemden anal olana ve genital gelişim dönemlerine ilerlemesini şöyle özetlemektedir:

> İlk dönemde (oral dönem) çocuk, kendi nesnesine yönelik çatışmalı olmaktan uzak pre-ambivalan tutumunu ikircikliklik taşıyan ve baskın bir biçimde düşmanca tutumuyla değiştirir. İkinci dönem içinde (anal-sadist dönem), daha önceki aşamadan sonraki aşamaya geçiş, bireyin

* İçselleştirme (*internalization*), içe alım (*incorporation*), içe yansıtma (*introjection*) genel olarak özdeşim (*identification*) sürecini anlatan psişik süreçlerdir. Bununla birlikte farklı teorisyenler, kendi bulundukları öznel konumdan itibaren, farklı terimleri farklı anlamlarda veya farklı önemlerde kullanmışlardır. Bu kitapta gelişim sürecinin ilk dönemine, oral evre etrafındaki anlamları üzerine durulmuştur. (ç.n.)

nesnesini yıkımdan esirgemeye başladığı anlamına gelir. Son olarak, üçüncü (genital dönem), ambivalasının üstesinden gelir ve libidosu, hem cinsel hem sosyal bakış açısından tam kapasitesine ulaşır. (453)

Abraham'ın melankoliyi bu gelişim şemasının üstüne haritalamasının önemi, göründüğünden daha büyüktür. Bu görüşe göre, melankoli, durağan olmaktan çok uzakta, şaşırtıcı derecede kendiliğinden hareketlilik gösterir. Eğer Abraham'ın ileri sürdüğü gibi, melankoli (ilkel bir ego düzenlemesi seviyesine) bir gerilemeyi temsil ediyorsa, elbette (olgun bir nesne sevgisi biçimine) ilerlemeye de istekli olmalıdır. Freud'un melankolik kişinin kaybolan nesneyi içe alımı fikrini aşamalı bir libido gelişimi sürecine bağlayarak, Abraham, melankolinin görünüşte değişime dirençli olması koşulunu ele almaya başlar. Gerçekten de, Abraham, melankolik hastaların tedavi olanaklarını psikanalistle bir aktarım ilişkisi oluşturma kapasiteleriyle, dolayısıyla (önceki) genital aşamaya erişmiş olmalarıyla veya olgun nesne sevgisi kapasiteleriyle ilişkilendirir.*

Melankoliyi ego gelişimi süreci üstüne haritalamaya ilave olarak, Abraham yasın melankoliden tür değil derece bakımından farklı olduğunu ileri sürüyor. Örneğin, melankoli gibi yas tutma da, Abraham'ın Freud'unkinden ayırt etmeye özen gösterdiği bir görüşü olarak, kaybolan nesnenin içselleştirilmesini içerir:

Doğru, Freud, melankolik kişinin yaşadığı ciddi ambivalansın normal insanda olmadığı konusunda çok önemli bir gözlem yaptı. Ama şu anda bilmediğimiz şey normal zihinde yas sürecinin tam olarak nasıl çalıştığıdır. Bununla birlikte, son zamanlarda, bu türden bir vakam vardı, bu vaka şimdiye kadar belirsiz bir konu hakkında nihayet bilgi sahibi olmamı sağladı ve normal yas sürecinde de kişinin, gerçek bir nesne kaybına, sevilen kişinin geçici bir içe yansıtmasını etkinleştirerek tepki verdiğini gösterdi. (435)

* Freud'un ortaya koyduğuna göre cinsellik öncül hallerinde parçalıdır. Ancak başarılı bir şekilde genital döneme ulaşmış bir özne romantik ve cinsel hatları birleştirerek olgun bir cinselliğe, olgun bir nesne sevgisine ulaşır. Freud dürtüler üzerinden ilerlerken Klein nesneler üzerinden ilerler. (ç.n.)

Yasta, bu içselleştirilmiş nesne sadece bir eziyet kaynağı değil, teselli kaynağı olarak da faydalı olabilir. Bu noktaya işaret etmek için Abraham klinik pratiğinden bir örnek sunmaktadır. Yakın zamanda dul kalan bir hasta, yemek yemekten hoşlanmamaktadır; bu da "melankolide karşılaşılan beslenmeyi reddetmenin" bir semptomuna benzemektedir ve bu durum aniden "akşamları iyi bir öğün" keyfi yaşama noktasına kadar iyileşmektedir (436). Hasta o gece (Sezaryen operasyonu sonucu ölen) karısının yeniden canlandığı, kopan kısımlarının yeniden birleştiği şeklinde bir rüya görür. Rüyayı gören hasta, onu "en canlı sevinç duygularıyla" kucaklar. Aynı rüyada başka bir bölümde, kendisini "bir kasap dükkânındaki kesilmiş hayvanları" hatırlatan bir otopsi odasında bulur (476). Abraham, rüyanın ikinci bölümünü rüyayı görenin, ölen karısının bedenini yiyip yuttuğu (içine aldığı) bir yamyamlık fantezisi olarak yorumlamaktadır. Rüyanın iki parçasını birbirine bağlayarak, "ölü eşin etini tüketmenin onu hayata döndürmeye eşdeğer hale getirildiği" sonucuna varır (436).

Kaybının hemen ardından dul eş "kendini kederine terk etmiştir... sanki ondan kaçış yokmuş gibidir." Bu ruhsal durumda, kendi ölümü fikri üzerine düşünmektedir. Ancak daha sonra "bilinçdışı bir içe yansıtma yoluyla sevilen nesnenin kaybının travmatik etkisini ortadan kaldırmaya" başlar (436). Bu içe yansıtma süreci de rahatlatıcı düşünceye yol açar: "Sevdiğim nesne gitmedi, şimdilik kendi içimde taşıyorum ve onu asla kaybedemem" (437). Bu "normal" yas örneğinde, içe yansıtma, sevdiği yeni ölmüş kişinin kayıp nesneyi teselli eden bir varlık olarak bünyesinde tutmasına izin verir.

Abraham'ın içe yansıtmayı yas ve melankolide kritik bir unsur olarak teorileştirmesi, bunların arasındaki en önemli ayrımlardan birini yıkıyor. Bu iki süreç, Abraham'ın formülasyonunda, çoğu kez benzerdir. Nitekim, "bu psikolojik sürecin, melankolide olanlarla aynı olduğunu görüyoruz. Daha sonra melankoli'nin arkaik bir yas türü olduğunu açıklamaya çalışacağım" demektedir. Diğer taraftan, "sağlıklı bireyde yas tutma işi de zihninin alt katmanında arkaik bir biçim alır" da demektedir (437).

Abraham'ın öğrencisi ve psikanalize tabi tuttuğu Melanie Klein, onun gelişim süreci şemasını sürdürmekte ve yas sürecine yaşamsal olarak bağlı (ve yeniden işlenmiş) olarak gördüğü bebeğin iç dünyası hakkında kendi teorileştirmesini de sunmaktadır.[5]

Klein'a göre yas ve melankolinin temel özellikleri aynıdır. Abraham gibi onun için de hem yas hem melankoli, nihai olarak çocukluk gelişim aşamalarından türetilmiş ve modellenmiş ikirciklilikten kaynaklanan bir içe yansıtma sürecini içerir. Abraham'ın pre-ambivalan (oral aşama) ve ardından gelen yoğun ambivalan (anal sadist aşama) ve son olarak olgun nesne sevgisinde (genital aşama) sonuçlanan ardışık bir model sunduğu yerde, Klein ambivalans sorunsallarına odaklanmaktadır; bu ambivalans da bebeğin iç dünyasının düzenlenmesinde Klein'in "paranoid-şizoid konum" ve ardından gelen "depresif konum" olarak adlandırdığı konumlarla ifade edilmektedir. Her iki teorisyen de ilerlemekte olan (progresif) bir şema sunmaktadır (bu da yas ve melankoli süreçlerine dair anlayışlarını etkilemektedir), fakat Klein, bebeğin acı verici şekilde bölünmüş duyguları ile mücadelesinde, Abraham'a kıyasla, daha yoğun ve daha dramatik bir resim sunmaktadır.

Klein için bebeğin iç (sözle anlatılmayan ve sözle anlatılabilir olmayan) yaşamı bir çatışma alanıdır. "Bebek varlığının ilk aylarında", diyor, "sadece annesinin memesine değil, aynı zamanda vücudunun iç kısmına da yönelik sadist dürtülere sahiptir:

5. Melanie Klein, annesinin ölümünden sonra Sándor Ferenczi ile psikanalize başlamıştı. Klein daha sonra Ferenczi'yi kendisini çocuk psikanalizine ilgi duymasında teşvik ettiği için övmüştü, *Autobiography*'sinde [Otobiyografi] şöyle demişti: "Kendimi psikanalize, özellikle de çocuk psikanalizine adama fikrimi epey teşvik etti" (Grosskurth 1986, 74). Daha sonra Karl Abraham ile 1924-25 yıllarında en az on beş ay boyunca analize girdi. *Autobiography* kendi çalışmalarının geliştirilmesinde Abraham'ın düşüncesinin önemi üzerine şu yorumu yapıyor:
Birinci (ilk) anal evreyi keşfeden ve bunu Ophuijsen'in bazı çalışmalarıyla ilişkilendiren Abraham, iç nesnelere dair kavrayışa yaklaşmıştı. Oral itkiler ve düşlemlerle ilgili çalışmaları F'nin çalışmalarının ötesine geçiyor. Hiçbir şekilde benimki kadar ilerlemedi, ama onunla aynı doğrultudadır.... A'nın kendi işimle F'ninki arasındaki bağlantıyı temsil ettiğini söylemeliyim. (alıntı yapılan yer: Grosskurth, s. 109)

Bunlar sadizmin ima edebileceği şekilde onu dışarı fırlatmak, içeriğini yutmak, her yolla yok etmektir" (1935, 116). Saldırgan olarak okuyabileceğimiz bu dürtüler içeriden kaynaklanırken, bebek (kendi yıkıcı isteklerini tolere edemeyecek halde), onları sevilen/nefret edilen nesneye, annesine doğru dışarı yansıtır. Memnuniyet arzusu doyumsuz olan bebek için, memesini sunan anne "iyi" iken, onu sunmayan anne "kötü"dür. Bu nedenle bebeğin iç dünyasına "iyi" ve "kötü" meme fantezileri hâkimdir. İkinci durum zulmün faili olarak algılanır. Bebek aslında kendi ambivalansını deneyimlemekle birlikte, hem "iyi" hem de "kötü" olma durumlarını dış güçlere bağlar ve bu da birincil (muhtemelen anne) olan bakıcısında yansır. Klein'ın sözleriyle, "ego, dışlama ve yansıtma süreçleriyle kendini içsel zalimlere karşı savunmaya çalışır." Böyle bir süreç, Klein'ın gözlemlediği gibi, "en şiddetli psikozları" da karakterize etmektedir (117).

Bebek, Klein'ın görüşüne göre, azıcık "çılgın" olandan daha fazlasıdır. Yine de normalde (veya belki de ideal halinde), daha düzenli bir aşamaya doğru ilerler; bu aşamada savaşçı dürtülerini, tatmin edici olmayan memeye yönelik hayal kırıklığını ve nefretini frenlerken, besleyici memeye karşı sevgi ve şükranı da kabul etmiş olur. Klein, bu başarıyı "depresif konum" olarak nitelendiriyor, bu da insani gelişmenin karmaşık gidişatında zor ama gerekli bir zaferdir.

Depresif konumda, bebek kendi iç çatışmasına tam olarak direnebilir, çünkü bunun nedeni kesinlikle sevilen/nefret edilen nesneyi bağımsız bir varoluştan zevk almak şeklinde kabul etmesidir ki bu da beraberinde kayıp hakkında bir farkındalığı gerektirir. "Nesne bir bütün olarak var oluncaya kadar" demektedir Klein, "kaybı da bir bütün olarak hissedilemez" (118). Karışık duyguları tolere etme yeteneği, bebeğin gelişimini tam nesne sevgisine doğru ilerletir, ancak bunun bedeli de acı verici ayrılma durumunu kabul etmesidir. Bu başarı da tamamen istikrarlı değildir. "[P]aranoid bir duruma dayanarak ve ondan genetik olarak kaynaklanarak", depresif konumda, bir kez yaşan-

dığında, gerilemeye tabidir (130). Sevilen bir nesnenin (örneğin ölüm yoluyla) gerçek kaybı, bu hassas iç denge durumunu iptal etmekle tehdit eder. Klein, bu süreci, Freud'un yas ve melankoli arasındaki ayrımını neredeyse çökerttiği "Yas ve Onun Manik-Depresif Durumlarla İlişkisi" (1940) başlıklı (kısmen otobiyografik) makalesinde biraz ayrıntılı* açıklamaktadır.

Klein, erken dönem gelişim sürecini yas tutmaya benzeten önemli bir ifadeyle başlar. "Bana göre", demektedir, "normal yasta gerçekliğin testi ile zihnin erken süreçleri arasında yakın bir bağlantı var. Benim iddiam şudur ki, çocuk yetişkinin yasıyla karşılaştırılabilir ruhsal durumlardan geçmektedir ya da daha ziyade, daha sonraki yaşamda keder yaşandığında bu erken yas yeniden canlandırılmaktadır" (1940, 147). Bu ifade üzerinden şunları anlatmaktadır:

> Normal yasta erken psikotik kaygılar yeniden aktif hale gelir; yas tutan kişi aslında hastadır, ama bu ruh hali çok yaygın olduğu ve bizim için çok doğal göründüğü için yas tutmaya hastalık demeyiz. (Benzer nedenlerden dolayı, son yıllara kadar, normal çocuğun bebeklik nevrozu böyle kabul edilmemiştir.) Sonuçlarımı daha kesin olarak söylemem gerekirse: Özne yas tutarken, değiştirilmiş ve geçici bir manik-depresif durumdan geçer ve bunların üstesinden gelir; böylece, farklı durumlarda ve farklı tezahürlerle olsa da, çocuğun normal olarak erken gelişiminde geçtiği süreçleri tekrarlar. (157)

Klein, bildiğimiz gibi ne çocuk ne de yetişkin olarak yas tutmaya yabancı olduğu için teorisini kendi genel eğilimi doğrultusunda test ediyordu.[6] Kardeşlerinden ikisi kendisi gençken ölmüştü; oğlu Hans 1930'ların ortalarında bir dağ tırmanışı

* Kişilik gelişimi, farklı teorisyenler tarafından farklı şekillerde ele alınır. Freud'un öncülük ettiği dürtü teorisi libidinal yatırım bölgeleri (oral, anal, fallik, gizil ve genital) üzerinden teorileşirken, Klein ve diğer nesne ilişkileri teorisyenleri nesnelerin türleri (içsel, dışsal), yükleri (iyi nesne-kötü nesne) ve bahsi geçen konumlar üzerinden ele alır. Lacanyen teori gelişimi arzu nesnesinin dolaşımı üzerinden ele alır. (ç.n.)

6. Klein'ın hayattaki kayıplarını ve teorilerindeki bazı kişisel deneyimlerini nasıl dönüştürdüğünü tam olarak ele almak için bkz. Grosskurth (1986).

kazasında can vermişti; ve (aynı zamanda bir psikanalist olan) kızı Melitta onunla tartışmış ve daha sonra bağlarını koparmıştı. Sonuçta, Klein'ın yas tutanın iç dünyasını çözüme ulaştırmasına ilişkin açıklaması özel bir önem taşımaktadır.

Klein'a göre yas tutan yetişkin kimse, zamanda geriye doğru yönelir ve orada bebeğin bir zamanlar yaşadığı yoğun ambivalans sürecine girer. Büyümesi ve gelişmesi için çok kritik olan bebek yasının sonucu asla kesin bir şey değildir. Daha ziyade, her önemli kayıpla yeniden yaşanmalıdır. Yas tutan yetişkin kimse, deyim yerindeyse, ilk sevgisine yönelik arkaik tepkilerin olduğu yeraltı dünyasına iner; burası doyum veren unsurlarla olduğu kadar zulümle de dolu bir dünyadır. Böyle bir durumda, yas tutanın varlığı, bir zamanlar onu parçalamakla tehdit eden iyi ve kötü güçler arasında dışlaştırılmış savaşa dönüşme tehlikesi taşır gibi görünmektedir. Klein, yas tutanın "egodaki kayıp sevilen nesneyi" yeniden kurma ihtiyacını kabul ederken, aynı zamanda görevin büyüklüğünü de anlamaktadır; bu görev ise yas tutanın "gelişiminin ilk aşamalarından itibaren iç dünyasının bir kısmını oluşturan içselleştirilmiş iyi nesnelerini (sonuçta sevilen ebeveynleri) eski haline getirme mücadelesini içermektedir" (156).

Klein'ın bu süreci özetlemesi dikkat çekicidir:

> Yasın tutulması sırasında gerçekliği yavaşça test etme sürecinde yaşanan acı, bu nedenle, kısmen sadece dış dünyaya olan bağlantıları yenilemek ve böylece kaybı sürekli olarak yeniden yaşamak değil, aynı zamanda ve bu sayede, kötüleşme ve çökme tehlikesi içinde olduğu düşünülen iç dünyayı ızdırapla yeniden inşa etmek ihtiyacından da kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Tıpkı depresif pozisyondan geçen küçük çocuğun, bilinçdışı zihninde, iç dünyasını kurma ve bütünleştirme görevi ile mücadele etmesi gibi, yas tutan kimse de onu yeniden kurma ve yeniden bütünleştirme acısını çekmektedir. (156)

Yas tutma süreci, yetişkinleri "her iki korkunç ebeveyn tarafından yoksun bırakılma ve cezalandırılma korkularının –yani zulüm duygularının– canlandırıldığı" erken dönem gelişimin

psikotik deneyimine geri fırlatır (156). Böyle acı verici bir durumdan kurtulmanın yolu, yas tutan kişinin iç dünyasının yeniden inşasıyla sonuçlanan depresif konumun yeniden yapılandırılmasında yatar ve bu da "başarılı yas tutmayı karakterize eder" (167).

Abraham'ın açtığı yolu takip eden Klein, yas tutan kişinin melankolinin gerçekleştiremediği bir görev olan "egosundaki kaybolan sevilen kişiyi" yeniden kurabilme yeteneğine dayanarak, yas tutmayı melankoliden ayırt etmektedir. Yas tutan birey, diye açıklamaktadır, "aslında kayıp olan sevilen nesnesini yeniden kurmaktadır; ama aynı zamanda kendi içinde ilk sevilen nesnelerini –sonuçta 'iyi' ebeveynleri– yeniden kurmaktadır ki bahsi geçen son kayıp meydana geldiğinde onları kaybetme tehlikesini de hissetmiştir." Melankolik kişi içsel kaosuna boyun eğerken, yas tutmada başarılı olan ise "parçalanmış ve tehlikede olan iç dünyasını yeniden inşa etmeyi" başarır, böylece kederi aşar ve "gerçek uyum ve huzura" erişir (174).

Klein'ın pre-ödipal döneme odaklanan ve giderek büyüyen teori kümesine son derece özgün katkıları, yas ve melankolinin kavramsallaştırılması üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Her ikisini de bebek gelişim süreci üzerine –kabaca psikotik zihinselleştirme süreçlerine benzeyen– yerleştirerek Lacan ve takipçilerinin ortaya attığı dil ve temsil ile ilgili soru türlerine zemin hazırlar.

Lacan (1977b), pre-ödipal dönemin, onu bilinçli farkındalık için erişilemez kılan dilsiz yönüne odaklanır. Klein gibi, o da başlangıçtaki durumu düzensiz, bedeni koordine olmayan, iç dünyası dağılmış bir bebek düşünmektedir. Bu kitabın 6. Bölümü'nde açıklandığı gibi gelişimin önemli bir adımı bebeğin (muhtemelen kendisini aynada gördüğü), yanıltıcı olsa da bir benlik görüntüsü oluşturduğu "ayna evresi" sırasında ortaya çıkar. Bütünleşmenin bu (yanlış/sahte) imgesi daha fazla gelişmeyi teşvik eder. Bir başka önemli an, bebek, "Baba'nın Yasası" denilen şeyle karşılaştığında meydana gelir, bu da Freud'un baba tarafından iğdiş edilme tehdidi kavramının geliştirilmesidir.

Burada, Lacan dönüştürücü bir fikir ortaya koymaktadır –bu fikir, babanın fiziksel penise sahip olmasının, (yasaklama gücü ile) dil ve anlam (signification) işlevlerini temsil eden maddi olmayan fallustan ayrı olduğu ve eş anlamlı olmadığıdır. Bu nedenle, anne/bebek ikilisini kesintiye uğratan ve çocuğun dil ve kültürün sosyal dolaşımlarına girişini hızlandıran fail olarak önem arz eden, babanın fiziksel bir varlığından ziyade işlevidir.

Lacan'a göre iğdiş etme tehdidi fizikselden daha çok semboliktir; yine de etkisi daha az güçlü değildir, çünkü bebeğin annesiyle sözsüz (kaynaşma değilse de) bağlantısında dramatik bir değişimi teşvik ederken, dil ve temsilin sosyal dünyalarına erişim sağlamasıyla bu kayıpları telafi etmektedir. Klein'a göre bebeğin tamamen "insan" olduğu an radikal olarak bölünmüş duygu durumlarını kabul etmeye ve bütünleştirmeye başladığı zamandır. Lacan'ın görüşü önemli ölçüde farklıdır; çünkü o bebek gelişimi krizini, toplumun tam bir üyesine dönüşmesinin şartını temsil edecek şekilde babanın adı/fallusu/yasağı/yasasını kabul etmesi durumuna yerleştirir. Klein'a göre babanın işlevi, özellikle bebeğin paranoid/şizoid konumdan depresif konuma geçişi ile ilgili değildir; ancak Freud'un ödipal yapısını revize etmeye de girişmez. Lacan için Ödip, insani gelişmenin en önemli aşaması üzerinde hüküm sürmektedir, fakat bu garip bir şekilde maddi olmayan bir biçimdedir, bir kişi olarak değil, elbette bir kişinin isyan da edebileceği "yasa" biçimindedir.

Lacan'ı feminist bir bakış açısıyla eleştirirken onun çalışmalarından yararlanan bir grup Fransız teorisyen arasında bulunan Julia Kristeva, melankoli konusunu Kleincı ve Lacancı fikirleri yeni bir sentezde birleştirecek şekilde ele almaktadır.

Kristeva'nın *Black Sun*'daki [Kara Güneş] (1989) melankoli tartışması depresyona girmenin nasıl bir his olduğuna dair bir açıklama ile başlar. Birinci tekil zamir kullanarak konuşurken şöyle der: "Bir keder uçurumunu irdelemeye çalışıyorum, bu kimi zamanlar ve genellikle uzun vadeli olarak kelimelere, eylemlere ve hatta hayatın kendisine ilgimizi kaybetmiş olduğumuz

ölçüde bizim üzerimizde hak iddia eden iletişim kurulamayan bir tasadır" Böyle bir durum yaratıcılığa elverişli olmaktan çok "sessizliğe, feragat etmeye" yol açar (3). Gerçek melankoli, tam anlamıyla sembolik temsile erişilemez olduğundan, zamansız bir anlamsızlık oluşturur.

Kristeva, bu bakımdan melankoliyi bebeğin başlangıçtaki dilsiz durumuna bağlar. Bu nedenle, "melankolik kişi bilmeyi ve konuşmayı bırakmaktadır; asembolinin [sembollerin anlamını kavrama yetisinin tamamen veya kısmen kaybedilmesinin] boşluğuna ya da düzenlenemez bir bilişsel kaosun aşırılığına batıyor gibi görünmektedir" (33). Klein gibi Kristeva da yetişkin melankoli deneyimini daha erken daha ilkel bir varoluş haline doğru gerileme ve bunun yeniden canlandırılması olarak görüyor. Lacan gibi, bebeğin [*infant*] ilk deneyimini tam anlamıyla *infans* Lat. dilsizlik, yani konuşma olmayış şeklinde görüyor. Lacan gibi Kristeva da şöyle düşünüyor: "Baba Yasası" tarafından başlatılan ve aynı zamanda bebeği annenin tek ve tam sahibi olmak şeklindeki gerçek arzusundan uzaklaştırmış olan dile erişim, gelişimde çok önemli bir adımdır.

Annesi ile kaynaşma durumunda, bebek eksik olan hiçbir şeyin farkında değildir. Böyle mutlu bir birliktelikte, bebeğin ihtiyacı yoktur, eksikliği yoktur, dolayısıyla arzusu da yoktur. Bebek için var olma olasılığı, anne rahminden radikal bir ayrışmaya tabidir; bunu da ayrı bir bireysellik veya kişilik açısından değil sadece ifade edilemez, ilkel "Şey" olarak algılayabilir. Kristeva bu süreci şu şekilde tarif etmektedir:

> Analistin bakış açısından, gösterenleri (kelimeleri veya eylemleri) art arda bitiştirme olasılığı,* arkaik ve vazgeçilmez bir nesne için ve aynı zamanda ilgili duygular için yas tutmaya bağlı gibi görünmektedir. Şey için yas tutmak – böyle bir olasılık, kaybın ötesinde ve imgesel**

* En basit halinde heceleri birleştirip kelimeler üretme, kelimeleri birleştirip cümleler kurma, mantığa "eğer", "ama" "çünkü" gibi büklümler vererek öznel bir anlatı oluşturmak örnek olarak verilebilir. (ç.n.)

** İmgesel: Simgesel ve Gerçek ile birlikte, Lacanyen teoride deneyimin üç boyutundan biri. Gerçek hiçbir zaman tam anlamıyla kelimelere dökülemeyecek

veya simgesel bir seviyede, belirli bir düzene göre açılmış ötekiyle olan bir alışverişin izlerinin konumlarını değiştirmesiyle [*transpose*] ortaya çıkar. (40)

Bebeğin ilk kayıp duygusu kaçınılmaz şekilde çocuk tarafından tamamen tatmin edici, dolayısıyla vazgeçilmez "Şey" algılanan annenin kaybını içerir. Böyle bir çatlağın tek telafisi (kuşkusuz yer değiştirmiş olarak) elde etmesi mümkün olmayan nesnenin dil yoluyla kurtarılmasıdır. Kristeva'nın belirttiği gibi "annemi kaybetmeyi kabul etmediysem, onu hayal edemem ve adlandıramam" (41).

Dolayısıyla insani gelişme draması doğası gereği trajiktir. Yaşamak ve büyümek için, gerçekten istediğimiz (istemiş olduğumuz) tek "Şey"i kaybetmeliyiz. Buna karşılık elde ettiğimiz ise arzumuzun belirsiz nesnelerine (kelimeler ve diğer sembolik yollarla) ifade kazandırma ayrıcalığıdır. "Sözel diziler, yalnızca" diyor Kristeva, "eğer bir konum değiştirme (*transpose*) az ya da çok sembiyotik bir ilksel nesne ile ikame edilirse ortaya çıkar; bu konum değiştirme, ilksel Şey'in serabına geriye dönük olarak biçim ve anlam veren gerçek bir yeniden yapılanma olmak durumundadır." Neyi kaybettiğimizi hayal etmek için önce ondan vazgeçmeliyiz; bu da Kristeva'nın bir yas türü olarak tanımladığı bir süreçtir. "Bu aktarımın kritik görevi" diyor, "iki yönden oluşmaktadır: Nesne için yas tutulması (ve onun gölgesi: arkaik Şey için yas tutulması) ve öznenin (tam da nesnenin yokluğundan ötürü anlamlandıran [signification]) bir dizi işareti (sign) kabul etmesi, sadece bu şekilde bir dizi düzenlemeye açık olması" (41).

"Baba'nın Yasası", kültüre dahil olmanın bedeli olarak anneden ayrılmayı gerektirir, bu da Lacan gibi Kristeva için de zorunlu bir ataerkil görevdir. Bu acı verici görevi yerine getirmek

---

dolayısıyla anlamlandırılamayacak yaşamın en ham halidir. Simgesel ise dil, kültür ve metaforların düzenlemesi altında Gerçek ve İmgeseli insan deneyiminde iletişime açık hale getiren, dolaşıma sokan insan deneyimidir. İmgesel bu ikisinin arasında, ne tam olarak anlamdan kaçan ne de tam olarak simgesele dahil edileni içerir. (ç.n.)

için, bebek, "olumsuzlama"yı* kullanmalıdır. Bu, anneye sahip olmanın cazibesinden, adlandırma sayesinde kaybı sahiplenmeyle telafi ederek mecburi bir uzaklaşmadır. Eğer bu kavram paradoksal görünüyorsa, öyle olduğu içindir. Gerçek bir kayıp, kaybın dilde "olumsuzlama"sının ön koşuludur. İşte Kristeva'nın olumsuzlama kelimesini kullanımıyla ilgili açıklaması şöyledir:

> İşaretler keyfidir, çünkü dil, yasın sebep olduğu depresyonla birlikte bir olumsuzlama (*Verneinung*) ile başlar. "Son tahlilde, annem olan önemli bir nesneyi kaybettim" demek, konuşan varlığın söylediği şey gibi görünür. "Ama hayır, onu tekrar işaretlerde buldum, ya da daha doğrusu onu kaybetmeyi kabul ettiğim için onu kaybetmemiştim (bu yadsımadır), onu dilde kurtarabilirim. (43)

Bu Faust tarzı pazarlığa katılmayı reddeden kişi, yadsımak yerine "inkârı" [*denial*] uygular. "Depresif insanlar", diyor Kristeva, "*olumsuzlamayı yadsırlar*: [italikler orijinalinde] onu iptal ederler, askıya alırlar ve nostaljik olarak kayıplarının gerçek nesnesinin (Şey'in) peşine düşerler, ki bu da sadece kaybetmiş olmakla başa çıkamadıkları değil, acı çekerek sıkıca bağlanmış kaldıkları şeydir" (43-44). Depresyonda olan birey, "olumsuzlama"yı inkâr ederek, gösterenin yokluğu nedeniyle adlandırılamayan kayıp arzu nesnesine yapışmaya çalışır.

Bu zor ayrım dizilerini netleştirmeye çalışan Kristeva onları şöyle ifade ediyor: "Gösterenin ve aynı zamanda dürtülerin ve duygulanımların semiyotik temsilcilerinin reddine *inkâr* diyeceğim. *Olumsuzlama*, bastırılanın inkâr edildiği müddetçe temsil edilmesine yol açan ve bu nedenle gösterenin ortaya çıkışında paylaşılmasına yol açacak entelektüel süreç olarak anlaşılacaktır" (44). Kristeva'nın konumunu kavramsallaştırmanın bir başka yolu (kendisinin onaylayacağının garantisi olmasa bile), melankolik kişinin, vazgeçmesi gerektiği fikrini reddettiği için düzgün bir şekilde adlandıramadığı bir nesneyle

* Her ne kadar az çok aynı şeyi söylüyor olsalar da olumsuzlama, inkâr ve yadsıma arasında farklılıklar vardır. (ç.n.)

ilişkisini eski haline getirmeye çalışmasıdır; çünkü böyle bir ilişkiden vazgeçilmesi gerektiği fikrini reddetmektedir. Melankolik, nostaljik bir şekilde "Şey" ile (ki bu en nihayetinde ilksel annedir) kayıp bir birliği kurtarmak peşindeyken, Kristeva'nın açıkladığı haliyle "Baba'nın Yasası"nı da oyundan çıkarmaktadır. "Gösterenin inkârı, babanın işlevinin inkârıyla desteklenmektedir, bu da tam olarak gösterenin yerleşikliğini güvence altına almaktadır" (45).

Kristeva'nın trajik evreninde kaybettiğimizde kazanamayız. Annelik rahminden ayrılmak felaket düzeyinde kaybı gerektirir, bu da gösterene erişim ile, böylece kişinin yıkımını dile getirme kapasitesi ile, sadece kısmen telafi edilir. Bu görüşe göre melankolikler doğuştan isyancılardır, insanlık koşulu ile eşanlamlı olan "Baba'nın Yasası"na razı olmayı kabul etmezler, ancak bunun için çok büyük bir bedel de öderler. Kristeva'nın gözlemlediği gibi "olumsuzlamanın inkârı", "dil gösterenlerini özne için anlamlı olma rollerinden mahrum bırakır" (52). Sonuç olarak, "inkâr, depresif kişilerin içe yansıtmalarını bile yok eder ve onları değersiz, boş olma hissi ile baş başa bırakır. Kristeva burada Freud'un melankolik kişinin acımasızca kendisini karalamasını akla getirmektedir. Bununla birlikte, Freud'un argümanını ilerletir; melankoliklerin kendi depresyonlarını nesne olmayan Şey üzerinde "dile girmeyen, adlandırılmayan (böylece dokunulmaz ve kadiri mutlak) bir etki ile sürdürerek narsisistik bir iç dengeyi güvenceye almaya imkân tanıyan bir uyuşturucu" gibi kullandıklarını iddia eder (s. 48). Melankoliğin, Kristeva'nın görüşüne göre değişim için umut etmek şöyle dursun, bir anlamda "kilitli", hareket edemeyen, iletişim kuramayan biri olması şaşırtıcı mıdır?

Kristeva melankolik kişinin sadece varoluşsal varlığının güçlü bir tasvirini değil onu açıklamak için teorik bir yapıyı da sağlamaktadır. Önceki kuşakların (Freud, Abraham, Klein ve Lacan) çalışmaları üzerine bir yapı kurarken, aynı zamanda mevcut teori ve araştırma hatlarını da izlemektedir. Dil ve temsil

için erişilemez olması bakımından melankolinin "durağanlığına" yaptığı vurgu, sadece çağdaş (nörobiyolojik temelli) travma teorileri değil psikanalitik "kabir" kavramı açısından da özellikle önemlidir; bu kavram, bünyesinde melankoli hissinin acısını, ayrıca konuşma ve eyleme karşı direncini açıklayan ölü gibi hissizlik fikrine de anlam kazandırmaktadır. Kristeva böyle bir durumu şöyle tarif eder:

> Depresif kişilerde anlamın –ve sınırda, yaşamın anlamının– çarpıcı bir şekilde çöküşü, onların evrensel anlamlandırma dizisini, yani dili entegre etmekte zorluk yaşadıklarını varsaymamıza imkân tanır. İntiharlarını önceden haber vererek konuştukları ölü dil, canlı gömülü bir Şey'i gizler. Ancak ikincisi ihanete uğramaması için tercüme edilmeyecektir; ifade edilemez duygulanımın kabrinde, anal yolla ilişkilendirilmiş, çıkış yolu olamadan duvarla çevrilmiş olarak kalmaya devam edecektir. (51)

Kristeva'nın bir tür mezar içi olarak tahayyül ettiği melankolik kişinin duvarla çevrili durumdaki acısının açıklaması, olası bir çıkış sunmuyor gibi görünüyor. Yine de Kristeva bir umut ışığı sunuyor. "Analitik yorumlamanın görevi", diyor, "hüznün anneyle birlikte kilitlendiği mahzende depresif bir anlam aramak ve onu nesnelerin ve arzuların anlamlarına bağlamak olacaktır" (63). Kristeva'nın ileri sürdüğü üzere, eğer bir kişi anne için düzgünce yas tutmayışın, yani başlangıçtan beri var olan "Şey"e olan bağlanmadan vazgeçmenin sonucu olarak melankoli hastalığına yakalanırsa, o zaman iyileşme yolu tam olarak böyle bir yas görevini içerir ve bu da karşılığında *Verneinung* veya "Baba'nın Yasası" ile bir karşılaşma gerektirir. Kristeva, "Bu tür melankolik kişiler", demektedir, "baştan beri var olan, isimlendirilemez, travmatik deneyimlere tekabül ettirecek şekilde, işaretler üzerinde hâkimiyet kurmak için harcadıkları inanılmaz bir çaba sayesinde, sevilen nesneden ayrılmış olmaktan kaynaklanan üzüntülerinin üstesinden gelirler" (67).

Julia Kristeva'nın çalışmasında da açıkça görüldüğü gibi, Lacan'ın anlamlandırma (signification) ve "Baba'nın Yasası"

meselesini, çocuğun söz öncesi bir durumdan dilin edinilmesine geçişi ile ilgili düşüncelere dahil etmesi, melankoli ile ilgili yas tartışmaları üzerinde büyük bir etki yaratmıştı. Abraham ve Klein'ın bu iki süreç arasındaki ayrımı çökertme eğiliminde olduğu yerde, Kristeva (ve dolaylı olarak Lacan) melankolinin "Şey" ile konuşma öncesi (fantezileşmiş) bir birliği eski haline getirmesinde, melankolik öznenin *Verneinung*'u, yani varoluşsal ayrışma koşulunu reddetmesi ölçüsünde inatçı ve tedavi edilemez olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlamda Kristeva, sıradan yas denilen şey ile melankoli arasındaki ayrımı bozarken, aynı zamanda riskleri de artırmaktadır. Yas tutan kişi/melankolik, daha önceki bir gelişim aşamasına gerileyerek mevcut kayba tepki verirken, bir kez daha anneyi kaybetme karşısında dağları devirmek görevini yerine getirmelidir. Melankoli kendi başına dil işleme sürecinde bir kayıp da içerdiğinden, bu görev (bazılarına) aşılamaz görünebilir. Günümüzde travma çalışmasına bağlı olan çağdaş melankoli teorileri, zaman zaman sembolik ifade olasılığını atlayan veya engelleyen travmatik kaybın ezici doğasının, melankolik kişinin çektiği acısından bir çıkış bulmasını engellediğini göstermektedir. *Kara Güneş*'te Kristeva gerçekçi ama biraz daha umutlu bir bakış sunuyor.[7]

Kristeva'nın melankoli anlayışı Nicolas Abraham ve Maria Torok'un çalışmalarına çok şey borçludur; onlar melankoliyi, kaybolan nesnenin benliğin bünyesinde gizlice defnedilmiş ve korunmuş (dolayısıyla kaybolmamış) bir tür iç mezar veya mahzen mezar olarak tanımlamaktadır. Abraham ve Torok, Loewald'ın hayaletler ve atalar arasındaki ayrımına benzeyen çizgilerle yas ve melankoli arasında ayrım yaparlar; hayaletleri "içe yansıtmanın" (bir sürecin) sonucu ve ataları da bir "içe alımın" (bir fantezinin) sonucu olarak tasvir ederler.

7. Temsil edilmemiş varlık durumları ve bunların tedavi sürecine nasıl girdikleri, psikanalitik düşüncenin ön sıralarına doğru ilerlemektedir. Bkz. Özellikle şu kitaptaki makaleler: *Unrepresented States and the Construction of Meaning: Clinical and Theoretical Contributions* (ed. Levine, Reed ve Scarfone 2013).

Abraham ve Torok, içe yansıtma terimini ilk kullanan Sandor Ferenczi'ye atıfta bulunarak, bu durumu bebek egonun, (annenin memesine dair) kendi boşluğunun farkındalığı etrafında kendisini şekillendirmeye başladığı ve buna ikameler olarak kelimelerle kendisini doldurma yeteneğinin eşlik ettiği araçlar olarak yeniden tanımlamaktadır.[8] "Memeyle dolu bir ağızdan kelimelerle dolu bir ağza geçiş" demektedirler, "boş ağzın araya giren [müdahale eden] deneyimleri sayesinde oluşur. Ağzı kelimelerle doldurmayı öğrenmek, içe yansıtmanın ilk modelidir" (128). Bu görüşe göre içe yansıtma, başkalarıyla paylaşım halinde sonuçlanan ikame teşebbüslerine olanak sağlayan bir kayıp kabulünü, bir yas biçimini oluşturur. Bu nedenle "ağızda yiyecekten dile geçiş, nesnenin varlığının benliğin kendisinin yokluğunun bilgisiyle başarılı bir şekilde yer değiştirmesini gerektirir. Dil, eksikliği temsil ederek, vekâlet ederek hareket ettiği, ana mecazi bir şekil verdiği için, sadece 'boş ağızlar topluluğunda' anlaşılabilir veya paylaşılabilir" (s. 128). İçe yansıtma, nesnenin kaybı ve akabinde gelen sözel temsillere dair, "egoyu genişletme" (s. 127) aracı olarak işlev gören, yaşam boyu hemen hemen kesintisiz bir süreçtir.

Abraham ve Torok, böyle bir yas sürecini, sadece kayıp nesnenin içe yansıtılmasıyla değil, öznenin ona yaptığı libidinal yatırımlarla, yani "nesnenin sebep olduğu ve aracılık ettiği dürtülerin ve değişimlerin genel toplamı" (1994,113) ile ilgili olarak da değerlendirir. Bu ayrım, kaybın tamamını yutmayı amaçlayan, böylece içsel yeniden düzenleme görevi dahil onun

8. Ferenczi, "The Meaning of Introjectio" (1909) adlı makalesinde introjeksiyon/içe yansıtma terimini tanıttı. Bu terim Abraham ve Torok (1994) tarafından işlenmiştir. Maria Torok, "The Illness of Mourning and the Fantasy of the Exquisite Corpse" başlıklı makalesinde konuyu Ferenczi ile ele alıyor. "İçe alım", diye yazıyor, "her zaman (kademeli bir süreç olan) içe yansıtmadan farklıdır, çünkü anlıktır ve büyülüdür." "İçe yansıtma" aksine "bilinçdışı, isimsiz veya bastırılmış libidonun içine geçmeye çalışır. Bu nedenle, çok yaygın bir şekilde belirtildiği gibi önemli olan nesneyi 'içe yansıtmak' değildir, dürtülerin genel toplamının ve nesnenin aracılığıyla ortaya çıktığı ve vesile olduğu değişikliklerinin içe yansıtılması meselesidir"(113).

gerçekliğini kabul etmek ihtiyacını karşılayan içe alım süreciyle keskin bir tezat oluşturduğundan, çok önemlidir. İçe alım yas tutmayı bir reddedişi oluşturmaktadır, "kaybettiğimiz kaybettiğimiz şeyde kendimize ait bir parçayı kendimizin olarak iddia etmeyi reddetmedir; içe alım, bu şekilde tanınması halinde bizi etkili bir şekilde dönüştürecek bir kaybın gücünü kabullenmeyi reddetmektir" (s. 127). Abraham ve Torok'un, sonuç olarak içe alım sürecinin kurduğu "intrapsişik

> İfade edilemeyen yas, öznenin içinde gizli bir mezar oluşturur. Kelimelerin, sahnelerin ve duygulanımların anılarıyla yeniden tasarlanan kaybın nesnel korelasyonu, kendi topografyasıyla tamamlanarak, dört başı mamur bir kişi olarak mahzen mezara canlı olarak gömülür. Mahzen mezar, içe yansıtmayı uygulanamaz hale getiren gerçek veya sözde travmaları içerir. ... Bazen gecenin ölülerinde, libidinal doyumların yoluna girdiği zamanlarda, mahzen mezarın hayaleti, mezarlık muhafızına musallat olmak üzere geri döner, ona garip ve anlaşılmaz sinyaller verir, tuhaf davranışlar sergiletir veya beklenmedik hislere maruz bırakır. (130)

Abraham ve Torok için, bir iç mahzen mezar olarak temsil edilen melankoli bir tür musallat edilme biçimi anlamına gelir. Bu noktayı vurgulamak için hayaletler, mezarlar ve hayali görüntüler söylemini bol miktarda kullanırlar. Aynı zamanda, böyle musallat olunmuş melankolik de kaybından habersizdir. Aksine, kayıp, kısmen gizliliğinden, kısmen de konuşulamazlığından ötürü duvarla çevrilmiş şekilde hapsolmuş haldedir. Kabul edilmemiş bir kayıp, öz-bilinç ve buna bağlı olarak temsil edilme açısından erişilemezdir. Abraham ve Torok için (Kristeva için de), konuşma ve iletişimin olmaması melankoliyi durağan bir koşul haline getirir. Benlik içinde "ölü" kılınan kayıp, melankolinin yaşarken ölümüne yol açar.

Yas tutmak, öznenin anlamlandırma (signification) girişimleri –Öteki'ye örtük bir seslenme– yoluyla bir sosyal dünyanın varlığını ima ederken, melankoli (sessizlikte kilitli halde) bireyseldir ve yalnızdır. Kristeva gibi, Abraham ve Torok da

melankoliyi dilsiz ve neredeyse erişilemez olan aşırı bir durum olarak görüyorlar. Bununla birlikte, Kristeva gibi, zahmetli de olsa mezarda bir gedik açma ve içinde bulunan hayaletleri, öncelikli olarak analizanın, psikanaliste bağlanması boyunca geçmişi şimdide yeniden yaşaması yoluyla, aktarımın şifreli dünyasına dayanan psikanaliz süreci sayesinde serbest bırakan bir kaçış kapağına işaret ediyorlar. Rüyalar, fiziksel belirtiler, kelime oyunları, dil sürçmeleri ve anagramlar gibi diğer şifreli konuşma biçimleri de hastanın içindeki anlaşılmaz sırlara dair ipucu verebilir. Böyle bir psikanalitik görevi üstlenmenin zorluğunun farkında olsalar da, Abraham ve Torok melankoliyi sıradan yas haline dönüştürme olasılığı konusunda ihtiyatlı bir şekilde iyimserdirler. Aynı derecede önemli şekilde, yas tutan kişiyi konuşma aracıyla topluluğuna bağlayan bir süreç olarak yasın sosyal boyutunu da vurguluyorlar. Düşüncelerinin bu yönü, kültür ve politika alanlarında yas ve melankoli arasındaki ilişki sorununun tartışılmasını da başlatıyor.

Abraham ve Torok'un mahzen mezardan türettikleri hayalet kavramı, öznenin diğer insanların sırlarını, isimsiz kayıpları ve dolayısıyla hayaletlerini içe alımına atıfta bulunduğu için konuları daha geniş sosyal dünyaya taşımaktadır. Hayalet, bireysel öznenin travmasının veya kaybının sonucu değildir, daha ziyade adlandırılamayan bir sır etrafında nesiller arası bir sessizlik aktarımının, deyim yerindeyse ikincil bir musallat olma veya miras biçiminin etkisidir. Bu türden bir hayalet kendini iki kat yabancı gibi hissetmektedir; çünkü kökeni özneden iki kez sökülmüş, önceki neslin bir ebeveyni veya büyüğü tarafından şifrelenmiş, yine de güçlü ama sessiz bir biçimde aktarılmıştır. Abraham'ın belirttiği gibi, "musallat olmak için geri gelenler başkalarının mezarlarıdır" (172). Açıkladığı üzere, "Hayalet, bilinçdışının, haklı olarak asla bilinçli hale gelmemiş bir oluşumudur. Ebeveynin bilinçdışından –henüz bilinmeyen bir şekilde– çocuğun bilinçdışına geçer "(171).

Yas ve Melankoli Arasında: Roland Barthes'in "Camera Lucida" [Aydınlık Oda] (1991) adlı makalesinde Kathleen Woodward, Freud'un ve Barthes'ın yas hakkındaki görüşlerini karşılaştırıyor; Freud yas tutmayı ölüden ayrılma olarak görürken Barthes'ın yası (melankoli ile tam eşanlamlı olmasa da) tahammül edilemez ve iletişim kurulamaz acı ile kayıp nesneden vazgeçilmesi ve terk edilmesi kutupları arasında bir yerde, reddeder gibi gördüğüne işaret ediyor.

Bu, söylemeye gerek yok ki, Freud'un bu iki güçlü psişik deneyim arasında yaptığı ayrımı kapatmayı amaçlayan hassas bir görevdir –bu ayrımı sonraki teorisyenler (Abraham ve Klein) kısmen çökertmiş ancak bazıları da (Kristeva ile Abraham ve Torok) kısmen yeniden yapılandırmıştır.

Woodward ise kendi sözleriyle, "yas tutma hakkında psikanaliz tarafından sağlanandan daha fazla ifade edici bir söylem, yas deneyiminin duygusal boyutunu bir süreç olarak yas teorik tanımlarıyla birleştirecek bir söylem" (112) peşindedir. Keder ve yas hakkında konuşma ve yazma yollarını araştırmaktadır, bunlar da "bazı insanların acılarıyla yaşamayı öğrenerek ve bunu da hâlâ yasta olacak şekilde yaparak, fakat artık sadece yas tutmaya adanmamış şekilde kederleriyle yüzleştikleri" bir farkındalığı içermektedir (116).Barthes'in ancak annesinin ölümünden sonra keşfettiği (annesinin) bir çocukluk fotoğrafı hakkındaki meditasyonunda bu tür söylemleri bulmaktadır.

Woodward'a göre Barthes, kaybının "üstesinden gelmek" istemezken, aynı zamanda sadece onun içine batmak, kendini zamansız ve telafisi imkânsız bir keder durumuna gömmek de istemiyor. Bir yandan, kederini dönüştürmeye değil, daha ziyade Abraham ve Torok tarafından tarif edilen türden bir mahzen mezar gibi bir iç anıt inşa edercesine onu sürdürmeye çalışıyor. Öte yandan Barthes, sıkıntısını açıkça anlatmak istiyor. Woodward'ın gözlemlediği gibi "mahzen mezara girme [şifreli içe alım] ... kişiden gizlidir. Ama Barthes acısını sır olarak saklamak istemiyor." Bu nedenle, "psişik acısını sürdürmeye çalışıyor,

yasta kalmayı amaçlıyor" ve aynı zamanda daha geniş sosyal dünyayla bağlantısını sürdürüyor. Woodward, Barthes'ın yas tutma sürecinin "yas ile melankoli arasında *orta* bir konumda yer aldığını" söylüyor (119), bu konum ne kaybı reddetmeyi ne de ona boyun eğmeyi amaçlıyor, daha ziyade (bir şekilde) onunla birlikte yaşamayı amaçlıyor. Bu anlamda Barthes "ölülerle yaşamayı" seçiyor.

Üzerinde gözlem yaptığım yas ve melankoli çalışan teorisyenler (bireysel ve kendine özgü olarak da olsa) Barthes'ın yas/melankoli sürecine ilişkin meditasyonunda Woodward'dan farklı olmayan bir konuma işaret ediyorlar. Sosyal bağların yaratılması ve sürdürülmesinde yas ve melankolinin erken gelişim aşamalarıyla ilişkisini ve dilin (ve diğer sembolleştirme süreçlerinin) rolünü vurgularken, sıradan (ve normal olarak kendi kendine iyileşen) yas süreci ile melankolinin ortaya koyduğu daha yerleşik ve daha zorlu problemler arasında ayrım yapıyorlar. Özellikle Abraham ve Torok, bireyin görünmez tarih-öncesiyle [pre-ödipal dönem] ve hemen şimdiki zamanla nasıl ilişkili olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Hayalet kavramları, sosyal yaşam deneyimlerimizde yas tutma hakkında psikanalitik teorilerin önemine ilişkin çağdaş diyalogları önceden haber vermektedir; bu sosyal deneyimlere, küresel bir ortamda neredeyse herkesi etkileyen kolektif şiddet biçimleri ve buna ilişkin toplu tepkiler dahildir. Woodward'un "ölülerle yaşamak" kavramının ve Loewald'ın "hayaletler ve atalar" arasındaki ayrımının, bu zor arazide (tamamen olmasa da) bizi yönlendirmeye yardımcı olabileceğini düşünüyorum.

MUSALLAT OLMA

Hayalet, kendisini bize musallat olarak tanıtır ve bizi görülme olarak deneyimlediğimiz bir gerçeklik hissi yapısına dokunaklı bir şekilde çeker. Musallat olmayı kabullenme, neler olmuş olduğunu veya nelerin olmakta olduğunu bilmenin özel bir yoludur.
AVERY GORDON, *GHOSTLY MATTERS*

Cevaplamak için olmasa da sormak istediğim soru, bir kimsenin Freud ve takipçileri tarafından bu kadar akut bir şekilde tanımlanan psikolojik tehditlere yenik düşmeksizin kişisel veya sosyal geçmişinin ona nasıl musallat olabileceğidir. Burada, Loewald'ın hayaletler olarak ifade ettiği psişik varlıkların, Kristeva, Abraham ve Klein'ın bir iç mezar veya mahzen mezar olarak resmettiği, Klein'ın da paranoid/şizoid konumda aktif diye tasvir ettiği, ego yapılanmasını çözen ve yaşarken ölmek türü aşırı durumlara yönelten eziyet çektirici faillere metaforik bir anlamda karşılık geldiğini ileri sürmek istiyorum. Buna ilave olarak şunu da önermek istiyorum: Loewald'ın psikanalizin çabası yoluyla hayaletleri atalara dönüştürme fikri, Woodward tarafından önerilen melankoli üzerindeki yas eylemine karşılık gelmektedir –bu ise ölüyü unutmak veya terk etmek değil daha ziyade içselllikte onların devam eden varlıklarını kabul etmek isteyen bir süreçtir. Böyle bir yas ne durağan ne de sonlandırılabilir bir şeydir; daha çok sevgi ve kaybın, yani yaşamın kendisinin dayattığı zorluklarla yaşam boyu bir etkileşimdir.

Bu anlamda musallat olmak, pek de öyle kaçınılması gereken bir durum değildir. Aksine, benliğimizin potasını oluşturan, dolayısıyla yaptığımız seçimleri ve sonuç olarak yaşamdaki yollarımızı şekillendiren, acı çekmenin bilinçli ve bilinçdışı boyutlarına dikkat çeken bir işaretidir. Burada (bir teoriden ziyade) bu tür bir musallat olmanın neyi içerdiğine yönelik bir taslak öneriyorum; bu konuda topluluksal veya toplumsal kayıp sorunu hakkında psikanalizden faydalanan bir şekilde nasıl konuşmaya başlayabileceğimiz sorusunu ele alan biraz dağınık ancak ilgili kaynaklardan yararlanıyorum. Daha fazla keşif için önemli bilgiler ve yollar sunan birkaç anahtar metne odaklanacağım.

Judith Butler'ın "Melancholy Gender: Refused Identification" [Melankoli Toplumsal Cinsiyeti: Reddedilen Kimlik] (1997) makalesinde heteroseksüel öznenin oluşumuna dair özgün bir argüman üretmek için Freud'un melankoli hakkındaki makale-

sini, egonun inşası üzerine daha sonraki düşünceleriyle ilişkin olarak yorumlamaktadır; bu da bireysel melankoliden genel olarak topluma uzanan bir süreçtir. Butler'ın gözlemlediği üzere, "*Ego ve İd*'de (1923) bizzat Freud, melankolinin, bitmemiş yas tutma sürecinin egoyu oluşturan özdeşimlerin oluşumunda merkezi bir rolü olduğunu kabul etmektedir" (134). Freud'a göre ego, "terk edilmiş nesne-kateksilerinin bir çökeltisi" (135) olduğundan, erken kayıp tarihimizi kaydeder ve hatırlatır. Heteroseksüel olarak yapılanmış özne için böyle bir kayıp, aynı cinsiyetten ebeveynine olan sevgidir. Reddedilen ve bastırılan bu sevgi, varlığını (reddedilmiş) melankoli biçiminde korur –bu, yasını tutmak şöyle dursun, pek adlandırılamayan bir kederdir. Sonuç olarak, "ego'nun toplumsal cinsiyetli karakteri olarak adlandırabileceğimiz şeyin oluşumunda yası tutulmayan ve yası tutulamayan kayıp sorunu" ile karşı karşıyayızdır (136).

Butler'a göre böylesine oluşturulmuş bir özne, var oluşundan itibaren melankoliktir. Bu mantık sistemindeki kız evladı, annesine olan sevgisinden/arzusundan (belki de Kristeva'nın verdiği anlamıyla özünde var olanından) vazgeçmek zorundayken, oğlan çocuğun da babası için sevgisini/arzusunu reddetmesi gerekir. Butler oğlan çocuğun ikilemini şöyle anlatıyor:

> Bu mantık içinde bir "erkek" olmak, cinsel arzunun heteroseksüelleşmesi ve onun temel ambivalansının bir ön koşulu olarak kadınsılıktan vazgeçilmesini gerektirir. ... Nitekim kadınsı olmak arzusu şu reddetme ile işaretlenmiştir: [erkek] asla olmayacağı kadını istiyor. ... Onun isteğine, istediği şey olmaya dair dehşet musallat olacak, böylece onun isteği her zaman bir tür dehşet olacak. (137)

Butler'a göre musallat olma olumlu bir terim değil. Bu terim ona göre bizleri, bize zarar vermek isteyen ve yok olmak için olmasa da geri püskürtmek için muazzam çaba gerektiren failler olarak hayaletlere dair basmakalıp sözlere yönlendirir. Bu görüşe göre musallat olmak, hortlaklarla az çok sürekli bir savaşı veya bastırılanın geri dönüşünü içerir.

Butler, aynı cinsiyete olan aşkın/arzunun (evrensel olmasa da) yaygın şekilde reddedilmesinin, sadece bir sosyal patolojisi olarak homofobiye değil, örneğin önceki yıllardaki AIDS salgınının kitlesel büyük ölüm sayısı karşısında keder duyma önündeki engellerde görüldüğü üzere, büyük ölçekli yas tutmaların yasaklanmasına da yol açtığını ileri sürüyor. Bu tür yasakların nihayetinde öfke yarattığını gözlemliyor.

Soru doğal olarak böyle kolektif musallat oluşla nasıl mücadele edileceği, onun altında yatan ve ona hayat veren ikircikliliğin nasıl ifade edileceği ve böylece Butler'ın epey ikna edici şekilde ifade ettiği toplumsal cinsiyetli melankolinin baskılarının nasıl hafifletileceği noktasından kaynaklanıyor.

Butler'ın tarif ettiği ikilem düzeltilemez gibi görünse de, durduğu yer umutsuz değildir; alternatif ya da çareye benzeyen bir şey de önermektedir. "Konuşulamaz olanı konuşma" sorununu kabul ederken, (bazı durumlarda) "intihar boyutlarına" (s. 148) varabilen, kendi kendinden beslenen birikmiş öfke için bir panzehir olarak müşterek siyasi eylemi tartışmaktadır. "Yas tutmak için kolektif kurumların ortaya çıkması", demektedir, "bu yüzden hayatta kalmak, topluluğu yeniden kurmak, yakınlıkları yeniden ifade etmek, sürdürülen ilişkileri yeniden örmek için çok önemlidir. Ölümün kamusallaştırılmasını ve dramatize edilmesini içerdikleri sürece ... kültürel olarak engellenmiş ve yasaklanmış bir yas sürecinin vahim psişik sonuçları karşısında yaşamı teyit eden cevaplar olarak okunmalarını gerektirirler" (148).

Butler'ın homofobinin sosyal patolojisini açıklamak için Freud'un ("Yas ve Melankoli" makalesinde öngördüğü ve *The Ego and the Id* [*Ego ve İd*] kitabında daha ayrıntılı dile getirdiği) egonun "melankolik" inşası konusundaki anlayışını kullanması, bireysel psişe ve sosyopolitik ilişkiler dünyaları arasında bir köprü kurmaktadır. Alman psikanalistleri ve sosyal teorisyenleri Alexander ve Margarete Mitscherlich, bu iki alanı birbirine bağlamak için daha da iddialı bir yaklaşım sunuyorlar. *The Inability*

to Mourn (1967/1975) kitabında, Nazi rejiminin çöküşüne savaş sonrası Alman tepkisinin, ekonomik yeniden yapılanma ve ulusal kendini yeniden icat etme hizmetinde yakın geçmişin kolektif bir inkârı ya da "unutması" anlamına geldiğini ileri sürüyorlar. Alman halkının başkalarına verdiği ve kendilerinin de maruz kaldığı yıkımların farkındalığından böyle kaçınılması, Mitscherlich'lerin sağlıklı bir örgütlü toplumun sürdürülmesi için gerekli gördüğü yas süreci olasılığını engellemekteydi. Burada Mitscherlich'lerin argümanının karmaşıklığının hakkını veremesem de, tartışılan tüm konulara değindiklerinden onların bazı temel gözlemlerine işaret etmek istiyorum.

> Mitscherlich'ler, geçmiş bilgisini silme yönünde savaş sonrası girişimleri hakkındaki analizlerinde "unutma, inkâr etme, yansıtma şeklindeki kendini koruma güçlerini ve diğer benzer savunma mekanizmalarını" hatırlatırken, hem yas hem de melankoliyi pas geçen bir süreci tarif ediyorlar. Ulusal ölçekte seferber edilen bu tür "manik" savunmalar, onların görüşüne göre, ekonomik toparlanmaya tehdit şeklinde algılanan (bilinçdışında) durum olarak "kitlesel melankoliden" kaçınmanın bir aracı işlevini görmekteydi (25). Şu sonuca ulaşmışlardır: "Unutabilme yeteneğinden elde edilen kazanç, kendi geçmişinden bu şekilde yabancılaşma, kolektif bir tabunun bu şekilde kurulması çok önemlidir. Almanlar Nazi geçmişlerinin cilalanmamış hafızasıyla yaşamak zorunda kalsalardı... egoları onu şimdiki yaşam biçimlerine kolayca entegre edemezdi" (20). Mitscherlich'ler, Alman halkının ne suçluluklarını, öfkelerini, aşağılanmalarını ve kayıplarını (yas sürecinde olduğu gibi) içe yansıtabildiğini, ne de bunları(melankolide olduğu gibi) "içlerine atabildiklerini" söylüyor. "Federal Cumhuriyet", diyorlar, "melankoliye teslim olmadı; bunun yerine, 'ideal liderlerini', ortak paylaşılan bir ego idealinin temsilcisini kaybetmiş bir grup olarak, yakın geçmişle olan tüm duygusal köprüleri yıkıp kendilerini aşağılamaktan kaçınmayı başardılar" (28).

Böyle aşırı bir strateji, kısmen, Abraham ve Torok'un mahzen mezar formülasyonuna benzemektedir: Kabul edilemez ruhsal durumların içerideki mühürlü bir muhafaza kutusuna sürgün edilmesidir. Yine de bir mahzen mezar inşası bile, kayıp

acısının bir kabulünü (ne denli yabancılaşmış olursa olsun) temsil etmektedir. İleri sürdüğüm üzere, hem yas hem de melankoli "musallat olma" durumuna tepki olarak görülebilirse, Mitscherlich'ler tarafından tarif edilen psişik mekanizma da musallat olunmayı reddetmek olarak anlaşılabilir. Geçmiş yoksa hayaletler de olamaz. Kolektif ve aynı zamanda bireysel tarih, bir yeraltı, ölülerin yaşamaya devam edebileceği bir yer gerektirir.

İlk olarak 1960'larda yayımlanan *The Inability to Mourn* [Yas Tutamama], yas ve melankolinin dinamiklerine bu dinamiklerin ortaya çıkamayışlarına kıyasla daha az odaklanmaktadır. Mitscherlich'ler bunun yerine, Hitler rejiminin iç ve dış düşmanları üzerindeki korkutuculuğa ulusal bir Alman tepkisinin bulunmadığını vurguluyor ve böylesi toplu bir duygulanım kaybının art arda gelen sonuçlarını canlı bir şekilde anlatıyorlar.

Yakın incelemede, ezici suçluluk yükünün iç yüzünü anlamanın geçiştirildiği üç tür tepki görülmektedir. İlk olarak, toplama kamplarındaki ceset yığınlarına, tüm Alman ordularının esir düşerek ortadan kalkmasına, milyonlarca Yahudi, Polonyalı ve Rus katliamının haberine, çevresindeki muhaliflerin öldürülmesine yönelik çarpıcı bir duygusal katılık olduğu kanıtlanmıştı. Bu tür bir katılık duygusal inkârın işaretidir: Geçmiş gerçek olmaktan çıkarılır, ona dair tüm keyifli ve keyif kaçırıcı katılım çekip çıkarılır, bir rüya gibi kaybolur gider. Bu yarı-stoacı tutum ... ikinci adımda, Almanların kendilerini galiplerle kolayca ve hiçbir incinmiş gurur belirtisi olmadan özdeşleştirmelerini de mümkün kılmıştır. Bu kimlik kayması da töhmet altında bırakılma duygusunu savuşturmaya yardımcı olmuş ve üçüncü aşama için yolu hazırlamıştır: Geçmişin manik şekilde olmamış kılınması, yeniden yapılanmaya yönelik muazzam bir kolektif çaba. (28)

Mitscherlich'lerin –bazı açılardan Freud'un "Yas ve Melankoli" adlı makalesinde, başarılı şekilde yas tutan kimseye atfettiği tutumu andıran– böylesine acımasız kayıtsızlığına dair analizi kendi başına empatiden yoksunluk değildir, gerçi her

okuyucunun benimle bu değerlendirmede hemfikir olmasını da beklemiyorum.

Mittscherlich'ler, Alman halkının İkinci Dünya Savaşı geçmişleriyle yüzleşebilmeleri için, kendi çatışan duygularının yeraltı dünyasına inmelerini öneriyorlar; bunun için de ilk önce, meydana gelmiş olan şeyleri "gerçeklikten çıkararak" kaçınmak istedikleri melankoliye düşmeleri ve ardından suçluluk, utanç, kendine güven kaybı, depresyon ve umutsuzluğun acı veren unsurlarıyla aktif bir şekilde mücadele etmeleri gerekiyor. Ulusal melankolinin bu şekilde kabul edilmesi ve daha sonra yas için çaba sarf edilmesi hiç mümkün müdür? Mümkünse, nasıl?

Mitscherlich'ler kolay çözümler önermiyor. Bununla birlikte, "melankolik kendine sitem"in durağanlığı ile daha üretken yas tutulması arasında ayrım yapıyorlar (63). Melankoli ilk adım olabilir, ancak mutlaka son adım değildir. Sevdiğimiz bir insanı ya da bir ideali kaybettiğimizde, gerçeklik yerine "halüsinasyon yaratıcı arzu psikozu ortamına yapışarak" gerçeklikten uzaklaşmak için anlaşılabilir bir arzu vardır (62). Yine de başarılı bir yas sürecinde "uğruna mücadele edilmesi, öğrenilmesi ve başarılması gereken" acı dolu bir kabullenme süreci boyunca "kayıp nihai olarak içe yansıtılır" (62). Hiç kimse böyle bir mücadele olmaksızın önemli bir sevgi nesnesinden hakikaten vazgeçmez; çünkü böyle bir bağın sona ermesi de "sanki bir organın kesilmesi gibi kısmi bir kaybı içerir" (63). Mitscherlich'lere göre yas tutup hem kendimizi kaybederiz hem de bir anlamda kendimizi geri kazanırız.

Bununla birlikte, melankolinin yeraltı dünyasına inerek, kendi suçlayıcı hatıralarımızın ve duygularımızın hayaletleri tarafından kalıcı olarak yolumuzu şaşırmamıza neden olacak kadar saldırıya uğrama riskine maruz kalırız. Bu anlamda musallat olma çift taraflıdır. Bilinçten dışladığımız veya engellediğimiz ve kişisel, kültürel veya tarihsel farkındalıktan sürgün etmeye çalıştığımız duygu ve hatırlamalara yol açabilir veya ikircikliliğin acı verici türleriyle uğraştıran bir süreci başlata-

bilir ki bu da böylece kişisel dönüşüme olmasa da büyümeye yöneltebilir.

Geçmişi reddetmek, Mitscherlich'lerin görüşüne göre, melankoliye inişi daha da engelleyen bir tür psişik uyuşmaya ve dolayısıyla da aktif yas tutma olasılığına neden olur. Bu bakımdan onların çalışmaları, –psikanaliz, sosyal teori, tarih, nörobiyoloji, kültürel çalışmalar, tanıklık edebiyatı ve hatta kurgu içeren disiplinlerarası bir araştırma alanı olarak– travma teorisinin gelişimini ve titizlikle ele alınmasını öngörmektedir. Bu alanın mevcut popülaritesi, basit bir köken noktası olmayan karmaşık bir fenomendir; gerçi 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Holokost çalışmaları, bir dereceye kadar onun en ilgi çekici ve devam eden referans noktası olmaya yaramıştır.

Aşırı fiziksel veya psikolojik istismarın ruhsal tahrip edici etkilerine dikkat çeken ilk kişi olmasa da, Freud yine de bu konuyu teorileştirmeye çalışan ilk kişilerden biriydi. Kariyerinin başlarında, çocukluktaki cinsel "baştan çıkarma"nın (ensest için kibar bir terim) bazı kadın hastalarının şaşırtıcı semptomlarını açıklamaya yardımcı olabileceğine inanıyordu. Daha sonra bu hipotezi terk ederek, (dışsal olanın karşıtı olarak) içsel acı ve çatışma kaynaklarını vurgulayan teorik bir duruş ve klinik yöntem geliştirdi. Bununla birlikte, *Haz İlkesinin Ötesinde* (1920) makalesinde, dışsal olarak dayatılan acıyla ortaya çıkan sorunlara geri döndü; bunlar örneğin Birinci Dünya Savaşı'nın savaş gazilerinin psikolojik sıkıntısında yaygın olarak "savaş sonrası nevroz" olarak adlandırılan durumlarda belirgindi. Askerliklerinden önce nispeten normal olan bu tür gaziler savaş deneyimlerini "unutamaz" ya da önceki yaşamlarına devam edemez görünmekteydiler. Bunun yerine, çevreden gelen rastgele uyaranlara tepki olarak veya tekrarlayan kâbuslar şeklinde (sanki bir tekrar yayını gibi) onlara geri dönen korkunç anılarına takılıyorlar, sabitleniyorlardı.

Bu koşullara duyarlı olsa da, Freud doğrudan onlara odaklanmamıştı; bunun tek istisnası –acı veren kayıp gerçeği ile karşı

karşıya kalan diğerlerinin (çocuklar dahil) davranışında olduğu gibi– gazilerin ısrarcı kâbuslarındaki "yineleme zorlantısı" unsuru hakkında yaptığı yorumdur. En sevdiği torunu Ernst tarafından oynanan ve çocuğun karyolasından bir makarayı fırlatması ve makaranın bir iple geri sarılmasından oluşan "fort-da/gitti-orada" oyunu örneği, Freud'un "ölüm dürtüsü" dediği şey hakkındaki genişletilmiş ve derinlemesine meditasyonunu hatırlatmaktadır. Kişisel bir anekdot yoluyla hoş bir şekilde sunulan bu fikir, en azından başka bir nesil için, "savaş sonrası nevroz" ve genel olarak travma konusunun yerini etkili bir şekilde almaktadır.

Travma teorisinin 20. yüzyıl boyunca gelişimi, Bessel van Der Kolk, Lars Weisaeth ve Onno van Der Hart tarafından "History in Trauma Psychiatry" (1996) makalesinde o kadar iyi incelenmiştir ki bunu burada tekrarlamayacağım. Psikanalistleri, tarihçileri, sosyologları ve sinirbilimcileri anlamlı bir diyaloga sokan gidişatın, uzun süren fikir aşamaları boyunca ortaya çıktığını söylemek yeterlidir. Burada, travma teorisinin önemli bir yönüne dikkat çekmek istiyorum ve bu da melankoli, yas ve benim musallat olma demeyi tercih ettiğim sorunla ilgilidir. Bu konu, zihinsel temsilde sorunlara yol açan ve böylece tedavide engeller oluşturan normal hafıza oluşumunun bozulmasıyla ilgilidir. Bu noktada, psikanalitik ve nörobilimsel araştırma arasında bir düşünüş örtüşmesi vardır.[9]

Üstelik bu (devam eden) araştırma alanı, Lacan ve takipçilerinin sadece erken gelişim aşamaları için değil, bu ilkel varoluş durumlarını hatırlayan ve yeniden canlandıran –melankoli gibi– duygulanım koşulları bakımından da ortaya konulan dil ve anlam (signification)sorularıyla kesişmektedir. Bu teorik ve gözlemsel araştırma toplamında söz konusu olan kritik bir soru şudur: Örneğin travmanın neden olduğu aşırı ruhsal durumlar

9. Örneğin bkz. Van der Kolk ve van der Hart'ın "The Intrusive Past: the Flexibility of Memory and the Engraving of Trauma" (1991) başlıklı makalesi. Travmatik belleğin sabit doğası ve anlatı entegrasyonuna direnci, hem psikanalitik hem de sinirbilimsel düşüncede herkesçe bilinen bir doğru haline gelmiştir.

konuşmaya ve diğer sosyal iletişim biçimlerinden ne ölçüde etkilenir? Bazı insan deneyimleri basitçe "konuşulamaz" ya da temsil edilemez midir, dolayısıyla tarihsel hafıza kaybına ya da gedik açılamaz bir mezarın sürekli sessizliğine mi sürgün edilmektedir?

Freud, öyle görünüyor ki, travma ile ilişkili psişik zorluklar hakkında yorum yapan ilk kişi değildi. 19. yüzyıl Fransız psikologu Pierre Janet, Freud'un *Haz İlkesinin Ötesinde* kitabında tarif ettiği türden tepkilere maruz kalan hastaları gözlemlemekle kalmamış, bu tür bireylerin bir bellek bozulması süreci yoluyla acı verici deneyimleriyle nasıl başa çıktıkları hakkındaki düşüncelerini de söylemişti. Janet'e göre bu kişiler, kendi şoke edici gerçeklerini sıradan anlatı belleğine entegre edemezler. Aksine, bu tür anıları beynin mühürlü bölmelerinde ayrı olarak saklarlar. Bu tür anılar, parçalı formda bulunur, yaşamlarımız boyunca inşa ettiğimiz otobiyografik anlatı türleriyle entegrasyona direnir ve bu nedenle durağan veya değişimden etkilenmez olarak kalırlar. Janet'in görüşünü özetleyen van der Kolk ve van der Hart şu sonuca varıyorlar:

> Aşırı koşullar altında, mevcut anlam şemaları korkutucu deneyimleri barındırmada tamamen yetersiz olabilir, bu da bu deneyimlerin "anılarının" farklı şekilde depolanmasına ve sıradan koşullar altında geri alınmaya direnmesine neden olabilir: Bilinçli farkındalık ve iradi kontrolden ayrılmış hale gelir. ... Bu gerçekleştiğinde, bu bütünleşmemiş deneyimlerin parçaları daha sonra hatırlamaları veya davranışsal canlandırmaları sergileyebilir. (427)

Janet'e göre, travmatik bellek sıradan anlatı belleğinden önemli açılardan farklıdır. Freud, bu fikri "yineleme zorlantısı" fenomeni hakkındaki gözlemlerinde yineliyor. Kristeva, bunu anlamlamaya (*signification*) direnen, sadece tek tük semptomlar yoluyla (yapıldığında) ifade edilen melankoli türünü tanımlamasıyla doğrulamaktadır. Van der Kolk ve van der Hart, Janet'in görüşünü şöyle özetliyorlar: "Toplumsal bir eylem olan anlatı belleğinin

aksine, travmatik bellek esnek değildir ve değişmezdir. Travmatik belleğin sosyal bir bileşeni yoktur; kimseye hitap etmez, hasta kimseye tepki vermez: tek başına bir faaliyettir" (431). Ezici bir deneyimi anlamlı kılmadaki başarısızlık, sadece bellek işlev bozukluklarına değil, sembolleştirmedeki işlev bozukluklarına da yol açar, bu da sosyal etkileşimin önündeki engelleri oluşturur. Van der Kolk ve van der Hart şu sonuca ulaşmaktadır: "Travmanın tekrarını belirleyen en önemli faktör, sessiz, sembolleşmemiş ve bütünleşmemiş deneyimlerin varlığıdır" (436).

Bilişsel sinirbilim alanındaki bulgular Janet'in gözlemlerini doğrulamaktadır. Travmatik deneyimlerin tetiklediği stres hormonlarının salınması büyük olasılıkla beyinde nasıl kodlandıklarını ve korunduklarını etkilemektedir. Örneğin, duygusal tepkinin merkezi amigdalanın aşırı uyarılması, anlatı belleğinin oluşumunda önemli bir rol oynayan hipokampüsün normal işleyişini bastırabilir. Sonuç olarak, "şiddetli veya uzun süreli stres hipokampal işlevselliği baskılayarak mekânda ve zamanda yerleştirilmesi zor olan bağlamsız korkutucu çağrışımlar yaratabilir" (442). Sonuç sadece travmatik deneyimi basitçe "kelimeler ve sembollerde" düzenlemede başarısızlık değildir, fakat aynı zamanda kendisini "somatik duyumlarda [bedensel hislerin algılanmasında], davranışsal yeniden canlandırmalarda, kâbuslarda ve geçmişe dönüşlerde olduğu gibi somatosensoriyel [bedensel-duyusal] veya ikonik [simgeleşmiş] bir düzeyde" de sergileyen tamamen farklı bir düzenlemedir (443).

Janet'in (ve onu takip eden teorisyenlerin) travmatik bellek keşfinin ortaya koyduğu soru, Kristeva'nın melankolinin tecrit edilmiş durumu ve Abraham ile Torok'un mahzen mezarının kale benzeri doğasıyla ilgili ortaya koyduğu sorudan farklı değildir. Janet için cevap, sıradan bellek işlevinin geri kazanılmasında yatıyor; bu da öncelikle bölünmüş deneyiminin "mevcut anlam şemalarına entegre edilmesine" izin veren hikâye anlatım kapasitesinde yer alıyor (440). Bununla birlikte Janet, Holokost'tan sağ kurtulanların maruz kaldığı muazzam duygusal travmadan

musdarip hastalar ile karşı karşıya değildi. Bu tür deneyimler, sıradan tepki kategorilerini aşar gibi görünmektedir; bunun sebebi bu deneyimlerin yalnızca hayatta kalanların büyük acılar veren kişisel kayıplarını içermesi değil, mevcut anlam şemasına entegre edilmeleri şöyle dursun, hayal edilmeleri imkânsız sayılmasa da zor olan kolektif kayıp deneyimine atıfta bulunmasıdır (ve o deneyimde hayatta kalanları töhmet altında bırakmasıdır). Tarih veya insan doğası anlayışımızda bir fay hattını teşhir eden olaylar böyle bir olasılığa meydan okumaktadır.

Övgüye değer şekilde, van der Kolk ve van der Hart bu sorunlardan kaçınmıyorlar. Toplama kamplarından sağ kurtulan birçok kimsenin, savaş deneyimlerini o zamandan beri yaşadıkları hayatlarla ilişkilendiremediklerini gözlemliyorlar. Aksine, aynı anda iki zaman diliminde, "tam anlamıyla bölünmüş ya da çift değil, paralel bir varoluşta" (448) bulunuyorlar. Burada van der Kolk ve van der Hart önemli (ve cevaplandırılmamış) bir soru ortaya koyuyor:

Auschwitz deneyimi ve Holokost sırasında sayısız aile üyesinin kaybı gerçekten de bir kimsenin otobiyografisine entegre edilebilir mi, onun bir parçası haline getirilebilir mi? Bir kimse, bu korkunç olaya veya olaylar dizisine maruz kaldığı gerçeğine boyun eğerek katlanmaya bütünüyle gücü yetmezse veya buna isteksizse, travmatik deneyimi nasıl sona erdirebilir? Bir kimse kabul edilemez olana boyun eğerek nasıl katlanabilir? (450)

> Bu soruyu, tartışmaya bizi okur olarak dahil etmek için hayatta kalanların bireysel deneyimlerinin ötesine geçen terimlerle ortaya atan van der Kolk ve van der Hart, "geçmişin gerçekliğiyle oynamanın travmatik deneyimin kutsallığına saygısızlık olup olmadığı" sorusunu soruyor (450).

Belki de Holokost (günümüzdeki bazı soykırım eşdeğerleri gibi) bir tür insan gerçekliğini de oluşturmaktadır; bu da sadece acı çeken ve hayatta kalanlar için sadece "konuşulamaz" değil, aynı zamanda özünde "temsil edilemez" olandır, yani esasen

anlatı belleği biçiminde entegrasyon hedefiyle çelişmektedir. Bir kimse, içe yansıtmanın psikanalitik okumasında olduğu üzere, böyle bir gerçeğin yasını tutmak istemeyebilir, fakat bunun yerine ... ne yapacaktır? Melankolinin bitmez tükenmez bir rahatsızlığı olarak acı çekmek mi yoksa içsel bir türbe şeklinde sonsuz bir saygı göstermek mi? Holokost boyutlarındaki tarihsel olaylar tam olarak bu tür acı verici soruları ortaya çıkarırlar.

Cathy Caruth, *American Imago*'nun "Psychoanalysis, Culture and Trauma" başlıklı özel sayısının ikinci cildine yazdığı giriş bölümünde bu konuların bazılarını özellikle ısrarlı bir dilde yeniden ifade ediyor. "Travma olgusu", diye gözlemliyor, "tarihsel farkındalık talep eder ve buna rağmen ona alışıldık erişim tarzımızı reddeder. Travmatik bir belleğe erişmek nasıl mümkün olacaktır?" (1991, 417). Kodlamasının değişken tarzının bir sonucu olarak, travma "tam da ortaya çıkışının kavranamayışı tarafından kurulan zor bir tarihin hakikâtini çağrıştırıyor gibi görünmektedir" (419). Bu tür engeller karşısında okuyucularına Claude Lanzmann'ın aldığı pozisyonu işaret etmektedir. Lanzmann, belgesel film *Shoah*'ın yönetmenidir ve olası veya arzulanan bir hedef olarak "anlayışı" reddetmektedir ve daha ileri giderek "'anlayış' tasarısında mutlak bir yakışıksızlık olduğunu" iddia etmektedir (421). Lanzmann'ın "anlayış" yerine sunduğu şey "yaratıcı dinleme eylemidir"; bu da "tarihi bir felakete uzaktan tanık olmaya çalışanlara erişmenin yeni yollarını yaratmaktadır" (422). Böyle bir dinleme, o halde, kendi anlaşılmazlığını taşıyan bir deneyimin aktarılmasına izin verecektir. Bu şekilde, "bir boşluğun iletimi" (422) şeklinde var olacaktır.

Burada Caruth'un travma kurbanının deneyimleriyle nasıl bir ilişki kurabildiği, kurabileceği veya kurması gerektiği sorusunu çözmeye çalışmadığını belirtmek önemlidir. Aksine, travma geçiren özneler ile sıkıntıları hakkında onlarla iletişim kurabilen her tür araç yoluyla ilgilenmeyi seçenler arasında sosyal ilişki potansiyelini ifade etmektedir. Caruth şu sonuca ulaşmaktadır: "Travmatik bir tarihe erişim kazanma girişimi,

demek ki, bireysel acıların patolojisinin ötesinde, krizlerinde ancak özümsenemeyen biçimlerde algılanabilecek bir tarih gerçeğini de dinleme projesidir" (423).

Ortada kalan soru şudur: Eğer bazı psişik deneyimler, ister bireysel ister kolektif temelde olsun, "özümsenemez" ise onlar nasıl kabul edilecek ya da onlarla nasıl ilgilenilecektir? Böyle bir girişimde bulunmamak (Mittscherlich'lerin ikna edici şekilde savunduğu gibi), yapay ve uygunsuz bir "anlayış" planı uygulamaya çalışmaktan daha "yakışıksız" görünmektedir.

Burada, hem insan bilincinin ve tarihsel deneyimin gerçekten iyi ifade edilmemiş yönlerini tanımanın hem de bunların aktardıkları özel bilgi ya da enformasyon türlerine inanmanın bir aracı olarak, musallat olma fikrinin kavramsal açıdan yararlı olduğunu ileri sürmek istiyorum.

Hem psikanaliz hem de sosyolojinin resmi disiplinlerindeki yetersizliklerin farkında olan Avery Gordon'un (1997) çalışmaları bu bağlamda önemlidir. Gordon, psikanalizin insan deneyiminin sosyal, politik ve tarihsel boyutlarına dikkat etmediği yerlerde, sosyolojinin de geçmişin duygusal niteliğini ve dolayısıyla bunun bugünün ve geleceğin oluşumu üzerindeki etkisini kaydetmediğini savunuyor. Bu sorunları ele almak için sosyal tabanlı bir musallat olma teorisi sunuyor. Kitabının merkezi tezini belirtirken, şöyle yazıyor:

> *Ghostly Matters*, musallat olmakla ilgilidir; bu da hayatın genellikle bizim için bahşedilmiş bir şey olarak inceleyenlere kıyasla daha karmaşık olduğu paradigmatik bir yoldur. Musallat olma modern sosyal yaşamın kurucu bir öğesidir. Ne premodern batıl inançtır ne de bireysel psikozdur; büyük bir anlamın genelleştirilebilir bir sosyal olgusudur. Sosyal hayatı incelemek için, onun hayalet gibi yönleriyle yüzleşmek gerekir. (7)

Gordon, musallat olma diye adlandırdığı şeyin üç vaka çalışmasını veya örneğini sunmaktadır: Birincisi, katıldığı bir psikanalitik kongre fotoğrafında tarihi bir kadının (Sabina Spielrein)

yer almayışına dair yorumudur ve diğerleri de kurgu çalışması hakkında iki kapsamlı analizidir, bu analizlerden ilkini Latin Amerikalı romancı Luisa Valenzuela, diğerini de Afrikalı-Amerikalı yazar Toni Morrison yapmıştır.

Sabina Spielrein hayaleti, diye iddia eder, hayatlarını bağladığı iki adamın –Carl Jung ve Sigmund Freud– özenle tasarlanmış teorilerindeki kabullenilmeyen kendi rolüne dikkat çekmektedir. Valenzuela'nın romanı, ülkesinin siyasi baskısından ve kendi vatandaşlarının "ortadan kaybolması" şeklindeki terörist uygulamadan muzdarip Arjantinli bir kadını tedavi etmeye çalışan ve tedavisi başarılı olmayan İspanyol bir psikanalistinin giderek artan aklî düzensizliğini tasvir etmektedir. Bu kadının psikanalistin tedavi odasından aniden ortadan kaybolması, onun kayboluşunun gizemini ortaya çıkarmak için hastasının ülkesine bir yolculuğa sevk eder; bu yolculuk sadece analistin akıl sağlığına meydan okumakla kalmaz, aynı zamanda Arjantin'in acımasız politikasının genel olarak kabul edilmeyen yönünü de sergiler.

Morrison'un romanı ise, gerçek bir Afrikalı-Amerikalı kadın olan Margaret Garner'ın hikâyesini canlandırmakta ve yeniden anlatmaktadır; Garner, özgürlüğe doğru meşakkatli bir yolculuktan sonra tekrar köleliğe dönmekle tehdit edildiğinde kendi çocuklarını öldürmeye çalışmıştır. Romanın kahramanı Sethe'ye katlettiği kendi kızının hayaleti musallat olmuştur; kızı ise (bir hortlak olarak) ABD'de bir kurum düzleminde kölelik tarihine anlatım sağlamaktadır.

Benim açımdan Gordon'un bu üç örneği analiz etmesinin karmaşıklığının hakkını vermek imkânsızdır –biri bastırılmış bir tarihsel kaydın yarı edebi bir yorumudur, diğer ikisi edebi kurguların sosyopolitik kökenlerinin incelenmesidir. Bunun yerine, Gordon'un argümanının altında yatan bazı varsayımlara dikkat çekmek istiyorum.

Geçmiş bugünü sadece kolayca gözlemlenebilir yollarla (örneğin Weimar Almanya'sındaki ekonomik kaosun Hitler'in iktidara yükselişi üzerindeki etkisinde olduğu gibi) bilgilendirmekle kalmaz, aynı zamanda ona daha az kolay fark edilir, yani

"hayalet gibi" yollarla "musallat olur". Bu hayalet unsurların, tam da bilinçli düşünce seviyesinin altında (veya ötesinde) var olabildikleri için, defetmek şöyle dursun adlandırılması özellikle zordur. Görülmeyen, bilinmeyen, hatta hayal bile edilemeyen şeylerin ifade edilemez niteliği, kamusal söylemi ve kamusal hayatı zehirler. Sonuç olarak acı çeken sadece bireyler değil, tüm toplumlar ve hükümet kurumlarıdır.

Gordon, (kölelik ya da "kaybolma" gibi) tarihsel travmanın toplumlar üzerindeki devam eden genel etkilerini tanımlayan bir teori öneriyor; bu, Mittscherlich'lerin sınırlanan ya da bastırılan "kitle melankolisi" ile nasıl başa çıkılacağı hakkındaki sorularına yakın bir konudur. Bu sorun kümesinin özellikle zor doğası, bizi bir kez daha, "temsil edilemez" denilen şeye nasıl erişileceği ve temsil edileceği konusundaki muammaya geri döndürüyor.

Gordon'un çözümü mükemmel değildir ama kesinlikle caziptir. Kurgu biçimlerinin, hayaletlerin kullandığı dolaylı ifade araçlarına özellikle uygun olduğunu ileri sürmektedir. Bireysel ya da kolektif bir ruhsallığın yayılımı olarak hayaletler elbette gerçek değildir. Bu nedenle, varlıklarını ancak irrasyonel (veya mantıksız) araçlarla dolaylı şekilde hissettirebilirler. Bazen rüyalar veya kâbuslar kılığında ortaya çıkar ve kaybolurlar. Fısıltılar ve telkin yoluyla konuşurlar ve bazen (görünüşe göre) farklı lehçelerde bile konuşurlar. Herhangi bir anlam ifade etmeyi amaçlamazlar. Yine de bize tam olarak bilmemiz gerekenleri ama duymak istemediklerimizi söylerler.

Gordon, Sethe'nin katledilen çocuğunun hayaletinin etkisini sadece Sethe'nin anne vicdanının değil, Sethe'yi acı dolu karar verme anına götüren sessiz tarihin bir somut örneği olarak da tanımlar. "Konuşulmaz olanı hangi jestler veya mimikler dile getirmektedir?" diye sormaktadır. "İster istemez başka bir siyaset olan bu başka sosyolojide, hayalet hem hatırlanan hem de unutulan için görünerek söylenemez olanı el kol hareketleriyle dile getirir, işaret eder ve bazen taklit eder" (150). Gordon'a göre hayaletin mantıklı olması gerekmez; sadece varlığını hissettirmeye ihtiyacı vardır.

Şiddet ve acı çekme deneyimlerinin toplumların yanı sıra bireylere de musallat olması Gordon açısından verili bir durumdur.[10] Soru, hayaletlerin var olup olmadığı değil, onlarla nasıl uğraşılacağıdır. Ona göre hem Valenzuela hem de Morrison kurgu stratejileri aracılığıyla, kişisel ve kurumsal anlam yapılarında eksik olanın şeklini ifade etmek için bir araç sunmaktadır. Morrison özellikle "hayaletlerle ve musallat olmayla, misafirperver bir şekilde ve nazikçe nasıl konuşulacağına dair çarpıcı bir örnek sunmaktadır" diyen Gordon şunu da eklemektedir: "İşte biz de böyle yapmalıyız" (182).

Burada, Loewald'ın hayaletler ve atalar arasındaki ayrımına geri dönmek istiyorum. Bir hayalet hayatlarımızı anlamlandırmak için güvendiğimiz anlam yapılarını baltalamak ya da çökertmekle tehdit ederken, bir ata günümüzde dikkatle yaşama çabalarımızı destekleyen zor bir bilgi kaynağı olarak hareket eder. Bir yeraltı işkence dünyasında yaşayan hortlaklardan veya zombilerden korktuğumuz gibi hayaletlerden de korkuyoruz. Atalara ise, geçmişin gölgelerinde bize rehberlik etmeyi teklif eden bilgelik figürleri olarak büyük saygı duyuyoruz. Atalardan yoksun olduğumuzda, kolektif ve bireysel bakımdan kendi tarihlerimizden de uzaklaşmış oluyoruz. Hayaletler ve atalar arasındaki fark, yaşayan ölüler (hortlaklar) ve düpedüz ölüler arasındaki fark olarak da düşünülebilir. Hortlaklar bizi korkuyla felç ederken, düpedüz ölüler şimdiki yaşamımızın olanaklarını genişletecek şekilde anılarımızı uyarmaktadır.

BİTMEYEN YAS

Özerk olandan başka bir şeyiz .... ama bu iç içe veya sınırsız olduğumuz anlamına gelmez. Bununla birlikte, kim "olduğumuzu" düşündüğümüz ve kendimizi temsil etmeye kalktığımızda

10. "Musallat olma" terimini kullanmayan Ricardo Ainslee, *The Fight to Save Juarez: Life in the Heart of Mexico's Drug War, 2013* kitabında topluluksal travmanın etkilerini analiz ediyor. Stephen Frosh, *Hauntings: Psychoanalysis and Ghostly Transmissions* (2013) kitabında, kölelik kurumu ve Holokost gibi tarihsel travmaların bağlamında Gordon'un sosyal musallat ile ilgili tezini geliştiriyor.

kendimizi yalnızca sınırlı varlıklar olarak temsil edemeyeceğimiz şekilde temsil etmeyi amaçladığımız anlamına gelir; çünkü benim için geçmiş olan birincil ötekileri sadece beni içerdiği sınırın dokusunda yaşamakla kalmaz (bu "içe alımın" bir anlamıdır), ama sanki periyodik olarak çözülmüş ve sınırsız olmaya açıkmış gibi, benim olma tarzıma da musallat olurlar.
JUDITH BUTLER, "ŞİDDET, YAS, SİYASET"

Bellek yeteneğine sahip olduğumuz sürece, bireysel ve kolektif geçmişlerimiz de bize "musallat" olur. Bu tür musallat olma, çözülme (*disosiasyon*), psişik hissizleşme ya da –travma ya da melankolide olduğu gibi– eziyet (perseküsyon) biçimini alabilir ya da Morrison'ın "yeniden hatırlama" dediği şeyin biçimini alabilir, ki bu ölülerle aktif bir uğraşma sürecidir. Lanzmann'ın Holokost mağdurlarının tanıklıklarını "dinleme" anlayışı, aynı zamanda elverişli belgesel kayıtları bir araya getirir ve bunları dikkate alırken, Morrison veya Valenzuela gibi yazarların "hayalet üzerine" kurgularındaki gibi bir katılım sürecini de oluşturur.

Peki ya sıradan insanlar? Hayaletlerin atalara, kötü büyücülerin peri timsali vaftiz ebeveynlerine ya da melankolinin normal yas denen şeye dönüştüğü sihirli süreç nedir?

Abraham, Klein ve hatta Kristeva bile, bir zamanlar bebeklik ve küçük çocukluk döneminde adımladığımız yolu bildiğimizi söyleyebilir. Eğer ileri sürdükleri gibi, ilk bakıcı(ları)mıza yönelik tutkulu bir bağlanmadan acı verici bir ayrılığa geçme sürecinde (ambivalans ve içsel eziyet biçiminde) melankolinin bazı versiyonlarını deneyimliyorsak, o zaman zaten bu yola aşinayız demektir. Daha sonraki kayıplar –eğer gerçekten bizi (ifade edilmemiş olmasına rağmen) ilk kayıp deneyimlerimize geri döndürürlerse– en azından bu koyu ormanlıktan tekrar yolumuzu (Hansel ve Gretel'in bıraktıkları kırıntılarını izlemeleri gibi) bulabileceğimizi umarız. Kristeva, Lacan aracılığıyla, ek bir zorluk ortaya koymaktadır. Ya yetişkin konuşma benliğimiz ile bebekler olarak dilsiz durumumuz arasında aşılmaz bir engel ya da boşluk varsa? Hansel ve Gretel metaforunu izlersek, ya

kuşlar kırıntıları yemişse? Her birimizin bildiği gibi, klinik olarak depresif bazı insanlar kendilerini o ormandan çıkarmazlar.

Burada Freud'un (zorca teorileştirilmiş) "terk edilmiş nesne kateksilerinin çökeltisi" olarak ego nosyonunu, Judith Butler'ın yas tutmaya sürekli olarak açık bir sosyal öznellik kavramıyla bir araya getirmek istiyorum.

"Şiddet, Yas, Politika" (2004) başlıklı eserinde Judith Butler, egonun "melankolik" inşası konusuna geri dönüyor ve argümanını toplumsal cinsiyet kimliğinden ve onun maruz kaldığı homofobi biçimlerinden sosyal ilişkiler ve genel olarak toplumsal şiddet alanına doğru genişletiyor. Sakince ve aynı zamanda hırslı bir şekilde şöyle başlıyor: "Kayıp karşısında hassasiyet ve takip eden yas tutmayla ve bu koşullarda topluluk için bir temel bulmayla ilgisi olan siyasi hayatın bir boyutunu dikkate almayı öneriyorum" (19). Yenidoğanın çaresizliği ve buna tekabül eden birincil bakıcılarına bağımlılığı göz önüne alındığında, hiçbir insan mutlak ego bütünlüğü veya özerkliği iddiasında bulunamaz. Başkalarına karşı hassasiyet (iyi, kötü veya kayıtsız) sadece yaşamın ilk fiziksel deneyimlerimizi değil, bireysel özneler olarak nasıl geliştiğimizi de tanımlar. Art arda gelen hayal kırıklığı deneyimlerinin sonucu olarak, bakıcılarımızın bizden ve bizim de onlardan ayrı olduğumuzu anlamaya başlarız. Bu tür deneyimler bir yas sürecindeki (nispeten iyi huylu) adımlar olarak görülebilir. Her aşamada, anında tatmin uğruna vazgeçtiğimiz şey, bizi kendi güçlerimizi keşfetmeye iter ve ideal olarak kendimize bakma ve kendi başımıza yaşama kapasitesinin ortaya çıkmasına yol açar. Bizi yetiştirenler zamanla bizi terk edeceklerdir.

Eğer Freud'un ego hakkındaki kayıp karşısında bu tür kademeli bir uyum yoluyla şekillenmesi gibi parçalı sözleri (Butler ve nesne ilişkileri teorisyenlerinin yaptığı gibi) ciddiye alınırsa, o zaman Woodward'ınki gibi bir konuma gelinmiş olur; çünkü Woodward yas tutmayı ölülerle bağlarını koparmayı değil, onları iç yaşamlarımızı dolduran *dramatis personae*'nin [oyunda rol

alanların] giderek kabaran listesine dahil etmeyi amaçlayan bir süreç olarak görmektedir. Bu bağlamda kaybetmeye razı olmalıyız, aynı zamanda kendimizi kayıp yoluyla yeniden keşfetmeye de devam etmeliyiz.

Butler kendi yas görüşünü şöyle anlatıyor:

> Başarılı yas tutmanın, bir kimseyi unutmak ya da onun yerini almak için başka bir şeyin gelmesini ima ettiğini sanmıyorum. ... Belki de daha ziyade kişi yaşadığı kaybın kendisini muhtemelen sonsuza dek değiştireceğini kabul ettiğinde yas tutmaktadır. Belki de yas tutmanın, tam sonucunu önceden bilemediği bir dönüşüme katılmayı (buna belki de bir dönüşüme boyun eğmek de denebilir) kabul etmekle ilgisi vardır. (21)

Başka bir deyişle, yas tutma, Abraham, Klein ve Kristeva'nın çok canlı bir şekilde tanımladığı, bebekken hissettiğimiz çaresizlik (ve potansiyel çözülme) durumuna geri dönmeyi gerektirir. Butler bu ikilemi kendi terimleriyle ifade ediyor. "Yas tutmanın ortaya koyduğu şey", diyor, "anlatamayacağımız ya da açıklayamayacağımız yollarla, kendimizle ilgili sunmaya çalıştığımız öz bilinçli açıklamalarımızı sık sık kesintiye uğratan, kendimize dair özerklik ve kontrol gibi anlayışlarımıza meydan okuyan yollarla başkalarıyla olan ilişkilerimizin bizi ele geçirdiği esarettir." Arzuda olduğu gibi diye gözlemliyor, "kişi her zaman sağlam [tek parça] kalmaz" (23). Yine birinci tekil şahıs zamiriyle konuşan Butler şöyle yazıyor:

> Burada ne hissettiğimle ilgili bir hikâye anlatmaya çalışabilirdim; ancak bu, hikâyeyi anlatmaya çalışan "Ben"in, anlatımın ortasında durdurulduğu bir hikâye olmalı; işte o "Ben", Öteki ile olan ilişkisinden itibaren sorgulanıyor, bu da beni tam olarak sözsüzlüğe indirgemese de, yine de konuşmamı kendi çözülme emareleriyle darmadağınık eden bir ilişkidir. Seçtiğim ilişkiler hakkında anlattığım hikâyeyi, bir noktada tam da bu ilişkiler tarafından ele geçirildiğim ve iptal edildiğim bir anı ifşa etmek için anlatmaya girişiyorum. Anlatımım bocalıyor, zaten öyle de olması gerekiyor. (23)

Butler, yasın bizi (en azından geçici olarak) suskun kıldığını ima ediyor. Zaten nasıl kılamaz ki? Bununla birlikte, başarılı bir yasın sonucu, yalnızca kişisel yaşamı açısından değil, daha büyük sosyal dünyayla olan ilişkileri açısından da o kişinin bir açılıma veya genişlemesine dair bir farkındalığa yol açabilir. "Acı çekmenin", diyor.

> ve yas tutmanın siyaset için bir kaynak haline getirilmesi, eylemsizliğe boyun eğmek değildir, fakat bir noktada bu acıyla özdeşim geliştirdiğimiz yavaş süreç olarak anlaşılabilir. Yas tutmanın yönelim bozukluğu –"Ben kim oldum?" ya da gerçekten de, "Benden geriye ne kaldı?" "Kaybettiğim Öteki'nde ne var?"– "Ben"i bilmezliğe yerleştirmektedir. (30)

Butler'a göre bize nasıl yas tutacağımızı öğretmekle kalmayıp, kişisel olarak "tanımadığımız" kişilerin kayıpları da dahil olmak üzere başkalarının gördüğü zararlar için yas tutma olasılığına da yol açan şey, bebekler olarak fiziksel acizliğimizin ve kırılganlığımızın gölge belleğidir. Butler şöyle yazıyor:

> Tam da benim oluşumumun bendeki ötekiyi ima ettiğini, kendime yönelik yabancılığımın paradoksal olarak başkalarıyla olan etik bağlantımın kaynağı olduğunu tespit ediyorum. Kendimi tam olarak tanımıyorum çünkü olduğum şeyin bir kısmı başkalarının esrarengiz izlerinden ibarettir. Bu anlamda kendimi mükemmel bir şekilde bilemiyorum veya diğerlerinden "farkımı" indirgenemez bir şekilde bilemiyorum. (46)

Başka bir deyişle, kendiliğin "başkalarının esrarengiz izleri" tarafından oluşturulan kısımları sadece yabancılıkları veya farklılıkları ile (iyi huylu olarak) bize musallat olmakla kalmaz, bizatihi Öteki'yle karşı ne kadar savunmasız olduğumuzu da hatırlatır. "Bu bilinmezlik", diye kabul ediyor Butler, "belirli bir perspektiften, etik ve siyaset için bir sorun olarak görünebilir. Sosyal ilişkilerde sorumlu davranabilmek için kendimi bilmem gerekmez mi?" Bu soruyu takip ederek Butler şöyle

yazıyor: "Yaralıyım ve yaranın kendisinin tam anlamıyla öngöremediğim ve kontrol edemediğim bir şekilde Öteki'ne terk edilmiş halimdeki aşırı duyarlılık gerçeğini doğruladığını tespit ediyorum." Sonuçta, "Sorumluluk sorununu Öteki'nden ayrı olarak tek başına düşünemiyorum; düşünebilseydim, kendimi sorumluluk sorununu en baştan çerçeveleyen ilişkisel bağdan çıkarmış olurdum" (46).

Gerçekten de, ego acı verici bir şekilde kayıp yoluyla oluşturulmuşsa, o zaman aynı zamanda sabit bir yapıdan ziyade açık bir yapıdır – gevşek bir yapı iskelesidir veya akışkan bir strateji dizisidir, bunlarla yeni bir deneyimi filtreleriz ve onu mevcut anlam şemalarına sığdırmaya çalışırız; aynı zamanda bir araçtır ve bu araçla da bizim için hakikaten alışılmadık olanı kendi varlığımıza özümseriz ve kabul ederiz. Böyle bir ego sürekli yapım aşamasındadır, kayıp yoluyla yeniden ve yeniden imal edilir.

Başka bir yerde "egonun hüzünlü inşası" (1990) olarak adlandırdığım Freud'un görüşü, Butler'inkinden biraz daha çelişkilidir; gerçi Butler'in Freud'un metinlerinden geliştirdiği düşünce çizgisine de açıkça denk düşmektedir. *The Ego and the Id* [*Ego ve İd*] (1923) kitabında Freud, daha önce "Yas ve Melankoli"de (1917) teorileştirdiği dinamikten yola çıkıp ilk varoluş tarzımızı genelleştirerek, melankoli konusuna geri dönmüştü. "Bir kişinin cinsel bir nesneden vazgeçmesi gerektiğinde", diye yazmaktadır, "egosunda, melankolide olduğu gibi, sadece ego içindeki nesnenin kurulması olarak tanımlanabilecek bir değişiklik meydana gelir" (29). Yetişkin yaşamındaki böyle bir sürecin, sevilen bir nesneyi terk etmedeki çocuksu deneyim üzerinden modellenebileceğini gözlemlemektedir.

> Bu özdeşim, id'in nesnelerinden vazgeçebileceği tek koşul olabilir. Her halükârda, özellikle gelişimin erken evrelerinde süreç çok sık görülür ve egonun karakterinin terk edilmiş bir nesne-kateksisinin bir çökeltisi olduğunu ve bu nesne seçimlerinin tarihini içerdiğini varsaymayı mümkün kılar. (29)

Freud'un anlayışıyla içe yansıtılan tam olarak nedir? Bizatihi nesne sevgisi değil, egonun arzularını tatminine izin vermeyen yasaktır. Bir şekilde yası tutulan ilk baştaki nesnesinin kaybı da değildir; daha çok süper-egoya cezalandırıcı bir transmutasyon (dönüşüm) geçirmesidir.

Bir an için bir bebeğin ilk kaybının annesinden ayrılmaya dair farkındalığı içerdiğini varsayalım. Freud'un görüşüne göre bu kaybın çökeltisi, (örneğin Barthes vakasında olduğu gibi) annesel bir imago değil, daha ziyade babasal bir imagodur.

> Bu nedenle, Ödip kompleksinin egemen olduğu cinsel aşamanın kapsamlı genel sonucu, egoda bir şekilde birbiriyle birleşmiş bu iki özdeşimden oluşan bir çökeltinin oluşturulması olarak kabul edilebilir. Egonun bu modifikasyonu özel konumunu muhafaza eder; bir ego ideali veya süper-ego olarak egonun diğer içerikleri ile karşılaşır. (34)

Yukarıdaki anlamda, ego, (sevgi dolu olmaktan ziyade) tehditkâr bir ebeveyn idealini içe yansıtmaktadır ve bu durum da Freud'un melankoli hakkındaki önceki makalesini neden akla getirdiğini açıklayabilmektedir. Bu tür bir kaybı egonun erken oluşumunda içe yansıtmak, içinde teselli edici olmaktan ziyade eziyet edici bir duruma yol açar. Bu kadar musallat olmuş olmak acı içinde olmaktır.

Ego ve İd'in sonuna doğru Freud, süper-ego oluşumunu ölüm korkusuyla birleştirerek bu ilişkiyi açıkça ortaya koyar. Burada ayrıca melankoliyi süper-egonun sadist işlevlerini tanımlamanın bir aracı olarak devreye sokar: "Melankoli'deki ölüm korkusu sadece bir açıklamaya yol verir: Bu da egonun kendisinden vazgeçmesidir, çünkü kendisinin süper-ego tarafından sevilmiş olmak yerine nefret edildiğini ve zulmedildiğini hissetmektedir ki süper-ego burada id'in temsilcisi olarak görünmektedir" (58). Bunun aksine, egonun istediği sevilmektir. Freud, "Bu nedenle egoya göre", demektedir "yaşamak sevilmekle aynı anlama geliyor" (58), bu da süper-egoya atfettiği ama super-ego'nun sağlayamadığı bir işlevdir.

Butler'a göre (Abraham, Klein ve Kristeva'ya göre de) ego yapımının görevi "annenin yası"nı içerirken, Freud'a göre bu daha kasvetli bir şeydir, kişinin iç yaşamına kalıcı bir Darth Vader benzeri figürün yerleştirilmesi anlamına gelir. Bu nedenle, Freud'un melankoliden kaynaklanan "yara" kavramı, başkalarının kayıplarına açık olmayı değil, kişinin kendi iç kaynaklarının dışarı atılmasını veya boşaltılmasını ve dolayısıyla da ölümün cezpediciliğini ima etmektedir.

Freud'a göre, başka bir yerde de dile getirdiğim gibi, yaralanmış olma durumu, kastrasyon konusuna –kadınsı çaresizliği ve kırılganlığıyla ilişkilendirdiği, fallik hakimiyetin, bağımsızlığın ve gücün kaybına– çok yakındı. Onun gözünde erkekler, penis sahibi oldukları için eksik değillerdi. Bu ayrıcalıklı durumdan mahrum kalan kadınlar ise, ancak hayattaki fiziksel olarak yoksunluk ve sosyal olarak aşağılık durumlarının kabul edilmesini umut edebilirlerdi. Sonuç olarak, (kayıp ya da hatta sıradan yas süreci yoluyla) yaralanmış olmak Freud'un pozitif* terimlerle teorileştirebileceği bir varoluş durumu değildi.

Burada önemli (ama aynı zamanda üretken) bir ironi var. Eğer Freud ve başkalarının tasavvur etmiş olduğu gibi, egonun oluşma süreci "melankolik" bir süreç ise, yani ilk sevgi ve kayıp nesneleri tarafından musallat olunmuş haldeyse, o halde her zaman ve her yerde yas tutuyoruz demektir. Aynı zamanda, böylesine özünde "yaralı" bir benlik, Freud'un kastre edilmişliği görüşünün de ileri sürdüğü gibi, deforme olmak bir yana, çaresiz veya eksik olarak anlamlandırılmak zorunda değildir. Daha ziyade, ego'nun akışkan yapısı, aynı zamanda anlamlı sosyal ilişkiler kurma kapasitesini geliştiren araç değilse bile, onun en büyük gücü olabilir.

---

* Burada kullanılan pozitif kelimesinin İnglizcedeki bir anlamı da varlığa, olumsuzlamanın aksine olumlamaya dairdir. Örneğin pozitif halisünasyonlar gerçeklikte olmayan bir şeyi algılamakken negatif halisünasyonlar gerçeklikte olan bir şeyi algılamamaktır. Yazarın da vurguladığı gibi Freud'un zaman zaman kadınsılığı eksikle özdeştirmesi bağlamında anlamlı bir terimdir. (ç.n.)

Kristeva'nın düşünce çizgisini takip edersek, eğer bebek anneyi asla "özlememiş" olsaydı, eğer arzuları hemen ve tamamen tatmin olsaydı, ihtiyaçlarını ağlama, jestler ve nihayetinde dil oyununun tamamı yoluyla ifade etme araçlarını geliştirmeye gerek kalmazdı. Anlamlandırma süreci benlik ve dünya arasında gerekli bir uyumsuzluktan kaynaklanır. Dil, böylece, Öteki'ye hitap etmektir, bu da Öteki'nin kendisinden ayrı olarak tanınmasını gerektirir. Dil, ne denli kusurlu olursa olsun, bu boşluğu kapatmaya çalışır.

Bu bakış açısından, deneyimin kelimelerde veya diğer sembolleştirme araçlarında tamamen "temsil edilebilir" olmasını beklememeliyiz. Lacan'ın hatırlattığı gibi kelimeler şeyler değildir; anlamlarını nesnelerin dünyasıyla olan doğal bağlantılarından değil, daha ziyade birbirleriyle olan ayrımsal ilişkilerinden türetirler. Dil aracılığıyla dünyayı olduğu haliyle yakalayamayız. Bunun yerine, deyim yerindeyse, sadece hayalet gibi formlarda alternatif bir evren yaratabiliriz.

Bu bir kötü haber/iyi haber durumudur. Bir yandan, tamlık veya zamansız doyum halinde arzumuzun nesnelerine sahip olamayız veya elimizde bulunduramayız. Bunun yerine, onlara doğru ulaşmanın, uçucu olsa da, elle tutulur zevklerinden memnuniyet duymalıyız. Geçici bolluk yanılsamasını yaşarsak, ki bununla varoluşsal yalnızlık hissimizin kaybını kastediyorum, çok daha iyi olur. Ama bu da sürüp gidemez. Öte yandan, dil kapasitesini (ve dolayısıyla sembolleştirmeyi) geliştirmemiz bize sosyal ve kültürel dünya(ları)mızı oluşturan ötekilerin topluluğuna katılma imkânının yolunu açar. Kristeva'nın *Verneinung* olarak adlandırdığı anlamlandırma (*signification*) sürecini reddetmek, mezara konulmak değilse de, izolasyonu kucaklamaktır.

Burada bahsettiğim önemli noktaya postmodernizm teorisyenleri aşinadır. Bununla birlikte, "konuşulamaz" veya "temsil edilemez" olacak kadar aşırı deneyim biçimleriyle ilgili ifadeler bağlamında bıktırıcı şekilde yinelenmektedir. Holokost (ve diğer insanlık dışı insan tezahürlerinin) mağdurlarının ve

hayatta kalanlarının yaşadığı olayların korkunç niteliğini en aza indirmeksizin, hiçbir insan deneyiminin dil aracılığıyla tam olarak ele geçirilemeyeceğini vurgulamak istiyorum. Aynı zamanda, her zaman kendimizle ve başkalarıyla neler gördüğümüz, nasıl hissettiğimiz, nelerden geçtiğimizi ve "bildiğimizi" düşündüğümüz şeylerle iletişim kurma arayışındayız, içinde gelişebileceğimiz topluluk çeşitlerini oluşturma kapasitesine de sahibiz. Holokost gibi tarihsel olayları kavrayamayışımız, onların sessizliğe ya da kolektif bellek kaybına mahkûm olması anlamına gelmez. Konuşulamaz olanı konuşma girişimi, etnik, ırksal ve siyasi bölünmelere ve kuşaklar boyunca (en azından potansiyel olarak) ulaşan bir ikili konuşma ya da çoklu konuşma oluşturmaktır. Holokost gibi tarihsel travmaların basitçe nedenler ve sonuçlar ilişkileriyle açıklanamaması veya mevcut anlam şemalarına entegre edilememesi, hiç konuşulamayacağı anlamına gelmez. Böyle bir pozisyonu savunmak, bazı melankoli biçimlerinin doğası gereği sessiz olduklarını ve sosyal müdahaleyle erişilemediklerini ima etmektedir.

Aksine, ileri sürdüğüm gibi, melankoli (topluluksal ve bireysel olarak), deyim yerindeyse, güçlü bir şekilde hissedilen ve dolayısıyla acı verici gerçek bir izolasyon ve hareketsizlik durumunda çıkmaza girmiş belirli bir yas formu oluşturuyorsa, o zaman orada en azından bir umut ışığı vardır.

Hayattaki bazı deneyimler bizi sadece tahammülümüzün değil, anlayışımızın sınırlarına da götürüyor. Kendimizi engellenmiş, yoluna taş konulmuş, ne yapacağını bilmez halde hissettiren şey işte tam da mevcut anlam şemalarımıza meydan okuyan bu deneyimlerdir. Aynı zamanda, anlayışımızın sınırları ile yüzleşmiş olmak, kendi başına, umudun veya olasılığın sonu değildir.

Shoshana Felman'ın Claude Lanzmann'ı tanıtımında belirttiği gibi, çok iyi veya çok fazla anladığımız inancı da zarar verebilir. Felman, *Shoah* adlı film çalışmasını psikanaliz çalışmasıyla şu şekilde birleştiriyor: "her ikisi de anlamadakive anlamanın sını-

rındaki boşluklarda iş görüyor ve hatta film psikolojik anlayışın reddini ve daha geniş anlamda anlayışın kendisinin reddini içerse bile böyle bir durum ortaya çıkıyor" (1991, 477). Bunu söylerken, Felman'ın temsil etmeye teşebbüs etmenin boşuna olduğunu kastettiğini varsaymıyorum. Daha ziyade, onun kendi deneyimlerimizin içeriğini bile tam olarak "bilemeyeceğimizi" söylediğini kastediyorum. Felman, geçmişin, travmatik olayların gerçekliğini anlama (imkânsız) görevine odaklanmak yerine, Lanzmann gibi, iletim sürecine dikkat çekiyor. Yani Öteki'ne hitap etmek, o halde, özellikle insani ihtiyacımıza ve anlamlandırma kapasitemize bağlıdır. Lanzmann'ın defalarca vurguladığı gibi, "tek önemli şey iletim işlemidir" (478).

SEVGİ TARAFINDAN ETKİLENMEK

Muhtemelen tedavilerimizin bilinçdışında hüküm süren libidonun fixation ile gerçekleştiğinin (aktarım) ve bu aktarımın en kolay şekilde histeride sağlandığının farkındasınızdır. Aktarım, bilinçdışının dilini anlamak ve tercüme etmek için gerekli itkileri sağlar; bunun eksik olduğu yerde hasta tercümemizi ona ilettiğimizde çaba sarf etmez veya dinlemez. Esasen, tedavinin sevgi tarafından etkilendiği söylenebilir.

SIGMUND FREUD, CARL JUNG'E MEKTUP, 6 ARALIK 1906

Burada, melankolinin açıkça daha sorunlu doğasına rağmen, melankoli ve yas arasındaki farklardan ziyade benzerliklerini ön plana çıkaran bir argüman sundum. Benim iddiam büyük ölçüde teoriktir, yani klasik yazarlar ve metinler tarafından temsil edilen psikanalitik teoriye dayanmaktadır. Bu kuşkusuz kısıtlı alan içinde birçok farklı akım vardır; gerçi egonun, kolaylık açısından kısaca yas olarak tanımlayabileceğimiz bir sürecin oluşturduğu evrimi üzerinde yüksek derecede bir fikir birliği de bulunmaktadır. Bu sürecin nasıl gerçekleştiği ise bir sır olarak duruyor. Yine de Freud'un "terk edilmiş nesne kateksilerinin çökeltisi" şeklinde tahayyül ettiği öznellik oluşumuna dair algısında genel bir geçerlilik var gibi görünüyor. Bu anlamda

sevdiğimiz, kaybettiğimiz ve yas tuttuğumuz kişilerin hayalet izlerini barındırmaktayız. İlk biçimlerinde, bu izler içimizde o kadar gömülü olabilir ki, sadece onlara doğrudan erişimden engellenmiş değil, var olduklarından bile haberdar olmayız. Bunlar yaşamın ilerleyen dönemlerinde bilinçli farkındalık ya da bellek biçimini alabilirler. Her durumda, soru ortadadır: Hayaletlerle onları atalara dönüştürecek şekilde nasıl iletişim kurabiliriz?

Odysseus için bu belli ki bir sorun değildi. Cesaretini toplamış ve yüz yüze bir konuşma başlatmak için yeraltı dünyasına inmişti. Sonraki destansı şiir ve kurgu kahramanları, Virgil'in Aeneas'ından Joyce'un Stephen Dedalus'ına dek, Odysseus'un örneğini izlediler ve benzer bir sonuçla karşılaştılar. Luisa Valenzuela ve Toni Morrison gibi daha çağdaş yazarlar, aynı derecede destansı yolculukları ile kaybolanlar ve ölülerle karşılaşmalarını tasvir ediyorlar. Ama bunlar da kurgulardır, genişletilmiş metaforlar gibi işlev gören hayale dayananyapılardır, öyle değil mi?

Daha ilerisini düşünmek için (genişletilmiş bir metafordan farklı olmayan) bir öneriyle sonuçlandırmak istiyorum.

Odysseus yeraltı dünyasındaki hayaletlerle etkileşime girdiğinde, daha önce bilmediği şeyleri öğrenir, bunlardan en azından bazıları, ilerideki tehlikeler boyunca ona rehberlik etmeye yardımcı olur. Bu karşılaşmada, Loewald'ın epey dikkatli bir şekilde tahmin ettiği gibi, kolayca görülebileceğinden daha fazla bilgelik olabilir. Belki de mesele, aktarılan spesifik bilgide değil, aktarım sürecinin kendisinde yatıyor?

Freud, Loewald ve birçok çağdaş teorisyen için, psikanalizin anlamı ve etkinliği, elbette psikanalistin karşıaktarım tepkileri üzerindeki yansımaları da dahil olmak üzere, aktarımın yavaş bir şekilde ortaya çıkmasında olduğu pek de öyle spesifik yorumlarla ortaya çıkmaz. Hastanın önceki sevgi ve kayıp deneyimlerini psikanalitik ilişki aracılığıyla yeniden canlandırdığı aktarım süreci, eski hayaletleri hayata geri döndürür. Bu anlamda, psikanalitik oturum, seans (ruh çağırma seansı) gibi işlev görür;

ölülerin ruhlarını oturum odasına çağırır, bunlar bedenden ayrılmış varlıklar olarak değil, hastanın mevcut duygusal tepkileri olarak orada bulunurlar. Onlarla canlı bir sohbet biçimine girmeye başlayana kadar, tabiri caizse, hayalet geçmişlerimiz tarafından ele geçirilmişizdir.

Aktarım işe yararsa, hasta, bir zamanlar hissedilen, ancak bastırılan, göz ardı edilen veya basitçe düşünülmemiş duyguların tamamını ifade etmek için psikanalistine [ve psikanalitik çalışmasına] yeterince önem verir. Bununla birlikte, hasta, psikanalist figürüyle bir bağlanma kurmazsa iletişim olasılığı yoktur. Hayaletler görünmemeyi veya konuşmamayı seçerler.

Hayaletler, bizden yabancılaşma yoluyla bizi kontrol ederler, bu da bir tür alıkoyma anlamına gelir. Bununla birlikte, aynı alanı bizimle paylaşmalarına izin verdikten sonra, yakınlarda toplanırlar.

Psikanaliz çalıştığında, Freud ve Loewald'ın önerdiği gibi, tekrarlamanın zahmetli emeği (ve tanınması) yoluyla işe yaramış olur. Sanki içsel hayaletlerimizde aynı dili paylaştığımız için değil de, onların varlığını kabul etmeye mecbur kaldığımız noktaya kadar bizim aracılığımızla konuşurlar. Bu süreç, söylemek zorunda olduğumuz/oldukları şeye uygun bir şekilde katılabilen bir Öteki'ye hitap edilen bir ortamda meydana geldiğinde, değişim için umut vardır. Bu şartlar altında ölülerle konuşmaya başlayabiliriz.

Yukarıda anlatıldığı gibi, ölü ile ilgilenmenin tek yolunun resmi psikanaliz yoluyla olduğunu ima etmek istemiyorum. Daha ziyade, psikanalitik sürecin merkezindeki, Lanzmann'ın *Shoah* adlı belgesel film projesinde olduğu gibi, birçok farklı biçim alabilecek iletişim unsuruna işaret etmek istiyorum. Bu film sekansını izlemek ve kulak vermek için zaman ayıranlar deneyim tarafından değiştirilecektir. Sanatsal ifade dolayımı sayesinde, başkalarının hayaletlerini kendimize katabiliriz.

Temsilin mükemmel olması gerekmez. Sadece meydana gelmiş olması gerekir. Temsil süreci, kendi başına, her bireyin kendi yalnızlığı konusundaki farkındalığının boşluğu boyunca

iletişim kurma arzusunun kanıtını vermektedir. İletişim arzusu, dolayısıyla, (daha iyi bir terim eksikliğinden ötürü) sevgi tarafından motive edilir.[11]

Sevdiğimiz kimse yoksa, o zaman üzülmek/yasını tutmak için bir kayıp da yoktur, bu yüzden hayatta başka türden bağlar kurmaya da gerek yoktur. Ayrıca, anlamlandırmaya ya da bir Öteki'ye hitap etmeye gerek de yoktur. Bunu, Loewald'ın Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nda hayaletlere dair rastgele söylediklerini yeniden ifade etmesinde gördüğüm gibi, Butler'ın sosyal öznellik konusundaki meditasyonundaki bir mesele olarak da görüyorum.

Hayaletlerin mantıklı, tutarlı ve hatta bilinçli olarak konuşmaması, onları görmezden gelmemiz gerektiği anlamına gelmez. Bize en derin dileklerimiz, hayallerimiz ve arzularımız dahil olmak üzere hayattaki birincil bağlarımızı hatırlatırlar. Bizi genel olarak dünyaya bağlayan kişisel sevgi ve kayıp tarihlerimizi kaydederler.

11. Freud'un ilişkilerinin kopuşundan yıllar önce Jung'a yazdığı mektubunun tonu, hem resmi hem de samimidir. "Sevgi tarafından etkilenmiş" olmak hakkında görünüşe göre rastgele bir uyarısını şöyle bir mütevazı gözlemle önceden dile getirmiş oluyor:
Aynı sebepten ötürü kamuoyunda "bu yöntem [terapi] diğerlerinden daha verimlidir" demekten daha fazlasını söylemek konusunda isteksiz davranıyordum. Her histeri vakasının, bu isimle devam eden durumlar bir yana, tedavi edilebileceğini bile iddia etmemeliydim. ... Hasım bir kamuoyuna hiçbir şey açıklamak mümkün değildir; dolayısıyla, tedavinin sınırları ve mekanizması ile ilgili olarak bazı şeyleri kendime sakladım ya da sadece ve sadece yeterli kimselerce anlaşılabilir bir şekilde konuştum. (Freud, *Jung Mektupları,* 1974, s. 12).
Bu uzun önsöz, Freud'un tedavi yapılan ortamda sevginin rolü hakkındaki en ahenkli ifadelerinden birini gündeme getirmektedir. Sanki içten konuşmak adına, şüpheler ve sorumluluktan vazgeçişlerle başlamak zorundaymış gibidir.

Sonuç

Bu kitap Freud'un yas hakkındaki başarısızlıklarını ve bunların da teorisinin inşası üzerindeki etkilerini ele alıyor. Aynı zamanda Freud'un yasının tutulması bakımından kültürel görevi de ele alıyor; bununla da, idealleştirme veya karalama risklerinden kaçınırken gücünü ve etkisini kabul ederek o insana ve çalışmasına karşı bir tutum benimsemeyi kastediyorum.[1] Son yıllarda çok sıklıkla, Freud'dan kuşku duyanlar, gözden geçirmek şöyle dursun, bir orta yol bulmaya bile hiç yer bırakmayacak

1. Anton Kris (2013) bu konuyu "Unlearning and Learning Psychoanalysis" [Psikanalizi Öğrenmeme ve Yeniden Öğrenme] başlıklı güzel makalesinde ele alıyor; burada "psikanalizde öğrenmeme" sürecini sadece "bilişsel yeniden eğitim" değil, aynı zamanda "*yas tutmanın kimliklerinin ve süreçlerinin gözden geçirilmesi*" ile ilgili şekilde tasvir ediyor (341; italik orijinalde var).

şekilde onun savunucularıyla savaştılar.[2] İki seçenekten birini seçmeyi gerektiren bir zihniyet, Freud'un önemiyle ilgili tartışmayı, bir yandan onun eserlerinin geçerliliğinin tamamen reddedilmesine, öte yandan da, onun metinleri ve kurallarıyla neredeyse dini bağlılık kurulmasına sevk etti.

Ben başka bir yol öneriyorum, bu da bizzat Freud'un sadece pre-ödipal dönemine dair belirsiz formülasyonlarında sadece ima etmediği, aynı zamanda (farkında olmayarak) teşvik de ettiği, dolayısıyla bağımsız bir benlik hissi elde etme mücadelesinde yer verdiği yas tutma üzerine çalışmasını içeren bir yoldur. Freud sonrası psikanalitik teoriler, ağırlıkla gelişimin ilk aşamalarından kaynaklanan soru ve sorunlara yoğunlaşır: Bağlanma ve bireyleşme; temsil edilmemiş varlık durumları; sembolleştirme ve kültürel uyum süreçleri; travma ve yas. Freud'un kendisinin bu düşünme çizgilerini geliştirmemiş olması, onun itibarından bir şey kaybettirmez. Aksine, Freud'un spekülasyonlarının eksikliği, gelecekteki teorileşme için yollar açmıştır.

2. 1990'ların "Freud Savaşları" çözüme ulaşmadan yatışmış gibi görünüyor. Freud'un birincil ilkeleri ve yorumlarında (yayınlanmış vaka öykülerinde de ifade edildiği gibi) görülen ampirik kanıt eksikliği hakkında Frederick Crews (2006) ve diğerlerinin ortaya attığı konular, entelektüel toplulukta fikir birliği sağlamayan bir bölünme yarattı –en azından benim açımdan.
Freud "ölü" değildir ancak statüsü sorgulanmıştır ve bu nedenle etkisi açısından gelecek nesiller üzerinde savunmasız kalmaktadır. Gelişmekte olan bir disiplin olarak ve daha da önemlisi bir praksis olarak psikanaliz, kanıt tabanına ilişkin birçok saldırıya rağmen, Batı kültüründeki geçerliliğini korumaktadır. Crews, günümüz dünyasında psikanalizin ve psikanalitik düşüncenin anlamları ve olası kullanımları hakkında devam eden konuşmalarda güçlü bir sestir. Tartışmasının birçok noktasında kendisiyle aynı fikirdeyim, ama Freud'u ve onun bugün içinde yaşadığımız dünyayla ilgili önemini toptan reddini benimsemiyorum.
Benim görüşüme göre, Freud'un doğduğu dünyaya yaklaşımı ve hayatı boyunca yaşadığı siyasi kargaşalar edebi olduğu kadar son derece özneldi. 20. yüzyılın tarihine baktığımızda, neler olduğunu ve ne anlama geldiğini anlamak için profesyonel tarihçilere olduğu kadar bu dönemin edebi şaheserlerine de dönüp bakıyoruz.Freud'un modernite tarihine katkılarını itibarsızlaştırma hareketinin, bilimsel veya kanıta dayalı düşünme ile Freud'un da ustası olduğu edebi sanatlar da dahil olmak üzere sanatın daha bireysel ve sezgisel ifadeleri arasındaki genişleyen boşluğa katkıda bulunması bana göre üzüntü vericidir.

Freud'un yasını tutmak onu küçümsemek, görmezden gelmek ya da unutmak demek değildir. Sorgulanmayan otoritesine boyun eğmek veya onu müritlik yapılmasını gerektiren bir pozisyona yükseltmek anlamına da gelmez. Aksine, içsel bir destek ve ilham kaynağı olarak, ayrı düşülmüş sevilen birinin anısını özümseme sürecine benzeyen bir şekilde, onun düşünce yapısını sindirmek anlamına gelir. Hans Loewald'ın "hayaletleri atalara dönüştürme" kavramı bu süreci etkili bir şekilde ifade etmektedir. Hayaletler bize ürkütücü yollarla musallat olurken ve bizi afallatırken, hayatlarımızda ilerlememizi engellerken, atalar ise içsel kılavuzlar ve bilgelik kaynakları olarak hareket ederler.

Bu kitabın ilk üç bölümünde, Freud'un hayatının Ödip kompleksinden türettiği ana teorisine uymadığını savunuyorum. Daha ziyade, Ödip kompleksi, Freud'un ifade edemediği daha derin, daha özel ve çatışmalı bir yas dramını gizlemeye hizmet ediyor. İnanıyorum ki bu drama hayatının ilk dört yılında, önce genç annesinin birincil bakımını ve dikkatini, daha sonra daha küçük bir kardeşini, dadısını ve son olarak sevgili Freiburg evini kaybettiği için gerçekleşmiştir. Hayatının bu döneminde meydana gelen tüm bu kayıpları Freud'un daha sonra "pre-ödipal" adlandırması, bu dönemin bir yasaklayıcı fail olarak baba figürüne yönlendirilen düşmanlığın başlamasından önce olduğu anlamına geliyordu.

Freud'un anne-bebek ilişkisinin dinamiklerini ve beraberinde getirdiği yoğun gelişim dramasını gizleyen ödipal yapısı, Freud'un göz atabileceği ancak doğrudan ele alamadığı bir konu olan yas tutmanın bataklığına yaslanmaktadır. Erkekliğin aktif ve kadınlığın pasif olmasıyla ilgili kültürel bakımdan normatif varsayımları göz önüne alındığında, kayıp durumunun onu tedirgin etmesi şaşırtıcı değildir. Freud tekrar tekrar melankoliyi (patolojik yas) kanayan bir yara olarak tanımlar ve kastrasyon görüntülerini akla getirir. Yas tutmak, diye ima etmektedir, kayıp sırasında bir kimseyi çaresiz, yaralı ve dolayısıyla kadınsı kılmaktadır.

Ödip kompleksi, aksine, baba tehdidi ve evlat saldırganlığı merkezli bir erkeksi gelişim paradigması sunmaktadır. Bu senaryoda, annesinin erkek çocuğunu zayıf ve aşağı diye reddetmesi şöyle dursun, çocuğun annesine olan sevgisine, olgunlaşmamışlığı tarafından ket vurulmaz. Aksine, güçlü baba, erkek çocuğun arzusunun yerine getirilmesini engeller. Sonuç olarak, çocuğun dürtüleri karakter olarak saldırgan kalır ve sadece geçici olarak amaçlarından saptırılır. Böyle bir anlatı sadece Freud'un bilinçli olarak savunduğu aile yapısını ve ataerkil düzeni değil, çok değer verdiği erkeksi benlik/temsilini de destekler.

Freud'un teorisinde hafife aldığı veya ihmal ettiği alanların 20. yüzyılın son yarısında ve ötesinde ilgi odağına taşınmış olması ironiktir ve hatta belki de kaçınılmazdır. Bu gidişatı, zamanımızın sosyal, kültürel ve politik anlatılarında psikanalizin katmerleşmesine odaklanan bu kitabın orta kısmında kaydediyorum.Bu bölümlerde psikanalizin kişisel öznellik kavramlarımızı değiştirdiği yolları ve ayrıca öznellik anlatılarımızın (feminizm, kültürel materyalizm ve eleştirel teorinin her biri için) psikanalizin seyrini değiştirdiği yolları gösteriyorum.

Bu kitabın tamamlayan bölümünde Freud'un çığır açan "Yas ve Melankoli" makalesinden başlayarak yas kavramı üzerine derinlemesine bir düşünce sunuyorum. Düşünce çizgisinin karmaşık gidişatını, takipçileri Karl Abraham ve Melanie Klein'dan itibaren Jacques Lacan ve Julia Kristeva gibi daha çağdaş teorisyenlerinkilere dek izliyorum.Bu gelişmeyi, pre-ödipal dönem hakkında psikanalitik teoride artan vurguyla ve söz öncesi farkındalık durumlarından dil edinmeye geçişle ilişkilendiriyorum. Travma teorisini, anlatı ve dolayısıyla temsil edilmemiş varlık durumlarının başarısızlığına yaptığı vurgusuyla birlikte, bu araştırma alanlarıyla ilişkili görüyorum.

Ödipalden pre-ödipal döneme bu geçiş, Freud'un "terk edilmiş nesne kateksilerinin çökeltisi" olarak egonun gelişimi hakkındaki parçalara dayalı yeni yorumlamalarla uyumludur. Freud'un önerdiği gibi ve sonraki teorisyenlerin sürdürdüğü

gibi, zaten hayata her zaman bir kayıpla gelmişsek, o zaman hayat boyu görevimiz bu acı gerçeği kabullenmektir.Yas tutmak sadece birincil bir kopuş değil, aynı zamanda ölene kadar erken çocukluk deneyimimize (her yeni kayıpla birlikte) bir dönüş anlamına da gelir. Bu özellikle mutluluk veren bir mesaj değildir, ama Freud'un bunu gerçekçi olarak değerlendireceğini düşünüyorum.

Peki, bu algı mevcut toplumsal gerçekliklerle nasıl ilişkilidir?

Hayatlarımızı kendi zamanlarımızın bağlamında yaşıyoruz, bunlara atalarımızdan miras aldığımız (toplumsal cinsiyet, tarihsel, maddi ve kültürel olarak) karmaşık şekilde iç içe geçmiş ve tutarsız anlatılar dahildir. Şu anda ve şimdilik, Freud'un ödipal teorisi (ki onun dürtü teorisine dayanır), yas hakkındaki, bölümlerden oluşmuş, şifreli ve tamamlanmamış şekilde formüle edilmiş spekülasyonlarından daha az önem taşır. Bugün Freud'un öngördüğü ancak tam olarak ifade etmediği sorularla ilgileniyoruz; bunlar arasında örneğin dini hoşgörüsüzlük, insan haklarının ihlali, soykırım eylemleri ve sürekli mevcut haldeki nükleer soykırım tehdidi gibi şeylerin kanıtladığı insan yıkıcılığının taşıdığı felaket kapasitesi yer alıyor. Freud daha sonraki yıllarında bu tür eğilimlere bir isim vermek için "ölüm dürtüsü" kavramını geliştirmişti, ancak en kötü ifade biçimlerini önlemek için bir eylem programı gibi bir şey sunmamıştı (belki de böyle bir şeye dair ihtiyacı tasavvur etmemişti).

Günümüzün istikrarsız siber bağlantıları (ve gözetimi), küresel ekonomi ve aşırı politik/dini çatışma kombinasyonunda, geleceğe rehberlik etmesi için Freud'un "ölüm dürtüsü"nün kaderciliğinden daha fazlasına ihtiyacımız var. Aynı zamanda, (ilk deneyimlerimizin gerekli ikircikliliğinden kaynaklanan) insani kötülük sorunu hakkındaki düşüncesi bazı ipuçları sunabilir. Melanie Klein ve diğerlerine göre mutlaka duygu karmaşası içeren zor yas süreci, bize sadece acı veren iç çatışmalarımızla yaşamayı değil, günlük olarak karşılaştığımız sosyal ve politik bölünmeleri tolere etmeyi de öğretebilir. Sadece kişisel ilişkile-

rimizde değil, genel olarak yaşamla ilişkimizde de sürekli sevgi ve nefret kavramları arasındaki uzlaşıyı yeniden yaratıyoruz. Yas tutmayı, yani içsel olarak bölünmüş benliklerimizi, kabullenebildiğimiz ölçüde, dünyanın daha iyi vatandaşları olmayı da umabiliriz.

Kaynakça

Abel, Elizabeth (1989), *'Virginia Woolf and the Fictions of Psychoanalysis,* Chicago: Chicago University Press.

Abraham, Karl (1927), "A Short Study of the Development of the Libido, Viewed in the Light of Mental Disorders, Part I, Manic-Depressive States and the Pre-Genital Levels of the Libido", *Selected Works of Karl Abraham,* ed. Ernest Jones, Çev. Douglas Bryan and Alix Strachey. Londra: Hogarth.

Abraham, Nicolas ve Maria Torok (1994), *The Shell and the Kernel, Vol 1,* ed. ve Çev. Nicholas T. Rand, Chicago: University of Chicago Press.

Adelman, Janet (1992), *Suffocating Mothers: Fantasies of Maternal Origin in Shakespeare's Plays: Hamlet to the Tempest,* New York: Routledge.

Ainslie, Ricardo (2013), *The Fight to Save Juarez: Life in the Heart of Mexico's Drug War,* Austin: University of Texas Press.

Almond, Barbara (2010), *The Monster Within: The Hidden Side of Motherhood*, Berkeley: University of California Press.

Anspaugh, Kelly (1995), "Repression or Suppression? Freud's Interpretation of the Dream of Irma's Injection", *Psychoanalytic Review* 82: 427-42.

Anzieu, Didier (1986), *Freud's Self-Analysis,* Çev. P. Graham, Londra: Hogarth.

Appignanesi, Lisa ve John Forrester (1992), *Freud's Women,* New York: Basic/HarperCollins.

Bachofen, J.J. (1861; 1967), *Myth, Religion and Mother-Right,* Çev. Ralph Manheim, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Balmary, Marie (1982), *Psychoanalyzing Psychoanalysis: Freud and the Hidden Fault of the Father,* Çev. Ned Lukacher, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Barthes, Roland (1989), "The Death of the Author", *Modern Literary Theory: A Reader,* ed. Philip Rice ve Patricia Waugh, 114-18, Londra: Edward Arnold/Hodder and Stoughton.

Belleforest, F. de (1992), "The Historie of Hamblet, Prince of Denmark", *William Shakespeare, Hamlet,* ed. C. Hoy, 134-43, New York: Norton.

Benjamin, Jessica (1988), *The Bonds of Love: Psychoanalysis, Feminism and the Problem of Domination,* New York: Pantheon.

Bernheimer, Charles ve Claire Kahane, ed. (1985), *In Dora's Case: Freud-Hystena-Feminism,* New York: Columbia University Press.

Bion, Wilfred (1962), *Learning From Experience,* New York: Basic

Bleich, David (1975), "The Subjective Character of Clinical Interpretation", *College English* 36: 739-55.

Bloom, Harold (1973), *The Anxiety of Influence,* New York: Oxford University Press.

Blum, Harold P. (2016), "A Psychoanalytic Odyssey", *American Imago* 13: 417-34.

Blunt, Judy (2002), *Breaking Clean,* New York: Knopf.

Boehlich, Walter, ed. (1990), *The Letters of Sigmund Freud to Eduard Silberstein 1871-1881,* Çev. Arnold J. Pomerans, Cambridge: Belknap/Harvard University Press.

Boose, Lynda ve Betty S. Flowers, ed. (1989a), *Daughters and Fathers,* Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Boose, Lynda ve Betty S. Flowers, ed. (1989b), "The Father's House and the Daughter in It: The Structures of Western Culture's Daughter-Father Relationship", *Daughters and Fathers,* 19-74, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Bowlby, John (1969), *Attachment and Loss,* Londra: Hogarth Press.

Breger, Louis (2000), Freud: Darkness in the Midst of Vision, New York: John Wiley & Sons.

Brome, Vincent (1983), *Ernest Jones: A Biography,* New York: Norton.

Burlingham, Michael (1989), The Last Tiffany: A Biography of Dorothy Tiffany Burlingham, New York: Atheneum.

Butler, Judith (1990), *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, New York ve Londra: Routledge.

Butler, Judith (1993), *Bodies That Matter,* New York: Routledge.

Butler, Judith (1997), "Melancholy Gender/Refused Identification", in *The Psychic Life of Power,* 132-90, Stanford, CA: Stanford University Press.

Butler, Judith (2004), "Violence, Mourning, Politics", *Precarious Life: The Powers of Mourning, 19-49,* Londra: Verso.

Byck, Robert, ed. (1975), *Cocaine Papers,* New York: NAL.

Campbell, Bebe Moore (1989), *Sweet Summer: Growing Up With and Without My Dad, New York: Putnam.*

Carotenuto, Aldo (1982), *A Secret Symmetry: Sabina Spielrein between Freud and Jung*, Çev. Arno Pomerans, John Shipley, ve Krishna Winston, New York: Pantheon.

Caruth, Cathy, ed. (1991), *Psychoanalysis, Culture and Trauma II, American Imago 48.*

Caruth, Cathy, ed. (1996), *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, History*, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Caruth, Cathy, ed. (1996) *History*, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Cheng, Anne (2001), *The Melancholy of Race: Psychoanalysis, Assimilation, and Hidden Grief,* Oxford: Oxford University Press.

Chodorow, Nancy (1978), *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender,* Berkeley: University of California Press.

Cixous, Helene ve Catherine Clement (1986), *The Newly Born Woman,* Çev. Betsy Wing, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Clark, Ronald W. (1982), *Freud: The Man and the Cause,* Londra: Paladin/Grenada.

Cooper, Arnold M. (1991), "On Metapsychology and Termination", *On Freud's Analysis Terminable and Interminable,* ed. Joseph Sandler, 106-23, New Haven: Yale University Press.

Crews, Frederick (2006), *Follies of the Wise: Dissenting Essays.* Emeryville, CA: Shoemaker and Hoard.

Delillo, Don (1985), *White Noise,* New York: Viking.

Derrida, Jacques (1975), "The Purveyor of Truth", *Yale French Studies* 52: 31-113.

Derrida, Jacques (1976), *Of Grammatology,* Çev. Gayatri Chakravorty Spivak, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Derrida, Jacques (1978a), "Freud and the Scene of Writing", *Writing and Difference,* Çev. Alan Bass, 196-231, Chicago: Chicago University Press.

Derrida, Jacques (1978b), "Coming into One's Own", *Psychoanalysis and the Question of the Text,* ed. Geoffrey Hartman, Çev. J. Hulbert, 114-48, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Dinnerstein, Dorothy (1976), *The Mermaid and the Minotaur: Sexual Arrangements and Human Malaise,* New York: Harper and Row.

Doidge, Norman (2007), *The Brain That Changes Itself: Stories of Personal Triumph from the Frontiers of Brain Science,* New York: Penguin Books.

Eagleton, Terry (1983), *Literary Theory: An Introduction,* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Eco, Umberto (2004), *The Mysterious Flame of Queen Loana,* Çev. Geoffrey Brock, New York: Harcourt.

Edmundson, Mark (1990), *Towards Reading Freud: Self-Creation in Milton, Wordsworth, Emerson, and Sigmund Freud,* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Ellenberger, Henri (1970), *The Discovery of the Unconscious: The History and Evolution of Dynamic Psychiatry,* New York: Basic Books.

Elliott, Patricia (1991), *From Mastery to Analysis: Theories of Gender in Psychoanalytic Feminism,* Ithaca: Cornell University Press.

Eng, David L. ve David Kazanjian, ed. (2003), *Loss,* Berkeley: University of California Press., William H. (1991a), *Contesting the Subject: Essays in the Postmodern Theory and Practice of Biography and Biographical Criticism,* West Lafayette: Purdue University Press.

Epstein, William H. (1991b), "(Post)Modern Lives: Abducting the Biographical Subject", *Contesting the Subject: Essays in the Postmodern Theory and Practice of Biography and Biographical Criticism,* ed. William H. Epstein, 217-36, West Lafayette: Purdue.

Erdrich, Louise (1988), *Tracks,* New York: Henry Holt & Company.

Erikson, Erik (1954), "The Dream Specimen of Psychoanalysis", *Psychoanalytic Psychiatry and Psychology: Clinical and Theoretical Papers,* eds. Robert P. Knight ve Cyrus R. Friedman, 131-70, New York: Hallmark-Hubner.

Fairbairn, W.R.D. (1952), *An Object Relations Theory of the Personality,* New York: Basic Books.

Falzeder, Ernst, ed. (2002), *The Complete Correspondence of Sigmund Freud and Karl Abraham 1907-1925,* Çev. Caroline Schwaracher, Londra: Karnac Books.

Felman, Shoshana (1987), *Jacques Lacan and the Adventure of Insight: Psychoanalysis In Contemporary Culture,* Cambridge: Harvard University Press.

Fichtner, Gerhard, Ilse Grubrich-Simitis, ve Albrecht Hirschmuller, eds. (2011; 2013), *Die Brautbriefe, Band I Sei Mein, Wie Ich Mir's Denke, and Band II, Unser Roman in Fortsetzungen,* Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag.

Fiorini, Leticia, Thierry Bokanowski, and Sergio Lewkowicz, eds. (2009), *On Freud's "Mourning And Melancholia",* Londra: Karnac Books.

Fish, Stanley (1967), *Surprised by Sin: The Reader in Paradise Lost,* Cambridge: Harvard University Press.

Fish, Stanley (1991), "Biography and Intention", *Contesting the Subject,* ed. William H. Epstein, 9-16, West Lafayette: Purdue University Press.

Fonagy, Peter (2001), *Attachment Theory and Psychoanalysis,* New York: Other Press.

Foucault, Michel (1977), "What is an Author?" *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews by Michel Foucault,* ed. Donald Bouchard, 113-38, Ithaca: Cornell University Press.

Foucault, Michel (1978), *The History of Sexuality, Vol. 1,* Çev. R.
Hurley, New York: Pantheon.

Frank, Lawrence (1989), "Freud and Dora: Blindness and Insight", *Seduction and Theory: Readings of Gender, Representation and Rhetoric, ed. Dianne Hunter, 110-32,* Urbana: University of Illinois Press.

Freud, Anna (1974), *Introduction to Psychoanalysis: Lectures for Child Analysts and Teachers, The Writings of Anna Freud, Vol. 1, Madison,* T: International Universities Press.

Freud, Ernst L., ed. (1970), *The Letters of Sigmund Freud and Arnold Zweig,* Çev. Elaine and William Robson-Scott, New York: Harvest/ Harcourt Brace Jovanovich.

Freud, Ernst L., ed. (1975), *The Letters of Sigmund Freud,* Çev. Tania and James Stern, New York: Basic Books.

Freud, Martin (1957), *Glory Reflected: Sigmund Freud—Man and Father,* Londra: Angus and Robertson.

Freud, Sigmund (1986), *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* Ed. ve Çev. James Strachey vd, 24 Cilt, Londra: Hogarth.

Freud, Sigmund (1893-95), "Studies on Hysteria", *S.E.* 2: 1-305.

Freud, Sigmund (1899), "Screen Memories", *S.E.* 3: 301-22.

Freud, Sigmund (1900), "The Interpretation of Dreams", *S.E.* 4: 1-338.

Freud, Sigmund (1901), "The Psychopathology of Everyday Life", *S.E.* 6: 1-279.

Freud, Sigmund (1905), "Fragment of an Analysis of a Case of Hysteria", *S.E.* 7: 1-122.

Freud, Sigmund (1908), "Creative Writers and Daydreaming", *S.E.* 9: 141-54.

Freud, Sigmund (1909), "Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy", *S.E.* 10: 1-149.

Freud, Sigmund (1910a), "A Special Type of Choice of Object Made by Men", *S.E.* 11: 163-75.
Freud, Sigmund (1910b), "Leonardo da Vinci and a Memory of his Childhood", *S.E.* 11: 59-137.
Freud, Sigmund (1912a), "Recommendations to Physicians Practising Psycho-Analysis", *S.E.* 12: 111-20.
Freud, Sigmund (1912b), "The Dynamics of Transference", *S.E.* 12: 97-108.
Freud, Sigmund (1913a), "The Theme of the Three Caskets", *S.E.* 12: 289-301.
Freud, Sigmund (1913b), "Totem and Taboo", *S.E.* 13: 1-16.
Freud, Sigmund (1914), "On the History of the Psycho-Analytic Movement", *S.E.* 14: 7-66.
Freud, Sigmund (1915), "Observations on Transference Love", *S.E.* 12: 157-71.
Freud, Sigmund (1917a), "Mourning and Melancholia", *S.E.* 14: 237-58.
Freud, Sigmund (1917b), "A Metapsychological Supplement to the Theory of Dreams", *S.E.* 4: 219-35.
Freud, Sigmund (1920), "Beyond the Pleasure Principle", *S.E.* 18: 1-64.
Freud, Sigmund (1925a), "An Autobiographical Study", *S.E.* 20: 7-74.
Freud, Sigmund (1925b), "Some Psychical Consequences of the Anatomical Distinction between the Sexes", *S.E.* 19: 241-58.
Freud, Sigmund (1931), "Female Sexuality", *S.E.* 21: 221-43.
Freud, Sigmund (1933), "Femininity", *S.E.* 22: 112-35.
Freud, Sigmund (1935), "The Subtleties of a Faulty Action", *S.E.* 22: 233-35.
Freud, Sigmund (1937), "Analysis Terminable and Interminable", *S.E.* 23: 209-51.
Freud, Sigmund (1939), "Moses and Monotheism", *S.E.* 23: 1-137.
Frey, James (2003), *A Million Little Pieces,* New York: Random House.
Friedan, Betty (1963), *The Feminine Mystique,* New York: Norton.
Frosh, Stephen (2013), *Hauntings: Psychoanalysis and Ghostly Transmissions*, New York: Palgrave Macmillan.
Gabbard, Glen (1995), "Countertransference: the Emerging Common Ground", *International Journal of Psychoanalysis* 76: 475-85.

Gallop, Jane (1982), *The Daughter's Seduction: Feminism and Psychoanalysis*, Ithaca: Cornell University Press.

Gardiner, Judith (1985), "Mind Mother: Psychoanalysis and Feminism", *Making a Difference Feminist Literary Criticism*, ed. Gayle Greene ve Coppelia Kahn, 113-45, Londra: Methuen.

Garner, Shirley Nelson (1989), "Feminism, Psychoanalysis and the-Heterosexual Imperative", *Psychoanalysis and Feminism*, ed. Richard Feldstein ve Judith Roof, 164-81, Ithaca: Cornell University Press.

Gay, Peter (1988), *Freud: A Life for Our Time*, New York: Norton.

Gilbert, Sandra (1989), "Life's Empty Pack: Notes toward a Literary Daughteronomy", *Daughters and Fathers*, ed. Lynda Boose ve Betty S. Flowers, 256-77, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Gilbert, Sandra ve Susan Gubar (1979), *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and The Nineteenth-Century Literary Imagination*, New Haven: Yale University Press.

Gilligan, Carol (1982), *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*, Cambridge: Harvard University Press.

Gilroy, Paul (2005), *Postcolonial Melancholia*, New York: Columbia University Press.

Gordon, Avery (1997), *Ghostly Matters: Haunting and the Sociological Imagination*, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Griffin, Fred (2004), "One Form of Self-Analysis", *Psychoanalytic Quarterly* 73: 683-715.

Grosskurth, Phyllis (1986), *Melanie Klein: Her World and Her Work*, New York: Knopf.

Grosskurth, Phyllis (1991), *The Secret Ring: Freud's Inner Circle and the Politics of Psychoanalysis*, Reading: Addison-Wesley.

Guntrip, Harry (1968), *Schizoid Phenomena, Object Relations and the Self*, Londra: Hogarth Press and Institute of Psychoanalysis.

Hampl, Patricia (1999), *I Could Tell You Stories*, New York: Norton.

Hardin, Harry (1987), "On the Vicissitudes of Freud's Early Mothering: Early Environment and Loss", *Psychoanalytic Quarterly* 56: 628-44.

Hardin, Harry (1988a), "On the Vicissitudes of Freud's Early Mothering: Alienation from his Biological Mother", *Psychoanalytic Quarterly* 57: 72-86.

Hardin, Harry (1988b), "On the Vicissitudes of Freud's Early Mothering: Freiberg, Screen Memories and Loss", *Psychoanalytic Quarterly* 57: 209-23.

Harris, Adrienne (2005), *Gender as Soft Assembly,* Hillsdale, NJ: Analytic Press.

Harris, Adrienne (2011), "Transference, Countertransference, and the Real Relationship", *Textbook of Psychoanalysis, Second Edition,* ed. Glen O. Gabbard, Bonnie E. Litowitz ve Paul Williams, 255-68, Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

Hartman, Frank (1983), "A Reappraisal of the Emma Eckstein Episode and the Specimen Dream", *Journal of the American Psychoanalytic Association* 31: 555-86.

Heilbrun, Carolyn (1989), "Afterword", *Daughters and Fathers,* ed. Lynda Boose ve Betty S. Flowers, 418-29, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Heller, Judith Bernays (1973), "Freud's Mother and Father", *Freud As We Knew Him,* ed. Hendrick M. Ruitenbeck, 334-40, Detroit, MI: Wayne State University Press.

Herman, Judith (1992), *Trauma and Recovery,* New York: Basic Books.

Hersh, Thomas R. (1995), "How Might We Explain the Parallels Between Freud's 1895 Irma Dream and His 1923 Cancer?" *Dreaming* 5: 267-87.

Hertz, Neil (1983), "Dora's Secrets, Freud's Techniques", *Diacritics* 13: 65-76.

Hirsch, Marianne (1989), *The Mother/Daughter Plot: Narrative, Psychoanalysis, Feminism,* Bloomington: Indiana University Press.

Holland, Norman (1968), *The Dynamics of Literary Response,* New York: Oxford University Press.

Holt, Robert R. (1992), "Freud's Paternal Identification as a Source of Some Contradictions Within Psychoanalysis", *Freud and the History of Psychoanalysis,* ed. T. Gelfand ve J. Kerr, 1-28, Hillsdale, NJ: Analytic Press.

Homans, Peter (1989), *The Ability to Mourn: Disillusionment and the Social Origin of Psychoanalysis,* Chicago: Chicago University Press.

Irigaray, Luce (1981), "And the One Doesn't Stir Without the Other", Çev. Helene Vivienne Wenzel, *Signs* 7: 60-67.

Irigaray, Luce (1985), *Speculum of the Other Woman,* Çev. Gillian C. Gill, Ithaca: Cornell University Press.

Iser, Wolfgang (1974), *The Implied Reader,* Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Jacobs, Theodore (1991), *The Use of the Self: Countertransference and Communication in the Analytic Situation, Madison,* CT: International Universities Press.

Jacobs, Theodore (1999), "Countertransference Past and Present", *International Journal of Psychoanalysis* 80: 575-94.

Janet, Pierre (1901), *The Mental State of Hystericals,* Çev. Caroline Rollin Corsen, New York: Putnam.

Jones, Ernest (1953, 1955, 1957), *The Life and Work of Sigmund Freud, Vols,* New York: Basic Books.

Jonte-Pace, Diane (2001), *Speaking the Unspeakable: Religion, Misogyny and the Uncanny Mother in Freud's Cultural Texts,* Berkeley: University of California Press.

Joyce, James (1922), *Ulysses,* Paris: Shakespeare and Company.

Jung, Carl (1916), *Psychology of the Unconscious: Transformations and Symbols of the Libido,* Çev. B. Hinkle, New York: Moffat.

Kahn, Coppelia (1986), "The Absent Mother in *King Lear*", *Rewriting the Renaissance: The Discourses of Sexual Difference in Early Modern Europe,* ed. Margaret Ferguson, Maureen Quilligan ve Nancy Vickers, 33-49, Chicago: Chicago University Press.

Kandel, Eric (2006), *In Search of Memory: The Emergence of a New Science of Mind,* New York: Norton.

Karr, Mary (1995), *The Liar's Club,* New York: Viking Penguin.

Kerr, John (1993), *A Most Dangerous Method: The Story of Jung, Freud, and Sabina Spielrein,* New York: Knopf.

Klein, Melanie (1935), "A Contribution to the Psychogenesis of Manic-Depressive States", *Selected Melanie Klein,* ed. Juliet Mitchell (1986), 116-145, Londra: Hogarth Press.

Klein, Melanie (1940), "Mourning and its Relation to Manic-Depressive States", *Selected Melanie Klein,* ed. Juliet Mitchell (1986), 146-171, Londra: Hogarth Press.

Klein, Melanie (1975a), *Envy and Gratitude & Other Works 1946-1963,* New York: Delacorte.

Klein, Melanie (1975b), *Love, Guilt and Reparation & Other Works 1921-1945,* New York: Delacorte.

Klein, Melanie (1987), "A Contribution to the Psychogenesis of Manic-Depressive States", *The Selected Melanie Klein*, ed. Juliet Mitchell, 116-45, New York: Free Press.

Koestenbaum, Wayne (1988), "Privileging the Anus: Anna and the Collaborative Origin of Psychoanalysis", *Genders* 3: 57-80.

Krakauer, Jon (2011), *Three Cups of Deceit,* New York: Random House.

Kris, Anton (2013), "Unlearning and Learning Psychoanalysis", *American Imago* 70: 341-55.

Kristeva, Julia (1977), *About Chinese Women,* Çev. Anita Barrows, New York: Urizen. Çev. Leon S. Roudiez, 160-86, New York: Columbia University Press.

Kristeva, Julia (1986), "Stabat Mater", *The Kristeva Reader*, ed. Toril Moi, Çev. Leon Roudiez, New York: Columbia University Press.

Kristeva, Julia (1989), *Black Sun: Depression and Melancholia,* Çev. Leon Roudiez, New York: Columbia University Press.

Krull, Marianne (1986), *Freud and His Father,* Çev. Arnold J. Pomerans, New York: Norton.

Kulish, Nancy ve Deanna Holtzman (2008), *A Story of Her Own: The Female Oedipus Complex Reexamined and Renamed,* Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

Lacan, Jacques (1977a), *Ecrits: A Selection,* Çev. Alan Sheridan, Londra: Tavistock.

Lacan, Jacques (1977b), "The Mirror Stage as Formation of the Function of the I as Revealed in Psychoanalytic Experience", *Ecrits: A Selection,* 1-7, Londra: Tavistock.

Lanzmann, Claude (1991), "The Obscenity of Understanding: An Evening with Claude Lanzmann", *American Imago* 48: 473-95.

Launer, John (2015), *Sex* Vs. *Survival: The Life and Ideas of Sabina Spielrein*, Londra: Peter Meyer Publishers, Inc.

Lear, Jonathan (2005), *Freud*, New York: Routledge.

Lehman, David (1983), *Signs of the Times: Deconstruction and the Fall of Paul de Man, Leon Roudiez, New York: Columbia University Press.*

Lehmann, Herbert (1991), "Reflections on Freud's Reaction to the Death of His Mother", *Psychoanalytic Quarterly* 52: 237-49.

Lehrer, Jonah (2007), *Proust Was a Neuroscientist*, New York: Houghton Mifflin.

Lepenies, Wolf (1992), *Melancholy and Society*, Çev. Jeremy Gaines ve Doris Jones, Cambridge: Harvard University Press.

Levine, Howard B., Gail S. Reed and Dominique Scarfone, ed. (2013), *Unprepresented States and the Construction of Meaning: Clinical and Theoretical Contributions*, Londra: Karnac Books.

Levi-Strauss, Claude (1989), *The Elementary Structures of Kinship*, ed. Rodney Needham, Çev. James Harle Bell, John Richard von Sturmer, Boston, MA: Beacon Press.

Lilienfeld, Jane (1980), "Reëntering Paradise: Cather, Colette, Woolf, and Their Mothers", *The Lost Tradition: Mothers and Daughters in Literature*, ed. E.M. Broner ve Cathy Davidson, New York: Frederick Ungar.

Loewald, Hans (1960), "On the Therapeutic Action of Psychoanalysis", *International Journal of Psychoanalysis* 4: 16-33.

Loewald, Hans (1989), "Perspectives on Memory", *Papers on Psychoanalysis*, 148-73, New Haven: Yale University Press.

Macey, David (1988), *Lacan in Contexts*, Londra: Verso.

Mahler, Margaret (1968), *On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation*, New York: International Universities Press.

Mahony, Patrick (1992), "Freud as Family Therapist", *Freud and the History of Psychoanalysis*, eds. Toby Gelfand and John Kerr, 307-17, Hillsdale, NJ: The Analytic Press.

Malcolm, Janet (1993), "Annals of Biography: The Silent Woman", *New Yorker*, Ağustos 23 & 30: 84-159.

Marcus, Steven (1985), "Freud and Dora: Story, History, Case History", *Dora's Case: Freud-Hysteria-Feminism*, ed. Charles Bernheimer ve Claire Kahane, 56-71, New York: Columbia University Press.

Marks, Elaine ve Isabelle de Courtivron, ed. (1981), *New French Feminisms,* New York: Schocken Books.

Masson, Jeffrey Moussaieff (1984), *The Assault on Truth: Freud's Suppression of the Seduction Theory,* New York: Farrar, Straus and Giroux.

Masson, Jeffrey Moussaieff, Ed. ve Çev. (1985), *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess 1887-1904,* Cambridge: Harvard University Press.

McCann, Colum (2009), *Let the Great World Spin,* New York: Random House.

McGrath, William (1987), *Freud's Discovery of Psychoanalysis: The Politics of Hysteria,* Ithaca: Cornell University Press.

McGuire, William, ed. (1974), *The Freud/Jung Letters: The Correspondence of Sigmund Freud and C.G. Jung,* Çev. Ralph Manheim ve R.F.C. Hull, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Miller, Nancy (1991), *Getting Personal,* New York: Routledge.

Mitchell, Juliet (1974), *Psychoanalysis and Feminism,* New York: Pantheon.

Mitchell, Stephen (1993), *Hope and Dread in Psychoanalysis,* New York: Basic Books,

Mitscherlich, Alexander ve Margarete (1975), *The Inability to Mourn,* Çev. Beverly R. Placzek, New York: Grove Press.

Moi, Toril (1981), "Representation of Patriarchy: Sexuality and Epistemology in Freud's Dora", *Feminist Review,* Ekim: 60-73.

Moi, Toril (1986), *Sexual/Textual Politics: Feminist Literary Theory,* Londra: Methuen.

Morrison, Toni (1972), *The Bluest Eye,* New York: Knopf.

Morrison, Toni (1987), *Beloved,* New York: Knopf.

Mortenson, Greg (2006), *Three Cups of Tea,* New York: Viking Penguin.

Nabokov, Vladimir (1955), *Lolita,* New York: Putnam Publishing Group Inc.

Novy, Marianne (1980), "Shakespeare's Female Characters as Actors and Audience", *The Woman's Part: Feminist Criticism of Shakespeare,* ed. Carolyn Ruth Swift Lenz, Gayle Greene ve Carol Thomas Neely, 256-70, Urbana: University of Illinois Press.

O'Brien, Sharon (1991), "Feminist Theory and Literary Biography", *Contesting the Subject,* ed. William P. Epstein, 123-33, West Lafayette: Purdue University Press.

Ogden, Thomas (1994a), "The Analytic Third: Working with Intersubjective Analytic Facts", *International Journal of Psychoanalysis* 75: 3-19.

Ogden, Thomas (1994b), *Subjects of Analysis,* Londra: Karnac Books.

Ogden, Thomas (1997), *Reverie and Interpretation,* Northvale, NJ: Jason Aronson.

Ogden, Thomas (2001), *Conversations on the Frontier of Dreaming,* Northvale, NJ: Jason Aronson.

Phillips, Arthur (2007), *Angelica,* New York: Random House Inc.

Prager, Jeffrey (2014), "Mourning Becomes Eclectic: Racial Melancholia in an Age of Reconciliation" yeni ismi: "Melancholia and the Racial Order: A Psychosocial Analysis of America's Enduring Racism", *The Unhappy Divorce of Sociology And Psychoanalysis,* ed. Lynn Chancer ve John Andrews, 284-316, New York: Palgrave McMillan.

Proust, Marcel (1934), *Remembrance of Things Past, 2 Vols,* Çev. C. K. Scott-Moncrieff, Paris: Grasset and Gallimard.

Radden, Jennifer, ed. (2000), *The Nature of Melancholy: From Aristotle to Kristeva,* Oxford: Oxford University Press.

Rank, Otto (1924; 1952), *The Trauma of Birth,* [çevirmen belirtilmemiş] New York: Robert Brunner.

Rice, Emanuel (1990), *Freud and Moses: The Long Journey Home,* Albany: State University of New York Press.

Roazen, Paul (1971), *Freud and His Followers,* New York: Meridian/NAL.

Roazen, Paul (1976), Brother Animal: The Story of Freud and Tausk, New York: New York University Press.

Robert, Marthe (1976), *From Oedipus to Moses: Freud's Jewish Identity,* Çev. Ralph Manheim, New York: Anchor/Doubleday.

Roith, Estelle (1987), *The Riddle of Freud: Jewish Influences on His Theory of Female Sexuality,* Londra: Tavistock.

Roth, Philip (1969), *Portnoy's Complaint,* New York: Random House.

Rubin, Gayle (1975), "The Traffic in Women: Notes on the Political Economy of Sex", *Toward an Anthropology of Women*, ed. Rayna Reiter, 157-210, New York: Monthly Review Press.

Ruddick, Sara (1989), *Maternal Thinking*, Boston, MA: Beacon Press.

Rudnytsky, Peter (1987), *Freud and Oedipus*, New York: Columbia University Press.

Rudnytsky, Peter (2002), *Reading Psychoanalysis: Freud, Rank, Ferenczi, Groddick*, Ithaca: Cornell University Press.

Saussure, Ferdinand (1977), *Course in General Linguistics*, eds. C. Bally and A. Sechehaye, Çev. W. Baskin, Glasgow: Fontana/Collins.

Schacter, Daniel (1996), *Searching for Memory*, New York: Basic Books.

Schafer, Roy (1992), *Reading a Life: Narrative and Dialogue in Psychoanalysis*, New York: Basic Books.

Schiesari, Juliana (1992), *The Gendering of Melancholia: Feminism, Psychoanalysis, and The Symbolics of Loss in Renaissance Literature*, Ithaca: Cornell University Press.

Schore, Allan (1994), *Affect Regulation and the Origin of the Self, Hillsdale*, NJ: Erlbaum.

Schorske, Carl (1981), *Fin-de-Siecle Vienna: Politics and Culture*, New York: Vintage/Random House.

Schur, Max (1966), "Some Additional 'Day Residues' of the Specimen Dream of Psychoanalysis", *Psychoanalysis—A General Psychology: Essays in Honor of Heinz Hartman*, ed. Rudolph M. Loewenstein, Lottie M. Newman, Max Schur ve Albert J. Solnit, 45-85, New York: International Universities Press.

Schur, Max (1972), *Freud: Living and Dying*, New York: International Universities Press.

Seligman, Steven (2000), "Clinical Implications of Attachment Theory", *Journal of the American Psychoanalytic Association* 48: 1189-96.

Shakespeare, William (1992), *Hamlet*, ed. C. Hoy, New York: Norton.

Showalter, Elaine (1977), *A Literature of Their Own: British Women Novelists from Bronte to Lessing, Princeton, NJ: Princeton University Press.*

Silverman, Kaja (1988), *The Acoustic Mirror: The Female Voice in Psychoanalysis and Cinema*, Bloomington: Indiana University Press.

Slater, Lauren (2000), *Lying,* New York: Random House.
Slipp, Samuel (1988), "Freud's Mother, Ferenczi and the Seduction Theory", *Journal of the American Psychoanalytic Association* 16: 155-65.
Smith, Sedonie ve Julia Watson (2010), *Reading Autobiography,* Minneapolis: University of Minnesota Press.
Smith, Zadie (2012), *NW*, Londra: Hamish Hamilton.
Spence, Donald (1982), *Narrative Truth and Historical Truth: Meaning and Interpretation in Psychoanalysis, New York: Norton.*
Sprengnether, Madelon (1985), "Enforcing Oedipus: Freud and Dora", *The (M)other Tongue: Essays in Feminist Literary Interpretation,* ed. Shirley Nelson Garner, Claire Kahane ve Madelon Sprengnether, 51-71, Ithaca: Cornell University Press.
Sprengnether, Madelon (1990), *The Spectral Mother: Freud, Feminism and Psychoanalysis*, Ithaca: Cornell University Press.
Sprengnether, Madelon (1995a), "Reading Freud's Life", *American Imago* 9-54.
Sprengnether, Madelon (1995b), "Mourning Freud", *Psychoanalysis in Contexts,* ed. Anthony Elliott ve Stephen Frosh, 142-65, Londra: Routledge.
Sprengnether, Madelon (2003), "Mouth to Mouth: Freud, Irma, and the Dream of Psychoanalysis", *American Imago* 60, 259-84.
Sprengnether, Madelon (2011), "Psychoanalysis and Literature", *Textbook of Psychoanalysts 2nd Edition,* ed. Glen Gabbard, Bonnie Litowitz ve Paul Williams, 501-21, Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
Stanley, Liz (1992), *The Auto/Biographical I: The Theory and Practice of Feminist Auto/Biography,* Manchester: Manchester University Press.
Stepansky, Paul E. (1999), *Freud, Surgery, and the Surgeons,* Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
Stern, Daniel N. (1985), *The Interpersonal World of the Infant,* New York: Basic Books.
Stoppard, Tom (2003), *The Coast of Utopia,* New York: Grove/Atlantic Press.

Suleiman, Susan (1985), "Writing and Motherhood", *The (M)other Tongue: Essays in Feminist Psychoanalytic Interpretation*, ed. Shirley Nelson Garner, Claire Kahane ve Madelon Sprengnether, 352-77, Ithaca: Cornell University Press.

Suleiman, Susan (1990), *Subversive Intent: Gender, Politics and the Avant-Garde*, Cambridge: Harvard University Press.

Sulloway, Frank J. (1979), *Freud, Biologist of the Mind*, New York: Basic Books.

Sulloway, Frank J. (1992), "Reassessing Freud's Case Histories: The Social Construction of Psychoanalysis", *Freud and the History of Psychoanalysis*, ed. Toby Gelfand ve John Kerr, 153-92, Hillsdale, NJ: The Analytic Press.

Swales, Peter (1982), "Freud, Minna Bernays, and the Conquest of Rome: New Light on the Origins of Psychoanalysis", *New American Review* 1: 1-23.

Swales, Peter (1983 copyright), "Freud, Martha Bernays & the Language of Flowers", Privately published paper.

Swan, Jim (1974), "Mater and Nannie: Freud's Two Mothers and the Discovery of the Oedipus Complex", *American Imago* 31: 1-64.

Thornton, E.M. (1986), *The Freudian Fallacy: Freud and Cocaine*, Londra: Paladin/Collins.

Torok, Maria (1995), "The Illness of Mourning and the Fantasy of the Exquisite Corpse", *The Shell and the Kernel, Vol 1*, Nicolas Abraham ve Maria Torok Ed., ve Çev. Nicolas T. Rand, 107-24, Chicago: University of Chicago Press.

Van Herik, Judith (1982), *Freud on Femininity and Faith*, Berkeley: der Kolk, Bessel, Lars Weisaeth ve Onno van der Hart ed. (1996), University of California Press.

Van der Kolk, Bessel, Lars Weisaet "History of Trauma in Psychiatry", *Traumatic Stress: The Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body and Society*, ed. Bessel van der Kolk, Alexander McFarlane ve Lars Weisaeth, 47-74, New York: Guilford Press.

Van der Kolk, Bessel ve Onno van der Hart (1991), "The Intrusive Past: The Flexibility of Memory and the Engraving of Trauma", *American Imago* 48: 425-53.

Walker, Cheryl (1991), "Persona Criticism and the Death of the Author", *Contesting the Subject,* ed. William H. Epstein, 109-21, West Lafayette: Purdue University Press.

Wallace, David (1996), *Infinite Jest,* New York: Little, Brown and Company.

Whitebook, Joel. (1917), *Freud: An Intellectual Biography,* New York: Cambridge University Press.

Willis, Sharon (1983), "A Symptomatic Narrative", *Diacritics* 13: 46-66.

Winnicott, D.W. (1971), "Mirror Role of Mother and Family in Child Development", *Playing and Reality,* 148-59, Londra: Tavistock.

Wolff, Larry (1988), *Postcards from the End of the World: Child Abuse in Freud's Vienna,* New York: Atheneum.

Woodward, Kathleen (1991), Between Mourning and Melancholia: Roland Barthes' *Camera Lucida*", *Aging and its Discontents: Freud and Other Fictions,* ed. Kathleen Woodward, 110-29, Bloomington: Indiana University Press.

Yerushalmi, Yosef Hayim (1991), *Freud's Moses: Judaism Terminable and Interminable*, New Haven: Yale University Press.

Young-Bruehl, Elisabeth (1988), *Anna Freud: A Biography,* New York: Summit/Simon and Schuster.

Zaretsky, Eli (2004), *Secrets of the Soul: A Social and Cultural History of Psychoanalysis,* New York: Random House.

Dizin

A
Abraham, Karl 14 43, 44, 257, 258, 259, 260, 264, 310
Abraham, Nicolas 271, 272, 273, 274
Adler, Alfred 61, 148, 219, 239
ahlak 223
aile yapısı 166, 173, 182
aktarım 28, 29, 231, 248, 258, 302, 303
anaerkillik 102
Andreas-Salome, Lou 176, 177
anı 21, 30, 39, 40, 41, 43, 102, 185, 188, 191, 197, 198, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 223, 236, 240, 295
anlatı belleği 288
anne-bebek ilişkileri 103
anneden kaynaklanan arzu 171
annelik hakkı 103
anne-oğul ilişkisi 156
anne öznelliği 30
annesinin ölümü 112
antropoloji 28, 101, 166
ataerkil aile 38, 182
ayrılma 25, 92, 150, 192, 261, 275
aynı cinsiyete olan aşk / arzu 279

B
baba-kız ilişkisi 174
Baba'nın Yasası 264, 267, 269, 270
babasının ölümü 34, 110, 114, 115, 117
bağımlılık 76, 138, 155, 158, 181
bağlanma 12, 21, 30, 81, 224, 225, 254, 304
Barthes, Roland 53, 237, 275, 276, 298, 314, 330
baştan çıkarma teorisi 33, 71, 144, 147
bellek 39, 40, 41, 42, 191, 196, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 211, 213, 224, 285, 286, 301, 303
benlik 30, 53, 106, 119, 131, 147, 194, 248, 264, 299, 300, 308, 310
benlik psikolojisi 30
bilinçdışı 12, 27, 42, 50, 53, 60, 73, 76, 92, 102, 103, 111, 112, 117, 133, 135, 137, 160, 191, 194, 202, 204, 213, 217, 219, 227, 231, 232, 233, 234, 236, 240, 245, 247, 259, 263, 272, 277
Bion, Wilfred 213, 233, 314
biyografik portresi 98
biyografi yazarları 51, 63, 77, 105, 175
Blum, Harold P. 20, 314
Boose, Lynda 19, 37, 38, 166, 167, 168, 169, 174, 180, 181, 183, 188, 314, 315, 320, 321
Breuer, Josef 56, 60, 61, 87, 88, 138, 239
Brome, Vincent 177, 315
Burlingham, Dorothy 39, 67, 68, 69, 182, 315
Butler, Judith 229, 277, 278, 279, 294, 295, 296, 297, 299, 305, 315

C-Ç
Carotenuto, Aldo 175, 315
Carton, Evan 168
Caruth, Cathy 288, 315
cinsel istismar 33, 194, 235
cinsellik 55, 113, 118, 141, 230, 258
cinsel nesne 180
Cixous, Helene 227, 316
Clement, Catherine 227, 316
Cullingford, Elizabeth 168, 169
çaresizlik 26, 34, 75, 93, 120, 155, 174, 186, 295
çocuklar 33, 229, 240, 284
çocukluk anıları 199, 203, 204

D
Dada 225
DeLillo, Don 238
depresif pozisyon 126
Derrida, Jacques 12, 14, 27, 240, 316
Deutsch, Felix 38, 148, 149, 150, 176
Deutsch, Helene 38, 148, 149, 150, 176
Diehl, Joanne 168
din 102, 239
dürtü teorisi 31, 262
düşlem 71, 202, 203
düşmanlık 74, 95, 96

E
Eagleton, Terry 27, 316
Eckstein, Emma 35, 38, 108, 109, 113, 134, 138, 144, 145, 146, 149, 151, 157, 161, 174, 175, 321
edebiyat 22, 37, 41, 42, 45, 53, 166, 168, 193, 208, 216, 218, 221, 222, 223, 228, 229, 232, 233, 236, 237, 239, 240
ego 14, 26, 69, 70, 127, 129, 158, 217, 224, 225, 227, 250, 253, 254, 256, 258, 261, 277, 278, 280, 294, 297, 298, 299
ego gelişimi 26, 224, 256, 258
engeller 284, 288, 310
ensest 29, 38, 39, 75, 98, 118, 124, 167, 169, 170, 174, 181, 182, 183, 184, 235, 283
Erdrich, Louise 238, 317
ergenlik 32, 77, 92, 107, 170, 184, 199
Erikson, Erik 134, 317
erkeksilik 103, 154

F
Fairbairn, W.R.D. 222, 317
fallik kaygılar 134
fantezi 82, 88, 92, 106, 107, 118, 144, 146, 153, 154, 155, 173, 183, 192
Felman, Shoshana 126, 192, 301, 302, 317
feminizm 22, 37, 100, 106, 132, 170, 222, 228, 310
Ferenczi, Sandor 68, 180, 219, 260, 272, 327, 328
Fliess, Wilhelm 11, 33, 35, 38, 51, 64, 71, 74, 75, 96, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 122, 127, 128, 134, 135, 138, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 155, 156, 160, 174, 177, 194, 195, 198, 239, 325
Flowers, Betty S. 19, 166, 314, 315, 320, 321, 329
Fluss, Frau 80, 81, 83, 92, 95, 107, 199
"fort-da/gitti-orada" oyunu 284
Foucault, Michel 53, 228, 229, 231, 233, 318
Freud, Amalia 95, 97, 119, 121, 172
Freud, Anna 11, 39, 51, 88, 122, 142, 143, 149, 177, 179, 222, 224, 239
Freud, Ernst 32, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 284

Freud, Jacob 33, 36, 71, 108, 112, 121, 122, 125, 130, 131
Freud, Martha Bernays 11, 32, 51, 78, 82
Freud, Martin 97
Freud, Mathilde 34, 138
Freud, Sigmund 21, 62, 190, 219, 290
Freud'un kadın ticareti 170
Freud'u yetkisizleştirmek 77
Frey, James 209, 210, 319
Friedan, Betty 222, 319
Froula, Christine 168

G
Gardiner, Judith 168, 169, 223, 320
Gay, Peter 11, 31, 36, 50, 52, 53, 62, 63, 72, 73, 74, 77, 106, 142, 143, 148, 179, 181, 195, 218, 219, 229, 238, 320
geçiş aşaması 102
gelecek nesiller 54, 55, 308
Genet, Jean 228
geri alma ipucu 206, 207
Gilbert, Sandra 168, 169, 170, 223, 320
GLBT (Gay / Lezbiyen / Biseksüel / Transseksüel) 229
Gordon, Avery 289, 290, 291, 292, 320

H
hafıza 120, 284, 285
hastalık 64, 115, 262
hayal kırıklıkları 26, 73, 95, 155
Heilbrun, Carolyn 181, 186, 187, 321
Hill-Miller, Katherine 168, 169
Holokost 12, 43, 235, 283, 286, 287, 288, 292, 293, 300, 301
Homer (Kitap XI) 247, 249
homofobi 294

I-İ
Irigaray, Luce 227, 322
Irma'nın enjeksiyon rüyası 160
içe alım (incorporation) 44, 129, 257, 273, 275
içe yansıtma (introjection) 44, 257, 259, 260, 272
içselleştirilmiş nesne 259
id 217, 219, 231, 297, 298
iğdiş etme 31, 37, 38, 265
ihanet 81, 82, 118, 121, 173, 178
ikirciklilik 128, 251, 257
ilk kayıp 32, 267, 293
inkâr 44, 63, 94, 140, 147, 149, 268, 269, 280

J
Janet, Pierre 23, 49, 57, 59, 60, 61, 89, 118, 285, 286, 313, 322, 324
Jones, Ernest 11, 23, 31, 36, 38, 50, 51, 53, 55, 58, 59, 63, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 105, 108, 142, 148, 149, 150, 177, 178, 179, 180, 219, 223, 238, 313, 315, 322, 324
Joyce, James 220, 228, 303, 322
Jung, Carl 38, 61, 101, 102, 134, 143, 148, 175, 176, 177, 219, 239, 290, 305, 315, 322, 325

K
kadın cinselliği 30, 222
kadınlar 19, 31, 38, 81, 102, 130, 136, 154, 155, 156, 173, 183, 186, 227, 228, 230, 235, 299
Kann, Loe 38, 177, 178, 179, 180
Karr, Mary 211, 322
karşıaktarım teorisi 12, 212, 213
kastrasyon 31, 102, 130, 156, 183, 192, 221, 233, 299, 309
kaygı 35, 92, 93, 124, 172, 223, 230, 233

kayıp 26, 31, 32, 44, 75, 86, 89, 93, 98, 117, 118, 120, 123, 124, 128, 129, 130, 131, 132, 158, 174, 183, 185, 241, 252, 253, 255, 256, 257, 259, 261, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 272, 273, 275, 277, 278, 280, 282, 283, 287, 293, 294, 295, 297, 299, 303, 305, 309
kendi imajı 99
kendini biçimlendirmesi 51
kırılganlık 34, 212
Koestenbaum, Wayne 146, 323
kokain 57, 58, 59, 138, 157
Koller, Carl 57, 58
koşulsuz sevgi 174
Kristeva, Julia 44, 127, 227, 228, 251, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 277, 278, 285, 286, 293, 295, 299, 300, 310, 323, 326
kurgusal olmayan yazı 208
kültürel başarı 94

L
Lacan, Jacques 13, 14, 42, 44, 69, 70, 127, 213, 225, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 264, 265, 266, 267, 269, 270, 271, 284, 293, 300, 310, 317, 323, 324
Lanzmann, Claude 235, 288, 293, 301, 302, 304, 323
Lehman, David 324
Levi-Strauss 37, 38, 167, 168, 169, 174, 177, 225, 324
Loewald, Hans 45, 241, 247, 248, 249, 271, 276, 277, 292, 303, 304, 305, 309, 324

M
Malcolm, Janet 49, 50, 324
Masson, Jeffrey Moussaieff 33, 34, 64, 96, 109, 112, 113, 117, 118, 122, 124, 129, 144, 155, 157, 175, 196, 217, 325
McCann, Colum 238, 325
McFarlane, Alexander 235, 329
melankoli 21, 34, 36, 44, 45, 76, 98, 115, 127, 128, 130, 157, 158, 248, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 258, 259, 260, 262, 265, 266, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 281, 284, 285, 297, 298, 301, 302
melankoli tanımı 251
mezarlar 273
Mitscherlich, Alexander ve Margarete 279, 280, 281, 282, 283, 325
Morrison, Toni 184, 185, 187, 238, 290, 292, 293, 303, 325
musallat olma 274, 278, 281, 282, 284, 289, 293

N
Nabokov, Vladimir 42, 221, 325
narsisizm 161
nefret 98, 128, 184, 186, 231, 251, 253, 255, 256, 257, 261, 298, 312
nesne ilişkileri teorisi 225
nevrozlar 143

O-Ö
Ogden, Thomas 214, 233, 234, 326
olumsuzlama 268
oral evre 257
oral seks 29, 151, 152, 153, 154, 182
oto-analiz 39, 50, 53, 69, 70, 73, 74, 106, 138, 190, 193, 198
ödipal teori 21, 98, 224
Ödip kompleksi 30, 31, 36, 38, 71, 72, 77, 101, 104, 105, 106, 113, 125, 169, 171, 173, 187, 219, 309, 310
öfke 29, 32, 91, 92, 94, 96, 121, 122,

128, 211, 230, 253, 255, 279
ölülerle yaşamak 276
ölüm dürtüsü 13, 43, 231, 234, 284, 311
örnek rüya 134
özerklik 295

P
paranoid-şizoid konum 260
perde anılar 201, 203
Phillips, Arthur 4, 326
Plath, Sylvia 49
Portnoy's Complaint (1969) 221, 326
postmodernizm 43, 238, 300
pre-ödipal dönem 43, 223, 236, 241, 276, 310
Proust, Marcel 220, 228, 324, 326
psikanalitik teori 12, 18, 41, 43, 100, 132, 192, 222, 236
puro bağımlılığı 148

R
Rank, Otto 68, 223, 326, 327
Roth, Philip 42, 221, 326
Rubin, Gayle 174, 177, 326
Rudnytsky, Peter 18, 19, 21, 23, 107, 135, 174, 175, 217, 327
rüya 110, 111, 119, 131, 134, 135, 137, 139, 147, 156, 159, 160, 161, 170, 191, 193, 196, 198, 200, 220, 231, 246, 248, 259, 281

S-Ş
sadizm 255
Sadoff, Dianne 168
savaş 41, 44, 93, 221, 222, 234, 235, 280, 283, 284, 287
Schacter, Daniel 205, 206, 207, 211, 235, 327
Schur, Max 134, 148, 149, 150, 151, 327
sevgi-nesnesi 169
sevgi ve kayıp 299, 303, 305
Shakespeare, William 4, 19, 33, 88, 89, 114, 116, 117, 118, 121, 187, 192, 251, 313, 314, 322, 325, 327
sinirbilim 13, 205, 286
Slater, Lauren 210, 211, 327
Smith, Sedonie 208, 238, 328
Smith, Zadie 208, 238, 328
sosyal düzen 105, 226
Spielrein, Sabina 38, 175, 176, 289, 290, 315, 322, 324
Spillers, Hortense 168
Sprengnether, Madelon 1, 2, 3, 5, 328, 329
Stekel, Wilhelm 148, 219, 239
Stoppard, Tom 237, 328
süper-ego 298
Swan, Jim 97, 134, 172, 225, 329

T
tartışma ve uzlaşma 84, 89
Tausk, Victor 38, 176, 177, 326
tecrit 55, 109, 141, 286
tekrarlama zorlanımı 241
temsil 13, 14, 26, 29, 31, 34, 35, 39, 42, 43, 44, 45, 53, 63, 90, 91, 125, 130, 134, 135, 146, 154, 156, 160, 171, 173, 174, 191, 196, 201, 202, 205, 210, 212, 215, 217, 218, 223, 225, 226, 227, 228, 230, 231, 232, 233, 236, 238, 242, 248, 255, 258, 260, 264, 265, 268, 270, 272, 273, 281, 285, 287, 291, 292, 293, 300, 302, 308, 310
toplumsal kayıp 277
Torok, Maria 44, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 280, 286, 313, 329

travma teorisi 21, 44
travmatik bellek 285, 286
travmatik kayıp 26, 31, 241

V
van der Hart, Onno 235, 284, 285, 286, 287, 329
van der Kolk, Bessel 235, 285, 287, 329
Verneinumg 271

W
Wallace, David Foster 238, 330
Watson, Julia 208, 328
Weisaeth, Lars 235, 284, 329
Weiss, Nathan 90, 91
Woodward, Kathleen 76, 125, 127, 275, 276, 277, 294, 330

Y
Yahudiliği 55
yas 10, 14, 15, 21, 26, 27, 31, 32, 34, 36, 43, 44, 45, 73, 74, 75, 76, 94, 96, 98, 108, 110, 112, 114, 115, 116, 118, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 131, 132, 156, 157, 194, 241, 248, 249, 250, 252, 255, 258, 259, 260, 262, 263, 264, 266, 267, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 293, 294, 295, 296, 299, 301, 302, 303, 307, 308, 309, 310, 311
yas tutan yetişkin 263
yas tutma 10, 14, 27, 34, 43, 45, 73, 98, 116, 118, 123, 127, 132, 258, 259, 275, 276, 278, 283, 295, 296, 308
yaşanmış deneyim 106
yazarlar 40, 41, 167, 221, 222, 237, 240, 241, 302, 303
yeniden canlandırma 161
Yeni Eleştiri 221, 232
yer değiştirme 29, 94, 191, 220

Z
Zweig, Arnold 52, 68, 318

Freud'un Yası, 20. yüzyıl boyunca psikanalitik teori ve uygulamalardaki değişimleri keşfetmenin temeli olarak Freud'un yas deneyimlerini ve teorilerini çözümlemektedir.

20. yüzyılın başlarındaki modernist Freud yerini 21. yüzyılın postmodern Freud'una bırakmıştır. Madelon Sprengnether, Freud'un hayatındaki başlıca biyografik vakaların önemli bir yorumunu sunuyor ve bunu yaparken Freud'un erken yaştaki kayıplarının yasını tutamamasının yas teorilerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koyuyor. Bu durumun ardıllarına ödipal öncesi çalışmalar alanını açarak nesne ilişkileri, öznelerarası ve karşıaktarım teorileri, Lacancı analiz ve travma teorisi gibi bir dizi yeni psikanalitik teoriye imkân sağladığını ileri sürüyor. Bu yaklaşımların çoğu, yasın ego gelişimi süreci için kritik olduğu şeklindeki formülasyon konusunda farklı yönlerden gelip bir noktada buluşmaktadır. İşte bu argüman aracılığıyla Sprengnether de, modernizmden postmodernizme, yani ustalık vurgusundan kırılganlığa, dikeyden yatay anlam oluşturma sistemlerine ve kelimelerle temsil edilebilen alandan sözel olmayan alana geçişin izini sürüyor.

Freud'un Yası, Freud'un yasla kendi mücadelesini keşfederek, onu donmuş idealleştirmeden kurtarırken ve çalışmalarının 21. yüzyılda taşıdığı önemi gösterirken, bizim de onun yasını tutmamıza imkân tanımaktadır.

Freud'un Yası, psikanaliz, edebiyat ve feminizm tartışmalarına önemli bir müdahaledir. Önde gelen bir edebi ve akademik şahsiyetin çeyrek asırlık dikkatli ve derin düşüncesinin ürünü olan kitap, yas motifi aracılığıyla psikanaliz ile toplumsal sorunlar arasındaki ilişkiye dair çok güzel yazılmış bir dizi analiz sağlamaktadır. Madelon Sprengnether bu kitapta, yakınlık ve kayıpla ilgili Freudcu ve post-Freudcu teorileri yeniden düşünmeye yönelik hassas ve sürükleyici bir deneyim sunmaktadır.

Stephen Frost, Birleşik Krallık, Londra Üniversitesi,
Psikososyal Çalışmalar Profesörü

Bir akademi yolculuğu olan *Freud'un Yası*, çok güzel yazılmış bir kitap. Sprengnether açık görüşlü ve ikna edici.

Anthony Elliott, Güney Avustralya Üniversitesi Dış İlişkiler Dekanı

KDV'den muaftır.

AYRINTI • LACİVERT

ISBN: 978-605-314-621-6

9 786053 146216